

GÁRDONYI GÉZA

ISTEN RABJAI

REGÉNY

ELSŐ RÉSZ

1

János kertész víg ember volt. Szerette a névnapokat, disznótorokat, lakodalmakat. Meg is hívták a fejeváriak minden alkalommal. Egyszer azonban, hogy hazafelé dülöngött, belekapaszkodott tréfából egy paripának a legyezőjébe. A paripa oldalba rúgta.

Attól fogva János kertész nem volt többé víg ember. Hívhatták torba, névnapra, lakodalomra, nem ment el. Csak búsult és fogyott. Csak lézengett a kertben.

Egy őszi napon, mikor már vetkőztek a fák, leült a kert fala mellé, a nap melegére, a kajsi-barackfa sárga leveleire. És magához intette a fiát.

- Jancsikám! Ül le ide elém, a gyepre.

A fiú falevelet gereblyélt. Letette a gereblyét. Tizenkét esztendőes gyerek volt akkor; pufók, mint a kulacs, és borzas, mint a pemet. Az apja korán munkára szoktatta. Persze csak könnyű munkára, aminőt gyerek bírhat. Iskolába nem járt. (Nem volt még akkor iskola Magyarországon, csak egy-két papi-iskola, de az se gyerekeknek.)

Jancsi leült hát az apja elé, és okos szemmel pislogott reá. Az apja ünnepies hangjából érezte, hogy valami komoly beszéd következik.

- Én már nem sokáig élek - kezdte az apja azon a rekedt-susogó hangon, ahogyan a mellbajosok beszélnek. - Érzem, hogy lehullok én is, mint a falevél.

Búsan pillantott a gyepre, a gyepen sárgálló baracklevelekre. Aztán folytatta:

- Ha meghalok, a prépost úr a helyembe maraszt. Mindent értesz már, mindenféle kertészi műveletet. Anyád is ért mindent. De lásd, az okos kertésznek vannak titkai...

A gyerek pislogott. Tehát titkokat fog megtudni. Vajon kincset ásott-e el az apja, mikor az ellenség járta az országot?

A beteg szeretettel nézett a fiúra:

- Elmondok neked egyet-mást. Mindennap egyvalamit. Hogy megtarthatd. A fejedben. Mert látod: minden ember... annyit ér... amennyit... tud. Ha olyat is tud... amit más senki se... akkor mindenkinél többet ér... Ígérd meg, hogy... amiket elmondok... senkinek... el nem mondod... Csak mikor... te is halálodat érzed... mint én... akkor... Annak mondod meg... akit... legjobban szeretsz... Ígéred?

A fiú rábiccentett.

- Tulajdon édesanyádnak se.

A fiú biccentett.

A kertész pihent kevéssé. Aztán halkabban folytatta:

- Hát melyiken is kezdjük... A hagymás növényeken. Tudod, hogy a hagymánkat mindenki bámulja. A világon sehol akkora hagyma nem terem... mint a mi kertünkben. De ha más kertben szaporítják... csak kicsi hagyma... válik abból.

Köhögött. Elhajtott egy legyet a keze fejről, és körülpillantott.

- Hát annak a titka: ...a hagymába lyukat szúrsz. Árral. Vagy szöggel. Aztán magot nyomsz a közepébe, hagymamagot... Úgy ülteted...

A fiú bámult, pislogott.

A beteg a mellére tapasztotta a tenyerét, mintha le akarná fogni a köhögést, és susogva folytatta:

- Nem érted? A mag az élet. A hagyma a rothadás. Az élet a rothadásból kikél... De minden növénynek más a természete. Mint az embernek. Meg köll vele ösmerkednünk. Van olyan, aki csak kövér földben díszlik, mint a mák és a napraforgó, meg a jeges levelű lapu. Van olyan, akinek szegénység a világa. A kövirózsa példának okáért, vagy a borostyán, vagy az őszibarack. Ismét más növények a társas életet szeretik, mint a hangyák vagy a farkasok, vagy az emberek: a fenyőfa, nyírfa, bükkfa. Ismét mások a magányos életet kedvelik, mint a remeték: a diófa, hársfa, birsalma, berkenyefa. De berkenyefát soha ne ültess... A berkenyefa... nem terem addig... ameddig az ültetője él...

A köhögés újra elfogta. Kínos, mély köhögés. Szinte érezni lehetett, hogy valami szaggatja a tüdejét.

Intett a fiúnak, hogy menjen a dolgára. A mellére tapasztotta a tenyerét: köhögött.

Később felkelt, és holmi reves fát és korhadt csontot törögetett malomkövön. Aztán homokot kevert bele. A homok után a szemétdombhoz ment: egy lapát szemetet vett onnan. A szemetet megszította. Vakondok-túrásból is szedett fekete földet. Egybevegyítette valamennyit. Ládácskába eresztette. Vizet öntött reá.

A fiú érdeklődéssel nézte. Akkor már arra gondolt, hogy íme: ez is valami titok.

Az apa megint magához intette:

- Látod: így készítsd a nemes virágnak való földet. Mentül nemesebb, antul több szemet aprajába ültetjük.

Fogta az ásót, és intett a fiúnak.

A kert sarkába vezette. Ott egy bokor elszáradt levelű liliumtő állott.

Intett a fiúnak, hogy ássa ki.

A földből négy liliumhagyma fordult elő. Fölszedette. A kötényébe rakta.

Aztán a kertnek a másik sarkába mentek.

Intett a fiúnak, hogy ásson. A fiú kétarasnyi gödröcskét ásott. Négyet. Egyik gödröt a másiktól távolacsán. Egyiket orgonabokrok közé, másikat vadrózsa-bokrok közé, harmadikat, negyediket csak a sövény mellé, ahogy az apja a keze intésével megjelölte.

Mikor elkészült vele, az apa újra intett neki, hogy hozza el a szemétkeveréket.

A fiú futva ment és térült.

Mindenik gödröcskét megtöltötték szemétfölddel.

Közben a kertész susogott:

- Lásd: ritka méltóságos virág ez... Szemétsöpredékben díszlik legszebben... Csendet szeret... félrehelyet... Ahol kevesen járnak, ott nő magasra...

Közben elültette a négy hagymát. Betaposta gondosan.

Aztán bevánszorgott a házba, lefeküdt. A felesége ebédre hívta. Intett, hogy nem eszik még. A fiát hívatta. A szobából kiküldött mindenkit.

- A lilium... várj...

Nem bírta tovább folytatni. A feje lekókadott. Meghalt.

Jancsi hetekig tűnődött: mit mondott volna az apja? A lilium az ő kertjükben igaz hogy nagyra nőtt, és az illata is csodásan erős volt, különösen éjjel. Jancsi azelőtt azt vélte, másutt is csakolyan az a virág. Mit mondott volna még róla az apja?

Hátha az anyja tudja? Az anyja is sokszor dolgozott a kertben. Ojtani is segített. Hátha neki is elmondott egyet-mást az apja a természeti rejtelmekből?

Egy decemberi napnyugtakor az anyja korpát kevert a disznóknak. Megkésétt kissé: sietett. Jancsi a szakajtókosárból ejtegette mellette a korpát a dézsába.

- Édesanyám - szólalt meg -, a liliumról... mit nem tud más kertész?

Az anyja rábámult:

- Mit nem tud? Hát hogy a fekete fenébe tudjam én, hogy mit nem tud? Törődök is én avval, hogy mit tud, mit nem tud! Éppen az nekem a gondom! Eredj a pokolba az ilyen ostoba kérdésekkel, mert mingyá hozzád kenem ezt a kavarófát!

2

A következő tavaszon, még alig szikkadt a föld, az asszony előszedte az ásót, gereblyét a kamarából.

- Gyere, Jancsikám - mondotta -, fogd azt a gereblyét. Hadd lássák, hogy csakúgy megművelődik a kert, mint mikor szegény apád élt.

Vaskos karú, dimbes-dombos asszony volt az özvegy. A lába is vaskos, a válla is erős. Máskülönbben alacsony és tömzsi, mint a fia. Mindig ettek mind a ketten, hát nem csoda, hogy kövérek voltak. A prépost házábanál mindenki kövér volt. Csak a prépost volt sovány. De a prépost jobbára Budán élt a királynál.

Hát ahogy belefognak a munkába, megjelenik ám Lukács úr, a prépost deákja a kertajtóban. Köpönyeg van rajta, vadgalamb színű; az oldalán kard; a fején behorpasztott, fehér báránysüveg.

- Asszony - szólt oda méltóságosan -, hagyd abba az ásást. Ezentúl nem az lesz a dolgod.

Mert méltóságoskodó ember volt Lukács uram, mint a pulyka, noha csak otthon, a prépost házábanál. Budán a pulyka se méltóságos. Igaz, hogy abban az időben nem is volt még pulyka Budán, de Fejérváron se, és sehol se Európában. De Lukács úr mégis olyan méltóságos volt és olyan veres nyakú, mint a pulyka. A cselédséget ő kormányozta. Ő rendelte el: ki dolgozzék a tanyán, ki dolgozzék bent a városban. Akkoriban a cselédek még jobbágyok voltak.

Az asszony elfehérült, még a szája széle is elfehérült. Ijedten és alázatosan nézett a deákra. Elijesztette az a gondolat, hogy a kövér házból kiteszik őket, ki, valami sovány tanyára.

- Szedd össze mindenedet - rendelkezett tovább Lukács úr -, ásót, kapát, gereblyét. Az uram azt parancsolja, hogy holnap gyössz Budára, a Szigetre.

- A Szigetre? - hebegte az asszony.

- Oda. A király kalastromot építtet ottan, apáca-kalastromot. Annak a kertjét te fogod megmívelni, beültetni. Mikorra beköltöznek az apácák, minden zöldüljön benne.

S az érdemes férfiú sarkon fordult, és otthagya a kövé vált kertészasszonyt.

Az udvar közepén azonban megállt, megfordult, visszatért.

- Julis, azt is parancsolja a prépost úr, hogy szedj össze mindenféle magvakat, gyökereket, csemetefákat és mindenféle kerti jót. Te tudod, hogy mi hol áll. Holnap reggel lovas szekéren jöttek Budára.

Az asszony a két markába fogta a fejét. Mihez kapjon előbb? Ahogy a tekintete a fiára fordult, megbotránkozva látta, hogy a fiú üstöke mennyire megnőtt, és milyen bozontos.

- Haj, lompos élhetetlenje! - kiáltotta. - Így mennél-e a király elejbe? Hozd ki tüstént az ollót meg a széket!

A gyerek elvörösödve kullogott be a székért, ollóért. Már is úgy érezte, mintha a király előtt állna. Az asszony jókora virágcserepet kapott fel a földről. A cserepet rányomta a fia fejére fülig, s elnyírta alatta a fiú haját.

Jancsi azon éjjel keveset aludt. Sohasem járt Budán. Csak a mesékből hallotta, hogy ott lakik a király. Némelyik mese arról is szólt, hogy a parasztfiú hogyan barátkozik össze a királykisasszonnyal. Bizonyára új szűr van akkor a parasztfiún. Más mese arról szólt, hogy a királykisasszonyt sárkánynak kell odaadni, de egy bátor legény megszabadítja, s van aztán lakodalom!

Álmodott Jancsi aranyról, ezüstről, koronás emberekről és koronás asszonyokról, és egy új szűrről reggelig.

Napfölkelte után Lukács úr megint benézett a kertbe.

Látta, hogyan fel van ott halmozva mindenféle kis zsák, magvas zacskó és gyökeres kosarak. A szekér is ott állt már a kert végén.

Lukács úr lóra ült, és elügetett Budára.

Kertészek csak déltájt érkeztek a Gellérthegy alá. Hűvöske tavaszi nap volt az. A hideg kékre fázlalta Jancsinak a kezét és pirosra az orrocskáját. A Gellérthegy sziklái között fehérlett még helyenkint a hó. De az út mellett már zöldikélt a pásztortáska meg a fű.

A hegy tetején még akkor nem volt vár, se semmiféle építmény. Csak egy magas faoszlop meredezett rajta. Az oszlopon kétoldalt fogak látszottak. Olyan volt messziről, mint valami földbe szúrt, óriás halgerinc.

A kertésznő elöl ült egy negyvenéves forma, csontos pofájú paraszt mellett, aki a szekeret hajtotta. Jancsi hátul, a szűrbe burkolódzva, a zsákokon. Olykor irigykedve nézett a szekeres nagy, kopott, fekete prémes süvegére. A préposttól kapta azt a szekeres. Molyrágta medve-süveg volt, rövidre nyírt szőrű, borzas. A szekeresnek a füle szinte kétfelé konyult tőle. De úgy szép a süveg, ha bő.

Az ember beszélgetett az asszonnyal:

- Nem gondolsz-e férjhő-menetelre?

- Isten ments - felelte az asszony, mintha megcsiklandozták volna. - Meg aztán ki venne el engem?

És szemérmesen mosolygott maga elé.

- Hászen fiatal vagy még - fűzte tovább a szekeres. - Harminc esztendő se vagy talán.

És az asszony arcára sandalított. Ostoros kezével egyet simított disznósörtéhez hasonló, kemény szálú bajuszán. Az asszony vidáman sóhajtott:

- Harminckettő.

- Még az se sok. Még avval elvesznek. Ahun a: Buda vára.

A várat akkor építették a hegyen. Magas falak csupa négyszögletű, fehér kőből. Egy megkezdett palota is látszott a várhegyen. Sok ökrös szekér nyikorgott az úton. Nagy halom kövek heverték mindenfelé.

A hegyoldalon egynéhány régi ház állt összevissza. Ó falak, új tetők. Az ablakokon vasrostély. Azok bizony kívül maradtak a várfalon.

Jancsi álmélkodva nézte a várépítkezést. Aztán a Dunára fordult a tekintete. A Duna szélesen folyt és sárgán. Híd nem volt rajt egy se. A túlsó parton egy városka látszott. Valami kétszáz kis földszintes ház, s köztük két új torony meg egy tetőtlen, kormos. A házakon jobbra új cserépszindely vöröslött.

- Az ott Pest városa - magyarázta a szekeres. - Az a csonka tornyú templom benne a domokos barátoké vót. Abban öltek meg a tatárok százkilencven barátot egyrakáson.

Jancsi elborzadva nézett a városra. Az akkori Pest csak magja volt a mostaninak. A Halaspiacnál volt az alsó vége, a felső meg a Kishíd utcánál. A város keleti kapuja ott volt, ahol ma a ferencrendiek temploma áll.

- Ott halt meg Bánfi Buzád - folytatta a szekeres. - Ösmertem. Gyóntam is neki egyszer húsvét előtt. Szép fehér hajú, öreg barát volt. Öles ember. Nincs most ahó fogható a domokos barátok közt. Karddal védelmezte az oltárt. Húsz tatárt levágott, míg végre maga is vérébe dőlt.

Meggyihikelte a lovakat, s tovább beszélt:

- Veszettül pusztítottak ott a tatárok. De hogy a Dunán nem bírtak akkor átkelni, hát a leölt embereket egybehordták a parton. Magas halmokat raktak a halottakból. Én is láttam.

A lovak fáradtan bólogatva haladoztak tovább. A szekeres hallgatott.

Aztán megint megszólalt:

- Én is özvegy vagyok. Mán három esztendeje...

- Aztán mér nem házasodik meg kend? - kérdezte lágyan az asszony.

A szekeres mosolyogva vonogatta a vállát:

- Minek? Vén is vagyok má rá...

- Dehogyan vén. Ilyen ember még nem vén.

A szekeres megint a vállát vonogatta, s elgondolkodva hallgatott. Az asszony is.

És úgy szemszögből egymásra pillantottak.

Egyszer aztán a szekeres a távolba mutatott az ostorával.

- Ahun a Sziget, a Nyulak szigete.

A mai Margitszigetre mondotta. Tekintetes, szép sziget volt az akkor. Hosszabb és szélesebb is, mint most. Közepén két templomtorony nyúlt ki a még leveletlen fák közül. Az alsó végén szintén várépítkezés látszott. A sziget többi része csupa leveletlen fa és bokor. Egy-egy sárga folt köztük láthatóképpen fűzfa.

- Ott lakik most a király - eredt újra szava a szekeresnek. - Ott lakik a sziget felső végén. Ahun látszik is már a fekete fedelű kastély. Az esztergomi érseké volt az, de a király lakja, mivelhogy nincsen érsek. Azt mondják, hogy a pápa nem ad érseket. Mert a király is mást akar, a pápa is mást. Tudja fene. Az urak is csakúgy veszekszenek, mint a magunksorabeliek. Tudja fene...

- Bár a mi prépost urunkat tennék meg érseknek - vélekedett az asszony.

A szekeres vállat vont:

- Mit nyernél vele?

Aztán kinyújtotta a nyakát:

- Látszik már Szent Pál falva is. Ott a fák közt, az érseki palota előtt. Vár-e ugyan a komám? Ha várna, ebédrel várna.

- Ott lakik a komája?

- Ott. De nem tudhassa, hogy jövök.

- Van énnálam egy egész sonka. Az ebéd felől gondja ne legyen.

- Abbezony jó lesz. Köszönöm, Julis. Látjátok-e a sziget közepén azt az új tornyot?

- Látjuk.

- No hát oda viszlek benneteket. Az a kalastrom.

Magas, karcsú torony vöröslött ottan. Még dolgoztak rajta. Körül volt építve kőműves-állványokkal. A kereszt ezüstösen csillogott már a torony tetején.

Jancsi vélte, hogy álmodik. Hogy ő láthatja ezentúl a királyt! Ott fog ásni, nyesni, ültetni, gyepet nyírni a királyi palota közelében! Megismerkedik a királlyal, a királynéval, királyfiakkal, királykisasszonyokkal! Aztán majd a király ott sétál, és megszólal:

- Mit mívelsz, Jancsi fiam?

Felhévíz falunál, vagy ahogy ma mondjuk: Császárfürdőnél lekanyarodott a szekér a Duna-partra. Két malom is kelepelt ott. A víz fehéren gőzölögve omlott a malomkerekekről a folyásba. Egy ködmenes ember mosta benne buzgón a ló lábát. Egy barátféle öreg meg a maga lábát áztatta alább.

- No, itt leszállunk - mondotta a szekeres. - Meg is ebédelhetünk. A hidas majd általjön értünk.

3

A szekeret délután átszállította a hidas. Jó széles, erős alkotmány volt az. Elfért rajta négy szekér is. Körös-körül vastag korlát zárta be a félős állatokat. Két ember vonta át kifeszített, vastag kötélén. A szekeres is megpökte a markát, és vont.

Lukács deák már várt rájuk a parton. Szótlanul vezette őket a fák és bokrok között tört szekérúton a sziget közepére.

Négyszögre szabott, téres-tágas új épület állott ottan. Még csupasz téglá minden fal, de már a tetőt cserepezte a munkások raja. Az épület elején magas hátú, szép kis templom állt a nagy házzal egybeépítetten. A tornyon is megkezdődött már a tetőzés. Fenn a tornyon valami borjúhangú ember nótázott - németül:

*Bi dem brunnen stuont ein boum,
da gesach ich einen troum,
ich was von der sunnen
gegangen zuo dem brunnen...*

Lukács úr hosszú kőfal mellett vezette őket tovább. A kőfal is új volt és magas. A déli vonalon széles kapuhely. Bent nagy udvar. A kapu két erős tölgyfa-szárnyát még akkor a gyepen gyalulták. A sarkvasak már benne álltak a kőben.

A deák beigazította a szekerest az udvarra. Ő maga elől haladt.

Jancsi sohase látott akkora udvart. Fák is álltak benne, öreg fák. Ketteje nyírfa volt, a többi tölgy. A tölgy még csak nem is rügyezett - még rajta barnultak a tavalyi levelei is -, de a dereka mégis zöld volt: borostyán kúszott fel rá magasan.

Az udvar déli két sarkán két vakolatlan ház állt. Nem nagy házak. Az ácsok akkor rakták fel az egyikre az ollófákat. A másik már be volt cserepezve. A tetejére keresztet is tettek, mint kápolnákra szoktak. Az udvar másik két belső sarkán is állt egy-egy ház a főépülethez ragasztottan, de még födetlen mind a kettő.

A deák a keresztes házhoz vezette őket.

- No, itt a beteg-házban rakodjatok le. Oda a sarokba. A nagyobbik szobába hordjatok be mindent. Ez a nagy udvar lesz a veteményeskert. Ezt kell először is felásnotok, beültetnetek. Aztán... gyertek csak...

Nagy lépésekkel vágott át az udvaron a napkeleti belső sarok felé. A falnál félőlnyi mély csatornát kövezett három munkás.

- A Dunába szolgál ez a...? - kérdezte a deák.

- Oda - felelték a munkások a süvegüket megemelve.

A deák tovább haladt, az udvar belső sarkának. Széles ház állt ott a főépülettel egybeépítetten. Még vakolatlan az is.

A deák belépett az ajtón. Jancsiék utána. Tágas, alacsony terem. A terem közepén két nagy, terjedelmes tűzhely. A sarokban kenyérsütő kemence - az is temérdek.

Az egyik tűzhelyen szén- és hamurakás füstölgött. Kívülről a nap besütött az ajtón, s megvilágította a kövel-téglával vegyesen rakott falakat. A deák egy hosszúkás nagy terembe nyitott a konyhából. A teremnek két magas, kettős-szárnyú ajtaja nyílt befelé.

- Az ebédlő, ugye? - kérdezte a deák egy munkástól, aki épp kőlapot rakott ottan.

- Nem tudom, uram - felelte a munkás.

Az ebédlőből meszes-bűzű folyosóra jutottak ki. Sok kis ajtónyílás egysorjában. Az ajtók még nincsenek felrakva. A folyosó vonala közepén világosabb boltozatos átjáró van ott a belső udvarra. Csak kis udvar az; körös-körül tornác. Csupa oszlop és oszlop. Mind fehér kőoszlop. Alacsony kőkorlát is persze, hogy az eső a tornácra be ne verje a sarat.

- No - szólt ismét a deák -, hát ez lesz a virágoskert. Ha amazt elvégeztétek, ezt ássátok. Úgy dolgozzatok, hogy mikorra idejönnek az apácák, itten virág nyíljon. Hoztatok-e magvakat?

- Hoztunk - felelte az asszony -, magvakat is, töveket is.

Visszatértek a folyosóra, onnan az ebédlőbe, onnan a konyhára, onnan a nagyudvarra.

A nagyudvar közepén kutat kövezett három munkás.

- Deák uram - kérdezte alázatosan az asszony -, mikor jönnek ide az apácák?

A deák vállat vont:

- Mikor már minden kész. Talán Szent György napja után.

- Ezek a vadfák itt maradnak?

- Maradnak a ménkút! Mingyárast állítok embert, aki kivágja őket. Ássatok addig a kórház előtt.

S otthagya őket.

De a kapunál megint visszafordult:

- A munkásoknak itt a konyhán főznek minden délben. Ti is kaptok, csak gyertek ide bátran a fazekatokkal.

Még vagy kétszer visszatért.

- Nehogy ezt a nagyudvart mind megássátok: csak felét.

Azután meg azért tért vissza, hogy megmutassa: melyik felét ássák az udvarnak: nehogy a konyha mellett ássanak, vessenek. Mert hely kell a tüzelőfának is.

Az asszony megnézte a beteg-háznak nevezett házat. Ötablakos, tág szoba, s benne egy nagy búbos. Belőle még két kisebb szoba nyílik. Tornáca is van a kórháznak, boltíves, oszlopos. Mind a három szoba üres még. Téglatörmelék, gyaluforgács, lábszemét, mészszag, kőszag minden szobában.

Behordták oda a holmijukat: kis zsákot, nagy zsákot, ruhabatyut, szerszámokat. Csak a csemetefákat hagyták künn az udvaron.

- Aztán, ha erre jársz - mondotta az asszony a szekeresnek -, meglátogass ám bennünket, Miklós.

- Jó-jó - mosolygott a szekeres -, megnézek.

Simított egyet a kemény sörtebajuszon, és kezét nyújtott.

- No, ne szorítsd úgy a kezemet! - sikkantott az asszony - bizony még csontot tör bennem!

Amíg így évődtek, Jancsi megszökött tőlük. Mi van beljebb? Meg hát a királyi palota...

Átosont a konyhán s ebédlőn vissza a folyosóra. Sorra kandikálta a cellákat. Mind üres volt és kőművesmunkától szemetes. Fölfedezte, hogy a folyosó patkó alakban épült. A külső ablakok rajta olyanok, mint a várfalakon a rések. A napfény ahogy besütött a réseken, olyan volt a folyosó, mintha arany gerendái volnának.

Jancsi a folyosónak Óbuda felől való sarkán egy festetlen ajtócskára bukkant. Mi lehet ott és odább? Az ajtó félig nyitva volt. Terpentin-szag áramlott ki belőle. Jancsi bevizsgálódott.

Hát megint egy nagy terem. Valaki létrán áll, és a falat festi: egy nagy hajú emberke. Koronás vitézt fest. Páncélba van öltözve a vitéz, és bárdot tart a kezében. A feje fölött szent sugár köre. De csak vörhenyes vonásokkal van még vázolva minden.

A fal másik felén egy másik, koronás ember-rajz: fehér a szakálla, ráncos a homloka, kettős kereszt a kezében. Egy asszony is áll a falon: az is koronás, és fiatal. A lábánál koldus térdel, bokros-szakállú, rongyos. Az asszony valamit nyújt neki. De a keze feje még nincs megfestve.

Jancsi bámult érdeklődéssel nézte, hogyan vonogatja a vörös krétát a festő. A koronás vitéznek a lábát rajzolta. Vasat rajzolt reá, lábszárvédő vasat. No, ügyes kezű ember.

Jancsi talán estig is ott bámészkodott volna, de megpillantott a padlón egy ujjnyi kis vörös krétát. Körülnézett: van-e még valaki a teremben? A festőre is lesett. Lehajolt, és zsebre vágta a krétát.

De odább is igyekezett mindjárt. Persze nem azon a kis ajtón illant ki, hanem egy nagyobbban. Megint folyosóra bukkant. A folyosó folytatása volt a patkó alakúnak. Tehát körös-körül vonul el a ház belsejében a folyosó.

De nem szemlélődött tovább. Egy munkás kék festéket tört az ajtó előtt, vörhenyes márványlapon. Körülötte csupa festékmaszat volt a föld. A ruháján is tarkált a kék, vörös, fehér és mindenféle festékpiszok. Jancsi kémlelően pillantott reá. Tovább inalt.

Valami szép, fehér márványküszöböt talált. Azon elbámult. Sose látott még márványküszöböt. Nagy, széles ajtóhely. Mi lehet belől? Boltozatos terem. Magas, ékes vasrácsozat. A rács nyílásán át megint egy terem, még nagyobb terem... prédikálószek áll benne. Az is fehér márvány.

Tehát templom, nagy, hideg templom. Nem akkora, mint a fejevári, de mégis nagy. A márványküszöbös, vasrácsos terem meg az apácák kórusa. Látott már ilyet otthon is, Fejevárrott.

Levette a süvegét, és visszafelé fülelt: robog-e valaki utána a kréta miatt?

Nem robogott senki.

Jancsi belopakodott a rácsig. Átdugta a fejét, s bevizsgálódott a templomba. Három köoltárt látott odabent. De csak készületlen oltárok voltak. Egyik a nagy oltár, oldalvást meg két kisebb.

A templomban még állványok meredeztek. A téglák közül kifehérlött egy-egy karcsú márványoszlop. Kőművesek dolgoztak ottan. A téglák közeit simították. A magasból kiáltás hallatszott:

- Moalte!

Az egyik kőműveslegény volt a kiáltó. A templom ablakában állott. Az ablak keskeny volt, és olyan magas, mint a kőműveslegény. Pedig hosszú ember volt az a kőműveslegény, még az orra is hosszabb, mint más emberfiáé.

Jancsi még beljebb szemlélődne, de jaj, megindul a nagy vasrács, és dől befelé. Vélte, hogy rádől a templom! No, nem dőlt rá, se ő nem dőlt be, csak a rács közepén a vasajtó indult meg, az is csak a sarkán fordult be lágyan. Akkor látta, amennyire ijedt szem láthat, hogy a rács közepe ajtó, kétfelé nyíló vasajtó. Még a kulcs is benne van, két vaskos, új kulcs, belülről záró.

A szíve lükkögött. Visszavonta az elmozdult vasajtót, és jobbra-balra tekingetett, nem szidja-e valaki össze?

Nem nézett rá senki. A kőművesek füttyültek, danoltak. A süveg a fejükön.

Jancsi megbotránkozott ezen. Ha nem is kész még a templom, mégiscsak Isten háza!

Visszafordult, és óvatosan lesett a folyosó azon pontja felé, ahol a festéktörő embert látta.

Az ember már nem volt ott.

Jancsi nem mert arra visszatérni, ahol a festő dolgozott. Elkanyarodott hát a folyosó keleti ágán, s meg is találta az ebédlőt a déli szögleten, a Pest felől valón. De a folyosón épp egy nagy feszületet cipelt két munkás. Bevitték a Budára néző sarkon egy nagy szárnyas ajtón. Az megint érdekelte. Mi van ottan?

Hát megint egy nagy üres terem. Hideg, mint mindenütt. Az asztalosok ablakrámákat faragnak benne.

A feszületet a fal mellé állítják. No, szép életnyi nagyságú Krisztus függ rajta! Ki van pingálva a vér a fején, lábán, két kezén, mintha most serkedezne élő-eleven melegében.

Nem nézte, sokáig. Hátha a festő keresi a krétát?

Visszaosont a folyosóra, s hátra vigyázva szemlélgette a szobákat.

Üres cellák voltak, kicsik, nagyok, bolthajtásosak, földjük is téglázott. Az egyikben elrejtette a krétát egy deszka alá. Aztán óvatosan pillantott szét, hogy kémleli-e valaki? Nem kémlelte senki. Átfutott az ebédlőn és konyhán a nagyudvarra.

A kórházból az anyja szoknyája lebbent elő. Ásót hozott ki az asszony.

- Hun vagy mán, no! - kiáltott a fiára. - Bontsd elő a korai magvakat, oszt gyere. Hozd a gereblyét is.

S mindjárt ott az udvar sarkán megmérte egy tekintettel a helyet; a háta mögé is tekintett. S benyomta az ásóját a földbe.

Estefelé elpiroslott az ég. Jancsi már belefáradt a gereblyezésbe. Köhintett: szólni készült az anyjának, hogy végeznek-e már? - de megpillantja, hogy a veres nyakú deák közelget meg a prépost. Nézegetnek, meg-megállnak, szemlélődnek a nagyudvaron.

Jancsi lekapta a süvegét, és a préposthoz futott, kezét csókolt neki. Az anyja is kezét csókolt.

- No, asszony - mondta nyájasan a prépost -, látom, hogy dolgozol. Azt mondták, hogy minden kerti munkát értesz, az uradtól megtanultad.

Sovány, barna ember volt a prépost, apró szeme szinte elveszett alacsony szemöldöke alatt. Fekete bársonysüveget viselt. Arasznyi hosszú, ritkás szakállát marokkal simogatta. Méltóságos volt még a földön terjengő árnyéka is.

- Mindent értek - felelte alázatosan az asszony -, csakúgy, mint az uram.

A prépost csak simogatta a szakállát.

- Hát lelkem, azért hívattalak ide, mert itt is maradsz. Tudod, hogy apácák költöznek be ebbe a hajlékba. Te is be fogsz öltözni apácának, másodrendű apácának, szolgáló apácának.

Az asszony csaknem elrogyott ijedtében.

- Az apácáknak ugyanis kell egy magadfajta kertmíves asszony - folytatta a prépost. - Veszprém-ben nem volt nekik. De a király itt mindenről gondoskodik. Tudod, hogy a király a leányának építteti a klastromot. Nincs mért aggódnod. Lesznek más magadfélék is a klastromban. Csak a konyhán lesz dolgozók, meg a mosókonyhán és más efféle házi művelkedetekben.

Az asszony csak bámult, mint az orra csapott téhen. A nevét is hiába kérdezték volna tőle.

- No hát csak dolgozzatok - bólogatott a prépost jólelkűen.

S visszatért a deákkal az épületbe.

Jancsinak a szíve örvendezve dobogott. Tehát a királykisasszony itt lakik majd! És nem is sokára! És együtt élnek! Egy házban! Egy kertben!

A földre bámult. Képzeletében megjelent egy olyan nyúlánk, koronás nőalak, aminőt a festő odafenn a falra pingált, csakhogy fiatalabb.

Hát olyan tündéri szépségű királyleányt lát ő majd itten élő-eleven, igazi valójában.

Köhintett és szólott:

- Anyó! A tulipánhagymákat elhoztuk-e?

4

A klastromon százan is dolgoztak. Napestig zajlott mindenfelé a kalapálás, gyalu-csisszogás, dalolás, füttyülés, rendelkező kiáltások. De a szó mind német volt, vagy néha olasz. A festő meg a kőfaragók talján földről jöttek. Magyar csak a jobbágmunkás volt, amelyik a habarcsot keverte, s fővenyt talicskázott a Duna-partról.

Jancsi serényen dolgozgatott az anyjával. A fákat is irtották már - három jobbágy fejszézte szapora csattogással. Közben elkészült a kút is. Jókora kút volt, de olyan bőven buzgott fel a víz benne, hogy alig ölnyre merült már a veder. A víz persze eleinte zavaros volt. A kútások merítették egy vödörrel, s abban csakhamar meghiggadt, megtisztult.

Jancsi is érdeklődéssel kóstolta a vizet. A favágó munkások is odakíváncsiskodtak, s ízlelve ittak a vízből, mint a lúd.

- Duna-víz ez, valóságos Duna-víz - bizonyozott az egyik.

Mások arra vélekedtek, hogy homokízű víz.

Aztán a kútások a kisudvarra vitték át a szerszámaikat: csákányt, ásót, kapát, köteleket, vödröket, és a kisudvaron kezdtek új munkát.

A kertésznő arra gondolt, hogy neki is a kisudvarra kell áttérnie. Mert némelyik virág korán kívánja a földet, mint például a tulipán, a gyöngyvirág, a nárcisz meg a liliom. Abbahagyták hát a nagyudvar ásását, s átmentek a kisudvarra ők is.

A kútások ott nem a középre szabták a kutat, hanem valamivel oldaltabb, mint látnivaló volt a körültornác négy szögéről, hogy kereszt alakú út szeli majd által a kisudvart. Ki is mérték madzaggal az utat. A kertészasszony is ahhoz igazodott a dolgával.

A tavasz egy napos délutánján valami tíz főúr lépett be a kisudvarra. Mind a tíz ékes öltözetű, piros sarus, kardos méltóság, és szakállasak és hosszúhajúak. Csak egynek volt beretvált az arca meg a bajusza is, egy ötvenéves forma, komoly úrnak köztük, de a haja annak is vállig érő volt, s a ruhája éppoly kardos és virágos, mint a többi főúré.

A kútások félbehagyták a munkát és levették a süvegüket. Tiszteletes-halkan suttozták:

- A király...

Jancsinak csak eldobbant a szíve. Szinte megmeredten bámult a folyosóról beszállongó urakra. De nem látott köztük koronásat egyet se. Talán hátramaradt?

S várt, várt, áhítatos félelemmel.

Az urakra csak fél szemmel nézett. Látott ő már afféle urakat Fejérvárott. Térdig érő, könnyű köntös volt rajtuk, meggy-színű, dió-színű. A derekukon sárga zsinóröv, kinek selyem-, kinek aranyfonatú. A sarujuk piros vagy borszínsárga. A süvegük kinek gerezdes fehér bársony, kinek kénszín-sárga bársony, kinek kék bársony, kinek piros bársony.

Egy igen fekete szemöldökű barát is hajlongott köztük. (Mintha szénnel festették volna a szemöldökét a homlokára.) A csuhája homokszín-fehér, köpönyege, vagyis mint akkor mondták: *kápája* fekete. A feje is meg van beretvélva, csak épp egy keskeny, fehér hajkoszorú maradt körös-körül. Az arca sápadtas, de a szeme egészséges.

Olyan papot is látott már Jancsi Fejérvárott, csak hogy foltos csuhájúakat, házról házra koldulókat. Domokos barátok az olyanok.

Egy tizenhárom éves forma, telt arcú, szinte pufók fiú is lödörgött az urak körül, villogó szemű, úri fiú. Vérszín bársony süveg ékeskedett a fején, pávatollas. A dolmánya is abból a bársonyból készült. Sárga zsinóröven gyöngyház markolatú, arasznyi tör lógott. Látszott rajta, hogy valami nagyúri fajzat. Valami csupa vékony, vajszín szőrű kutyát rángatott zsinóron. Mert a kutya mindent meg akart szagolni, ami a földön hevert: ásót, kötelet, vödröt, röget, végül a kútásókat dühösen megugatta.

Az urak eközben jobbra-balra szemlélődtek. Benéztek minden ajtón. Betértek az ebédlőbe is. Onnan bizonyosan átmentek a konyhába s a nagyudvarra.

A kisudvaron halkán beszéltek a munkások:

- A király szomorúnak látszik.

- Mindig ilyen ő.

Jancsi elbámult. Hát köztük van a király? Hogyan, hogy ő nem látta?

Ekkor az egyik úr megjelent az átjárón, és intett a kútásóknak:

- Gyertek csak!

A három ember sietést engedelmeskedett.

Jancsi is utánuk lódult. Az urak ott álltak a nagyudvaron, a kút mellett.

- Ez a kút nem jó helyen van itt - mondotta az öszes, komoly úr, akinek az arca barátságosan volt beretvélva. - A kút a konyha mellé való.

S a konyha felé lépkedett. Megállt a konyhától tíz lépésnyire. Rádobbantott a földre: - Ide ássátok.

Az egyik munkás odafutott az ásóval, és kifordított egy nyomat földet.

A beretvált arcú úr aztán egy deákféle, fiatal úrhoz fordult, aki papirost tartott kezében:

- A provinciális úr keresi itt az ajtót. Csak nem járnak a nagyudvarra a konyhán által?

- Ide vasajtó kell - szólalt meg a vastag szemöldökű barát -, dupla-záros vasajtó, vagy vassal borított tölgysajtó. Ez a regula.

És a konyha mellett való falra mutatott. Az urak visszatértek az épület belsejébe.

Jancsi odasomfordált az egyik kapás jobbágyhoz:

- Bácsi, melyik volt a király?

- Hát vak vagy? - felelte az ember.

- Dehogyan.

- Hát az, amelyik a kutat máshova igazította.

- Az a beretvált képű?

A munkás nem felelt. Beleköpött a markába, és serényen dolgozott a kapával.

Jancsi legott utána lopakodott a társaságnak. Az urakat a kisudvar közepén találta, amint az út irányán tanakodtak. Jancsi már akkor látott a királyon valami királyit. Jóságos szemű, nyugodt beszédű ember volt. A két szemöldökét mély ránc választotta ketté. Őrajta volt a legegyszerűbb ruha: gyékény-szín köntös és arany-karimás, fekete bársonysüveg. Csak a kardja volt ékeesebb a többiénél: mély tűzű gránátok égtek rajta, kivált mikor a napsugár odatűzött.

A király ott is hibát talált. Nem tetszett neki, hogy az udvarra kereszt alakban mérték az utat.

- A klastromi regula kívánja-e? - kérdezte a baráttól.

- Nem, nagyméltóságú uram - felelte a barát -, a regulákban nincs erről szó.

Még azidőben nem voltak a királyok *felséges* urak.

- Akkor valami kerekded virágágyat tegyetek ide középére - mondotta a király. - Hiszen unalmas a szemnek ez a sok szöglet!

Lágy hangja volt, szinte bús, de a karja mozgása fiatalos, a melle domború. A hajában már ősz szálak csillogtak.

Az építőmesterek tisztes távolban álltak az udvaron. A király magához intett egyet.

- Mi nyelven beszélsz?

A mester valami idegen nyelven felelt. A király azon a nyelven magyarázta meg, hogy mit akar. S legott kikerekítettek egy jókora kört az udvar közepére.

Az egyik munkás megtaszította Jancsit:

- Co te kölyök! - susogta - mit lábatlankodol itten!

Jancsi röstelkedve húzódott a jobbágy munkások közé.

A munkások halkán beszélgettek:

- Hogy megnőtt a télen a kis Pesta királyfi! - mondotta az egyik.

S a kutyás úrfira nézett.

Jancsinak megint eldőbbsent a szíve. Hát az ott a királyfi? No, nem vélte volna. Pedig látszik rajta, szép tiszta arcán, bátran villogó, fekete szemén, meg hogy olyan finom alkatú a kutyája.

Mégis olyan volt neki, mintha a király meg a fia álruhában volna. Az ő felfogása szerint csupa aranyban, gyémántban szoktak csillogni a királyok. Darabig bámulta őket, minden mozdulatukat. Azután a kíséretre fordult a figyelme.

...A király barátai ezek - vélekedett tiszteletesen. Vajon melyik közöttük Ákos fia Ernye? Az apja emlegette azt nemegyszer, meg a kerti munkások. Azt mondták róla, hogy mikor a király lóhalálában menekült a mohi csatából, a tatárok utána száguldottak, és el is érték volna, le is vágták volna, de az utolsó pillanatban, mikor a király lova lerogyott, Ákos fia odaadta a maga lovát a királynak, s ő maga egy szál karddal állta el a tatár lovas csapat útját. Összevagdosták, dárdával is megszúrták, ló is megtiporta, mégis életben maradt. Melyik lehet az a halhatatlan vitéz?

Nézte emezt is, amazt is. Sebhelyes arcút látott hármat is az urak között. Az egyiknek a jobbja csonka is volt. Melyik lehetett?

A király rendre járta a kis szobákat, nagy szobákat. Közben-közben mondott valamit, de semmit se haragosan.

- Siessünk, siessünk - ismételte többször is -, május első hetére el kell készülnie mindennek!

A király azon évben a csehek ellen fegyverkezett, s május közepén indult is.

Még egyszer körülpillantott a kisudvaron, aztán a barát figyelmeztetésére egy nyugatnak néző terembe fordultak be mindnyájan, az egyetlen terembe, amelynek a tornácra is nyíltak ablakai, meg a belső folyosóra is.

- A művelő-házat nézik - mondta halkán az egyik munkás. - Ebben fonnak-varrnak majd az apácák.

- A király korán öregedik - mondta tiszteletes-halkán a másik munkás. - Haj, az idő megviseli a királyokat is!

- A sok háború. Minden esztendőben hadakoznak. És mindig ő vezeti a hadat.

A másik vállat vont:

- Az a mestersége.

Az urak elvonultak. Kimentek a templom elé. Ott is nézgelődtek, tanakodtak.

A templom előtt lovászok várták őket. Lóra ültek, és elporoszkáltak a fák közt az új vár felé.

Jancsi habozott, hogy utánuk menjen-e. Közben a figyelme egy halomka fényes kőre fordult. A templom előtt hevert az a kő, szépen, csoportba rakottan. Olyan volt, mint a kőso otthon a prépost éléstárában: birkafejnyi darabok; de a kősnál fényesebbek s nem olyan morzsolódók.

Egy fiatal, zsíros hajú olasz munkás ült a fényes kövek mellett. Széles vasú kés volt a kezében. Tuskón előtte egy buckó a fényes kövek közül. És a munkás, vigyázatos-ügyes kézzel, vékony, szinte átlátszó lemezeket szelt a kőből.

Jancsi elbámult ezen a mesterségen. Csakhamar megértette, hogy mire valók a lemezek. Egy másik olasz munkás ült a templom ajtajában, és valami éles szélű vaskarikával tenyérnyi kerek lapokat metszett a lemezekből.

Egy inasfiú - fekete szemű olasz az is - összeszedte a kerek lapokat, s bevitte a templomba, miközben folyton brekegett, mint a béka.

Jancsi utána sandalgott. Nézte, hogyan hágdos fel a létrán a fiú, létráról állványra, állványról megint a létrára és a felső állványra. Ott az ablakban dolgozik a harmadik olasz: ólomszalagba foglalja a kerek lapokat - ablakot szerkeszt.

Jancsi visszatért, és fölvelt titkon egy szeletkét, amely a karikás olasz környékén hevert. Megtapogatta, simítgatta, hajlítgatta, megcsodálta.

Még akkor híre se volt az üveglaknak. A templomokra máriakőből raktak karikás ablakot. A házakon csak lantornás ablakok voltak, vagyis marhabél, szívhólyag vagy olajos vászon volt az ablak mindenütt, még az urak házáan is.

Jancsit marcangolni kezdte a vágyakozás, hogy a csodás kőből egy buckót elemeljen.

Hogyan lehetne?

Körülnézett. Mindenfelé dolgoztak, talicskáztak, kopácsoltak. Az ajtókon ki-kilépett valaki; az ablakokból is ki-kiötlött egy fej. A brekegő fiú is gyakorta visszatért. Nézők is ácsorogtak mindig a templom körül. Akkor is lézengett ott két fehér csuhás, fekete öves szerzetes. Azokról tudja már, hogy premontreiek.

Befordult a klastromba, s helyet keresett a kőnek.

A klastrom folyosójáról, mindjárt a kaputól balra, a templom bejárata nyílt, szemben vele a festett terem. Oda nem lehetett rejtenie a követ.

A festett terem mellett egy különös szobát talált. Az ablakok ott is csakúgy a magasba nyíltak, mint a többi cellában, de oldalt lent is volt egy kerek ablak a szoba falán, s duplán vasrostélyos. Hogy az az ablak nem világosságért készült, nyilvánvaló volt: rajta egy másik kisebb szobába lehetett belátni. Annak a kisebb szobának meg a kisudvarra nyílt az ajtaja.

Oda se lehetett a követ eldugnia. S mindenütt jöttek-mentek, dolgoztak a munkások.

Hát nappal nem lehet lopnia a fényes kőből. De este...

Körülvizsgálta a klastromot, hogy künn hol találkozna valami alkalmas rejtek. A klastrom közelében, észak felé, nagy meglepődésre egy másik épület fehérlett elő a tavaszi lombok zöldjéből: templom, és vele egybeépült nagy ház, tehát klastrom az is.

A templom nyitva volt. Bekandikált.

Fehér csuhás barátot látott benne nagy porfellebben: a templomot söpörte.

...Ez a premontrieiek klastroma! - gondolta elámulva Jancsi.

Aztán az ötlött eszébe, hogy közel lehet a királyi kastély is: a sziget felső végén mutatta a szekeres - megnézhetné a királykisasszonyt...

Uccu, neki is lódult. Az út jó vezető. Ugrálva nyargalt. El is érte a kastélyt hamarost.

Hát szép kastély volt. Nem is annyira kastély, mint inkább váracska. Tornya is nyulladt közepén. Széles kőkapu elől. De a kapuban ím egy lándzsás katona áll, és nézi a földet nagy unalommal. Vajon beleszúrja-e a lándzsáját minden idegenbe?

Mégis bevizsgálódott. Kert nem látszott belől, és semmiféle aranyalmafa. Csak kopár udvar látszott, és az udvaron néhány úriember. Az úriemberek cseresznyeszín piros és fehér sávok ruhában mozogtak. Mindnek egyforma volt a ruhája. Egy terebélyes, nagy vörös szőnyeget tartottak négy sarkánál, s kettőjük botokkal pufákolta.

...A királykisasszony bizonyosan hátul a kertben sétál - tűnődött Jancsi. - Vagy pedig a palotában fészkelődik, ezüsttükörből, aranyfésűvel.

S képzeletében átlátott a falon. Látta a tündérképű leányt, amint földig érő napsugár-haját aranyfésűvel fésüli egy mezítlábas királyi szolgáló.

Darabig ott ólálkodott. Aztán megint a máriakő jutott az eszébe.

Visszaandalgott a sziget balfelőli partján. Útközben letört egy fűzfagallyat. Sípot csinál majd abból. Megtanul rajta egy-két nótát. Aztán ha már szépen folyik a nóta a sípból, este holdvilágnál odalopódzik a királykisasszony ablaka alá. Ott fújja-titillázza. S a királykisasszony kikönyököl majd az ablakon, és a nóta végén szól: - Ki vagy te?

Szép volt ezt elgondolnia.

Az úton egy sáros pocsétához ért. Megkerülhette volna, de már hogy mulasztana el egy nagy ugrást, ha lehet! Visszatért egypár lépést, és nekiszaladt: nagy lendülettel átugrotta.

Az ugrás nem úgy sikerült, ahogy ő gondolta: a két lába félszárig szottyant bele a sárba. De hát baj is az? Itt folyik a Duna, van abban elég víz egypár lábnak a megmosására.

És tért volna is a partnak, de egy különös járású parasztasszonyt pillantott meg az úton. Az asszony indigó színű, durva, kék ruhába volt öltözve, és egyre csak az égre nézett. A szeme félig be volt hunyva. Olyan volt, mintha aludna. A kezében bot volt, a hátán hátikosár. Lassan lépkedett. Az arcára olykor rásütött a nap. Fakó volt az arca, mint a ruhája. Mikor a nap rásütött, mosolygott. Mikor meg árnyék vetődött reá, felvonta a szemöldökét.

Beletop mindjárt a sárba - gondolta Jancsi.

És a markába vihogott.

A fák közt lappangva kísérté az asszonyt, nehogy az megneszelje.

Az asszony közeledten-közeledik a pocsétához. Jancsi nevet. De egyszer csak lódobogás veri az utat délfelől.

Az asszony hallgatódzik. A kezét maga elé nyújtja: letér az út mellé. Megáll egy galagonyabokor mellett.

A lombok közül csakhamar előválnak a lovas: István királyfi.

Erős szügyű, sárga paripán ül a királyi kölyök. A paripa tüzes szemmel hányja a fejét. A kutya előtte viháncol, de megpillantja az asszonyt: nekiront, és feszült lábbal ugatja dühösen.

Az asszony kinyújtja a botját. A kutya annál mérgebben csahol.

A királyfi odanéz.

- Tisza! - kiált a kutyára.

S ódalt hajlik a lovon, hogy az asszonyt jobban lássa.

Abban a pillanatban megtop a ló. A fejét a két első lába közé vágja, és felrúg.

A királyfi úgy röpül róla, mint a zsák. Meg is fordul a levegőben. Háttal huppan az útra, csaknem a sárba. Darabig csak mozdulatlanul fekszik, de felrándul aztán, felugrik, és a lóhoz fut.

- Szellő! Szellő!

A ló a Duna felé keringel, de a királyfi végre is elkapja a kantárszárat.

- Szellő! Szellő!

A paripa a fejét rángatja, és persze a legénykét is.

- Szellő! - kiáltja a királyfi már haragosan.

A ló még inkább rángatja a fejét. Mindenképpen szabadulni akar.

- Szellő! - rikolt megint a királyfi.

Már a képéből kikelt, oly dühös.

A paripa azonban tovább is csak makrancoskodik.

A királyfi kirántja a törét, s úgy vágja a ló szügyébe, hogy markolatig benne marad.

- Dögölj meg hát, disznó!

A ló elrándul a kezéből, és a fejét oldalt vongálva robog el, le a Dunának.

A királyfi kikerekedett szemmel néz utána.

- Hogy a bécsi nyavalya essen beléd!

Csak akkor nézett végig magán s pillantott az asszonyra is.

- Te vagy az oka! - kiáltott reá.

S olyat rúgott a kutyáján, hogy a kutya elnyikkanva ugrott a fű közé.

- Vak vagyok - mentegetőzött az asszony panaszosan.

Akkor már másik lódobogás is hallatszik. A falombok közül egy fiatal, piros-fehér ruhás lovász válik elő. Megrettenve állítja meg a lovát, s leugrik. A kezével veregeti a port a királyfi térdéről, hátáról.

- Hogyan történt? - kérdezi ijedten.

És a királyfi süvegét is fölveszi. Leüti róla a port a térdén.

- Eredj - feleli sápadtan a királyfi. - Keresd meg azt a szegény lovat. Beleszúrtam a törömet. Várj. Vezesd el előbb ezt a vak asszonyt a sár mellett.

Jancsi mindezt szinte reszketve nézte a fák közül. Félelmes volt néki a királyfi arcának elváltozása. Aztán meg különös, hogy olyan hamar lecsillapodott.

Mégis attól tartott, hogy a királyfi őt is megszidja.

Elsurrant a fák közt, mint az egér.

Csak a premontrei klostromnál lassúdott meg. Onnan már nyugodtabban tért vissza a maguk klostromához.

Megint a máriakőre gondolt. Végigmérte a szemével az utat a Dunáig. A tekintete megállapodott egy fűzfán. Öreg fűzfa. Úgy áll, mint a részeg ember. Már előbb is látta, hogy a víz szélén áll az a fa. Oda rejti majd a követ a vízbe.

S mivelhogy úgyis meg kellett mosnia a lábát, oda oldalgott. Gondosan meggázolta a helyet a fa körül. Egy mélyedést ki is tapogatott a fától vagy két lépésnyire a Duna felé.

- Ez lesz a jó hely a kőnek!

És mikor besötétedett, meg is cselekedte, amit szándékolt.

5

Egy májusi napon végre eltakarodott a munkások serege. A nagyudvarra vagy ötven szekér ölfát hordtak. A konyhához szögellő kőfal mellé embernyi magas tyúkól került. A tyúkól mellé alacsony réceól és libaól.

Egy fejevári szekéren konyhai ládák és edények is érkeztek. Csuda volt elnézni, hogyan szedik le róla a sok vaskondért - kettőt akkorát is közte, hogy Jancsi elveszett volna benne, ha beleállítják -, rézüstöt, vaslábat, nyársat, kislábost, nagylábost, csuprot, bögrét, fazekat, rostot, tálat, melencét, mindenféle konyhai szert.

Már akkor a kertben javában zöldült a saláta, a petrezselyem, a sóska. A gyümölcsfák is szépen levelesedtek. Csupa zöld lomb volt a sziget mindenfelé.

A templom készen állt. Nem volt valami nagy templom, de ékes faragású köveivel, magas, csúcsíves boltozataival, aranyos oltárával minden egyéb templomot meghaladott szépségében.

Nem volt azon se vakolás, se meszelés, hanem valami soha nem látott mesterséggel úgy épült, hogy a téglavörös maradt; a márványoszlopok, márvány ablakkeretek azon fehérén fehérek benne. A prédikálószek is fehér márványból volt beléalkotva, és az oltár lépcsői is.

A főoltár felett Boldogasszony Anyánk képe ékeskedett. Felhőkben ült az égi szűz, s Jézuskát tartotta az ölében. A vállán égszínű palást pompázott. Lába alatt igazi aranyból való holdat lehetett látni. A feje fölött pedig ezüsből szerzett csillagok ragyogtak, de oly fénylőn, hogy az igazi csillagok se sokkal fényesebbek.

A Szent Szűz különben kissé meredt szemű volt, mintha azon csodálkozna, hogy hogyan kerül oda. Vagy talán azon csodálkozott, hogy a festő olyan keményre festette a ruháját, mintha bádogból alkották volna.

De persze Jancsinak nem így látszott. Abban az időben sehol se volt rendes szemű Mária-kép, se pedig omló könnyűségű ruha a szenteken.

Másik két oltár is állt még ott. Egyik az apácák kórusa közelében. Afölött Szent Erzsébet fehérruhás képe, amint a kötényében pirosuló rózsákra bámul.

Másik oltár fölött igazi fakeresztre feszített, márvány Jézus. Egy széttárt szárnyú, ezüst galamb is függött ottan. Vékony lánc tartotta a magasban.

A templom szentélyében téglaszínre festették már a vasrácsot, amelyik az apácák kórusát elválasztotta a szentélytől. A rács szélső részén, csaknem közepén a templom belső falának, keskeny, páholyforma fülke ékeskedett. Az a királykisasszony imádkozó helyének készült. De az is mögötte a rácsnak.

Jancsi sokszor beosont oda, míg a templomot építették. És eltűnődve nézte:

...Itt térdepel majd ezen a tölgyfadeszván.

Le is térdelt oda, s benézett a fülkéből. Éppen a Szent Kereszt oltárára nyílt onnan a látás. Meg az ezüst galambra. De a főoltárra is jól oda lehetett látni onnan is. És épp oda lehetett látni az által-ellenben pompázó, aranyozott lábú, kettős trónszékre, amelyet az utolsó napokban állítottak oda. Erős lábú, nagy szék volt mind a kettő és piros-bársonyos. A mennyezet is fölötte piros bársony meg piros selyem. Piros selyemmel volt bevonva a fal is a két szék mögött. És arannyal hímzett, kettős korona ékeskedett rajta.

Jancsi mindezt nagy érdeklődéssel szemlélte. Minden padot megült a templomban. A kóruson is a két csoport padot, sőt alattuk is elment négykézláb.

A kóruson egy nagy fatáblára feszület volt festve. Meg is csókolta Krisztus lábát szép ájtatosan, s ugyancsak csodálkozott, hogy szájára ragadt a festék.

De neki mindent meg kellett tapasztalnia. A kettős trónszéket is egy kivigyázott pillanatban nagy kedvvel megülte, s megsimogatta. Ha véletlenül a koronát is ott találja, bizonyára a fejére teszi azt is.

A klostrot sokan megnézték, leginkább papok, barátok és főurak.

- Ilyen még nem volt Magyarországon! - csodálgatták.

Egy felhős napon a harangot is felhúzták csigán. Három harangot húztak fel. A nagyobbik akkora volt, mint egy közepes nagyságú rézüst. A kisebbik akkora, mint egy kiskondér. A három harangot valami püspök megszentelte előbb. Jancsi bizony nem sokat nézte. A szeme egy asszonnyal foglalkozott, akiről azt susogták, hogy a királyné.

Valósággal a királyné volt. Vastag derekú és telt arcú, sárgásan halvány asszony. Térdig érő, virágos, meggyszín bársony palástot viselt, a nyakán aranykapcsosat. A fején éppolyan bársonysüveg volt, mint a palástja, csakhogy gyöngyös, fehér gyöngyös. Csak a szeme volt szokatlan fekete és nyugodt, hideg tekintetű; meg a fejét hordozta kissé magasan - máskülönben nem volt rajta semmi királynés.

Három úri asszonyság kísérette. Azokon derékhoz simuló köntös volt. Kettején kénszín-sárga, egyen ibolyaszínű.

Egy hatéves fiúcska is volt velük. A kézben szíjból font, nyeles ostorka. A nyél piros, az ostor fehér. Azt mondták, hogy Béla herceg az, a királynak a kisebbik fia.

No, nem látszott hercegnek. Minduntalan kirántotta kezét az asszony kezéből, és az ostorkájával a pillangók után akart szaladni. Vagy le-leguggolt, s keresgélt a földön heverő épületszemétben. Kavicsokkal szeretett volna játszani, de nem engedték.

- Béla, Béla! - szólt rá az anyja haragosan. - Ne rosszalkodj!

A kis herceg keze minduntalan bepiszkolódott. Az egyik kísérő asszony türelmesen törülgette a kezét is, meg olykor az orrát is.

A harangok felhúzása után megnézték a klastromi királyszobát s a templomot. Aztán elsétáltak a Duna felé, mert egy fehér pillangó is arra röpült, és Béla herceg jobban érdeklődött a pillangó iránt, mint a klastrom iránt.

Alighogy elmennek, a király jelenik meg ismét. Három fekete köpönyeges barát kíséri, meg a prépost, meg három főúr. Rendre nézik megint a klastrom minden részét.

A barátok Domokos-rendűek. Vajszínű csuhát viselnek, és fekete csuklyás palástot. A fejük teteje kopaszra van beretválva. A halántékuk is, a fülük möge is. Alig három ujjnyi haj maradt a fejükön. Süveget nem viselnek.

Mind a három domokos sovány ember és koros. Az egyik, a fekete szemöldökű, már járt ott a királlyal. A provinciális volt az, vagyis az ország minden Domokos-rendi szerzetének a feje. De még nálánál is feljebbvaló úrnak látszik egy hajlott hátú és ráncos kezű barát. A király idegen nyelven beszél vele, s a barát minduntalan a mellére emeli csontos, aszott kezét. Bólogatva mondogatja:

- *Szi-szi, majeszta.*

Akkor is volt ott egy bokor pesti pap. Mind levette a süvegét, s mind meghajolt a királynak. Aztán, hogy a király belépett az épületbe, halkan beszélgették, hogy az idegen barát nagyméltóságú francia ember. Vagy hogy nem is francia, hanem német. Csak azért beszél olaszul, mert a király az olasz nyelvet jobban érti. Humbertusz a neve. A pápa küldte Magyarországra a királynak a kérésére. És hogy Humbertusz úr iktatja majd a királyleányt az apácák közé.

Egy szederjes arcú és vastag nyakú pap volt a magyarázó. Bajuszt is viselt és szakállt, de oly ritka volt a szakálla, hogy az arca átlátszott rajta. Talán azért, hogy beszéd közben mindig vakarászta a szakállát.

Már akkor a klastrom is be volt bútorozva. Bizony nem valami pompásan. Festetlen tölgyfaágyak, négy is egy-egy szobában, sőt az egyikben nyolc is. Az ágyakban keményre tömött szalma-derékalj, s egy ujjnyi vastag gyapjúpokróc, magaszínű. Az ágyak előtt, a szoba kövezeten gyékény. A falon deszkára festett Mária-kép, ki kancsal, ki meredt szemű. A kép fölött feszület. A szögletben búbos. A búbos mellett mosdó-pad. A padon négy sárga cseréptál és négy vörös korsó.

Volt egynéhány magányos szobácska is, amelyben csak egy ágy volt és egy mosdótál.

A papok azt mondták, hogy az olyan egyes szoba a fejedelemasszony szobája, meg a sekrestyés apácáé. De még másik kettő is volt olyan egyes. Az egyiket, a folyosórács mellett, csakhamar kitalálták, hogy a kapus apácáé lesz. De a másikat a papok nem tudták mire vélni, hogy ki lakik majd benne.

Egyik azt mondta, hogy a cirkatriksz, aki éjjel a cellákat járja. Másik arra vélt, hogy a királykisasszony fog abban lakni.

Jancsi elszörnyülködött. Az egyes szobák is éppoly dísztelenek voltak, mint a négyesek. Csak éppen hogy a földjük be volt téglázva nagy lapos téglákkal. A többi szoba mind földes volt, mind. Melyikben lakik majd a királykisasszony?

- És így hálnak majd - folytatta a szederjes képű, magyarázó pap. - Se lepedő, se vánkos, se dunyha, se paplan, csak ez a cserge. Boldog szegénység!

Jancsin hideg borzongott át. Ridegek voltak a szobák, és mészszagúak. Még a méh is ha betévedt, egyet kanyarodott benne, s vissza-kidöngött az ajtón vagy az ablakon.

Szinte örült, hogy a papok a házi kápolnába tértek. Az valamennyire szebb látvány. Hátul a falon az életnyi nagyságú feszület. Alatta karos tölgyfa-szék, háttal a feszületnek. A karos-széktől hosszú sorban két karaj aprószék. Középen kerek üresség. Oltár nincs benne. A falnak oldalt egy felöltő dísz is van: egy barátnak a képe. Valami szent baráté, mert aranytányér fénylik a fején, és csillag a homlokán. A barát úgy van festve, mintha prédikálna. A lába előtt kis barna kutya ül. A kutya egy lángoló végű szövétneket tart a szájában.

- Szent Domonkos - mondogatják a papok a süvegüket megemelve.

A legszebb terem mégiscsak az, amelyikben a magyar szentek képei ékeskednek. (No, szépen kipingálta az a nagyhajú!)

Vörös és fehér márványlapokkal van az bekövezve. Hatszögű kockák. A fehérek szép rendben váltakoznak a vörösekkel.

Az a terem is be van már rendezve. Nagy faragott diófaasztal áll a közepén, és a szögletben fényezett, fehér márvány-kandalló. Az ablakok akkorák, hogy ajtó se nagyobb másutt. Zöld gyapjúkárpit függ rajtuk - vastag zsinórral vonható félre. Az ablakokon rács ékeskedik. Vasból vert virágok díszítik azt a rácsot. De csak lantorna van ott is az ablakrámákra feszítve. Az egyik ablak szárnya nyitva van. Ki lehet látni rajta a budai hegyre.

- Ez a királyi családé - magyarázza a pap. - Ide jönnek, mikor Margitot meglátogatják. Nézzétek ezt a padot...

A fal mellett nyújtózó, szép faragású padra mutat. Bükkfából van a pad. Két ülő oroszlán tartja. De székek is vannak a teremben, diófából faragott székek. Legfölül korona van ráfaragva mindenikre.

Széles, zöld kárpit takarja a terem hátuljának a felét is. Ismeretlen virágok vannak reá hímezve selyemmel a négy sarkán; a közepén meg egy felhőkön álló angyal, amint egy nagy rózsaszínű kagylóból virágot perget a földre.

Az egyik pap vigyázatosan félrevonja a kárpitot. Ágy látszik ottan és szék. De az ágyban nincs még szalmazsák se.

- Ez bizonyosan a királynénak készült - véli csodálkozva. - Itt is hál hát néha.

- Persze - szól egy másik. - Mihelyt érsekünk lesz, a király visszaengedi neki a szigeti kastélyt. Hiszen az érseké az.

A fejét rázza rá a szederjes képű.

- Nem hiszem. A lánya most már itt él ezentúl. Megtartják az érseki kastélyt nyaraló-háznak. Ád az érseknek mást. Így hallottam.

Jancsi csodálkozva hallgatta mindezeket a beszédeket. Már akkor tudta, hogy a királykisasszonynak Margit a neve, és hogy nem a szigeten van, hanem Veszprémben, és már apáca. Ez nap indultak Veszprémből, és az éjjel Fejérváron hálják. Holnap déltájt érkeznek a szigetre.

A papok beszélgetését egy nagy csoport munkás zavarta meg. Valami karcsú, fekete szekrényt állítottak be a folyosóra, a kápolna szögletébe. A szekrény felső része óra volt. Belül két vizes edény.

A felső edényt legott megtöltötték vízzel. Az órásmeister megigazította az óra mutatóit. Az alsó edénybe csepegő víz hajtotta az órát, halk kottyogással.

Aznap Miklós szekeres is meglátogatta őket.

Az asszony könnyes szemmel panaszolta neki, hogy a prépost apácaságra parancsolja.

A szekeres kenyeret vont elő a tarisznájából. Egy deszkalapra ült, és nyugodtan pofázott.

- Ne búsulj - mondotta vigasztalón -, ha az urunk azt parancsolta, hogy itt dőgozz, hát itt dőgozol. Majd egyszer eszibe jut, hogy otthon is van kert, aztán hazarendel. Nem való vagy te apáca-életre.

Ott ült, ameddig evett. Sokat evett, és keveset beszélt. Az asszony egy fontra való szalonnát hozott ki neki. Azt is megette, de oly komolyan ette, mintha kötelességből enne.

Akkor már nem a kórházban laktak, hanem a konyha mellé épült házban.

A kórház tele volt új ágygal. A nagyteremben nyolc ágy volt, a mellette való kis szobában kettő. A harmadik szobáskába egy nagy rézüstöt és egy erős fakádat tettek. A főépületben is volt olyan kádas szoba.

Vajon a királykisasszony is abban a rút fakádban fürdik-e majd?

Nem lehet az - gondolta Jancsi. - A királykisasszonynak bizonyára aranykádat hoznak be és selyemtörülközőt.

6

Jancsi azon éjjel nyugtalanul aludt. A szőke szép királykisasszonnyal álmodott. Úgy álmodta, hogy nyúlánk és ibolya szemű. És hogy mindig a rózsabokrok közt andalog.

Egyszer csak egy nagy tüzes-béka kiugrik az egyik bokor alól. A királylány megrökken. Jancsi felkap egy karót.

- Megállj csak, rusnya!

No, egyszeribe meg is tette volna a nagy szívességet a királykisasszonynak, de abban a pillanatban erős, nyers hang rikoltott mögötte:

- Co fel! Már a hasadra süt a nap!

Jancsi fölriad. Az anyja áll előtte a tiszta inggel. Rózsabokor, béka, szép királykisasszony, minden elmúlt.

De azért Jancsi vidáman szökkent fel. Ha eltűnt is a királykisasszony, előjön ma valóságosan. A rózsabokor még nem nyílik, de majd nyílik az is.

Ledobta az ingét, és serény kézzel csapott vizet a fejére, arcára. Sohase mosdott szorgalmatosabban. Sohasem öltött örömelebb tisztát. Csak ing és gatyá volt az öltözeté, meg egy zsinóros kis vászonzeke. De a süvegébe pávatollat tűzött.

Ha az a pávatoll megtetszenék a királykisasszonynak, egyszeribe odanyújtaná neki...

- Ihol a kenyér - mondta az anyja -, imádkozzál előbb.

Jancsi fogta a kenyeret, és kilódult a hátulsó kapun. A szigeten már akkor szállingóztak a budaiak, pestiek, posztósüveges jobbágyok, bársonysüveges urak, fekete papok és fehér barátok, aranytól ékes asszonyok, virágszínbe öltözött kisasszonyok és tátogató gyermekek. A hidas a Dunán szünettelen járt: hordta az ünnepi ruhás népet. Csupa piros és sárga és mindenféle kék. Fehér is. Messziről nézve mintha virágok keltek volna útra a budai hegyekről a Dunán által a szigetre. Csak alig egy úr és két asszonyság fekete köztük. Azoknak a sarujuk is fekete. Látnivaló, hogy gyászolnak.

A májusi napfény sárgán rezgett a harmatos lombokon, a nők díszkövein, aranycsipkés ingvállán és az urak bogláros dolmánykapcsain. A sziget belsejében egy rigó fújta a reggeli tilinkót. Harmatszág és földszág érzett mindenfelé.

A templom előtt meg az utakon piros-fehér színekbe öltözött királyi szolgák gereblyézték és söpörték a szemetet. Egy kétkerekű talyigán sárga fővény érkezett. A szolgák kosárba szedték, és elhintették a templom előtt.

Aztán székeket cipeltek, sok faragott széket. Kettő közülük magas hátú szék volt. Korona volt rájuk faragva. Kétlépcsős emelvényre tették. Az emelvényt beborították veres szőnyeggel. Szemben állt a templommal az az emelvény.

Egy tekintélyes szakállú, tornyos-süvegű főszolga parancsolgatott a többinek. Haragosan dohogott, hogy a két koronás székek a lába poros. Két marok füvet szakított az egyik fa alól, és maga törülgette le, ahol poros volt.

Kilenc óra tájt megzendültek a harangok.

- Most indul a királyi család - vélte egy kurta nyakú budai nemes.

A nép a sziget felső tája felé fordult. Jancsi felhágott egy kétágú szilfára. Más gyerekek is ültek már szanaszét az ágakon.

Néhány perc múlva csakugyan odaérkezett a királyi család. Alabárdos és ezüst hegyű kelevézes testőrök előzték őket. A testőrök feszesen lépkedtek, és büszkén néztek mindenkire. Egy vastag combú, potrohos testőr rakogatta előttük a lábát. Az öregebb volt valamennyinél, már őszes is.

A király fűszínű, nyári bársonypalástban tűnt elő a testőrök mögött. A királynén perzsaszín-kék selyemruha volt. A csatjai is kék-kövesek, csakhogy világosabb színűek a kövek. A király fején magas ékes, gyöngyös bársonysüveg. A királyné fején alacsonyabb, gyöngyös. Mind a ketten vidám szemmel tekingettek szét a népen. Süvegek emelkedtek, asszonyfejek bólogattak, gyermekszájacsák elnyíltak.

- Éljen a király! - harsant meg egy vastag hang.

S erre más hangok is mondták:

- Éljen a király!

A királyné mellett a kis Béla herceg ugrándozott. Az is kék selyembe volt öltözve, de csak derékig. Derékon alul fehér selyeming volt rajta, térdig érő. A lábán piros selyemharisnya és gyöngyös bocskorka. Fából faragott lovacskát szorongatott a kezében, s minduntalan le akart ülni a gyepre. A királyné azonban magával rángatta.

- Ha rosszalkodol, hazaküldelek! - mordult halkan rá.

- Iszen csak legeltetném a pacit - kedvetlenkedett a kis herceg.

- Köszönj szépen az uraknak.

Béla hercegecske készséggel vonta le fejről a süveget, és jobbra-balra integetett vele.

- Ó, az aranyos! - susogták mosolyogva a nők.

A király mellett Pista királyfi lépkedett peckesen. Ő virágos-zöld atlaszban jelent meg. A süvegén drágakövek is villogtak. Mosolygó szemmel pillantgatott a sokaságra, s egyre emelgette a süvegét.

- Gyönyörű gyerek! - beszélgették a fa alatt.

Jancsi a királyfinak a törét bámulgatta. Térdig érő, bársonytokú tör volt az. Arany a markolatja, pirosan szikrázó rubinkő a dísze.

Jancsi arra gondolt, hogy ha a királyfi elvesztené a törét, és ő megtalálná a bokrok között...

- Mégis bevinném a palotába - fejezte be gondolatait. - Mert ha viselném, megismernék rajtam. De úgyis kapnék jutalmat, ha bevinném.

A királyi család leült az emelvényre. Az ezüstkelevézes testőrök visszanyomták az utakon a népet.

- Helyet! Helyet! Hők!

A premontrei klostrom felől énekszó hallatszott, s mindjárt rá nagy éneklő papi sereglet vonult elő. Fehéringes, fehérstólás papok.

Középen egy püspöksüveges, öreg, fehér szakállú, kegyes nézésű ember, noha a szeme oly apró, mint az ürgéé.

A nép azt susogta, hogy az a kalocsai érsek, Benedek úr!

Látszott is rajta: aranyos pástorbotja nagyokat villant a napfényben. Mellette feketélt Humbertusz úr is, a pápa küldötte. Jancsi egyszerre ráismert hajlott hátáról, csupa csont kezéről, s aszott arcában fiatalos erővel csillogó, fekete szeméről. Különben is a fején feketélt a csuklya.

A templom ajtaja be volt zárva, mikor odaérkeztek, de az a rendje annak, hogy be legyen zárva.

Az érsek letérdelt az ajtó előtt. A papok zsoltárokat énekeltek, aztán meg a szentek litániáját. Mikor odáig értek benne: *Minden gonosztól ments meg Uram minket*, az érsek izsópot mártott egy ékes kis ezüst-vederbe, és meghintette vele a templom falát. Aztán fölemelte az aranyos botot, s rákoppantott vele az ajtóra:

- Íme a kereszt jele! Fussatok, ellenséges hatalmak!

Az érsek bevonult a papokkal. A nép is benyomult volna, de egy fehér karinges diakónus visszatartotta őket:

- Most csak a két kőmíves jöhet be. Később aztán ti is, csak türelem!

A királyi család nem mozdult, hát a nép is nyugodtan várakozott.

Az ajtót újra bezárták. Csak annyi hallatszott ki, hogy az érsek éneket kezd: *Jöjj el Szentlélek isten!*

A nép, hogy ezt meghallotta, folytatta tovább az éneket.

A nap már melegen sütött. A király levette a süvegét, és keszkenőt vont elő a kebléből. Megtörülte a homlokát. A királyné arca is piros volt. Pista királyfi szeme érdeklődéssel tapadt egy fehér selyemkabátkás leányra, aki elpirosodottan állt egy sárga süveges, nagy arcú asszonyság mellett, mint ahogy egy kanárimadárka állna egy sárgarigó mellett.

Jancsit fúrta a kíváncsiság: mért zárkóztak be a papok? Gyakorta hallott olyan elbeszéléseket, hogy némely papot elevenen befalaznak. Egyet gondolt: körülnyargalt a klastromon, és mint a szélvész, be a nagyudvaron át a kisudvarra, kisudvarról, folyosóról be négykézláb a kórusra. Onnan lesett ki, mint egér a lyukából.

Hát ott álltak a papok a templom közepén. A falakon szanaszét tizenkét szál gyertya égett. Egy pap hamut vagy mit hintett kereszt alakban végig a templom kövezetén, tenyérnyi szélesen. A levegő hűvös volt benn a templomban, szinte hideg.

Kívül még litániáztak.

Az érsek fogta a botját, és valami betűformákat írt a botjával a hamuba. Sok betűt írt. Egy diakónus vizet és bort öntött egy helyen a hamura, meg valami fehér port, talán sót. Az érsek megkeverte a botja végével, s a nagyajtóra keresztet rajzolt vele.

Jancsi csak lesett be a kórusból, éppen a királykisasszony fülkéjéből - figyelt mindeneket.

A két kőműves is várakozó figyelemmel állt a szószek mellett. Magyar kőműves mind a kettő - bizonyára király jobbágysai -, rövidre nyírt hajuk legalább erre vall. Az idősebbik harmincéves lehet, a fiatalabbik legfeljebb, ha húsz. Mind a kettőn tiszta munkáskötény, és széles, durva kezükben vakolókanál.

Egy diakónus odavitte a szenteltvízes vedret az érsekhez. Az érsek izsópot mártott a vízbe, és az oltárt körülsétálta vele. Keresztet hintett ide is, oda is. A templom falait is megszentelte.

Akkor aztán a kőműveseket szólították, hogy adjanak elő meszet és homokot.

Már oda volt készítve egy favödörben.

Az érsek szenteltvizet öntött a mészbe és homokba, aztán kivonult a templomból a papjaival együtt. Énekszóval mentek. Az énekük egyre halkult.

Csak a két kőműves maradt az elcsendesedett templomban.

Összenéztek, és mosolyogtak.

- E! Hát itthagytak bennünket?

- Ne félj, no, mindjárt visszajönnek.

- Hát minek mentek el?

- Nem tudod?

- Nem.

- Hát furustokolni mentek - mondta az öregebb.

És röhögött.

A másik azonban elkomolyodott:

- Hallod-e, a templom már meg vagyon szentelve.

A kőműves szája erre rendbe igazodott. Magát javító komolyan felelte:

- Az ereklyékért mentek ide át a szomszéd templomba.

Az énekszó csakugyan visszatért. Égő fáklyák között hoztak egy arasznyi, fehér kőlapot. Azt kellett a kőműveseknek bevakolniok az oltár tetején hagyott kis nyílásba.

Akkor már a nép is betolult. A templom tömjénillattal telt meg, s asszonyi ruhák finom szagaival. Kábító hosszú szertartás következett.

Az érsek megszentelte a klastromot is, megáldotta falról falra, küszöbről küszöbre végig. A sok orémusznak és kereszthintésnek vége-hossza nem volt.

Jancsi elunakodott. Gondolta, inkább kimegyen a templom elé, és lepkét fog Béla hercegnek. De a királyi családot nem találta már ott. Bizonyára elunták ők is a végevárhatatlan szertartást.

A nép is fogyadozott, ritkult, elszéledt. Jancsi ott látja a budai urak nagy csoportját a parton. Odamegyen, és mulat azon, hogy hogyan tolakodnak a hidasra, s hogyan szitkozódnak azok, akiknek már *ráférek* nem jutott.

De hát mikor jön már a királykisasszony?

Éhséget érzett. Derék dél lehet már. Anyó talán már meg is főzte az ebédet.

Jancsi visszatért a klastromhoz. Nyitná a folyosó rácsajtáját, de biz az ajtó nem nyílik: be van zárva.

- Ejnye!

A templom azonban nyitva van még. Néhány vénasszony térdepel benne.

Jancsi beoson. A kórus rácsának az ajtajához igyekszik, hogy onnan jusson be a klastromba.

Az se nyílik.

- Ejnye!

Megint gondol egyet: belopakodik a sekrestyébe, mert hisz ott is van egy kis keskeny ajtó. Szinte megrettenve látja, hogy a kisajtó eltűnt. A helyén egy vakablak-féle szekrény van a falban. Simára gyalult polcokskák látszanak benne.

Íme - pislogja megszeppenve -, addig ácsorogtam ott a Duna-parton, hogy kizártak.

És súlyos aggodalom szállta meg, hogy a hátulsó kaput is vagy zártan vagy befalazottan találja. No, akkor elkoppant az ebéd!

Futva került meg a klastromot. Útközben egy rézszög fénylett a porban. Vélhetőleg munkások hullatták el. Aztán egy másik szöveget is pillantott meg. Azt is felkapta, noha efféle szöveg volt már dugaszban maroknyi.

S tovább lohajtott.

Hát a nagykapu nyitva van, hálistennek, sőt szét is van tárva mind a két szárnya. Szekér áll előtte, baromfival megrakott szekér. Két ember hordja be fűzfakasokból a sok ijedt tyúkot, ludat, kacsát, csirkét a tyúkházba, lúdházba. Egy nagy fehér kakas meg is szökött. Ott hajszoják az ölfa körül.

Jancsi azonban nem törődik a kakassal. A szemét egy idegen fiú alakja ragadta meg. A fiún gyolcs-sapka fehérlik, gombaforma sapka, és nyakig érő kötény. A konyhaajtóban ül egy lefordított dézsán. Előtte csertőke, a tőkén deszkácska. Petrezselymet apróz valami félhold alakú késsel. A konyhából idegen hangok verődnek ki, s friss kenyér-illattól kellemes a levegő.

- Mit keressz itt? - kérdezi fennen a fehérsapkás.

Komoly szemű, lányos képű, szőke fiú, és színtelen, mint a tészta. A keze azonban nagy és durva, mint valami szolgálóleányé.

- Én idevaló vagyok - feleli Jancsi a mellét kifeszítve. - Király jobbágya vagyok én. Itt lakok én ebbe a házba.

A fiú szorgalmasan aprítja tovább a petrezselymet.

A munkájáról fölpillant Jancsira, de aztán csak a munkáján a szeme.

Jancsi köhint:

- Hát te ki vagy?

- Láthatod - feleli büszkén a fiú. - Láthatod, hogy a király kuktája vagyok.

S megint fölpillant. Jancsi tisztelettel néz rá. Erre ő is barátságosabban néz Jancsira.

Jancsi odanyújtja neki a két fényes szeget:

- Kell-e?

A kukta elveszi, megnézi, és zsebre dugja. S még barátságosabban néz Jancsira.

- Csak nem a királynak főztök tán itten? - kérdezi Jancsi bizalmasan.

- Dehogy.

- Hát kinek?

- Az apácáknak.

- Hát már itt vannak?

- Nincsenek.

- Hát akk...

- De már jönnek.

Jancsi bekandikál a konyha ajtaján. Hát egy ménkű nagy hal hever egy hosszú asztalon. Éppen a hasát bontják. Van a hal akkora, mint egy közép ember. És két olyan gomba-sapkás, fehér kötényes férfi bontja, amilyen a kukta. Nagy ételszag.

Jancsi megint a kuktára néz:

- Miről tudod, hogy jönnek?

- Ahun ül Ágoston vitéz - feleli a fiú oldalt biccentve a fejét -, az vigyázza őket. Meg a toronyba is ülnek.

Jancsi arra pillantott, amerre a fiú intett. Akkor látja, hogy egy piros-fehér dolmányos vitéz ül a napon, a tyúkketrec tetején. A toronyban nem látszott senki.

Ágoston vitéz a Gellérthegy felé bámult. A könyöke alatt összegöngyölt, fehér zászló. Kutya melege lehetett, mert épp az arcára tűzött a nap. Bal kézzel a legyeket hajtotta az orra elől.

A kukta folytatta:

- A hegyen intenek majd zászlóval. Akkor tesszük föl a halat.

Valami bögsforma kiáltás hangzott odabent:

- Bálint!

A kukta fölugrott. Besietett a petrezselyemmel.

Jancsi ismét bekandikált, de csak a nagy ételgőzt látta, meg a gőzben a szakács kövér hátát. A kukta megint visszatért. Jókorá tányér volt a kezében, meg egy fakalapács. A hóna alatt dióval telt zsákocskák.

Leült ismét a helyére, és diótörésbe fogott.

Jancsinak szinte csurgott a nyála az éhségtől.

- Nem tudod, hol az anyám? - kérdezte fanyalogva.

- Anyád? Hát ki a te anyád?

- Egy asszony...

- Odabe van három asszony is. Csirkét mellyesztenek.

Jancsi bedugta a fejét az ajtón, és berített:

- Ejdes anyám!

Semmi felelet.

Jancsi a vasajtóhoz ment, amelyik a konyha közelében a nagyudvart zárta a belső háztól. Az ajtó be volt zárva. Jancsi visszatért a konyhaajtóhoz, és újra berített:

- Ejdes anyám!

Az asszony akkor megjelent.

- Hol a fenébe csavarogsz! - robbant a fiúra. - Már egy órája hujjogom a nevedet! Akasztani való!...

Azt lehetett volna vélni, hogy a következő percekben haj nem marad Jancsinak a fején, de a fiú nyugodtan állott: ösmerte az anyját, hogy csak szájjal mérges.

Az asszony csakugyan másképp is cselekedett a kezével. A köténye alól cipó-buckót rántott elő, s belenyomta Jancsinak a markába. Meleg volt még a cipó, szinte gőzölgött, és szép fehér, mint a kalács.

Az asszony a füléhez hajolt Jancsinak:

- Itt maradj! Jó ebédet főzünk! Olyat még a prépost úrnál se láttál!

És hangosan folytatta:

- Segíts diót törni! Fát hordani! Semmirekellő gézengúz!

A kukta már nyújtotta is Jancsinak a kalapácsot:

- Törjed, no, én meg tisztítom.

Ugyane pillanatban Ágoston vitéz megtoppant a tyúktól tetején, s kurjantott:

- Jönnék! Jönnék!

S hévvel lobogtatta a fehér zászlót.

A Gellérthegy tetején is egy fehér zászló lengetését lehetett látni. Tehát az apácák Kelenföld alá érkeztek.

Jancsi szinte megrázkódott örömében.

Már nem képzelte olyan tündérinek a királykisasszonyt; hiszen látta a királyt, királynét, királyfiakat, de még mindig maradt valami csodás a képzeletében a királykisasszony felől.

- Te Bálint - mondotta a kuktának -, ösmered te a királykisasszonyt?

- Akit hoznak?

- Azt.

- Azt nem. Senki se ösmeri miközülünk.

- Senki?

- Senki.

- A szakács úr se?

- Az se. Még kisdéd gyermek volt Margit kisasszony, mikor Beszpörémbe vitték.

- Kisdéd?

- Két- vagy háromesztendőske.

- Oszta azóta mindig ott van?

- Ott.

- Hát aztán mér van ott?

A kukta vállat vont:

- Nem tudom. De hallod, ne edd azt a diót! Ha a szakács úr meglát, úgy pofon teremt, hogy... szikrát hánysz!

Jancsi ijedten pillantott a konyha felé.

Odabent nagy sürgés-forgás. Borjút vonnak nyársra. Parazsat visznek alája lapáton. Bálintot beszélítják, hogy törjön borsot. Jancsi zsebre vág vagy hat szem diót, s a kapura néz. Arra gondol, hogy a királykisasszony is bizonyosan a hidason szállítódik át a szigetre.

De sok még a törni való dió. S most már rámaradt a héjazás dolga is. A kukta ki-kifordult, és segítget egy-egy percre, de meg-meg beszélítják.

- Phű, de nagy a hő odabe! - fújja piros arccal, hogy egyszer kiszabadul.

Lecsapja a gyolcs-sapkát maga mellé a földre, és páhog.

Jancsi legott felpróbálja a sapkát.

- Éppen jó nekem - mondja vidáman.

Bálint nem ügyel rá. Serény kézzel tisztogatja a diót.

A konyhából jóízű peccsenye-szag illadozik ki az ajtón. A küszöbön egy másik kukta jelenik meg, idősebb Bálintnál, és oly pofás, mintha mindig egy láthatatlan trombitát fújna. A képe annak is piros a hőségtől.

- Gyere - mondja Bálintnak - a nyárs mellé! Én már nem bírom.

Bálint kedvetlenül cihelődik fel.

Jancsi egyszerre felpattan:

- Forgatom én - ajánlkozik csillogó szemmel. - Én már tudom, hogyan kell.

S választ nem is várva, bent terem.

Egy medve-mozgású, gyolcsruhás embert lát a vöröshagyma illatával teljes gőzben az üstök és kondérok rottyogó soka fölött. Tudja már, hogy az a szakács. Elsurran mögötte. Csakhamar megtalálja a nyílt tűzhelyet, a nagy halom parazsat rajta, és a nyárson a borjút.

A kövér kukta nem ellenkezik. Látja a sapkát Jancsinak a fején: vélheti, hogy Jancsi új kukta, most állította a szakács.

Jancsi látott már borjút sütni, nem is egyszer a prépost konyháján. Tudta, hogy szokás jobb kézbe fogni a nyárs forgantyúját, bal kézbe a hosszú nyelvű, zsírozó serpenyőt.

Mindjárt fordított is a nyárson, és értő kézzel csöpögtette a borjúra a zsírt.

A szakács nem szólt. Csak az anyja figyelme fordult Jancsira.

- Nézd, még bezsírozza magát - szólott korholón.

S a konyha egyik asztaláról fehér kötényt kapott fel. A nyakába kötötte a fiának. Jancsi aztán derékon megkötötte maga.

De csakhamar elunta a sütést. A zsír a szeme közé sercegett, és a parázs pokolian ontotta a keze szárára a meleget. Hiába nézett jobbra-balra, hol találhatna egy heverő kenyérszeletet, nem csenhetett a pecsenye-zsírból. No bánta, hogy olyan meleg munkába avatkozott! Szomjas is volt. Csak tekingélt jobbra-balra: hol foghatna egy kuktát? De kukták helyett csak a vastag nyakú szakács jelent meg olykor, és araszos, nagy ezüst tükkel egy-egy szalonna-szeletet tűzött a pörkölődni kezdő szélekre.

- Gyorsabban forgasd! - bődült Jancsira.

Jancsinak majd a szeme sült már ki a pecsenyés pokolban. Az ő két arcára is tűzhetek volna már szalonnát. De talán félóra is belémúlt, míg végre eltűnni látta a szakácsot a kamra ajtajában. Itt a megváltó pillanat! Ki innen gyorsan, ahogy csak iszkolhat a láb!

- Eriggy - lihegte Bálintnak -, a szakács úr szólít, hogy válts fel.

Bálint engedelmesen pattant és lódult.

Jancsi legelőször is a kúthoz ment, és felvonta a vödröt. Teleszította magát vízzel.

Ahogy ott liheg-szuszog, törülközik, hallja, hogy zengnek-bongnak a klastrom harangjai - szép vékony zengésű harangok, mintha azok is nők volnának.

Jancsi megrezdül:

- Jönnek az apácák!!!

Egyszerre elfeled konyhát, szakácságot! Uccu, ki a kapun! Nyargal a fák és bokrok közt először a klastrom ajtajához, s hogy ott senkit se lát, le a révhez.

Hát csakugyan az apácák! A túlsó parton már látni is őket: épp érkeznek a szekereken. A szigeti parton a királyi család, püspökök, domonkos barátok, premontreiek, nemes urak, asszonyok, tisztas távolban pálfalvi jobbágyok.

A hidas épp akkor ereszkedett el eléjük a Duna vizére a szigeti parttól. Tarka szőnyegekkel van beborítva. Hajtja négy markos révész.

Odaát Felhévíznél egyenkint állnak meg a szekerek. Van vagy kilenc. Csupa négylovas szekér. Az elsők két domonkos barát ül. Az utolsó egy elmaradt hatlovas társzeker. Azt két fegyveres vitéz kíséri lóháton.

Odaát is sok a várakozó népség. Domonkos barátok is fehérlenek közte. Egy lovas vitéznek felágaskodik a paripája. No mindjárt leveti! Nem veti le, csak épp mint ahogy lovak szokták, hogy két lábon próbálnak járni.

Az apácák leszállanak. Vannak valami húszan. Összecsoportosulnak. A ruhájukat igazgatják. A port veregetik a ruhájukról, s egymás ruhájáról is.

Négy leányka is van velük, mind a négy tiszta fehérben. Az apácák szoknyája is fehér, de a köpönyegük fekete, és a fejükön a kendő is fekete.

A domonkosok eléjük csoportosulnak. Az apácák is karajba állnak. Látni lehet a szigetről, hogy egy öreg domonkos beszél az apácáknak. Az apácák hallgatják figyelemmel. Aztán a barátok is, az apácák is bókolnak, hajlonganak.

Egy apáca másfél rőf hosszú, vékony fekete keresztet von ki a szekérből. Odanyújtja a legkisebbik leánynak. A többi apáca is fog apró, kézi holmit. Kinél zacskó van, kinél könyv, kinél virágcserep. Az egyik jókora kalitkát lógat.

S lelépkednek a hidasra.

A hidason nincsenek padok. Minek is olyan kis időre? Az apácák is állnak. Legelől a legkisebb leány a kereszttel. Oldalt, a két sarkon, a két domonkos, aki velük érkezett szekéren.

Jancsit félrelöki egy nagy ököl. Egy öreg nemes úr ökle. Jancsi körültekint. A tekintete a királynén áll meg. Mért sír a királyné?

- Ó, ó - nyögi a királyné, és az arcán permeteznek a könnycseppek.

De mosolyog is egyben.

A hidas elválík odaát a parttól. Az apácák ajkán ének zendül a Dunán:

Édesanya, Boldog Anya, virágszülő Szűz Mária...

A harangok zengenek.

Az urak a parton leveszik a süvegüket. A király is.

És közeledik a hidas, közeledik az ének. A kisleányok is énekelnek. Látni a szájacskájukon. A keresztet tartó legkisebb leány is énekel.

Jancsi megint előre furakodik, s a királynéra pillant. A királyné fehér keszkenővel törölgeti a szemét, de a könnyek csak görgedeznek a szeméből. Mosolyog és sír. A király szeme is könnyes.

De hát melyik a királykisasszony?

Az ezüst-kelevézes testőrök visszanyomják a népet a parton:

- Helyet! Helyet! Hők!

A hidas egyre közeledik. Jancsi vizsgálódó szemmel nézi egyenként az apácákat. Van köztük öreg is, fiatal is. Van köztük egy testes, nagy termetű, akinek a többi csak a válláig ér. Van köztük egy száraz, csontos, egy meg köpcös, kicsi, apró szemű. Csak a ruhájuk egyforma. Fekete kendő simul puhán a fejükre, és a homlokukon két ujjnyi széles gyolcskendő fehérlik alatta. A fekete kendő könyékig ér. Alatta aztán fekete palást-féle, éppúgy, mint a barátoknak; a palást alatt magaszínű gyapjúkámzsa, az is éppúgy, mint a barátoknak, csak éppen hogy a

nyakukat takarja egy puha fehér kendő, mint ahogy a torokfájósok szokták a nyakukat bekötni. A derekukon hosszas, lecsüngő olvasót viselnek, mint a barátok.

S jönnek énekelve:

*Útonjárók szép csillaga
édességes Szűz Mária!
Téged dicsér a madár is.
Rózsán zengő méhbogár is!*

De hát melyik a királykisasszony?

Az-e, amelyik azt az ezüstkapsos könyvet hozza a hóna alatt? Nem, az duzzadt képű. Vagy aki a kalitkát hozza? Nem, az apró szemű. Vagy akinél az aranyrámás kép van? Hiszen az vénasszony.

Jancsi nem bírja megválasztani. Talán nincs is velük? Talán később jön? Talán valami aranyos kocsin jön? Tekintete a hosszú nyelű keresztet tartó leánykán áll meg. No, az szép leánygyermek, az a fehérruhás! Mily áhítattal énekel! Tejszín arcú és fekete szemű. És milyen helyes kis fekete saru van a lábacskaájára szíjazva!

Már itt is a hidas. Az ének elhallgat.

A király fölteszi a süvegét. Az urak hajadon maradnak. Lelépkednek a homokos parton a hidas elé. A király elöl a királynéval. Az urak karajban mögöttük.

Két révész a parton csákyát akaszt a hidasba. Hullám loccsan. Dereglye parthoz ütődik. Az egyik révész kiugrik, és öles pallót fektet hídul a partra.

A keresztet tartó, fehér képű leányka átnyomja egy apáca markába a keresztet, s elsőnek ugrik ki. Széttárt karral repül a királyné karjába. S örvendezve rebegi:

- Anyám!

Az apácákat a templom ajtajában az érsek fogadta. Fehér templomi ingben állt ott az érsek, s kis ezüsfeszületet tartott a kezében. Apró szemei szaporán pillogtak, aztán megszólalt:

- Prédikátor szerzet jámbor apácái! Köszöntünk ez Istennek szentelt földön! Új klastrom vár itt reátok, felséges királyné asszonyunk ájtatos áldozatából. Jertek, hozzátok magatokkal e kedves királyi leánykát, akit Istennek fehér báránként szentelt e felséges királyi pár, hogy elvonja Isten e sokat szenvedett hazáról a pusztító kegyetlen tatárt, s hogyha a jövőben is haragos szemmel nézne Isten ez országra, pillantsa meg benne ez ártatlan gyermeknek imádkozó arcát... Jertek! Vár az új felszentelt hajlék.

A nép könnyes szemmel hallgatta ezt a beszédet. Nem volt ott olyan, aki ne szenvedett volna az alig tíz éve múlt tatárjárásban. S mindenkinek szeme a királyi leánykára fordult. Meghatódottan állt ő maga is. Ártatlan, nyílt szeme áhítattal nyugodott az érsek arcán.

Aztán az apácák sorra megcsókolták a feszületet, s beléptek egyenkint a templomba.

Velük ment a királyi család is, a papok s a nép - már hát aki befért.

Bent aztán mind letérdeltek, s röviden imádkoztak. Az érsek újabb szép beszédben oda-nyújtotta a hajlott hátú Humbertusznak a klastrom kulcsait, viszont Humbertusz tovább adta egy öreg barátnak; az megint egy másik öreg, igen fekete szemöldökű barátnak, annak, aki kísérte az apácákat. Hallani lehetett, hogy provinciálisnak címezik azt a barátot, és hogy Mihály fráter a neve. (Jancsi emlékezett rá, hogy látta már. Akkor látta, mikor a királyt látta először. Akkor a szemöldökén csodálkozott, hogy olyan erősen fekete.)

Mihály fráter fogadta, hogy szívvel-lélekkel gondozza az apácák klastromát, s tovább adta a kulcsot egy vértelen arcú, vénecske apácának, aki bizonyára főasszony volt az apácák között.

Jancsi nem várta tovább a beszédeket. Különben is latinra fordították a szót. (Azon időben értettek az apácák is latinul.) Hát Jancsi arra gondolt, hogy beoson a házba, előre. Látni akarta a királykisasszonyt közéről, közeles-közéről, szemtől szembe...

És szinte reszketett.

De hogyan láthassa?

Hogyan? Hát hátra kerül megint a nagyudvarra, s onnan be az ebédlőre, ebédlőn át a kisudvarra.

Az apácák bizonyosan a kisudvaron át oszlanak a celláikba, vagy vonulnak az ebédlőbe, s Margit is arra halad majd. Akkor aztán megnézi.

A kertet különben is ő ültette be az anyjával. Jogot érzett arra, hogy odaálljon. Keze munkáját vallja a sok zöldikélő orgonabokor, kövér levelű tulipán, bimbós pünkösdi rózsza, szegfű, gyöngyvirág, liliom száz tő is. De most csak a tulipán virágzik. A gyöngyvirág is bimbóztat már tél-túl. Bizony, ha érzés volna a virágban, mind kinyílt volna erre az ünnepre.

A hátulsó kaput csakugyan nyitva találta. Az udvarban különféle ételillatok áradoztak: sült hús szaga különösen, és savanyú halleves-illat.

A konyha ajtaján fehér gőzfelhő gomolygott kifelé.

Jancsi pillanatig tűnődött: hogyan juthatna át veszedelem nélkül a kisudvarra? Bizony nincs más ajtó, csak a konyhai. Át kell bújnia a konyhán, aztán az ebédlőn, ebédlőről a folyosóra, folyosóról a tornácos kisudvarra.

De vajon a szakács nem tartogat-e valami bosszút az ő számára a tenyerében?

Ez súlyos kérdés volt. Bálint lehet hogy a szakács akarata ellenére váltotta a munkát. Lehet, hogy a szakács rábődült, hogy miért ül a nyárshoz. Bálint felelhetette: - Hiszen a szakács úr hívott. - Ki mondta? - Az a fiú...

Mindez meggondolni való volt. De a királyleány annyira vonzotta, hogy végre is egy pofon nem a világ: óvatosan lépett be a gőzbe, és összehúzott nyakkal surrant át a sürgő-forgó szakácsnép közt az ebédlőbe.

Az ebédlőben két asszony rendezgette az asztalt. Az egyik az anyja volt. Az asztalon ragyogott a sok új cintányér és cinpohár. De székek és terítékek csak a fal felől voltak. Az asztalokat patkó alakban állították össze.

Jancsi úgy tett, mintha küldték volna.

- Már itt vannak! - kiáltotta lelkesedve.

S mintha csak őrá volna bízva, hogy megnézzze, miképpen közelednek az apácák. Kinyitotta az ebédlő főajtaját, és kilódult.

A kisudvar kertjében nem volt még senki. Csak egy veréb röppent fel a kutacska széléről. A tulipánok nyílt kehellyel piroslottak a verőfényben. Az udvar árnyékos felén pompázva zöldült a gyöngyvirágos ágy.

Jancsi hallgatódzott...

Zsongó beszédhangok a királyszoba felől. Bizonyosan bámulják benne a képeket. Meg lehet különböztetni a vékony női hangokat, meg a király vastag, lágy hangját. Tehát a király is bejött...

Jancsi legott munkát keresett a kiskertben. Mit is csináljon? Kapta a kút láncát, és felvonta a vödört. Nem, ez zörgős munka: nem lehet tőle hallani a beszélgetést. Beleakasztotta a vödört a kút belsejében a szögre, s a virágos ágyak közé ugrott. Lehajolt a gyöngyvirágok közé: parajkákat gyomlált.

A szíve is dobogott, mikor hallotta, hogy a beszélgetés közeledik a folyosón. Már befordulnak a kis közbe, amely a folyosót a tornáccal köti össze. Jönnek... jönnek...

S fél szemmel látja, hogyan lép be a kertbe elsőnek a királyné. A kezén vezeti Margitot.

Mögöttük a király a hajlott hátú, vén Humbertusz baráttal, aztán az érsek, és a mindenfelé tekingető, mosolygó apácák.

Özönlenek be a kisudvarba.

- Ó be szép! - susogják az apácák boldogan.

Jancsi illedelmesen és szorongó szívvel kel föl a gyomlálásból.

A szeme Margitkán áll meg.

A fehér leányka álmélkodva forgatja körül hosszú pillájú, tiszta két szemét. A tulipánokra is rábámul. Aztán a kúton marad a tekintete.

- Szomjazom - mondja az anyjának.

Egy harmincéves forma, íves szemöldökű apáca lép oda. A karján függő, fekete posztózacskóból ezüst-pohárkát vesz elő.

Jancsi ebben a pillanatban a kútnál terem.

A királynéra néz.

A királyné is őrá.

- Jó ez a víz? - kérdi a királyné.

- Mint a harmat, nemzeti királyné asszonyom - feleli készséggel Jancsi, fülig pirosan, de ragyogó szemmel.

S az apácahoz fordul:

- Tessék csak ideadni a poharat.

S hasra a kútkáván. Lenyúl a vödörbe a pohárral. Megmeríti. A víz fölötét visszaloccsantja a kútba. Nyújtja a poharat, a tenyerére állítva, Margitnak.

S néz reá boldog szemmel.

Margit azonban helyett, hogy érte nyúlna, imádkozón teszi össze a kezecskéjét, és a fejét kissé meghajtva, áhítatosan néz a pohárra.

- Ávét mond - susogja az apáca a királynénak.

Jancsi is megérti, hogy imádkozik a leányka, apácaszokás szerint ráimádkozik a vízre, mielőtt inná. Ő is imádságot érez. A szeme áhítattal tapad Margitka arcára. Fehér bársony-arc; árnyat vető, fekete szempillák; ajka, mint a vadrózsa gyenge pirossága; és egy icipici kis barna lencsike az állacskája jobb felén.

A leányka fölemelte a jobbját, és a pohárra keresztet vetett. Csak azután nyúlt érte, és emelte az ajkához.

S mikor visszanyújtotta a poharat az apácának, Jancsira pillantott, és bólintott, susogott:

- Köszönöm.

A társaság tovább haladt az ebédlő felé. De nem oda tértek be. Elkerültek a folyosón jobbra. Hallatszott, hogy a belső kápolnába mennek.

Jancsi a kertben maradt. No nem sugárzott boldogabb emberre az égi nap azokban a percekben. Hogy ő adhatott innia! Hogy ott láthatta a kedves királyleány finom kis arcát közeles-közelről! Hogy az a két fekete szem egy pillanatra az ő szemébe nézett! És azt mondta: Köszönöm.

Mért nem lehet megállítani az idő folyását! Hogy maradna az a gyönyörű pillanat hosszú napokig, évekig, örökkön való, amint Margit az ő szemébe néz, s azt mondja: Köszönöm.

De Jancsi csak később gondolt arra; később, idők elmúltával.

Akkor csak utánuk bámult. Hallgatta, hogyan dödögnek a cellák során. S ahogy így a kezét a füléhez is tartotta, érezte, hogy a keze remeg.

Egy apáca, a kalitkás apáca, egyedül ment végig az udvaron. Rápillantott Jancsira, de nem szólt. A kalitkában valami nagy, fehér madarat vitt. Jancsi azt vélte, galamb. Aztán csodálkozva látta, hogy csirke, bóbás csirke.

Bizonyosan a királylány csirkéje - gondolta ámuldozva.

Azonban immár visszatérnek a királyi szülők. Búcsúznak. Kedves szavakat mondanak az apácáknak. Az apácák hajlongnak, s visszakisérik a királyi családot a folyosón, a kisudvaron.

Margit az anyja karjába kulcsolódva kérdezi:

- Mikor látlak megint, anyácskám? Ugye most már mindennap látlak? Ugye meglátogatsz gyakran? Mindennap?

Elhaladnak. Mily könnyedén lebeg az édes leányka! Fehér pillangócska orgonavirágon.

Aztán ismét eltelik egynehány perc. Ajtók bezárása hallatszik. Az apácák eleven csevegéssel térnek vissza. Margit most már az íves szemöldökű apáca karján lebeg, s egy másik leány karjába is belefűződik. Csupa vidámság!

Egy sárgás-halvány arcú apáca azonban kiválik a csoportból. Két nagy kulcs van nála. Méltóságos a feje tartása, de a tekintete szelíd.

Int Jancsinak:

- Te fiú!

- Tessék.

- Gyere csak velem!

Jancsi készséggel engedelmeskedik. Vajon mért hívja az apáca? Várja is, hogy megszólal. De az csak hallgat. Rá se néz. Megyen előtte halk csoszsanásokkal a templom felé. Jancsi követi. Kihaladnak a folyosóra. Az apáca megáll, és a kórus felé fordul. Térdet hajt és bókol, és keresztet vet a nagy feszület előtt. Aztán fölkel, és tovább lépked. A folyosó-rács reteszét félrevonja. Kimennek azon is. Elhaladnak a vendégszobák mellett, a királyszoba mellett is. Fordul az apáca az ajtónak. Kulcsot dug a felső zárba, és megfordítja. Aztán a nagy kilincset megnyomja. Az ajtó kitárul. Jancsira néz, és int a kezével kifelé.

Jancsi kilépett. Csak akkor értette meg, hogy mi történt vele, mikor már mögötte bezárult az ajtó.

No, ez kellemetlen ügy - gondolja kedvetlen elbámulással. - Szólnom kellett volna neki, hogy én idevaló vagyok.

No de semmi. Van kapu hátul is. Meg is lódul, s fut körül a klastrom fala mellett. Csak akkor áll meg, hogy szemben látja jönni a szakácsot a két kuktájával. Két asszony is lohol utánuk, mind a kettőnek puttony a hátán, s benne bizonyára konyhai eszközök, mert két serpenyőnek a nyele kilátszik; de az anyja nincs velük.

Nini, hát ezeket is kitették?

Bálint kukta hajadonfővel siet a szakács nyomában. A kézben forgácsból font kosár. Amint megpillantja Jancsit, elvillan a szeme. Odanyomja a kosarat a kövérebbik kuktának, s Jancsira rohan.

Püff! - leüti a fejről a kuktasapkát.

Rüty! - leszakítja róla a fehér kötényt.

A szakács nevetne néz vissza. Jancsi nem meri viszonzni a gorombaságot. Szégyenkezve kullog tova, s haragosan forgatja vissza a fejét. Csak a sarkon áll meg, s ráz egyet az öklén:

- Iszen csak kerülj a markomba.

Jancsi piros duzzogással érkezett a nagykapuhoz. Bizony zártan találta. Kereste rajta a kalincst. Bizony nem csináltak rá. Óriási fekete kapu; a tetején hegyes szögtaraj. Azon nem törhet be még a tatár se.

- Ejdes anyáóm! - üvöltötte haragosan.

Semmi válasz.

Kiáltott megint és megint. El is távolodott a kaputól, s távolabbról rikoltott. Talán arra gondolt, hogy távolabbról jobban átszáll a kiáltás a kapu tetején. Közben egy másik új házra is rápillantott. Az új ház a klastrom közelében, a sziget közepén épült az utolsó hetekben, a klastromtól napnyugatra, és sárgára volt meszelve. Ősmerte már azt a házat: azt is a tavaszon építették. Vajon abba is költöztek-e be ma? Bizonyára a király vitézei laknak ottan, hogy őrizzék a klastromot. Vajon nem bosszankodik-e rá valamelyik nagytermetű vitéz? Vajon nem rohan-e ki valamelyik egy erős pálcával?

Majd azt vizsgálta, hogyan lehetne felkapaszkodni, hacsak annyira is, hogy a feje elérné a szögeket, s beüvölthetne.

Bizony sehogyan. Az átlófák belül vannak. Kívül csak nagyfejű, kékes-fekete szögek. Még kulcslyuk sincs a kapun. Bizonyosan lakatra jár belülről, vagy tolóreteszre.

Hátha alól be lehetne kukucskálni?

Nem lehet. Kívül a küszöb.

Jancsi mérgelődött. Bent most dúskálkodnak a jó dunai halban, meg a gyönyörű borjúpecsenyében, meg az illatos diós-süteményben.

A dióról eszébe jutott, hogy egynéhány szem diót belerejtett az ő zekéje zsebébe. Kedvetlen arccal törögette, evegette.

Közben arra gondolt, hogy micsoda boldogság lesz mindennap találkoznia a gyönyörű kis királykisasszonnyal. Bizonyára megszólítja őt majd, és beszélgetnek. Érezte, hogy kedves barátság fűzi majd őket össze. Meg is tesz ő mindent Margitka kedvéért. Szabad idejében madarat szed majd neki, fülemülét és pinyőjét. - Tessék, Margit kisasszonyom, magának hoztam. - Köszönöm, Jancsi. - S beteszi majd nagy örömezzve kalitkába.

Ez a gondolat a sziget fáira irányozta a szemét.

A fákat bizony kivágták a klostrom körül, de hátul a konyhakert mögött mégis maradt egy-nehány öreg vadfa. Jancsinak egy terebélyes nyárfán állott meg a szeme. Hopp, arról be lehet látni az udvarra! A kiáltás behallatszik arról...

Jancsi legott felutazott a nyárfára. A tetejéről csakugyan be lehetett látni az olyan jószemű gyerekek, amilyen Jancsi volt.

De üres az udvar. Az apácák bent bizonyára mind az asztalnál ülnek, a cselédek meg szolgálnak nekik. Vajon melyik széken ül a királykisasszony?

Amíg így tűnődik a magasban, másfelé is tekint. Különösen a szomszédos szilfán vizsgálódik a szeme. Szívének öröm-dobbanására meg is látja a madárfészket!

Uccu le a fáról! Föl a másakra! Alól ugyan nincsenek ágai, de van-e olyan fa a világon, amelyet Jancsi meg ne tudna mászni? Hát mászott is nagy szusszal, mind a húsz körmével. Elért az első ágat. Meg se pihent, kapaszkodott, vonaglott, kúszott följebb és följebb. Deréktájon a gatyának halk krettyenése mégis megállította egy pillanatra:

- Tyű, basszerkányos!

Hátra tapintott, s aggodalommal pislantott vagy hármat. Aztán óvatosan kúszott feljebb. A fészekben egyetlen kis szeplős tojást talált.

A tojást örömmel szemlélgette, de mielőtt leindult volna, átvizsgálódott a szomszédos fákra is. Megint megpillantott egy madárfészket.

Sok madár volt a szigeten. Május a fészekrakó hónap. Jancsi egyik fészket a másik után fedezte fel. De egyikben se volt fióka. Közben persze a gatyá is tovább repedezett, sőt az ingről is leesett a nyakat fogláló gomb. A gombot meg kellett keresni. Az átkozott gomb elbújt valahova a fű közé. Úgy elbújt, mintha lába nőtt volna.

Ezekben az ügyekben eltelt jó másfél óra. Csak akkor gondolt megint arra, hogy nem ebédelt. Talán keresték is azóta. Bizonyára az elülső ajtónál keresték, meg a templom mellett.

Vissza kellett megint tért a nyárfára.

Hát akkor már három apácát is látott az udvaron. Nyakig fehérkötényes volt mind a három, s a karjukon a csuha fel volt gyűrve könyéken felül. Nagy dézsákban mosogatták a cintalakat, nyársakat, cintányérokat. Az anyja éppen vizet húzott a kútból. A felső szoknyája fel volt csíptetve az övébe.

Jancsi nagyot kiáltott:

- Édes anyáom!

De az asszony nem hallotta.

Jancsi még erősebben rikoltzott, hogy szinte belekékült.

A sárga ház küszöbén egy fekete skapulárés fráter jelent meg, egy nagy arcú, zömök ember.

Zord hangon szólt a fiúra:

- Mit kiabálsz ott, te?
- Anyámnak - felelte panaszosan Jancsi.
- Ki a te anyád?
- Julis asszony.
- Mit akarsz vele?
- Bemennék...
- Hova?
- A klastromba.
- Oda ugyan nem mehetsz be.
- Dehonnem. Ott lakok én is.
- Ott ugyan nem lakol. De gyere le, aztán mondd meg, hogy mit akarsz. Kihívom.

S a barát elsétált a hátulsó nagykapuhoz, és megrántotta a csengőt.

Jancsi még látta, hogy az egyik apáca abbahagyja a mosogatást, és sietve halad át az udvaron a kapuhoz.

De a kapu nem nyílt meg, csak egy kerek kis lyuk nyílott rajta.

- Valami Julis asszonyt keres egy fiú - mondotta a barát.

Az apáca visszatért.

Jancsi ezalatt leérkezett a földre, és a gatyája szakadékait aggodalmasan tapogatva kullogott a kapuhoz.

Az udvarból beszélgetés hangzott. Az anyja könyörgő hangja:

- Eresszék be: az én kódorgó fiam...

Egy idegen női hang:

- De nem lehet.
- Az én fiamat? Hiszen mondom, hogy az én fiam.
- De értsd meg: nem szabad. A regula tiltja.
- Az én fiamat nem tiltja. Minket a prépost úr rendelt ide. Aszonta, hogy kertészek legyünk itten. A prépost úr is érti a regulát...
- Senki fiának ide nem szabad belépnie.

Egy másik, nyers női hang:

- Ide férfinak nem szabad betennie a lábát. Csak a püspök jöhet ide be vagy a szerzet fejedelmei, de még azok se egyedül. Vagy a tisztelendő misés fráterek, mikor beteget gyóntatnak.

Julis asszony azonban nem tágitott:

- De tisztelendő asszonyom - könyörgött siránkozva -, az én fiam csak gyerek még. Tessék megnézni, hogy gyerek. És hát hova legyen szegény feje? Senkije sincs kívülem széles e világon. Hiszen éhen pusztul el szegényke!

Erre tanácskozó, halk beszélgetés következett. Julis asszony jajveszékelése nem hallatszott többé.

Jancsi dermedezve fülelt. Hogy őt nem eresztik be? Tévedésnek vélte. Az apácák nem ismerik őt, azért nem akarják bebocsátani. De hiszen tisztázódnia kell az ügynek.

A prépost nagy úr. Csak az a kérdés, hogy hol van most a prépost? Ha sokáig nem intézkedik, és az ebédek szünetelnek...

A kapun megnyílt egy tenyérnyi kis lyuk. Jancsi egy ráncos, kék szemet látott. Nem az anyja szeme volt az.

- Nincs már itt a főtisztelendő fráter? - kérdezte a szem tulajdonosa.

- Nincs - felelte Jancsi búra lágyult hangon.

- Várákazzál itten.

A lyuk bezárult. Hosszú csend következett, negyedóraig is elhúzódó.

Aztán Jancsi csengetést hallott távolacskán. Talán a barátok házában csengettek.

És ismét hosszadalmas csöndesség...

A fiú már akkor csüggedezve nézett maga elé. Hát hol él ő ezentúl? Ki ad neki szállást? Kenyeret, ebédet, vacsorát? És hát el lesz-e választva a királykisasszonytól is?

A kőfal sarkánál, Buda felől, az előbbi barát jelent meg. Intett Jancsinak:

- Gyere velem.

Jancsiban egyszerre kivirított a reménység.

Futott a barát után.

A barát megállott a sárga ház előtt. Kinyitotta az ajtót:

- Gyere be.

Jancsi belépett. A barát ráfordította belülről az ajtóra a kulcsot.

Hát a barátoké volt az a kicsi hajlék. Bent a tornácon csupáncsak három ajtó látszott. Az udvara is csak kis kőfalas udvar, és benne semmi egyéb, csak letaposott gyepp és mészhulladék. Festék is szaglott ott is mindenfelé.

A barát ránézett a fiúra, és zord-nyugodtan kérdezte:

- Éhes vagy-e?

- Éhes - felelte Jancsi panaszosan.

Nem sok jószágot érzett a barátban. Zömök, szögletes ember volt, borjúsájú, csodálkozó szemű és nagy lábú. Az arcát nyírott szakáll és bajusz tüskézte be. A kezében araszos nagyságú könyvet tartott. Pergamen-kötésű volt a könyv, és a táblája piszkos.

A barát kinyitotta a három belső ajtó közül a középsőt. Éppen olyan vasrostélyos, lantornás ablakú szoba az, mint amilyeneket az apácáknál látott. Fenn az ablakok a gerendák alatt. Lent éppúgy az ágy, éppúgy a gyékény az ágy előtt, éppúgy a kereszt a falon, és a kereszt alatt a háromaraszos, fekete rámás Mária-kép.

Csakhogy asztal is állt a szoba közepén, jókora tölgyfa-asztal. És hűvös volt benn a levegő.

Az asztal egy része meg volt terítve bőrabrosszal. Egy cintányér, két nagy cseréptál meg egy cserépkorsó volt rajta, no meg egy cipó. A tányéron fehérítő csontok meg a tányér mellett heverő kenyérszeletek arról tanúskodtak, hogy a fráter már elvégezte az ebédet.

- Ihol egy darab sült hús - mondotta -, megeheted.

A cipóból lassú kézzel lekanyarított egy szeletet, és Jancsi elé tette.

Maga is asztalhoz ült.

Jancsi azonnal megismerte, hogy a cipó az apácakéból való, tehát a pecsenye is.

Szemérmatosan ült az asztalhoz, és kivette kézzel a pecsenyét.

- Hohó! - riadt rá a barát. - Hát az imádság?

Jancsi ijedten ejtette vissza a pecsenyét, s keresztet vetett. Elhadarta a miatyánkot, aztán jobb kézzel még a keresztet vetette, ballal már a pecsenyéért nyúlt.

- Hohó! - kiáltott a barát. - Hát az üdvözlét?

Jancsi megint visszatette a pecsenyét. Elhadarta az üdvözlét is. S megint a pecsenyéért nyúlt, de közben a barátira nézett, hogy nem kiált-e megint rá.

Hát bizony rákiáltott:

- Előbb talán innál! Kitől tanultál te enni? És töröld meg előbb a kezedet!

Jancsi csak akkor látta, hogy egy törülörongy is hever az asztalon. Megtörülte a kezét, és a kancsóért nyúlt.

- Hohó! - ordította ismét a barát.

Jancsi csaknem elejtette a kancsót.

- Tán kun vagy te?

- Nem vagyok kun - hebegte Jancsi nyiladozó szemmel.

- Hát micsoda háznál nevelkedtél te? Nem félsz az ördögtől?

Jancsi nem tudta, miben hibázott.

A barát keresztet vetett a kancsóra.

- No, most már ihatsz.

Jancsi ivott vagy két kortyot, s letette a kancsót. A pecsenyére nézett, de nem mert érte nyúlni.

- Vess keresztet arra is - intette a barát szigorún.

Jancsi ügyetlen mozdulattal rántott keresztet a pecsenye fölé.

- No, most már ehetsz.

Jancsi farkasétvággal falt bele a pecsenyébe. Kenyeret is akkorát harapott, hogy fuldoklott belé.

A barát rákönyökölt az asztalra, és szinte csodálkozva nézte a fiú evését.

- Nem tudod-e - mondotta oktatón -, hogy az ördög étellel, itallal száll bé az emberbe?

Jancsi a barátira bámult.

- Nem hallottam.

S nagyot nyelt.

- Te talán nem is hiszed az ördögöt?

Jancsi felvonta a két vállát.

A barát megbotránkozva nézett rá.

- Micsoda tinó! Ki nevelt? Miféle ember az apád?

- Az én apám?

- A te apád.

- Hát izé... hótt ember.

- Hát már meghalt?

- Meg.

- No persze, ezt gondolhattam volna. Isten adjon neki csendes nyugodalmat. Aztán hogyan halt meg?

- Megrúgta a ló.

A barát szeme elnyílott:

- Látod, az a ló volt az ördög!

Jancsinak szinte kővé vált a falat a szájában.

- Apád bizonyosan imádság nélkül ment ki aznap a házból. Az ördög ló képében megrúgta. Elvitte a... sötét helyre.

Jancsinak különös volt ezt hallania. Az ördögöt látta már lefestetten; mesékben is gyakorta emlegették, de azt még senki sem mondotta, hogy az apja a pokolba került.

Fájt neki ez a beszéd.

- Nem igaz a - mondotta elgondolkodva.

- Micsoda? - hörkent rá a barát.

Jancsi hallgatott.

- Hát honnan tudod, hogy nem igaz?

- Onnan - felelte Jancsi minden bátorságát összeszedve -, hogy az én apám a prépost úr jobbágya volt.

A barát szája mosolygásra vonult szét. Jancsi sohase látott akkora szájat, és olyan nagy, sárga három fogat.

- Hát te azt hiszed, hogy a prépost házába nem mer az ördög bemenni?

S döcögve nevetett.

Aztán egyszerre, mintha belülről megrántották volna, összeestek a nevető vonásai. Arca az előbbi hidegségbe kövesedett.

- Hogy hínak? - vallatta tovább a fiút.

- Jancsinak - felelte a gyerek elbámulva, hogy a barát milyen egyszerre elkomolyodott.

- Jancsinak? Különös - mondotta a barát a fejét rázva -, nekem is János a nevem.

S fölkel, és fölvette a könyvecskét. Kisétált vele a szobából.

Az ajtót nyitva hagyta. A folyosón cseszegett föl és alá. A könyvet a szeme elé tartotta, és mozgó ajakkal olvasott.

Jancsi elgondolkodva evett tovább.

Igaz-e vajon az ördög? Vagy hogy csak ijesztésére mondták? Mégiscsak igaznak kell lennie, mert hiszen a miatyánkban is benne van a végén.

S borzadva nézett az asztalra.

E nézésében elkedvetlenedve látta, hogy diómorzsák is hevernek a tányérban, s hogy a pecsenye-csontok közt halcsontok is fehérlenek.

De hát azt kellett ennie, ami maradt.

A pecsenye bizony meg se kottyant neki, de a kenyér valamennyire elcsillapította az éhségét.

János barát be-bepillantott az ajtón. Mikor látta, hogy Jancsi nemcsak a leszelt kenyeret nyeldesi el, hanem a maradék darabokkal is foglalkozik, beszólt jólelkűen:

- Adjak-e még kenyeret?

Jancsi szemérmesen vont fel a vállát.

Arra a barát még egy karaj kenyeret szelt, s leült ismét a székre.

- Hát mit tudsz te? - kérdezte nyájasan. - Hallom, hogy anyádnak segítettél a kertbéli műveletekben.

- Tudok én mindent - felelte nekibátorodva a fiú.

- Mindent?

- Mindent.

A barát hümmentett:

- Tán írni-olvasni is tudsz?

- Írni nem tudok, de olvasni elolvasok én százig is.

A barát arca mosolygóra vált. De csak egy pillanatra. Aztán megint megkövesült.

- No hát eljössz velem ma estefelé Lukács úrhoz szólt jólelkűen -, ő megmondja, hogy hol lakol ezután.

Jancsinak erre megkeseredett a falat a szájában. A szeme könnybe lábadt. Hát csakugyan nem térhet vissza az apácákhoz!

- Mit rísz? - kérdezte vidáman a barát.

- Szeretnék bekiáltani... édesanyámnak.

A barát hümmentett.

- Klastromba nem szabad bekiáltani. De hát mi beszélni valód lenne anyáddal?

- Hát hogy...

És sírásra pislogott.

- Hogy beállhass apácának?

S ezen a barát annyira nevetett, hogy még egy negyedik foga is előtűnt, rút rozsdás fog az is.

- No, ne ríjj - biztatta nyájasan. - Én már beszéltem anyáddal. Ő is arra kért, hogy betegyelek apácának. De hát annak rendje és módja vagy. No, mégis rísz?

- A süvegem - pityogta Jancsi -, nem tudom, hol a süvegem...

A barát ezen is nevetett. Felült a folyosó padkájára, s ott nevetett.

- Minek neked a süveg? Apácának nem kell süveg. Ládd, én nem vagyok apáca, de azért én se viselek süveget. No, csak nyugodjál meg. Bogarássz ott az udvaron, vagy mulass akármivel. Estefelé megjön Marcellusz fráter, aztán elvezetünk Lukács deák úrhoz.

Összeszedte a tányért és tálat. A bőrabroszról a tányérra rázta a morzsát, s az edényeket a hóna alá fogta.

- Itt maradj a ház körül - mondotta a fiúnak. - Mindjárt visszatérek.

Be se vonta az ajtót, megindult.

Az apácák klastroma csak alig száz lépés volt onnan. A barát a hátsó kapunak került. Jancsi félénken követte. Láta, hogy a barát a kapunál megáll. Egyet ránt a gombon. Bent erős csendülés hallatszik. Kis idő múlva fölemeli a barát a tálat, tányért, s a tál és tányér egyszerre eltűnik.

Jancsi elálmélkodott. A szögletéről látta a kaput, de a kapu nem nyílt meg.

Hol ment be a tál meg a tányér?

A barát még ott beszélgetett. Jancsi közelebb lopózkodott. Kivel beszélget? Talán az anyjával? Hátha ő is beszélhetne?

A barátnak a háta mögé került. Láta, hogy egy tenyérnyi kis lyuk van a kapun. A lyuknál egy vörös negyedarc és egy vélumnak a fekete-fehér széle.

Az apáca tisztelettől akadozó nyelvvel beszélt:

- Arra is kéret a priorissza szórór: igazítanátok ide egynehány szegényt. Annyi mindent sütöttek-főztek nekünk... Az a sok hiábavaló hús... Tudhatták volna, hogy mi nem élünk hússal.

- Jó - felelt a barát -, küldök.

- És még valami... A tyúkólban kakast is találtunk. Tudod, hogy nálunk...

- Tudom - felelte a barát. - De hát majd elkél az.

- Hogyan? Nincs betegünk, hálaistennek.

- Megeszik a cselédek.

- A cselédeknek annyi hús maradt... A priorissza szórór azt mondta, hogy adjam ki a tisztelendő frátereknek.

- De hát tudjátok, hogy minálunk sincs beteg. Otthon sincs Budán, hálaistennek.

- A priorissza szórór mondta.

- Hát akkor add ki. Majd megmondom Marcellusz fráternek... Most nincs itthon. A generális fráternél van, a provinciális fráterrel együtt.

A lyuk bezáródott. Jancsi visszaosont a szegletre. Bámulva látta, hogy egyszer csak kiötlik a kapun a fehér kakas. Hogy a manóban? Hiszen a kaput nem nyitották ki. Sem azon a lyukon nem férhetett ki a kakas.

A barát fogta a kakast, és elindult vele. A kakas lába össze volt kötözve. Ijedtre kerekedett szemmel nézett a barátira, és ugyancsak rugódózott a madzagban.

- Nesze - mondotta a barát Jancsinak -, játsszál vele.

S visszatért a cellájába. Megint a kezébe vette a piszkos fedelű könyvet. Kiült az udvar közepére, az árnyékba, és keresztet vetett magára. Bőszájú ásítozások között olvasott.

Estefelé egy szigorú arcú, száraz, öreg barát lépett be a folyosó ajtaján. A kápája olyan volt, mint János baráté, csak a skapuláréja nem volt fekete, hanem homokszínű fehér, mint a csuhája. Hosszú, vékony két lábán csak lebegett a csuha, mintha két karón lebegne.

János fráter meghajolt. Hogy az öreg kérdően nézett Jancsira, a fráter a gyerek fejére tette a kezét.

- Ezt a gyereket, Marcellusz fráter, a mi gondviselésünkre bízta. Az anyját a prépost hozta ide a klostomba. Kertészasszony odabent, és bent is marad. De erről a gyerekről megfelekezett a prépost.

S elmondta, hogy a fiúnak senkije sincs.

Az öreg Marcellusz megint ránézett Jancsira. Jóságos, szürke szeme volt, noha komoly. Az állát a két ujja közé fogta, s dünnyögött:

- Ej-ej. Hát ma csak háljon itt meg. Holnap aztán mise után elvisszük a prépost úrhoz. Maradt valamid ebédre? Én nem ettem ám délben semmit se. A király erővel ott fogott ebédre. Micsoda ebéd! Csupa hús és hús! A bort úgy isszák, mint a vizet! Humbertusz fráter sem evett egy falatot se. Azt mondtuk, böjtölünk.

János fráter a fejét csóválta, és előadta a kenyérmaradékot. Marcellusz keresztet vetett rá, s csak törögetve evegette.

- Micsoda ebéd! Micsoda ebéd! - ismételte a fejét ingatva. - Hány ezer ember éhezik, nyomorog...

- Azért volt rajtunk a tatár - vélekedett alázatosan János fráter.

Marcellusz sóhajtott:

- Meg azért is tér majd vissza, János. Micsoda kokas az ottan?

Aztán nem beszéltek többet. Marcellusz fráter elgondolkodva evett. János fráter meg hallgatva nézte.

Evés után letérdeltek a kereszt elé, és latinul imádkoztak. Énekeltek is ketten. Marcellusz száraz fahangon, János vastagon, mintha a hasából énekelne.

Jancsit beszállásolták este a legbelső szobába. Hat ágy volt abban, s kereszt és Mária-kép, mint az apácáknál. Az ágyak is épp olyanok voltak: szalmazsák és durva pokróc rajtuk, gyékény előttük, és festetlen faszék.

Mielőtt azonban lefeküdt volna, meg kellett mosnia arcát, kezét, lábát.

No, rosszul is aludt. Vánkost nem mert kérni, hát csak a karját tette a feje alá. Aztán azon tépelődött, hogy hátha valaki megtudta az ő apró lopásait?

Odabent különféle kövek alatt és szögletekben sok mindent rejtegetett. Különösen a kisudvaron. Ott volt a festő-kréta, holmi apró szögek, egy régi pénz, egy madzag, egy gomb, egy ujjnyicska aranyozott lécvég, és más efféle értékek.

A Duna vizébe rejtett kő is eszébe jutott.

Az a kő különösen nyugtalanította.

Aztán nagysokára mégis elszenderült, de mind éjten át ördögökkel viaskodott az apácák kisudvarán. Az ördögök hol őt akarták elvinni, hol a kis királyleányt. Végre is eszébe villant, hogy az ördög-féle nép elpusztul a keresztvetéstől, hát nagybátran keresztet vetett rájuk. Az ördögök egyszerre összeestek, göröngyökké változtak. A kis virágszájú leány hálásan ölelte meg Jancsit, és édesen susogta:

- Köszönöm.

7

Még alig pitymallott, mikor Jancsi megébredt. Szokatlan volt neki a kemény szalmazsák. Az anyja mindig puhán hálatta.

Hát ébredt. Óvatosan nyitotta meg az ajtót. Friss, harmatos reggel. Ébredő madarak csirikolnak a fákon. Az udvaron a fehér kakast pillantotta meg. A kút vedrén ült a nemes állat, és belenyújtogatta a nyakát. Ivott. A madzag már csak a fél lábán lógott alá hosszan. Miért nem szállt vissza, ha már kiszabadította magát a kötelékből?

Jancsi elhajtotta a kakast a vedertől, és maga dőlt ivásnak. Aztán gondolkodva nézett a vízre. Arra gondolt, hogy nem vetett rá keresztet. Ezen a szigeten nem tanácsos keresztvetés nélkül inni a vizet.

De most már késő. Lerántotta az ingét, és megmosdott a vederből. Nem szeretett mosakodni - az igazat megvallva -, de tartott János baráttól, hogy meglátja mosdatlanul, és rákiált: *Ohó!*

Aztán azon gondolkodott, hogyan szólhatna az anyjával. Megkérdezné tőle, hogy beszélt-e Lukács úrral. És ha beszélt, mit mondott Lukács úr? Csakugyan ki van-e hát ő zárva végképpen? Vagy hogy csak az apácák nem szeretik a fiúkat? Pedig hát ő nem rendetlenkedett volna. Vajon visszaküldik-e Fejérvárra? De ki ad ott neki ennie?

A folyosó ajtajára nézett. A kulcs rajta volt, de tolóretesz is zárta. Jancsi arra gondolt, hogy kimegyen, és újra felmászik a fára. Ha meglátja az anyját, kurjant neki.

Elvonta a reteszt, a kulcson is fordított. Visszatekintett, hogy János barát nem ötlik-e elő valahonnan. A ház csendes volt, az ajtók mozdulatlanok.

Kilépett.

Az ég már piroslott. A nap fellőtte a felhők közé az első aranynyilát.

A Duna felől emberi beszélgetés hallatszott. Asszonyi karattyoló hangok. A hangok közeledtek.

Két piros kendős parasztasszony tűnt elő a lombok közül, meg egy tipegős járású, fekete kendős öregecske, s mögötte egy tizenhat éves forma fiú.

Az asszonyoknál fakupa volt, mindeniknél kettő. A fiú hátán két nagy köpülő, a kezében meg ásó. A köpülők nyélfája a lombokat horzsolta. Az asszonyok mezítláb voltak, a fiú csizmában.

A kapu előtt megálltak, és tétován tekingettek körül. Jancsin is megállt az egyik asszony szeme.

- Te fiú - mondta neki -, hol itt a csengő? Mer aszonták, hogy csöngessünk.

Jancsi a kapuhoz futott, és megrántotta a csengőgombot.

A kapun kisvártatva zörrenés hangzott belülről. Egy apáca vörös-álmos szeme jelent meg a kerek lyukon.

- A tejet hozták meg?

- Azt, tisztölendő szórór, meg a két köpülőt.

- Köpülőt? Hiszen van minekünk.

- Lukács úr parancsolta...

Erre a kapu középső deszkái megmozdultak, és elsétáltak szépen balfelé. Jancsinak ámulatára egy olyanféle szekrény tűnt elő, aminőt a sekrestyében látott, csak hogy nagyobb, és polc nem volt benne egy se. Egy ötéves gyerek befért volna állva. A szekrény szurkos festékszagot lehelt.

- Tegyük ide bele - hangzott belülről az apáca szava.

Az egyik asszony beletette a szekrénybe a tejet. De csak két kupa fért be. Nagyok voltak a kupák.

A szekrény befordult, és a tej is vele. A szekrény másik fele üresen fordult kifelé.

- Hány kupával hoztatok? - kérdezte belülről az apáca.

- Hattal, tisztelendő szórór - felelte a fekete kendős asszony. - A köpülők nem férnek bele ebbe a szekrénybe.

- Hát várjatok - felelte az apáca -, megnyitom a kaput.

Vártak, várakoztak. Jancsi az asszonyokra bámult. Az öregasszony ráncos képű volt és aggódó nézésű. A másik kettő naptól égett arcú, elégedettebb tekintetű. Jancsi azért bámulta meg őket, mert nekik szabad bejárniok. Furcsa, hogy nekik szabad, neki nem: holott neki az anyja is bent lakik.

Valamelyik fán rigó szólalt meg, mélyhangú, öreg rigó, és hosszan tilinkózott.

A két fiú összenézett: mind a ketten elmosolyodtak.

- Rigó - mondotta a köpülős fiú.

- Az - felelte Jancsi.

Végre kulcsnyikorintás hallatszott a kapu közepén fölül, azután egy másik kulcsnyikorintás a kapu közepén alul. Azután egy koppanás következett, a koppanás után roppanás meg reccsenés. A festéktől beragadt a kapu, azért recsegett. De végre is kitárult.

- No, gyertek be hát!

A három asszony belépett. A fiú is a nyomukba indult. Hogy Jancsi a fiú mozdulatát meglátta, uccu neki: besurrant a szoknyák között.

Mikorra az apáca kilökhette volna, ő már a konyhánál nyargalt. - Ejdes anyám! - kiáltotta torka erejéből.

Az anyja épp akkor lépett ki álmos, dagadt szemmel. Két tejesfazék volt a kezében. Boglyas hajára rá volt ragadva egy szalmaszál is.

- Ejdes anyám!

- Jaj, édes eggyem! - rivadt meg egyszerre az asszony. - Jaj, elválasztanak bennünket! Hun háltál? Ettél-e? Jaj, édes eggyem! A süveged is itt van. Jaj, édes magzatom, de nem tudhassa az ember, mire verrad, mire fekszik ez keserves világba!

Több cseléd is jött elő a konyha mellett álló házikó ajtaján. Ásítottak, nyújtózkodtak. Cserépfazekakba öntögették a tejet a kupákból.

Az apáca türelmetlenkedett:

- Julis, ne óbégass! A fiadról gondoskodnak. De ide nem szabad a gyerekek bejárnia.

- Legalább egy kis tejet hadd adjak neki.

Kapta is mindjárt az egyik fazekat, és a fiának a szájához emelte.

Jancsi nem kérte magát: úgy ivott, hogy kétfelé csurgott a tej a fazékból.

Julis asszony otthagya fia kezében a fazekat, s beszaladt a süvegért. A fejére nyomta a gyerekek fülig. Jancsi úgy bevedelt a tejből, hogy mind a két pofáján csöpögött.

Az apáca aztán kilökdöste.

- Maguknak is megmondom - komolyodott a tejes asszonyokra -, hogy máskor ide fiúval ne jöjjenek.

Jancsi visszatért a barát-házba. A két barát is fölkelt már. A folyosón, a kereszt előtt térdeltek, és váltakozva imádkoztak:

- *Domine labia mea aperies.*

- *Et os meum annuntiabit laudem tuam.*

A toronyból hajnali harangszó zendült.

János barát intett Jancsinak, hogy ő is térdeljen le, Jancsi hát mögéjük térdelt, és unatkozott.

Később aztán elmentek az apácák templomába, misére. Jancsit is magukkal vitték. De ők ketten előrementek a templomi sokaságon át a sekrestyébe. Jancsi hátul rekedt a szenteltvíz-tartónál. Onnan nem láthatott egyebet, csak köntös-hátakat.

A mise megkezdődött. De nem orgonával, csak énekszóval. Orgona még akkor nem volt Magyarországon sehol. Külföldön is csak ritka helyen. (S ahol volt is, pokolba kívánták, annyira visított, zörgött és nyikorgott.) A hívek énekeltek, és váltakozva imádkoztak.

Jancsi látta, hogy előre nem juthat, hát elunakodott, és kifordult a templomból.

Lekerült a Dunára, hogy megnézzé a kincsét: ott van-e még, ahova elrejtette?

De lám, a szigeten át valami idegen öltözetű sokaság vonul. Csupa kék és barna köpönyeg és hegyes nemezsüveg. Az asszonyokon is kék és barna kendők és szoknyák. Lovakat, marhákat is hajtanak. Izzadt képű férfiak és szeplős képű asszonyok mind gyermekekkel és batyukkal terhelt. De még többen ülnek ágyneművel, ekével, kaszával, más efféle gazdasági szerszámokkal megrakott szekereken. Mind szőke ember és kék szemű, hegyes orrú, sovány arcú. Gyermek is ül mindenféle korú, sok, különösen a szekerek ágyneműi közt. Egy kis hatéves, borzas kölyök kedvetlenül áll fel, és ásít, aztán unalommal bámul Jancsira. A szekér végén fiatal asszony ül nagykedvetlenül, és szoptat. Három hidas is jár fel-alá a Dunán Budáról a szigetre, a szigetről Jenőre, hogy átszállítsa őket. No, töméntelen ember! A budai parton még többen nyüzsögnek.

Szászok ők mind. Akkor költözködtek a király meghívására a Szepességbe.

Jancsi elunta őket: másfelé fordította a rúdját. A sziget-végi várépítkezés vonzotta. Oda lódult el. A keresztes vitézeknek raktak ott fészket, a johanitáknak. A nagy, sokmázsás köveket csigákon vonták a magasba. Látni lehetett, hogy kettős falat raknak. A két fal között apró kővel töltik meg, és oltatlan meszet szórnak időnkint az apró kőre.

- Soha, míg a világ áll - mondotta egy nemes úr a nézők között -, ez a vár el nem pusztul. Mert az oltatlan mész ott ég meg a kövek között, és követ a kővel úgy összefogja, hogy a két fal eggyé válik.

A klastromnál volt kőművesek is ott dolgoztak már valamennyien.

A borjú-hangú is ott danolt már, csakhogy valahol lent:

Bi dem brunnen stuont ein boum.

Jancsi tíz óra felé eszmélkedett arra, hogy talán keresik is.

Hazanyargalt.

Tűnődve állt meg a barátok háza előtt: bemenjen-e, vagy megvárja, míg kijönnek érte?

A nap verőfényrel sütött az apácák kőfalának oldalára. Belülről kacagást hallott, mint mikor gyerekek hancúroznak. Csakugyan hallatszott is egy kiáltás:

- Magosabbra! Magosabbra!

S egy másik kiáltás:

- Fuss, Erzsi! Fuss!

Jancsi fülelt.

Odabent játszanak. Bizonyosan a leányok, s köztük Margit is.

Gondolta, felmászik a fára, s megnézi őket. De még feleúton se volt a fa felé, egyszer csak egy szürke kis szőrlabda huppanik le a magasból épp a lába elibe.

Jancsi ránéz a labdára, és megfordul a klastrom felé, hogy vajon fut-e valaki a labda után?

Nem fut senki. Hogy is futhatna? Ereszkedik vissza le sebtén: felkapja a labdát. No, finom szőrlabdácska, tehénszőrből való. Ez éppen jó lesz öneki! S már dugta is a kebelébe.

De ím, egy fehér ruhás leányka lebrenyújt az ölfá tetején - fekete nagyszemű. Jancsinak csak eldobban a szíve: a királykisasszonyka!

Valóban Margit volt. Ahogy feljutott az ölfá tetejére, aggódva pillantott hátra. Aztán a tenyerét a szájához tette: szólott könnyörgőn Jancsinak:

- Édes fiúcska! Dobd vissza a labdát!

Jancsi elvörösödött.

- Ihol e!

S feldobta a labdát.

Margit feléje is kapott, de a labda elröppent a keze mellett. Nevetve ugrándozott le az ölfá tetejéről.

Jancsi piros arccal bámult arra a helyre, ahol a királyleány állott. Mint aki álmon tűnődik.

Jancsit még aznap délelőtt átkísérte János barát Budára.

Mert azt végezték felőle, hogy a szerzet fogadja a szárnya alá. Ha valakinek az anyja apáca, mi is lehet egyéb a fiából, ha nem barát?

Jancsi vígan lépkedett János fráter mellett a hegyen fölfelé. Micsoda boldogság, hogy ő is barát lesz! Szerzetes társa lesz a királykisasszonynak is, az anyjának is. Így hát mégiscsak összekerül velük.

Máskülönben is kiváltságos pálya a szerzeti. A barátok Isten választottjai. Vámot, révpénzt, fuvart nem fizetnek. Hajlékuk minden ház, ha kint járnak, és asztaluk minden asztal. Isten népe ők e földi világban.

János barát is így gondolkodott.

- Lásd - azt mondja -, angyal vezetett tegnap hozzám. És te mégis bögtél. Megtanulod majd a szent szerzet házában, hogy Isten mindent jóra fordít, amit ember rossznak vél a maga gyarló kis eszével.

Fölértek a várhegyre, s befordultak az első utcába. Az utca kövezetlen volt és a két szélén gyepes, mint a világ minden városának minden utcája abban a korban. Régi és új házak váltakoztak benne. Többnyire alacsony házak, zsupposak, de látszott köztük egynehány cserépfedeles, sőt emeletes is - egyemeletes -, de csak fából az emelet.

Az utcán piaci nép bözsgött. Egy-egy gyermek hozzáfutott János fráterhez, és kezet csókolt neki. Egy öreg parasztasszony is. Urak köszöntek a fráternek, a fráter csak feje bólintásával fogadta. A csuklya a fején volt. Azzal nem lehetett másképp köszönnie.

Jancsi gyakorta látta Fejérváron is, hogy a barátoknak köszönnek az urak, és hogy a parasztasszonyok meg a gyermekek a kezüket csókolják. Mindig egykedvűen nézte. De bezzeg örvendezett most rajta! Most már ő is barát lesz! Őt is így tisztelik majd.

A nép közül elővált és feléjük tört egy naptól barnult arcú, zsíros képű pap, fekete reverendás plébános-féle. Asszony is volt vele, szintén kövér és naptól barna. Az asszonynál kosár volt, amelyből fakanalak kandikáltak ki, s egy kis vas-serpenyő. A pap hóna alatt egy új kaszavas villogott. A derekára kard volt kötve. Szökés szakálla a melléig ért, barnás haja a válláig. A haja zsíros volt. A szakálla azonban száraz. Bizonyára mosásban részesült aznap, mert minden szála külön állt. Negyvenéves, komoly ember volt.

Örvendezve kiáltott a fráterre:

- Jánoskám! Jánoskám!

A fráter megállt. Kezet szorítottak.

- Ihol a feleségem - mondotta a pap. - Megházasodtam. Mai világban hiába... kell az asszony.

- Mi újság otthon? - kérdezte a fráter - anyám hogy van?

A pap elmondta, hogy otthon, vagyis a beszédből kiérthetően: Pilisen, szintén erősen építkeznek, s hogy a fráter anyjának semmi baja nincs a szokotton felül, vagyis hogy nem bír járni. A rokonok azonban jól bánnak vele.

Aztán a pap kérdezősködött:

- Hallom, nagyban ünnepeltetek tennap a szigeten Ha tudtuk vóna...

És a feleségére pillantott.

- Tényleg gyűntünk vauna - mondotta csillogó szemmel az asszony. - Láttad a királyleányt, fráter?

- Hogyne - felelte a fráter -, hiszen éppen ott vagyok, legalább ezen a héten.

- Hát beszélj már valamit - kapott az értesülésen a pap -, miféle klastrom lesz az? Valami kiváltságos?

- Semmi kiváltság - mosolygott a fráter -, nálunk nincsenek kiváltságok.

- De hát a királyleányt csak nem hálatjátok szalmán?

- Azon hál biz ő.

- És csak nem tartjátok főzeléken?

- Azon tartjuk biz őt.

- És az a finnyás dáma: Tamás ispánnak az özvegye...

- Nálunk nem finnyás senki.

- És miféle nemzetségű apácák azok?

A fráter a magasba legyintett:

- Csupa nagyúri nemzetség. Egy hercegleány is van közte: a makonyai hercege. A többi meg... csupa ispánlányok.

- Mégis kik?

- Hát először is a királyleány dajkája Budaméry ispánnak az özvegye. A lánya is vele van, Erzsébet a neve. A hercegleányt már mondtam. Annak is Margit a neve. Tizenkét esztendő mostan. Aztán, hogy a gyerekeken folytassam, hát ott van Ipolt ispán úrnak a lánykája is, Judit nevű. Az csak tizenkét esztendő, mint a király lánya. Még egy lányka volna: a gazdag Somogyinak a lánykája, Ágnes.

- Nem gazdag az mán, János.

- Dehonnem, Balázs. A földjét nem vitte el a tatár.

- Hát még kik vannak?

- Katarina szórór, ha hallottad hírét.

- Nem hallottam én. Miről híres? Tán biz harcolt a tatárokkal?

- Azt nem tudom. Aligha harcolt. De arról híres, hogy úgy beszél latinul, akár csak magyarul.

- A manót! - álmélkodott a plébános.

(Abban az időben bizony még a plébánosok sem igen értették a latin nyelvet.)

János fráter ismét a füle mellé terjengette a tenyerét:

- Írni, olvasni is úgy tud az, akár a mi mesterünk.

- Hát magisztra.

- Az. Margitkát már megtanította az olvasásra, azt mondják. No de, hogy ne soká késsek, elmondok még egy pár nevet: hát ott van még Veszprémi Mózesnek a lánya, Cecília szórór; aztán Pósa úrnak a lánya: Stefánia szórór. Az esztergomi Sennye úr lánya: Katarina szórór. És egyéb apácák, összesen tizennyolcan.

A pap összecsapta a kezét:

- Csupa nagyurak!

- Be igen szeretném, ha láthatnám őket - kívánságoskodott a papné.

János a fejét rázta.

- Bajos. Ha csak egyenként ki nem hívatjátok őket a társalgó szobába. De az is bajos.

- Elmegyünk a templomukba.

- Ott éppen nem láthatjátok őket. Rostély mögött ülnek a szanktuárium jobb felén. Ott van a kórusuk. De hát mit néznétek rajtuk?

- Csak legalább a kis Margitot ha láthatnám. Jaj be igen szeretném...

János fráter fontoskodva vonogatta a nyakát:

- No, hát az nem éppenséggel lehetetlen. Neki külön fülkéje van szélről. Ha estefelé odajöttek vecsernyére, csak gyertek be a templomba, oszt csak térdeljete a Szent Kereszt oltára elé. Onnan megláthatjátok. De a többiből semmit se. Azok hátrább ülnek.

Egy rókatarisznyás nemesember közelített hozzájuk. Nyergelt paripát vezetett kantáron. Vastag, ősz bajusza ki volt viaszkolva, mintha fából faragták volna az orra alá. Már messziről integetett, és a szeme rezgett az örömtől.

- Jó, hogy talállak benneteket! - mondotta a papnak. - Reggel óta keresek embert Budán, Pesten, aki egy levelet elolvasna nekem.

Belenyúlt a dolmánya belső zsebébe, és elővett egy szennyes és gyűrött levelet.

- Egy cseri barát hozta. Azt mondja, hogy egy atyámfia küldi. Füzy Bernát fia Ákos. Ugyan mondjátok meg, mit akar?

S nyújtotta a levelet a papnak.

A pap nézi a levelet. Rázza a fejét.

- Ezt hát én el nem olvasom, édes felem. Én csak könyves írást olvasok. Te talán jobban érted, János.

S adja a levelet János fráternek.

János bepillant a levélbe, s ő is a fejét rázza:

- Nem vagyok én se jártas a levélolvasásban. Én csak a psalterium olvasását értem, azt is csak a magam könyvét.

A nemes vakaródzott:

- Hogy a forgószelet hordja el! Minek ír nekem!? Nyelvet küldjön nekem, ne papirost, ha valamit kíván. Mán két hete hordozom a vármegyében: senkit se találok, aki elolvasná. Hát nálatok csak van valaki a klostromban, aki érti az effélét?

- Vanni vóna - felelte vonakodva János fráter -, nálunk van írástudó ember. Négy is. Legkivált Dezső fráter, a lektor. De világi ügyekkel mi nem foglalkozunk.

Ezt mondván a napra pillantott.

- Közel az idő a délhez - mentegetődzött.

És sietve elbúcsúzott a paptól. Tiszteltette az anyját. Megígérte, hogy ha koldulni küldik, meglátogatja őket.

Az asszonnyal nem fogott kezét.

Egy emeletes házat meszeltek a kőművesek a budai főutcán. Templommal volt a ház egybeépítve. János fráter ott megállt.

Az utca túlsó felére tekintett. Szekér állt ottan, úri szekér, és benne fehér dunyhák között egy asszony feküdt. Csak az orra látszott ki, mert a feje is párnák közé volt süllyedve, de a haja fonatáról mégis kitetszett, hogy asszony.

Bizonyára beteg volt. Egy bús képű, fiatal nemesúr lógatta a lábát a szekér rúdján. Hosszú, szőke haja szinte lányosan sátorozta az arcát. A lovak meg a szekeres hiányzottak. Egy bepólyált fejű parasztleány is ült a szekér közelében, az átellenes ház küszöbén, és kenyeret falatozott.

János fráter odakiáltott nekik:

- Csöngettetek már?

- Csöngettünk - felelte a fiatal nemes.

S fölkelte. A süvegét megemelte.

- Nincs itthon?

- Nincs. Azt mondják, odaát van Pesten, de délre megyen.

Bizonyára az orvosról beszéltek, a klostrom orvosáról.

János fráter megrántotta a csengőgombot.

Csakhamar csoszogás hallatszott belülről. Az ajtó kilesőjén emberi szem kukkantott rájuk. S az ajtó megnyílt.

Egy fehér arcú fráter volt a kapus. Jancsit egy pillantással végigmustrálta.

Aztán János fráterre mosolygott:

- Milyen az élet a szigeten?

- Zöld - felelte János barátságosan. - Az a sok fa... Haj, haj, mennyi fa!

- Hát a kis királyi virág?

János fráter fölemelte a kezét és a szemöldökét. A szemét meg behunyta, mintha azt mondaná: Gyönyörű kis teremtés!

A kapus mosolyogva pislogott. Aztán elkomolyodott.

- Mindnyájan lementek eljűk, csak énnekem kellett itthon maradnom, meg Jakab fráternek. Szerettem volna pedig... Ájtatos? Komoly?

János fráter éppoly magasztaló kézemeléssel felelt, mint előbb.

- Hát ez a kis lurkó? - kérdezte a kapus.

- Novíciusunk lesz.

- Ez? Hiszen ez még nincs tizenkét esztendő se.

- De annyi vagyok - felelte Jancsi szinte ijedten.

S aggódva nézett a kapusra, hogy nem löki-e ki, amiért annyira fiatal. De a kapus barátságosan nézett rá. Harmincesztendő forma, nyájas arcú ember volt, az álla borostás, szeme mosolygós.

Homályos, hús folyosón avult kölépcsőhöz értek.

A kapus utánuk szólt:

- Itthon ebédelsz-e?

- Ha itt ér a dél - felelte János barát.

Ott már halkabban beszéltek. János barát arca alázatosná vált. Föllépkedtek a gödrösre kopott lépcsőn. Ott is árnyékos folyosóra értek. A folyosón sok ajtó. Emberi lélek egy se. És semmi hang, csak egy ijedt dongó kanyarodik egyet sebesen előttük. Mintha üres volna a ház.

János barát megállott az első ajtónál. Jancsira nézett.

- Vedd le a süveged - susogta.

Köhintett, torkot reszelt, s alázatosan kopogott.

- Áve! - hallatszott egy panaszos férfihang belülről.

János megnyitotta az ajtót. Beléptek egy alacsony bolthajtásos szobába.

A szoba ablakfülkéjében egy zömök, ősz barát állott. Nagy pecsétes levél fehérlett a kezében. Hogy beléptek, előre jött. Jancsira nézett, aztán meg Jánosra.

A tekintete nyugodt volt és méltóságos. De bágyadt. Mintha a szeme üvegből volna, valami kékesszürke üvegből, s az üveg mögött kevés világosság. Az arca sárga-sápadt, szinte halotti. Valóban olyan volt első látásra, mintha fennjáró halott volna: a bajusza és a szakála helye deres.

János letérdelt egy pillanatra. A prior áldást vetett reá.

- Mi újság, Jánuskám? - kérdezte aztán atyásan.

- Ezt a fiúcskát hoztam, prior atyám - felelte János alázatosan. - A generális fráter küldi.

S elmondta röviden, hogy a fiú jobbágygyerek; az anyja másodrendű apáca lesz a prépost rendeletéből. A prépost kérte meg a generálist, hogy vegye fel a fiút a szerzetbe.

Jancsinak különös volt János barátnak a hangja. Ránéz, hát látja, hogy a fejét lehajtva beszél, s a szemét is annyira lesüti, mintha az orrát nézné.

Jancsinak furcsa volt ez. Csaknem elmosolyodott. Még inkább furcsa volt neki, hogy egy foltos öltözetű barátnak alázatoskodik. Mert éktelen foltok ríttak le a prior csuhájáról. A két könyöke duplán is meg volt foltozva; a térde fölött is kétaraszos, négyszögletű folt, s a foltnak szövete láthatóképpen újabb volt a csuha szöveténél.

Jancsi körülpillantott a szobában. Csakolyan téglás szoba volt az, mint az apácáké meg a barátoké lenni a szigeten. Szalmazsákos ágy, két lantornás ablak, egy szalmafonatú szék, egy festetlen asztal. A falon Mária-kép és avult feszület. Az ágy előtt gyékény.

A prior leült a székre, s bágyadt szemét végigsétáltatta a fiún. Aztán János barátira nézett.

- Hát valami húsz apáca jött, ugye?

- Tizenhatsz, prior atyám - felelte János anélkül, hogy a szemét fölemelné.

- Mink csak úgy nagyjából olvastuk. Tehát tizenhatsz szórór, meg három cseléd, és négy nutrita, kisleány. Rövidke beszédrel üdvözöltem őket a paron. A fráterek azt mondják, hogy jól beszéltem. Ki a magisztrájok?

- Katarina szórór.

A prior bólintott:

- Igaz, hiszen láttam is. Ha te úgy tudnál latinul, Jánoskám, azóta áldozópap volnál.

János mosolyogva tekergette a nyakát:

- Szamár vagyok, prior atyám, hiába, szamár vagyok. Isten úgy teremtett.

Jancsi elámulva nézett a barátára. Soha ilyen beszédet nem hallott.

A prior gondolatokba merülve nézett maga elé, és bólogatott:

- Sok gond kél ebből - szólalt meg végre, mintha magában beszélne. - Az apáca-féle...

S maga elé legyintett egy bágyadt mozdulattal.

- Gyermeklelkű népség - mormogott tovább. - „Mit mondott Juli? Mit mondott Kati?” Örök terefere, apró civakodások, irigykedések... „Volt egy gyűrűm... Aranyos erszényt röjtöttem... Tükörbe néztem... Húst ettem...”

A levegőbe nézett, és rosszállóan ingatta a fejét.

Egy pernyi csend következett.

Jancsi csodálkozva forgatta elméjében a prior töredezett szavait. Mi a rossz abban, ha valaki húst eszik? Hiszen János fráter is evett. És mi a bűn abban, ha valaki tükörbe néz? Hiszen a prépost házában is van tükör, szép vörös selyemkendővel letakart acéltükör. És hát gyűrűt, erszényt is mindenki visel...

A prior akkor megint rájuk nézett, olyan tekintettel, mintha csodálkozna, hogy még ott állnak.

- No, elmehetsz - mondotta jóságosan a fráternek.

A fráter letérdelt. A prior áldást vetett a fejére.

Jancsi megmozdult, hogy kövesse a frátert, a prior azonban rászólt:

- Te, fiacskám, itt maradsz.

Jancsi a fráterre nézett. Az nem ügyelt többé reá. A szemét még mindig mélyen lesütve hátrált rákként az ajtó felé. Neki farolt a falnak az ajtó helyett, s mivelhogy a szemét még arra sem emelte föl, csak kézzel tapogatta ki az ajtófélfát.

Jancsi a süvegébe röhintett. Igazán szamár! - gondolta vidáman.

A prior a falhoz lépett, s megrántott egy kérdőjel forma, fekete vasacskát.

Kívülről kolompszó-féle, tompa hang hallatszott.

A prior az asztalához ült, és fölvette újra a pecsétetes, régi levelet. Több olyan levél is hevert az asztalon, és szélről egy vasas ládika.

Jancsi várakozón állott. Újra körülnézett a szobában. A szeme a Mária-képre fordult. Elhűlten látta, hogy a kép alatt, egy szegen, vaskos nyelvű korbács függ.

Szíjkorbács volt, négyágú. A nyelv szennyessége és a gombos szíj-végek vörhenyes kopottsága...

Őt soha nem verték meg otthon. Egyszer ütötte pofon az apja káromkodásért. Az anyja csak fenyegette. Soha botot, korbácsot nem érzett.

Hüledező arccal nézett a priorra.

De akkor sebes csoszogás hallatszott kívülről, s egy tizenhét éves forma, gyöngepiros arcú fiú jelent meg a küszöbön. Lányoknak az arca szokott olyan lenni. Az orrát mintha felnyomták volna gyermekkorában, s úgy maradt volna - csak termetre legény, arca gyermekarc. Fehér csuhában volt az is, és csuklya a fején. Az elől-hátul levonuló, kétarasznyi széles skapuláré is fehér rajta, nem fekete, mint János fráteré. A fejét lehajtva, szemét lesütve állott, mint az előbb János fráter. S lihegett. Látszott rajta, hogy futva sietett a kolompszóra.

- Jakabkám - szólt jóságosan a prior. - Ezt a báránycát vezesd a mesterhez, vagy ha a mester el van foglalva, György fráterhez. Mondd meg nekik, hogy új növendék.

S a fiúhoz fordult:

- Mi is a neved?

- Jancsi - felelte csendesen a fiú.

A prior újra fölvette a pecsétes, régi levelet. Jakab intett Jancsinak, és hátrálva ment kifelé, mint az előbb János barát.

De Jancsi már nem nevetett.

- Ne félj semmit! - susogta Jakab, mikor már az ajtót csendesen behajtott. - A tisztelendő prior úr jó ember. Hova való vagy, Jancsikám?

S megfogta a kezét.

- Fejérvárra - felelte Jancsi megkönnyebbülten.

S ránézett Jakabra.

Tiszta és barátságos volt annak a szeme, szinte testvéri. És vidám. Ott, ahol vidámság van, nem lehet a korbács erősen uralkodó.

Jakab lépkedés közben tovább susogott:

- Mér akarsz barát lenni?

Jancsi felvonta a vállát:

- Anyámasszony apáca.

- Láttad az új apácákat?

- Mind.

- A királyleánykát is?

- Azt is.

- Igazán láttad?

- Háromszor is.

- Háromszor is?

- Labdáztam is vele.

- Már hogy labdáztál vóna vele?

- Hát úgy, hogy ő kidobta a labdát, én meg vissza.

- A klastromból?

- Onnan.

- Hazudol?

- Nem én.

A fráter szinte megkövülten nézett a fiúra.

- Kidobta a labdát?

- Ki. Aztán felmászott az ölfá tetejére, oszt aszonta, hogy aszongya: Édes fiúcska, dobd vissza a labdát!

Jakab bámult. Meg is állt, úgy bámult. A fejét csóválta.

- Milyen az a lányka?

- Szép fehér. A keze is fehér. A szeme fekete, igen-igen szép fekete.

- A királyt is láttad?

- Sokszor. A királynét is kétszer, meg a királyfiakat. Kutyájuk is van, királyi kutya.

Jakab mosolyogva vállintott.

- Kutya csak kutya.

Elbocsátotta a fiú kezét, s meghajolt, és keresztet vetett magára.

Jancsi akkor látta, hogy egy nagy barna kereszt áll a folyosó szögletén. A felfeszített, életnyi nagy Jézusnak a haja és szakálla valami rút fekete szőrből van felragasztva a fából faragott és testszínre mázolt emberalakra. Lám, a barátoknál még a Krisztus is más...

Jakab megfogta ismét a fiú kezét, és leindult vele a lépcsőn.

- Lemegyünk György fráterhez. A mesterhez azután. Hát van kedved a klastromi életre?

Jancsi megvonta a vállát:

- Vanni van... Csak ott szeretnék a szigeten...

- Hiszen ott is élünk. Az is a mi tartományunk. Innen járunk oda. Most még csak hetenkint váltakozva. Lehet, hogy később teljes életedre is odarendelnek.

- És akkor én... bejárhatok az apácákhoz?

Jakab nevetett:

- Be, ha mester lesz vagy provinciális, vagy más méltóság. De hát mit keresnél te ott?

- Ott lakik édesanyám asszony.

A földszinti nyílt folyosóra értek. Jakab kikukkantott az udvarra. Két fiatal barát mosott ott teknőben a kútnál, egy harmadik meg fél térden fát aprított. A folyosót főtt birsalma illatoztatta.

Az udvar házias, munkás képe tetszett Jancsinak. Tágas udvar, és a tornáca körüleges, mint az apácáknál a kisudvar. A nyugati sarkon ölfarakás áll, s az ölfá mögött vén, lombos kőrisfa. A fa magasra nyúlik, s a lombjaival szinte betetőzi a fél udvart. Kerek kút is van az udvaron, nagykerékű, ó, s előtte ölnyi hosszú vályú. A kerék küllői fényesek a forgatástól. És amitől legcsaládiasabb a képe az udvarnak, az egy x lábú tölgyfa-asztal a Pest felőli sarkon, s az asztal körül fényesre kopott két pad, sok faszék.

A tornác belső sarkán egy vén barát ül a földön, a haja már fehér. Szakálla és bajusza annak is csak fehér, apró sörte, mint a priornak. Varr nagy öltésekkel. Valami csuklyát varr, mert fekete posztón dolgozik. Körülötte különféle baráti ruha-részek hevernek.

- Fráter György - szólott Jakab tiszteletesen -, ennek a fiúnak kérek ruhát.

A vén szabó fölnezt a szeme szögletéből, és hümmmentett.

- Ennek? Hiszen ez még szopik!

- A tisztelendő prior úr rendelte.

György barát a fejét rázta. Kopasz volt már a feje, s a nyaka is csupa ránc, de még a füle is fonnyadt. Igen elállt a füle a fejétől, és szőrszálak fehérlettek a fülén.

Dünnögve szúrta a tűt a posztóba, s letette a varrását. Betotyogott a tornác végén a nyitott ajtajú szobába. A két fiú is követte. Nagy, hűvös, dohos szoba volt az. Csupa állvány, és az állványokon rendben heverő csuhák, köpönyegek és gypjas bőrök. Szögön is lógott néhány foltos, poros csuha.

Az öreg elővont egynéhány kis csuhát. Hozzálógatta Jancsinak a vállához. Mind hosszú volt neki és bő.

- No, még ilyen kurta barát nem volt Magyarországon - mormogta az öreg. - Ki ez a gyerek? Honnan pötytyent ide?

Jakab elmondta.

Az öreg bólogatott rá.

- No, hát akkor Isten küldi - motyogta megnyugodtan. - Jó légy, okos légy, ájtatos főképpen. És köszönd meg Istennek, hogy ilyen korán ide palántált. Lásd, én már vén ember voltam, mikor megnyílt előttem ennek a szent háznak az ajtaja. Harminc esztendőt imádkoztam előbbed csendes erdei remeteségben, a Bakonyban. Aztán álomlátásban parancsolták, hogy ide jöjjek... No hát szabok neked ebből az ó csuhából.

A fiúnak a nyaka gödréhez illesztett egy ócska csuhát, s megkrétáztatta helyenkint, sárga krétával.

Jakab megszólalt:

- Hallottál már ilyet, György fráter: a szigeti novíciák labdáznak.

Az öreg meghökkent:

- Micsoda?

- Labdáznak. Ez a fiú látta.

György rábámult Jancsira, aztán Jakabra fordította a szemét:

- Jelentsd azonnal a prior fráternek.

- Parancsod szerint - felelte Jakab - de előbb a mesterhez kell vinnem. Sarut nem mérsz a fiúnak, György fráter?

Az öreg a fiú lábára nézett, aztán bement a ruhatár legbelső szögletébe, s különféle sarukat forgatott elő, olyanfélét, aminők most a kalucsnik. De szíj is volt rajtuk. Az öreg kiválasztotta a legkisebbiket, de biz az is nagyocská volt.

- Majd belenyősz - mormogta az öreg.

És szíjat keresett a sarura.

Jancsi eközben a ruhapolcokra pillantott. Egy sereg emberi koponyát látott az egyik polcon, meg kétaraszos belsőjú vasöveket, meg vékony láncokat. A koponyáktól nem irtózott meg. Úton-útfélen hevert akkoriban emberi koponya, hát megszokhatta. De egy bokor erős korbácsot is látott a koponyák fölött, olyat, mint amilyen a priornál függött a falon. A korbácsok mind újak voltak, és némelyiknek a szíjai csomósak is. Azoktól meborzadt.

Mikor visszatértek a folyosóra, megszólalt félénken:

- Tisztelendő Jakab fráter... megvernek itt engem?

- Bizony, hogyha hibáznál...

Jancsinak megnyúlt az ábrázata.

Fölértek a lépcsőn. A kereszt előtt Jakab ismét megtérdelt, és keresztet vetett.

A sok egyforma, barnára festett ajtó előtt megállt egynél, és hallgatódzott.

Bent erős dercés hangon beszélt valaki. A szavakat sem lehetett érteni. A beszéd lejtése olyan volt, mintha valaki prédikálna.

Aztán elszűnt a beszéd. Más hang hallatszott, lágyabb, szakadozott.

- Várnunk kell kevéssé - suttogta Jakab. - Timó fráter van bent.

- Ki az? - kérdezte Jancsi szomorún.

- Timó fráter? Hát Timóteusz fráter. De mink csak úgy mondjuk magunk között, hogy Timó. Most a halotti szentségről tanul. Márton fráter igen jól tanít. Jobban, mint más mesterek. Én már tanultam más mestertől is. A győri mester tanított elsőben. De az nem magyaráz ennyire jól.

Jancsi a fráter lábára mélézött. Aztán fölemelte a fejét:

- Mért verik itt a gyereket?

Jakab nevetett. A szájára szorította a kezét, és úgy nevetett, hogy a szeme is könnybe lábadt.

- Félsz a veréstől?

Ajtónyikkanás hallatszott. Arra Jakabnak egyszerre komolyra rándult az arca. Az egyik ajtón egy görnyedt hátú, negyvenéves forma barát lépett ki. Maga elé méléző szemmel ballagott elő a homályból. Mikor a fiúkhöz ért, Jakab némán meghajolt, de amaz csak épp hogy egyet sunyorított rájuk a szemöldöke alól. Szigorú nézésű, barna ember volt, és pittyedt ajkú. Lefordult a lépcsőre.

- Dezső fráter - susogta Jakab. - Ez ám a tudós ember. Ez írja a legszebb könyveket. Reggeltől estig... Csak elibe tesz egy régi könyvet, aztán betűről betűre leírja.

Hallgatódzott. Belülről még mindig hangzott a mester dercés, erős beszéde. Jakab ásított, aztán halkan folytatta:

- Láttam már írni sokszor. Nagy mesterség az.

- Én is láttam - dicsekedett Jancsi.

- Hol láttál volna?

- Lukács urat láttam egyszer...

- Ki az?

- A prépost úr deákja.

- Könyvet írt?

- Nem. Levelet.

Jakab legyintett:

- Az semmi. Majd meglátod Dezső frátert egyszer. Még a vonalozás is nagy, nehéz mesterség. Kimérni a papirost, aztán megszúrkalni árral a vonalak végét, aztán megvonaloztatni ónnal, aztán kipingálni szép ügyesen az első betűt piros festékkel... Nehéz.

És megint nevetésre fordult az ajka:

- Félsz a veréstől?

Jancsi a vállát vonogatta, s fanyaran mosolygott.

Jakab ezen még inkább nevetett:

- Ne félj tőle, hiszen semmi sem egészségesebb annál.

Jancsi az orrát fintorgatta:

- Egészséges vagyok én...

Az ajtó nyílt. Egy széles vállú barát hátrált ki rajta. Bevonta lassan az ajtót, s megfordult. Komoly arcú, barna hajú. Gondolkodó, nagy sötét szeme a két fiún állt meg.

- Nincs benn más? - kérdezte Jakab halkan.

- Nincs - felelte amaz hasonló halk szóval.

Beléptek a mesterhez.

Tágas, világos szoba. Benn egy nagy, fekete lábas tábla; krétával írt kották rajta fölül. Hat szalmaszék sorjában egy asztal előtt. Az asztal mellett egy vállas, magas barát, őszecske már és hunyorgó szemű, de a szemében erő csillog. Az is sörtés állú és bajuszú.

Jakab mélyen meghajolt, és feje-hajoltan maradva, szemét lesütve mondta el Jancsinak az ügyét.

A mester barátságosan mosolygott. Rátette a kezét a fiú fejére, s végigsimított az arcán és az állán.

- Isten hozott, fiacskám - mondotta ünnepiesen. - Ne nézz rám olyan idegenül, hanem mint atyádra. Hát tudod-e mi a barát?

- Tudom - felelte Jancsi örömmel.

- Hát mi?

- Olyan tisztelendő úr, aki saruban jár.

- És mit gondolsz, mért jár saruban?

Jancsi vállat vont:

- Mert nincsen csizmája.

A mester leült egyik szalmaszékre, és Jancsit magához vonta.

- Hát azt gondold, hogy ha csizmája volna, csizmában járna? Nem, fiam. Ha nekünk annyi csizmánk volna, hogy tele volna vele ez a szoba, akkor se járnánk csizmában. A barátnak nem kell csizma, se cifra köntös, se ló, se pénz, se semmiféle kincse a földnek. Mert a barát nem földi ember. Égi. Ezen a földön csak idegen. Láttál már zárándokot?

- Láttam.

- Hát a barát is csak zarándok ezen a földi világon. Azért nem kell a barátnak semmi se, amiért a földiek lihegnek. Semmi se kell az égi embernek a földön, csak az Ég kell itt is: Istennek szeretete, angyaloknak társasága, lelki fehérség, imádságos utazás az örök Ég felé. Ilyen emberek közé jutottál, fiam: égi emberek közé. Örvendezel-e ennek?

- Örvendezek - felelte Jancsi meghatottan.

Tekintete a mester feje mellett a falra tért. Egy feszület vontá oda a szemét. Éppolyan feszület volt az, mint amelyet a priornál látott, meg az apácák celláiban. A korbács is éppolyan volt a feszület alatt, mint a prioré, csak hogy még kopottabb. A fal tele volt szeplőzve legyek nyomaival.

Jancsi elkomolyodott.

A mester folytatta:

- Hogy égi ember lehess itt a földön, először is engedelmisséget kell fogadnod. Mert, látod, csak az engedelmes ember vezethető. Éppúgy, mint az engedelmes állat. Ha a lovat a maga eszére bocsátjuk, nem halad a jó úton. A barátoknál is mindig az okosabbnak engedelmeskedünk. Azért is állunk össze egy szerzetbe, mert tudjuk, hogy nincs olyan okos ember, akinél még okosabb ne találkozná: az okosabb vezeti, világosítja a kevésbé okosat. Ezért nagy törvény itt az engedelmisség. Ládd, én is engedelmesem vagyok annak, aki tapasztaltabb, nálamnál feljebb való. Nekem is engedelmesem, akinél én vagyok feljebb. Neked is engedelmeskednek majdan, akik utánad lépnek Isten akaratából a szerzetbe. Hát megfogadod-e, hogy engedelmes leszek?

- Hogyne - felelte Jancsi lélekből.

- Aztán a második kötelesség: a tisztaság. Az ég lakója nem lehet más, csak a tiszta lelkű ember. Ugye megérted ezt?

- Meg.

- De hát milyen az, aki tiszta lelkű? Aki ugye nem bűnös. Aki mindig vigyáz arra, hogy piszok a lelkére ne tapadjon. A piszok más néven bűn. Vigyázol-e ezentúl arra, hogy bűn ne szennyezzen?

- Vigyázok - rebegte a fiú.

- Hát először is arra vigyázz, hogy engedelmes légy. Fogadd meg nekem, hogy engedelmes leszel.

- Fogadom.

- Jer ide a feszülethez. Fogadd meg Jézus Krisztusnak. Mondd utánam: Édes Jézusom...

- Édes Jézusom...

- Fogadom neked...

- Fogadom neked...

- Hogy a mesternek és minden előjárómnak engedelmesem leszek.

Jancsi elmondta áhítatosan.

A mester akkor ismét megsimította az arcát.

- Hát először is arra vigyázz, fiam, itt a szerzetben, hogy ha följebbvaló előtt állasz, ne nézz reá, mint az éh farkas, hanem süsd le a szemedet, mint alázatos embernek illik. Csak énrám szabad figyelmesen rám nézned, de énrám is csak akkor, mikor tanítalak. Értetted?

- Értettem.

Csengetés hallatszott, valami kis házi harangnak a szava. A mester fölkel.

- Hát addig is, Jancsikám, míg el nem kezdjük a tanulást, Jakab fráterre figyelmezz. Ő majd elmondja neked a házi szokásokat. Nála hálsz, mellette tartózkodol mindig, amikor nem tanul. Jakab fiam, érezd őt máris testvérednek.

Jakab meghajolt.

Mikor kiértek a folyosóra, mindenfelől nyíladoztak az ajtók. Fehér csuhás, fekete csuklyás barátok jelentek meg a folyosón, de köpönyeg nélkül. Valamennyi sovány. Az örege sárgáshalvány, a fiatalabbja oly gyenge fehér arcú, mint a leányok szoktak lenni.

Jakab félreállt a lépcsőfokon, és Jancsit is a fal mellé vont.

- Laudetur Jézusz Krisztusz - bölintott egyenkint az előtte elhaladó barátoknak.

- In eternum, ámen - mormolták válaszul azok.

Talán tízen voltak, akik így haladtak előttük. Egy vörhenyes szakállú s mélyen besüppedt szemű barát volt az utolsó. Mért van annak az egynek szakállja?

Jakab mintha érezte volna Jancsi gondolatát, susogva felelt:

- Julián fráter ez. Hallottad-e hírét?

- Hogyne - felelte Jancsi elbámulva.

- Mit hallottál róla?

- Hogy ő hozta az első hírt a tatárokról.

- Hát még?

- Meg hogy a világnak a szélén járt, ahol a nap kél. De mért hogy szakállas?

- Mert visszatér majd a tatárok közé. Mikor olyan vadak közt térítenek, akik szakállt viselnek, ők is meghagyják. A kunok közt is jár vagy húsz fráterünk, prédikálnak nekik: mind szakállas. Ha te megnősz, te is prédikálsz.

Jancsi a fejét rázta:

- Én nem!

Jakab ismét a markába nevetett.

Lementek ők is a lépcsőn. A folyosó szögletén, a szőrszakállú Krisztus előtt rászólt Jakab a fiúra:

- Hajolj meg. Vess keresztet.

S hogy Jancsi ezt ügyetlenül cselekedte, Jakab ismét magába nyelt egy nevetést.

Az udvaron már ott csoportoztak a barátok a kút körül. Az öregek fehér csuhában, a fiatalok néhányan feketében. Ámbátor nem is a csuhájuk volt a fiataloknak fekete, hanem csak a skapuláréjuk, az elől-hátul hosszan lenyúló ruharész, amely mostanában leginkább a ciszterci barátokon látható.

A barátok a kezüket mosták a vályúban. Egy fiatal köpcös barát hajtotta a kereket. Másik fiatal barát törülközőkendőt tartott nekik. Mosakodtak, törülköztek.

Egyik se szólt egy hangot se:

- Gyúrd fel az inged ujját - susogta Jakab a fiúnak. - Aztán vigyázz, nehogy ebédnél megszólalj. Nem szabad.

S ők is odaálltak a vályúhoz. Egy sáros röggel bemázolták a kezüket, s lemosták a hideg, tiszta vízben.

Alighogy megtörülköztek, vékony szavú csengetés hangzott egy udvari szobából. Jakab megfogta Jancsinak a kezét, és a szoba felé vezette, ahonnan a csengőszó hallatszott.

Jancsi megdöbbenve látta, hogy a küszöb előtt egy rongyos öltözetű barát hever a földön féloldalt, hosszan elnyújtózva, még a jobb karja is elnyújtva. Harmincéves forma, sápadt arcú ember, szintén fekete skapulárés. A szakálla, bajusza veres és rövidre nyírott, mint a többié. A szeme be van hunyva. Részeg-e? alvó-e? vagy ájult? vagy halott?

- Lépd át! - susogta Jakab.

S ő legott átlépte. Jancsi hűledezve követte a példáját.

Ahogy visszapillantott, látta, hogy a többi barát is párosával lépked utánuk: elől a fiatalok, hátul az öregek.

S valamennyien átlépik a földön fekvő társat, legkönnyebben a mester, legnehezebben egy kerek képű, kis öreg barát. Egy hang nem hallatszik, csak a saruk csosszanása.

Az ebédlőben voltak.

Jakab megrántotta Jancsinak a kezét: a falon függő feszületnek kellett meghajolnia.

Az ebédlő olyanforma, mint amelyet az apácáknál látott. Négy hosszú asztal a fal mellett. Ötödik keresztben a feszület alatt. Bent senki más, csak a prior. A prior a feszület alatt állt, háttal a feszületnek.

A barátok párosával léptek be a terembe. Elöl a fiatalok: fekete skapulárésak, és fehér skapulárésak. Aztán az öregek: a fehér skapulárésak. Mind megállnak egy percre középen, s a feszületnek meghajolnak. Legutolsónak lép be a mester egy másik idősebb baráttal.

S az asztal mellé állnak, ki-ki egy fatányér elé. Fönt a fehérek a prior asztalánál, meg a két felső hosszú asztalnál; lent a feketék az alsó két hosszú asztalnál. De teríték csak az asztal egyik felén van, a fal felőli részen. A terem közepe üres. Egy kis gyalultatlan deszka hever ott a földön, akkora, mint egy kislejtő gyűrődészka.

S mikor már mindnyájan ott állnak, bekullog a vörös, sápadt barát is, és megáll a terem közepén. Megáll a fejét lehajtva, szemét lesütve. S ott is marad.

Jakab ismét megfogta Jancsi kezét, s az alsó asztal legvégére vonta, közel az ajtóhoz. Jancsi tányérra volt a sorban a legutolsó.

A terem belső oldalfala mellett lépcsős kis emelvény barnállott, mint valami négyszögre szabott, kis prédikálószek. Oda felhágott egy görnyedt hátú, barna barát. Könyv volt a hóna alatt három is. Jancsi egyszerre megismerte szigorú nézéséről és, pittyedt ajkáról, hogy Dezső fráter, akit a folyosón látott.

A fráter letette a három könyvet maga elé, és dongó hangon szólott:

- *Benedicite...*

Erre egyszerre megzúdultak valamennyien: valami latin imádságot mormoltak, rövidet. Az ámen után leültek. A veres barát is leült, de az bizony a terem közepén ült le a téglára, a deszka mellé.

Jancsi figyelmét megragadta az a bús fráter.

Jakabhoz hajolt, és susogva kérdezte:

- Ki az a...

Jakab szinte rácsapta a kezét Jancsi szájára:

- Csitt - suttogta ijedten.

Egy fekete skapulárés, meredek barát nagy fatálban emelte be az első ételt. Egyenesen Jakabhoz vitte. Valami tejfeles lé volt. Sárgarépa úszkált benne meg mindenféle fehér gyökér: petrezselyem, zeller, tárkony is ujjnyi hosszú darabokban.

Jakab merített belőle Jancsinak, aztán magának. A tál az alsórendről utazott fölfelé. A prior kapta az alját.

Jancsi megint odasúgott Jakabnak:

- Mért nem a prior...

Jakab megint a szájára kapott Jancsinak. Ijedtében csaknem elejtette a kanálát.

Az oldalemelvényen megszólalt akkor egy dongó hang: Dezső fráter. Holmi szent intelmeket olvasott. Közel tartotta az orrához a könyvet, s mintha csak fél szemmel olvasna, hol a jobb szemével olvasott, hol a bal szemével. A többi csendesen eddegélt. Fakanállal ettek, fatányérból. Egy karaj fekete kenyeret tett neki a felszolgáló barát a deszkára, meg egy kis fakupában vizet. A veres barát ivott először, s csak azután tördelgetett a kenyérből. De a szemét föl nem emelte evésében se.

Jancsi hamar belafatyolta a maga porcióját. Az olvasás nem érdekelte. Végignézett a szemben ülő barátok során. Mennyi kopasz fej! Egy hosszú sor kopasz fej... Furcsa, hogy az öreg György frátert fiatalabbak előzik meg a sorban. Nagy étvággal eszik az öreg. Fonnyadt, nagy füle szinte piroslik belé.

A szeme Julián baráton állott meg. Hallott ő arról a Julián barátról sok mesét. A kerti munkások gyakorta beszélgettek a tatár veszedelemről és Julián barátról is. Az a barát járt az ázsiai Nagy-Magyarországon, s azóta mindig várták, hogy az ott való magyarok megjönnek. Csak tavaly is beszélték, hogy Béla király maga megyen értük, és maga vezeti őket a megpusztult országba. De azt is beszélték aztán, hogy a tatárok Nagy-Magyarországot is feldúlták, és minden magyart megöltek benne.

Julián barát evett csendesén, mint a többi. Magas homlokú ember volt, és vékony orrú. Sovány, fehér kezét látva, azt lehetett volna vélni, hogy soha ki nem mozdult a szobájából. Az ő koponyája is le volt beretválva fölül.

Aztán egy nagyfejű, tar homlokú baráton állt meg Jancsi szeme. Annak a fején hosszú sebforradás vöröslött, de olyan mély barázdában, amilyen a sárgadinnyén van. A barázda kétfelé árkolta a homlokát, és felnyúlt a feje búbjáig.

Abban az időben sok sebhelyes embert lehetett látni. Papokat is.

Jancsi szerette volna megkérdezni, hogy vajon a barátok is járnak-e csatába.

De nem mert már szólani.

Az olvasó barát elhallgatott. Más könyvet tárt maga elé, s újra megszólalt:

Joakim, Júda királyának harmad esztendejében jöve Nabukodonozor, Babiloniának királya, Jeruzsálembe...

Ez már érdekesebb olvasmány volt. Jancsi is hallgatta. Közben a szeme a barátokon kalandozott. Csodálta, hogy milyen nyugodtak. Akik elvégezték az evést, azok se néztek fel a tányérról. Csak György fráter eszik még egymagában.

Aztán egy beteg arcú és kék szemű öreg fráteren állt meg a figyelme. Szögletes arc, kis orr, nagy fej, vékony nyak. A prior közelében ül a negyedik helyen. A kezében remeg a kanál.

A felszolgáló meredek barát a második tál ételt emelte be. Valami pogácsa-féle volt az, de akkora pogácsák, mint hat közönséges együtt. A barát megint Jakabnál kezdte a sort, és úgy ment fel a priorig.

Jó omlós pogácsa volt az, bizonyosan tejfellel gyúrták. Jancsi két pofára ette, s hamar végzett vele. Jakab letört egy darabot a magáéból, és odatette Jancsi elé.

- Köszönöm - mondta Jancsi örömmel.

Jakab ijedten rándult meg. Néhányan a túlsó asztalról is odapillantottak. A mester is fölülről. Jancsi elvörösödött.

A tálás fráter ismét beemelt egy tál pogácsát. Jakab újra vett Jancsinak is, magának is. Aztán a tálás fráter feljebb haladott. Némelyek vettek, némelyek nem vettek másodszor.

Jancsi inni kívánt. A vizes kupa ott állt a tányéra előtt, s egy cinpohárka is. Láta, hogy mások is isznak. Láta, hogy keresztet vetnek előbb a kupára, pohárra, hát ő is. De ahogy megfogta jobb kézzel a poharat, Jakab oldalba ütötte: megfogta a bal kezét, s a pohárhoz emelte. Jancsi erre bal kézbe vette a poharat s úgy akart inni. Jakab megint oldalba ütötte. A szemével pislogott neki, hogy nem jól cselekszik, s gyorsan töltött magának is, megkeresztelte, s két kézre fogta a poharat.

Furcsa volt ez Jancsinak.

Azonban a figyelme az olvasó fráterre fordult. A fráter elhallgatott, s megint más könyvet tett maga elé. Más olvasmányba kezdett.

- Itt folytatódik boldogságos Szent Domonkos atyáknak szentséges és igen tökéletes, alázatosságos erkölcséről való írás ezképpen: Történék, hogy valamely éjjel az pápának álmában Istentől megjelenteték ilyen látás, hogy a Szent János egyháza leesné. Melyet mikoron az pápa reszketvén és félvén néze, másfelől látá az pápa, hogy Istennek embere, Szent Domonkos futamék, és az ő vállát veté az egyház falának. Ezenképpen mind az teljes egyháznak romlását megtartá...

Az ebédlőbe egy nagy tál mézbe főtt szilvát emelt be a szolga barát. Az ételosztást ismét alól kezdte, Jakabnál. Mindenki vett egynéhány szemet. Jancsinak ugyancsak ízlett. De hamar bekebelezte, s másodszor már nem járt körül a tál. A prior magához intette a tálás barátot, s a maga szilvájából küldött Jancsinak. A fiú boldog volt.

De a szilvával az ebéd véget is ért. Mindenki ivott egyet utána. A lektor a harmadik könyvet is bezárta, s egynéhány levelet olvasott fel. Értesítések voltak azok a másutt való klastromokból: hogy kiket hova helyeztek át; ki halt meg; hol hány új ember lépett a szerzetbe.

Ezt is elvégezvén, összetette a kezét, és a magasba nézett:

- Tu autem Domine miserere nobis...

Amire a község ájtatos zúgással felelt:

- *Deo gratias.*

Kint megdördült az ég. Mikorra elvégezték az imádságot, csöpögdögélt az eső. Két fráter egy öblös dézsát cipelt be a terembe. A barátok abban mosták meg a kezüket. Jakab csorgatta nekik a vizet a kezükre. Egy másik fráter meg a törülközőkendőt tartotta nekik. Jakab megtörülte Jancsinak a kezét is, aztán a törülközőt belevetette a dézsába.

Akkor egy erős hangú barát éneket kezdett:

- *Miserere mei Deus...*

Közben valamennyien párba álltak. Elöl ők ketten, hátul az öregek, s a tornácon bevonultak egy hátsó ajtón a templomba.

Utánuk kullogott pár nélkül, magányosan, a veres barát. Az szegény oly keservesen fújta a mizererét, hogy Jancsin a hideg viszolgott.

A barátok temploma nem volt olyan szép, mint az apácáké; de jóval tágasabb. Egy falon ott is megvolt annak a szentnek a képe, aki előtt egy fekete kutya lángoló fáklyát tart a szájában.

És következett ismét latin imádkozás, egynehány *kirielejszon*, *páternoszter* és *ávmária*.

Mindez tetszett Jancsinak. Csak az nem fért a fejébe, hogy az imádkozáson, éneklésen túl úgy hallgat mindenki, mintha néma volna. Ő bizony szeretett volna beszélgetni Jakabbal, kérdezni sok mindent. Igen derék és kedves legénynek érezte Jakabot.

No, ebben is meglett az öröme. Mikor elvégződött az imádság, a barátok az udvarra léptek. Az eső már akkor elállt. Csak futó zápor volt. A felhők már a pesti oldalon dörögtek. A nap is kisütött.

A barátok leültek az udvaron a hosszú asztal köré, ki a padra, ki a szalmaszékre, és beszélgettek.

Jancsit megnézték valamennyien. A prior elmondta, hogy kicsoda, micsoda. Márton mester ismét intette Jakabot, hogy tanítgassa a házirendre, nehogy asztalnál máskor is forgassa a fejét, mint a veréb.

Jakab nem mentegetődzött, csak meghajolt.

Aztán az apácákról beszélgettek. Nemigen örültek nekik.

- Mindenütt sok a baj azokkal - legyintett az egyik páter. - Csak úgy gondolomra beugranak, aztán teher és unalom nekik az ájtatoskodás.

- Csupa úri kisasszony - bólogatott rá a prior. - Nem tudom, hogy... A király mindenről gondoskodott. Csak könyvük nincs több hatnál. Abból is az egyik ábécés könyv. A király leányának írták, de abból tanul valamennyi.

- Egy *Szentelek legendái*-t kölcsönözhetünk nekik - szólalt meg Dezső fráter. - De hát van-e köztük, aki író?

A prior vállat vont:

- Nem tudom. Talán Katarina szórór. Pali hogy halad?

S egy fiatal, buckós fejű novíciusra tekintett.

- Sehogy - felelte az író. - Egyiknek a keze se termett kalamusra.

Pali novícius röstelkedve pislogott. Apró, hideg szeme volt, és széles arca a szeménél.

- Nem baj - mondta vigasztalón a prior. - Palinak az élő szó lesz a mestersége.
- Arra pedig ügyes - szólt jószívűen a mester.
- *Eje dsidsiken?* - kérdezte Julián fráter örvendezve.
- *Dsok* - felelte mosolyogva a fiú -, még nem úgy szól a nyelvem, mint ahogy szeretném.

Jancsi megrántotta Jakabnak a kezét:

- Micsoda nyelven beszélnek?

Mert ha latinul nem is értett, annyira ismerte a nyelvet hallásból, hogy *dsok* és *dsidsiken* nem latin beszéd.

Jakab félrevonta a fiút, és halkán magyarázott:

- Tatárul beszélnek. Pali fráter tatár. Kisgyerek korában fogták el. Hatéves volt akkor. A *picikét* mindig úgy ejtette, hogy *dsidsiken*, azért itt tréfából úgy hívjuk, hogy *Dsidsiken*. Julián fráter azt kérdezte tőle, hogy *csakugyan olyan ügyes-e, mint ahogyan dicsérik*. Erre felelte illő alázattal, hogy: *dsok*, vagyis *nem*.

Közben fölemelte a bal lábát, és a sarujára vizsgálódott.

Jancsi elámult:

- Hát nem verték agyon?
- Nem - felelte Jakab, a sarujáról egy sárdarabot törölve kis forgácsdarabbal -, magam sem értem, hogy életben hagyták.
- Hát ő nem tudja...
- Nem. Csak annyit tud ő is, hogy egy pap adta be a szerzetünkbe. Györözt nevelték föl. Az idén hozták ide, hogy tanuljon a mestertől, meg Dezső lektortól. Aztán, ha misés lesz, visszatér majd Tatárországba, és ott hirdeti a keresztény vallást.

Jancsi megbámulta a tatár fiút. Mosolygós és hideg, apró szeme igen idegenes volt neki.

- Nem gonosz? - kérdezte a fejét rázva.
- Nem - felelte Jakab, ásitást nyomva el. - Más klastromokban is vannak ilyenek. Összesen hárman. Minden harmadik hónapban találkoznak, és beszélnek egymással, hogy ne felejtsek el a tatár nyelvet.

A barátok egyenkint szállingóztak el.

- Most aludni kéne egyet - mondotta Jakab -, de inkább tanítalak. Tudod-e, hogy illetlenül ettél? Szerzetesnek nem illik mohózkodnia. Meglátod, hogyha ebként falod az étket, megfordítják előtted a tányért. Se pedig beszélni nem szabad az étkezőben, sem a kapitulumban...

- Mi az a kapitulum?

- Az a kis kápolna-féle, ott a sarokban. A templomban se szabad, sem a kerengőn.

- Mi az? Hol az?

- Ez a körül-tornác. Ez a hely is arra való, hogy szent mindenféléről elmélkedjünk. No, most gyere: megtanítlak arra, hogy hogyan illik szépen megállanod, meghajolnod, szobába belépned, szobából távoznod.

S még hátrább vont a beszélgetőtől.

- Ki az a sebhelyes? - kérdezte Jancsi.

- Benedek fráter. Jeles prédikáló. A kunokból ezret térített meg.

- Hát az, akinek úgy remegett a keze?

- Az a beteg? Szikárdusz fráter. Tót ember, igen jeles. Tegnap jött ide, hogy gyógyíttassa magát Rudolf fráterrel. De mit kérdezhetsz ilyen haszontalanságokat! Ha szerzetbe lépsz, nem szabad haszontalanságokon jártatnod az elmédet. Majd megismersz mindenkit úgyis.

Az udvarra Marcellusz fráter lépett be. Piros volt a melegtől, vagy a hegymászástól.

- Hagytatok-e valamit? - kérdezte, a feje kopaszát törülgetve. - Adjatok valamit ennem, mert eldőlök.

Aztán a prior elé térdelt. A prior áldást vetett a fejére.

Három fráter ott kanalizott az udvar sarkában. A kapus volt az egyik, a másik, aki az asztalnál szolgált, a harmadik bizonyára a szakács. A szolgáló fráter ugrott és futott tányérért, tálért. Marcellusznak odatálaltak az udvari asztalra.

- Még egy tányér - mondotta -, Rudolf fráter is itt van, csak végez előbb a betegekkel.

A fráterek érdeklődéssel ülték körül. Jakab is abbahagyta a tanítást, és az atyák mögé állott.

- A királytól jön - súgta Jancsi. - Ő az apácák misése.

Marcellusz röviden imádkozott. Keresztet vetett a lére, és étvággyal kanalizgatta.

- Nem szabadulhattam sehogy se - beszélt evés közben. - A király ott fogta a generális frátert. Oly szívesen vendégli, hogy csaknem maga szolgál neki. Jobbjára ültem. Én az apácák százféle ügyét írtam mostanig a kancelláriussal. Nem azért mondom... hiszen elvégre csak a zöldséget ettem volna meg ottan is.

És szögletes fa-arcán mosolygás jelent meg. Szigorú, hideg szeme - mint mikor a jégcsapra rásüt a napsugár.

- Mégis szerettem volna látni egy királyi ebédet, hogy elmondhassam: egy asztalnál ültem a királlyal. No, de hát elég, hogy Jordán fráter ott ült, meg a generális. Hallom: nem nyúltak a húshoz. Pedig a király ugyancsak emlegette, hogy nincs regula ugró nélkül... Mitek van még?

- Vóna gyökér - felelte készségesen a szolga -, de az bizony már hideg. Hanem van pogácsa, szilva, méz, aszalt gyümölcs, túró, sajt...

- Adjatok csak gyökeret is.

És tovább beszélt:

- A király két falut ajándékozott az apácáknak, meg a budai piaci vámot.

S diadalmasan nézett a barátokra.

Valamennyi arcát örvendő csodálkozás derítette fel.

Marcellusz bólintott:

- Örök időkre épült! Áll az a klostrom ezer esztendő múltán is!

- De hát abból nekünk is jut - vélekedett a prior.

- Valamicske a szigeti házunknak. Ami élelmet visznek nekik napról napra, abból magunknak is rendelhetünk. Nem sokat persze, csak amennyi annak a kis házunknak elég. Az adományleveleket írjuk mind mostanig.

A szolga fráter egy tál gyökeret tett Marcellusz elé; répát, petrezselymet, s egy fatányérkában három pogácsát is.

- A kis Margit - szólalt meg - hogy viselkedik?

- Édes kis teremtés - mosolyodott el Marcellusz. - Nincs boldogabb lélek annál most a földön. Reggel bent voltunk náluk a generális fráterrel meg Mihály fráterrel. Mondják a szórorok, hogy a kis Margit mindjárt ebéd után sorra térdepelt minden feszületet és minden Mária-képet, amennyi csak a klastromban van. És valamennyi előtt ájtatoskodott egy *páter*-t meg egy *ávét*-t.

- Isten is apácának teremtette - szólalt meg a sebhelyes homlokú. - Mikor ötéves volt, már akkor azzal játszott, hogy oltárkát csinált holmi deszkadarabokból, s eléje térdelt, hajlongott, imádkozott. Néha meg énekelt vékony kis madár-hangon: *Ó, Mária, Jézusnak szent anyja*. Többet nem tudott az énekből, csak ezt a pár szót, de ezt sokszor órákon át ismételte.

Marcellusz bólogatott.

- Én - azt mondja - kicsi gyermekségétől ismerem. Hiszen gyóntatója voltam, hétéves korától kezdve éveken által. Ott voltam akkor is, mikor a királyné bevitte Veszprémbe. Szép gyermek volt, és okos és érzékeny. Kissé lassan fejlődött. Négyéves is volt már, mikor végre tökéletesen beszélt. De akkor aztán hamar fejlődött tovább. Alig fél évet töltött a klastromban, már kezdte gagyogni az officiumokat. Egyszer szemébe ötlük neki az öreg Erzsébet szóror feszülete. Rácsodálkozik, és azt mondja:

- Mi ez?

Mondják neki:

- Jézus a keresztfán.

- Ki az a Jézus?

- Istennek szent fia.

- Ilyen kicsi fia volt az Istennek?

- Nem, csak a képe ez fából.

- Hát mekkora volt?

- Akkora, mint más ember.

- Miért tárja így szét a kezét?

- Nem látod? A rossz emberek odaszögezték egy ilyen fához.

Rábámult a feszületre. A szeme megtelt könnyel: elpöntyörödött.

Aztán a fráterek az apácákról beszélgettek, hogy micsoda gyerekes természetű nép. Hiába olvastatják velük minden hétfőn a regulákat. Mikor beállnak, valamennyi úgy áll be, mint valami makulátlan angyal, de aztán, amint bent vannak, civakodnak, hivalkodnak, pletykáznak, csakúgy, mint a világi asszonyok.

Marcellusz elbeszélte egy Apollónia nevű apácáról, hogy az az egy volt a legszentebb életű valamennyi között, akiket ismert. Csendet nem szegett, böjtöt megállt, világi ruhákért nem sóhajtozott. Példaképpül állították mindig valamennyi apáca elé. És mégis, mikor meghalt - hatvanöt éves korában halt meg -, a keblén egy tenyérnyi nagy ezüst-tükröt találtak a szórorok.

A fiatal szerzetesek elszörnyülködtek a történeten, az öregek mosolyogtak rajta. A nap átsütött a kőrisfa lombjain, és csipkés árnyékot terített a barátokra.

- Adná Isten - szólalt meg a prior -, hogy a mi kis Margitunk igaz, tökéletes apácává fejlődne. Egy rossz apáca megrontja mind a klostromot, de ahol egy tökéletes apáca van, száz rossz is lehet körülötte, az az egy megtartja a klostromot, mint márványoszlop az épületet.

- Én is bízom abban a márvány lábú kis teremtésben - szólott a sebforradásos öreg.

A hangja olyan volt, mint a pincében dongó öreg hordóé. S hogy Marcellusz egy nagy sárgarépa elfogyasztásával foglalkozott, ő beszélt tovább:

- Harmadéve ugyan megréftél engem. Veszprémben jártunk egy őszi napon Herbart fráterrel. Akkor a fejevári házban laktunk mind a ketten.

Bemegyünk ebéd után az apácákhoz egy kis prédikálásra.

Herbart, tudjátok, micsoda édes beszédű ember. A kapitóliumházban a szentek életéből beszéltünk, felváltva, példázó történeteket.

Hát hallgattak bennünket, hallgatnak az apácák ájtatosan. A kis Margit is ott áll. Olimpiádesz szőrorhoz támaszkodva, és a fejét a szőror vállára hajtva, figyelmez édesdeden.

No de még aznap haza is kellett jutnunk. Az idő már három óra felé járt.

Intek Herbartnak, hogy végezzen. Végez is. Kelünk.

A gyermek erre hozzánk fut. Megfogja a karomat:

- Ne menjetek még el! Beszéljete még!

- Nem maradhatunk, aranyom. Az idő éppen utazásra való.

- Hát ha rossz idő volna, maradnátok?

- Nem, akkor se.

- De ha nagyon rossz volna az idő, bizonyára maradnátok. Kérem Istent, hogy adjon nagy-nagy esőt, de mindjárt!

- Minket az eső ugyan nem tart vissza - feleljük nevetve.

A kislány elkedvetlenedik:

- No hát akkor arra kérem a jó Istent, hogy törje el a szekerek kerekét. Akkor bizonyosan itt maradtok, és még prédikáltok nekünk!

- Azt ugyan nem teszi meg neked a jó Isten.

- Nem? No, majd meglátjátok, hogy megteszi!

S befut a templomba, letérdel a nagy oltár elé. Mink csak nevetjük. Az apácák is.

- Így szokott - mondja Olimpiádesz szőror -, mikor játszanak is, és esős az idő: beszalad a templomba, és kéri Istent, hogy engedje ki a napot. A minap valósággal megtörtént: ahogy ott ülünk a kertben és dolgozunk, elborul az ég. A kis Margit így szól: - „Akarjátok, hogy kisüssön a nap? Várjátok kevéssé.” S fut a templomba. Hát csakugyan kisütött a nap.

Megmosolyogtuk a történetet, és elbúcsúztunk. Búcsúzás közben még bepillantottunk a templomba, hogy mit mível a kicsi. Hát csakugyan ott térdel a nagy oltár előtt, és imádkozik.

Elmentünk. Hanem bizony alig értünk ki a városból, elhomályosodik az ég, és elvillan a felhő. Rá egy nagy dördülés.

- No - mondok Herbartnak -, ránk imádkozta a kis boszorkány az esőt!

Alighogy kimondom ezt a szót, riccs-reccs, eltörik az egyik hátulsó kerék. Bizony visszatértünk a klastromba, és még egy órát prédikáltunk nekik.

Az elbeszélés közben egy összeráncolt szemöldökű, de mégis vidám tekintetű fráter érkezett. Meghajolt a társaságnak, s letérdelt áldásért a prior elé.

Bizonyára az orvos volt. Duzzadt bőrtáska a hóna alatt, orvosságos füvek és porok vannak benne. Abban a korban az orvosok magukkal hordozták a patikát is.

Jakab megrántotta Jancsinak a kezét:

- Gyere, tanuljunk.

Bevezette a kapitulum-házba - egy üres terembe, amelyben nem volt más, csak egy életnyi nagyságú feszület a falon, és körül nagy félkörben székek. (Abban az időben háznak mondták a szobát is, termet is.)

Jancsi engedelmesen és kíváncsian követte a fiút.

- Hát először is - kezdte Jakab - a meghajlásokat kell ismerned.

Sorra elmutogatta neki, hogyan illik meghajolnia oltár előtt, miatyánkban, glória-mondáskor, kereszt előtt, a főbbek előtt.

Végül a legmélyebb leborulást mutatta meg, amit a domokosok úgy hívnak, hogy vénia-tevés: megfogta a skapuláréját az övön alól, és jobb kezének egy fölfelé lendülő mozdulatával végigvonta a tenyerén. Ugyane mozdulattal végigejtette magát a földön a jobb oldalára, s az arcát a skapuláré végére fektette. Éppen úgy feküdt a földön, mint a vörös barát az ajtóban.

- Vigyázz, megmutatom még egyszer, mert bizony nem könnyű ez. A két sarkad összeszeded, és a jobb kezéd az övtől kezdve fölemeled. Várj, rád adom a skapulárémat.

A skapuláré hosszú volt Jancsinak, de azért örömmel dugta át rajta a fejét.

- No, most vigyázz: a két lábad szárát nem szabad szétengedned.

Jancsi végigvonta a kezét a skapulárén, s habozva nézett a földre.

Jakab nevetett.

- Félsz?

- Attól tartok...

- Hiszen épp azért tanítalak. Csak arra vigyázz, hogy mikor esel, esés közben a két térdeddel fogd föl a tested nehezét, a borulás többi része aztán nem fájdalmas.

De bizony sírásra fanciesalodott Jancsi a végén. Kedvetlenül dörzsölgette a két térdét meg a csuklóját.

Jakab nevette. Píse orra még kisebbnek látszott, hogy nevetett.

- Hátha majd tízszer, tizenötször megcselekszed a véniát, büntetésből. Timó megcselekszi anélkül is.

- Minek a?

- Buzgóságból. A kereszt előtt így borul le az ájtatos. Meg kedden is, mikor a bűnvalló kapitulum van, így várjuk a büntetést.

- Mi az a kapitulum?

- A kapitulum az, hogy mindennap, többnyire misének utána, ide gyűlünk össze, ahol most vagyunk. A prior ide ül a feszület alá, a többi körül. Ezek a székek azért vannak itt. Aztán itt mondják meg, hogy mi a kalendárium állása, meg a tennivaló. A bűnvalló kapitulum meg az, hogy minden kedden itt valljuk meg a hibázásainkat. Elmondjuk hangosan. Bizony. Aztán a prior előtt véniát teszünk, és úgy várjuk a büntetést.

Jancsi komoly szemmel hallgatott. Jakab befogta a száját, és úgy kacagott, hogy majdnem megpukkadt.

- Nem igaz a - mondta Jancsi.

- Nem hiszed? No, majd meglátod.

Az ajtó felé pillantott, és letörölte a nevető könnyeit.

- No, most hallgasd meg a vétségeket. Négyféle a véttség: hibázás, vétkezés, bűn, nagybűn. A hibázások ezek: kacagás, vihogás, röhögés, mert nem illő szerzetesnek éktelenül nevetnie.

- Te mindig nevetsz.

Jakab összerezzen:

- Én? Én csak mosolygok. Mosolyogni szabad. Te, ne mondj ilyeneket, mert úgy csaplak pofon... Aztán, ha én megharagszok, hát... lásd, hogyan boldogulsz.

És elkomolyodottan pislogott Jancsira.

Jancsi megszeppent:

- Nem tudtam... - mentegetődzött.

- No jó, hát ne járjon a szád. Figyelj. Hibázás továbbá, ha elmulasztod az áldáskérést. Távozáskor áldást kérsz a priortól, és érkezéskor is. Alázatosan megállasz előtte, és ha megszid, véniát teszel, úgy hallgatsz a szidást.

- De én nem tudok véniát tenni.

- Gyakorold. Majd kihozunk egy szalmazsákot az udvarra, aztán azon gyakorolhatod. No hát hallgass tovább: akkor is hibázol, ha a ruhádat vagy a könyvet nem a helyére teszed: ha a pohárból a vizet kiöntöd vagy elcsöppented. Szokja meg a szerzetes, hogy a legkisebb mozdulatát is ésszel, okossággal cselekedje. Ezért büntetnek még a víznek az elcsöppentéséért is.

- Én nem csöppentem.

- Továbbá: ha a kórusban hibásan vagy üvöltőn énekelsz, vagy forgatod a fejedet, mint ebédnél, vagy nevetsz ott valamit, vagy nevetést okozol. Továbbá, ha tiltott könyveket olvasol.

- Én nem olvasok...

- Majd ha olvasni tudsz. Hallgass: hibázol, ha áldás nélkül eszel, iszol; ha esküdözve tagadsz, vagy bizonyozol; ha a templomi szerekkel hanyagul bánasz, az oltárterítőt vagy vánkost meggyűröd, vagy más efféle rendetlenséget okozol. És ha bent a házban hiábavalóságokat beszélsz, vagy ha kiabálsz.

- Én nem kiabálok.

- A vétkezést, bűnt és nagybűnt majd a mester mondja el, mikor már beöltöztél.

- Milyenek azok?

- Hát például, ha későn cihelődöl a hórakra vagy a misére. Vagy ha az istentisztelet végén előbb felkelsz, mint náladnál érdemesebbek. Ha máshol eszel. Ha meztelenen alszol. Ha lovagolsz. Ha tört viselsz. Ha ok nélkül még a konyhára. Ha engedetlen vagy. Ha visszafeleselsz. Ha pénzt tartogatsz magadnál.

Jancsi komoly szemmel hallgatta a tanítást. A fejét rázta.

Jakab arca ismét nevetésre vonaglott, de elfojtotta.

- Hallgasd meg a veszteglés reguláját.

- Én nem tudom, mi az a veszteglés.

- Veszteglés az, mikor hallgatunk. Nem szabad beszélned a klostromban, a belső helyeken, tehát sem a cellákban, sem az ebédlőben, sem a dormitóriumban.

- Nem tudom, mi az.

- A hálóhely. Kompletórium után való csendítéstől primáig meg éppen vesztegeljen a nyelved. Mert ha megszólalsz, egy nap vizet ebédelsz. Ha pedig a kapitulum-házban vagy a kóruson beszélsz, akkor meg a földön ebédelsz.

Jancsi arca még inkább elkedvetlenült.

- Nem értem...

- A kompletóriumot? Hát az az utolsó imádkozás. Vacsora után mondjuk a templomban. A prima az meg a reggeli imádkozás. Közben is van egy: a matutinum. Azt éjfélkor mondjuk.

- Hát vacsorától a reggeliig...

Jakab megint majdnem nevetésre pukkant:

- Az evést érted? Itt nincs reggeli evés, csak délben meg este. Szereted a pecsenyét?

- Hogyne.

Jakabból kiszakadt a nevetés. A szájára szorította a tenyerét, és görnyedezett, könnyezett nevéttében:

- Mink nem eszünk húst soha!

Lépések hallatszottak. Jakab egyszerre komolyságba rándult.

- Nem tudom, mit mondjak még - szólt hangosan s a lépések felé füelve. - A fő tudnivalókat elmondtam. Márton mester ugyanezeket ismétli majd, és több mindent. Ha valamit nem tudsz, nem értesz, kérdezz.

A lépések elhaladtak a terem előtt. Jancsi gondolkodva nézett Jakabnak a lábára.

- Hát - mondotta, fölemelve a fejét - ki volt az a vörös barát...

- Aki a földön hevert?

- Az.

Jakab vállat vont:

- Ábrahám fráter. Vezeklő - felelte unalommal. - Elment tőlünk tavaly. Megházasodott volna. De az esküvő előtt mégis visszatért.

- És miért eszik a földön?

- Mondom, hogy vezeklő. Egy álló esztendeig nem szól hozzá senki, csak a három legöregebb fráter. És egy álló esztendeig kell mindig véniában feküdni a kórus ajtajában, no meg az ebédlő küszöbén, mikor a szerzet belép.

- És nem szökhetik el?

- De ostoba vagy. Minek szökne el?

- Hát hogy ne kelljen...

- Hiszen nem kell, ha nem akar. Kimehet, visszatérhet a világba, amikor neki tetszik.

- Hát miért nem tér vissza?

- Mert nem akar.

Jancsi ezt sehogyan sem értette.

Marcellusz még mindig ott ült az asztalnál, csak a fráterek fogytak el körülötte. És egy másik új barát is ült ott, a fekete szemöldökű öreg, akit Jancsi először a király kíséretében, aztán meg a dereglyén látott. Tál volt előtte. Ő is akkor pótolta az ebédet. És a szemöldöke közelről látva már nem olyan volt, mintha szénnel festették volna a homlokára, csak széles, fekete szemöldök.

- A provinciális - susogta Jakab tisztelettel -, Mihály fráter.

És Jancsinak a kezét sietésre vonva megállt az asztalnál, és mélyen meghajolt.

A provinciális a pogácsáért nyúlt, s közben Jancsira pillantott.

- Ezt a fiút - mondotta - ugyan ríjja az anyja. Megígértük, hogy minden második héten láthatja.

A prior bólintott reá:

- Timó átkíséri majd minden második vasárnap délutánján.

A provinciális a kancsóra keresztelt, aztán kiloccsantotta a víz színét a kancsóból, s ivott.

- A király - beszélt tovább - szerette volna mindjárt be is avatni a kis Margitot, de már abba a generális fráter nem egyesült bele.

- Lehetetlen - azt mondja - ilyen gyenge korban. Minden más kedvezményt megadunk: hálhat a maga ágyán, viselhet fehérneműt, ehetik a maga evőeszközeivel, csak azt az egyet nem tehetjük, hogy a fogadalmakat megvegyük tőle.

- Azt reméltük pedig - mondta elszontyolodva a király -, hogy ha már eljöttél olyan messze földről, egyúttal a mi Margitunkra rászenved a szerzet ruháját.

- Nagyméltóságú király uram - mondta a generális fráter -, legalábbis tizenkét évesnek kell lennie a fogadalmazónak. Ez is korai. A tizenhatodik év előtt nem szoktuk. S ezért megmásíthatatlan ez a törvényünk, mert érett korában azt gondolhatná az apáca: gyermek voltam, amit gyermeki ésszel cselekedtem, nem kötelezhet teljes életemre. De mivel nagybecsű nekünk nagyméltóságodnak az akarata, megteszem inkább azt, hogy két évig itt maradok, és akkor az én kezembe teszi le a kis hercegasszony a fogadalmat.

A király erre hálásan szorította meg a generális fráter kezét. A kis Margit olvas már szépen. Latinul is tudja már az imádságokat, és érti is. És buzgó az imádságban. Remélhető, hogy példás tagja lesz a szerzetnek.

- Isten engedje - bólogattak a barátok.

- Hanem - folytatta elmosolyodva a provinciális - rossz napja van szegénykének. Ahogy jöttem, beszóltam visszatértem a klostromba, hogy nem hiányzik-e valamijük. Vagy nincs-e hiba az építkezésben? Akkor beszélt a priorissza, hogy Margitka a kapitólumban büntetést térdepel, és a hét bús zsoltárt mondja. Azt a vétséget követte el, hogy mikor a társaival játszott, felfutott az oltárra, és beszélgetett a kőfalon át valami szigeti fiúnak. Megszidták persze.

Jancsi megrezdült. Elvörösödött. Aztán lehunyta a szemét, és elszíntelenedve nézett a földre.

9

Este Marcellusz atya visszatért a szigetre. Ugyanakkor megjelent a szerzetben a generális is. Fáradt volt, és egy szót se beszélt. A vacsorán a biblia-olvasást folytatták, csak hogy latinul. Az ebéd és vacsora között csak annyi volt a különbség, hogy a tálalást fönt kezdték a generális fráternél.

Jancsi csak vacsora után látta a hálósobájukat. Öten háltak benne: ők ketten meg Dsidsiken, Timó, és egy harmadik fiatal fráter, aki délben az asztalnál szolgált. Az is tizenhat éves forma legényke volt, nappal is álmos szemű, hallgatag szőke fiú. Azt Máténak hívták.

A szobában hat ágy volt. De se lepedő, se vánkos, csak keményre töltött szalmazsák, és takarónak egy könnyű gyapjúpokróc.

A novíciusok lefekvés előtt megmosták a lábukat a kútnál, s újra felszíjazták a sarujukat. A dormitóriumban aztán egy szót se szóltak egymáshoz. Jakab jellel mutatta meg Jancsinak a helyét. Nagy ágy volt az, de csak maga feküdt benne. A Mária-képük fölött kis pohármécs égett. Annak a lángja csak éppen a képet világította meg, s időnkint sercegett.

Jancsi mindjárt elaludt, ahogy lehajtotta a fejét, s talán legkorábban ébredt.

Elbámult, hogy hol van. Aztán meg azon csodálkozott, hogy mind a négy novícius csuhásan fekszik az ágyban. Még a saru is rajta van a lábukon, szíj is a derekukon.

A kápolna harangja megcsendült. Arra a négy novícius fölserkent. Mintha a hajuknál fogva rántották volna fel őket, úgy ugrottak ki az ágyból.

Jakab az ajtóhoz sietett. Nyikorintott egyet a kulccsal, s tártan hagyta.

A kelő nap fénye pirosas fénnel özönlött be a szobába. Kakasszó hangzott az udvarról. Reggeli levegő friss lehelete járt egyszerre a szobában.

Jakab széket tett a szoba közepére, s a székre tálat. A tálba vizet öntött a kupából.

Elsőnek Timó mosdott. A többi is derékig levetette a csuháját, s várt Timóra, hogy végez. A mosdás csak liclocs, egykettőre megvolt. Száraz agyaggal mosdottak. Amelyik megmosdott, kiloccsantotta a tál vizét az udvarra.

A négy fráter aztán a Mária-kép elé csoportosult. Latinul egyszerre mondták az ávemáriát, utána meg felváltva a szent mondásokat.

Jancsi jámboran mögójük állt. Keresztet vetett, mikor ők vetettek, fejet hajtott, mikor ők hajtottak, és álmélkodott, hogy mennyire tudnak latinul. De mégis elunta aztán.

Szórakozottan nézett körül. A szeme megállt az egyik ágyon. Valami furcsa vánkos van ott. Timónak ágya az. Közelebb hajol, akkor látja, hogy a vánkos nem egyéb, mint egy tuskó.

A fráterek végezték már az officiumot, Jancsi megszólalt:

- Timó bácsi...

Többet nem mondhatott. Timó visszakézzel oly gyorsan csapott a szájára, hogy az orra vére is kipreckelt.

A fiú sírva fakadt.

Jakab mérges arccal fordult Timónak, és heves kézmozdulatokkal magyarázott valamit, mint ahogy a siketnémák szoktak beszélni.

Aztán megragadta Jancsi karját, és a tálhoz vonta. Lerántotta róla az inget, és megmosdatta. Közben a fülébe súgott:

- Lám, mondtam: ne beszélj!

De Jancsi még törülközés közben is sírt, bühögött. Gyűlölettel nézett Timóra. Aztán a tatár fiúra fordult a szeme. A tatár a fejét a válla közé vonva nevetett.

Akkor meggyűlölte a tatárt is.

Kiléptek a folyosóra. Ott az álmos szemű Máté nekifordult Timónak:

- Ne haragudj azért, amit mondok: nem lett volna szabad megütnöd a fiút. Nincs még beöltözve.

- Megsértette a helyet! - felelte Timó indulatosan. - Ha egyszer bent van, tisztelje a regulát.

S kérdően nézett a többi novíciusra.

- Nincs igazad - mondotta Dsidsiken mosolygó szemmel.

És Jancsihoz fordult:

- Megijedtél?

Jakab is a fejét rázta:

- Durva voltál, Timó, bocsáss meg. A fiú csak tegnap érkezett.

- De tudnia kellett a veszteglésről.

- Tudta - felelte Jakab -, de nem szokta.

- Jó - szólt komolyan Timó -, a mester elé terjesztem.

Fel és alá jártak az udvaron. Jancsi már nem haragudott a tatárra, de azért kedvetlen volt. Érezte, hogy hibát követett el, de abban a pillanatban megfelelt az intést. Kíváncsi volt maga is a mester ítéletére.

Az udvar harangocskája másodszor is csendült. Betértek a templomba.

A szerzetnek az oltár körül volt padja. Két csoportban ültek, jobbról és balról, mint püspöki templomban a kanonokok. A prior jobbról ült legelől.

Imádkoztak, énekeltek, de mindent hangosan és latinul. Hol az egyik csoport zúgott egyszerre, hol a másik. Olykor egy rövid szóra hosszú mormogással imádkoztak, olykor meg a hosszú szóra csak röviden felelt a másik csoport.

Jancsi nagy magauntában a plafon-festményt nézegette. A mennyországot ábrázolta a festmény. Középen egy öreg szakállas, félmeztelen ember, mellette egy fiatal, hasonlóképpen félmeztelen, nagy keresztet tartva. Fölöttük fehér galamb. Körülöttük püspökök, papok, apácák és angyalok. Másféle úr is látszott vagy öt, csak szűrös-gatyás ember nem volt a társaságban.

A hosszú imádkozás után mise következett. A misét Rudolf orvos munkálta. Akkor már külső hívek is ültek hátul a padokban.

Mise után azt vélte, hogy vége a reggeli ájtatosságnak, de a szerzet továbbra is ott maradt. Felváltva imádkoztak, mint mise előtt.

De már arra Jancsi mégse volt kötelezve, hogy azt is végigunakodja: Jakab megérintette a kezét. Az öt novícius lábujjhegyre kelt: kimentek.

Fölsiettek az emeletre, és seprűt fogtak: sorra söpörték a cellákat.

Jancsi persze Jakabbal söpört. A cellák egyformák voltak. Csak a lektor szobája különbözött a többitől. Tágabb is volt, világosabb is. Az asztalnál sok teleírt papiros hevert. Téntaszagot lehelt ott még a fal is.

A papiroslapokon fekete barázdák vonultak végig. Oly vastagon írt a barát, hogy bizonyára elírt egy nap egy bögre tentát.

De tenta volt bőven. Apró cserépedényekben állt mindenféle színű. Volt ott kék is, piros is, sárga is, sőt egy aranyos is. A fedőkről lehetett látni, melyik milyen színű.

Az íróasztal az ablakfülkében állt. A tetején egy félbehagyott lap, meg sok tentás orrú, vastag lúdtoll. Alól, egy rekeszben, köpcös, csatos, bőrkötésű könyvek.

A szoba közepén, egy másik asztalon, három beírott lap hevert. Bizonyára száradni tette oda a barát.

- Hozzá ne nyúlj egyhe se! - intette Jakab. - Te csak a padlót söpörd!

S ronggyal törülte körül az asztalt meg a tentás szilkéket. A papirosokra csak ráfűjt.

A lektornak nem volt ágya, csak feszület az ablak mellett. A feszület mellett ott is korbács lógott.

Jancsi buzgón söpört. Egyszer kiszemlélődött az ablakon.

Látta, hogy a barátok sétálnak odalent, és beszélgetnek. Timó alázattal áll a mester előtt, s a mester a tenyerét rázogatva beszél neki.

Jakab rászólt:

- No, ne málészkodj! Gyere!

Átsiettek egy másik szobába. Közben Jancsi benézett a tárt ajtón át valami három cellába. Bizony azok se különböztek a többiétől. Csak épp a könyvespolcon hevert több-kevesebb könyv. De sehol se több háromnál.

A söprés nem tartott tovább negyedóránál.

Akkor ők is lementek.

Az udvaron Timó összeszólította négyüket, akik egy szobában háltak, és komolyan szólott:

- A mester is rosszállja, hogy ezt a fiúcskát megütöttem. Csak dorgálni lett volna jogom. Ezért, kisfiú, arra kérlek, hogy bocsáss meg nekem!

És fél térdre ereszkedett a gyermek előtt.

Jancsi bámulva nézett reá. Így még nem beszéltek övele. Nem tudta, mit szóljon.

- Megbocsátasz?

Jakab a fülébe súgott:

- Nyújtsd a kezedet, és mondd: megbocsátok.

- Megbocsátok - rebegte Jancsi.

Timó magához ölelte a fiút, és megcsókolta.

10

Aznap délelőtt Jancsit a konyhára osztották.

Jakab nem volt vele. Jakabnak tanulnia kellett. Ott volt azonban Máté, az álmos szemű, lassú mozgású fráter, továbbá az a barát, aki az előbbi napon hordozta a tálat Mátéval: egy másfél fogú, száraz, meredt derekú barát, időses. Azt Tádénak szólították.

A szakács, Jancsinak nem csekély elámulására, Julián fráter volt. Nyakig érő fehér kötényben járt-kelt a konyhán és a kamarában. A járása bicegő volt, és a fejét gyakorta a jobb vállára csüggesztette.

Látszott rajta, hogy sokat szenvedett ember. De mikor megszólalt, mindig mosolygott.

Jancsi vígan sürgött-forgott a tűzhely körül. Többnyire aprófát hordattak vele, meg vizet.

Aznap sóskát főztek. Julián barát ujjnyi vastag tésztát gyúrt, és késsel négyujjnyi széles kockákra metszette. Máté sóskát aprított. Tádé gombát tisztított. Közben beszélgettek.

- Mink - beszélte Tádé - egyszer pisztrice gombát tettünk fel, oszt olyan keserű vót, mint az átok. De azért nem szólt senki semmit. Mondok magamban: valami hibát követtünk el, egye meg a siket tyúk. Mer az olaj is jó vót, a petrezselymet is aznap szedtük. Ebéd után mondta Imre barát, hogy aszongya: Nem facsartátok ki a levét a gombának.

Erre Tádé nevetett, és sípolva nevetett. Mert a csorba fogán át mindig sípolva szállt a nevetés.

Julián azonban csak mosolygott.

- Hát aki nyersen eszi a gombát... Csak éppen megsózza.

- Egyszer meg - folytatta Tádé - a provinciális toppant be hozzánk. Tudjátok, hogy milyen sokat vélt szegény a szakácssága felől. Hát tanakodtunk, hogy mit süssünk, főzzünk olyat, amit még nem evett. - No, aszongya Ambrus fráter, sütök én neki olyat. Avval meghámoz egy keményre sült cipót, beleforgatja a héját a mézbe; morzsát rá, és rántja vajba. Mindenki elbámult rajta, hogy micsoda jó étel, de senki se tudta, hogyan készült.

Julián fráter fölvetett egy bögrét, és Jancsihoz fordult.

- Eszel-e mézet? Nesze, van még a fenekin. Kotord ki, aztán mosd meg a bögrét a kútnál.

És egy nagy késsel hagyma-aprításba fogott.

- Mink bezzeg a *nagy úton* - mondta - egyszer hetekig nem láttunk egyéb eledelt, mint gombát. Az volt a szerencsénk, hogy sót vittünk magunkkal. A gombát nyársra húztuk, megsütöttük, megsóztuk. Ittunk rá nagyot valamely forrás vizéből. Egyszer erdei méhekre akadtunk. Szegény Bernát fráter megkívánta a mézet. Mondok, drága lesz az a méz, Bernát. Aszongya erre, egy-két csípésre oda se nézek. Avval fogta a poharát, ráköti hánccsal a botja végére. A csuklyát jól a fejére húzza. Felmászik a fára: belekurkász a pohárral az odúba. A sok méh ki: rá Bernátra. Bezzeg szaladtunk, ahogy a lábunk bírta. A méhek rajban utánunk. Jaj, Uram, segélj! Bernát eldobta a botját poharastul. Csak belerohantunk egy patakba. Abban bukda-csoltunk, míg csak a méhek el nem szállingóztak.

Tádé hosszan sípolt a fogaival. Máté is derekát tekergette nevéttében. Jancsi is vidámult.

Az ázsiai magyarokról is mondott egyet-mást Julián fráter. Csakúgy magyarok, mint a Duna-Tisza tájain. De sátorban laknak, nem házban, és nincs királyuk, hanem minden családban az öregapa a kormányzó. A beszédük valami keveset különbözik a miénktől. Nem értik, mi az *ablak*, *mészáros*, *istálló*, *kályha*, *kalács*, *sógor*, *táska*, *talicska*, és más efféle szavakat. Ellenben sok olyan szóval élnek, amiket nálunk nem értenek már, mint amilyen *sógor* helyett a *rér*, *tigris* helyett a *barca*, *láng* helyett a *tuli*, *orvos* helyett *imecs*. A mészároost *kaszab*-nak mondják.

Közben a konyha megtelt meleg ételgőzzel és füsttel. Julián fráter kiküldte Mátét az udvarra, hogy nézze meg a napórán: egyezik-e az idő a vízóráéval? Jancsi csak akkor látta, hogy vízóra is van a konyhában. Olyanforma, mint az apácáké, csak avultabb.

Aztán asztalt terítettek, Jancsit is oktatták, mit hogyan tegyen. A kést és a kanalat keresztbe rakja. A fráterek poharát töltse meg a kútnál vízzel. Csak önpoharuk volt a frátereknek. De mindeniken volt valami jegy, vagy valami betű. Máté ismerte már valamennyit.

Délben, mikor a kápolna harangja megcsendült, a három konyhai barát rákezdte az imádkozást latinul: *Oremus: Benedictus Dominus... Per omnia secula seculorum...* Mondogatták felváltva. Julián fráter buzgón kevergette közben a sósát.

Behordták aztán hárman a levest, és Tádé kimeregette a tányérokba. Mikorra a fráterek a kezüket mosták, már ott várta őket az első étel az asztalon.

A délelőtt igen kedvesen telt el Jancsinak. De délután ismét tanulnia kellett a házirendet, bűnök neveit és meghajlásokat. Jakab már azt is kívánta, hogy emlékezzék mindarra, amiket előtte való nap mondott neki. S bosszankodott, hogy nem emlékezik.

- Majd meglátod, mi lesz abból, ha nem tartogatod a fejedben, amit egyszer hallasz!

Két órakor megint a templomba mentek, és zsoltárokat mondtak a szokott két rendben felváltva, diákul - hol énekelve, hol csak úgy szárazon. Elhúzódott egy óra hosszáig.

Hat órakor megint ismétlődött az ájtatoskodás. Prédikáció is volt közben. Világi hívek sokan hallgatták.

- Mindennap kétszer van-e litánia itten? - kérdezte Jancsi.

- Mindennap - felelte Jakab elmosolyodva. - Csakhogy az elsőt nem litániának hívjuk, hanem nónának. Meg a másikat sem mondjuk litániának, hanem vesperásnak. Egy éjjel meg kell nézned még a beöltözésed előtt a matutinumot is. Ajánlom, hogy az éjjel nézd meg, mert kapitulum lesz utána.

- Mi is az a kapitulum?

- Éjféli gyülekezés a kapitulum-házban. Nekünk nem kötelező. Az éjjeli fölkelés se kötelező. De megkértük a mestert, hogy hetenkint legalább egyszer engedje meg.

Hát Jancsi föl is kelt velük az éjféli harangszóra.

Nehezen kelt fel pedig. Fáradt volt, és a fejcskájában a sok ismeretlen klastromi szó kavargott.

A négy novícius tekercs alakú viaszgyertyát gyújtott. Neki is adtak egy olyan tekercset. Jancsi bámulva látta, hogy mindenik leveszi a szögről a korbácsot, és az övszíjába akasztja. Jaj, mi lesz itten! Jakabra nézett, de tudta már, hogy nem szabad szólnia. Kiléptek. Megálltak a kapitulum-ház ajtajában.

A ház csendes volt és sötét. Csak egy egér porcogott valahol. De aztán vöröses világosságok jelentek meg az ajtóknál, égő gyertyák közeledtek mindenfelől. Gyertyák világánál csuklyás, álmos arcok.

Szinte egyszerre érkezett velük a prior, s mellette Marcellusz fráter. A kántor akkor megkezdte a *miserere*-t, s megindultak a folyosón párosával a templom felé. A novíciusokat a mester vezette leghátul.

Az éj hűvös volt. A folyosó falára mozgó világosságot árasztottak a gyertyák. A levegőben viasz-szag érzett.

Jancsi bámulva látta, hogy János fráter is ott van a fekete skapulárésok között, s vastagon bőgicséli az éneket. Hogy kerül ez ide a szigetről?

Beültek a templomba az oltár köré. A gyertyát mindenki maga elé helyezte. S mondtak ismét mindenféle latin imádságokat és énekeket. Berbikéltek, hol együtt, hol váltakozón, két csoportban. Volt úgy, hogy el is hallgattak kis időre. Olyankor csak a gyertyák halk sercegése volt hallható.

Jancsi persze nem imádkozott velük. Neki csak a miatyánkot kellett ismételtetni magában mindvégig.

A novíciusok is csak olykor bakkantottak bele az öregek istentiszteletébe, mikor azt mondták, hogy *Dominus vobiscum*, vagy *Per omnia secula seculorum*. Olyankor a novíciusok feleltek leghangosabban.

Visszatérek ismét énekeltek, de nem a *miserere*-t, hanem a *De profundis*-t. Betértek mindnyájan a kapitulum-házba.

Az egyik fráter két vastag viasz-szövétneket gyújtott, és a nagy feszület alá tűzte jobbról-balról a karosszék mellé.

Nagy viaszgyertyát is gyújtott egy másik szék mellett a fakandeláberen.

A lektor a mellé a nagy viaszgyertya mellé állt, és könyvből latinul olvasott valami keveset. Aztán leültek. A prior a karosszékbe a nagy feszület alá. A többi két félkörben a szalmazékekre. Imádságok következtek, és két zsoltár; majd a prior mondott valamit háromszor is, és csendben imádkoztak rá.

Jancsi mindebből nem értett semmit. Csak mikor a prior magyarul szólalt meg:

- Kedves testvéreim - mondotta bágyadt, üveges szemével körültekintve -, a mai nap Szent Jób prófétának van szentelve. A mi szerzetünk meg kiválóképpen tiszteli őt. Nagy világosságot gyújtott ő a tökéletességre törekvő embereknek. Isten markában van a földi ember mindenkor - ez az ő gondolkodása -, ha büntet is bennünket, sosem azért büntet, hogy ártsen vele, hanem hogy javuljunk, tisztuljunk, lélekben hozzá közeledjünk. Jób az engedelmességnek nagyszép példája. Isten akaratának engedelme maradt. A legnagyobb próbát állta meg. Okuljatok!

- Ámen - zúgták rá a barátok.

A novíciusok akkor kivonultak a teremből.

Az ajtó elcsöndesült. A folyosó is csöndes volt, mint a sír. Csak az egér porcogása hangzott olykor ismét.

A nagy csöndességben kihallatszott a prior szava:

- Akik bűnösnek érzik magukat, tegyenek véniát.

Tompa zuhanások hallatszottak.

Jancsi Jakabhoz fordult. Jakab a szájára tette a kezét. Timó intett nekik, hogy vonuljanak hátrább.

A folyosó túlsó sarkába álltak. A kapitulum-házból komor férfihang hallatszott. Mintha valaki hangosan gyónna. Aztán a hang elhallgatott. A prior beteges, nyugodt hangja felelt rá. Hogy mit beszélt? Nem volt kiérthető.

Kis csöndesség következett, aztán az előbbi hang kezdte a misererét, de nem énekelve, csak szóval, és tompa csattogás hallatszott.

Jancsi összeborzongott, s Jakabra bámult.

Jakab mosolygó szemmel fülelt, s az ujján olvasta a csattanásokat.

A tatár is.

Ismét beszéd következett, de másnak a hangja. Ismét a prior néhány mondata. Ismét miserere és csattogás.

És ez a valami három ízben még.

A novíciusok megunták az egy helyben való álldogálást: fel-alá sétáltak a folyosón.

Jancsi is, Jakab karjába öltekezve, de mint a félő gyermek, aki az anyjával este megy át az erdőn.

Egyszer, hogy az ajtó felé sétálnak, kihallatszik az ajtón át Marcellusz fráter érdes, erős hangja:

- ...áthívat a priorissza a vasablakra, s azt mondja... valami hibát követtek-e el a cselédek?... Dehogyan, felelem, tudhatjátok, hogy mi nem élünk hússal...

A szavak érthetatlenné váltak. A novíciusok megálltak, és füleltek.

Marcellusz folytatta:

- A fráter első pillanatban azt mondta, hogy a húst a fiúcska költötte el. Aztán megvallotta, hogy ő is evett belőle. Elvégre a fiúcskát nem szólíthatjuk tanúságtevésre...

János fráter hangja szólalt meg:

- Hiszen én nem titkolok semmit. Isten őrizzen. Az ördög annyira ingerelt a hús szagával. Tizenöt éve nem ettem...

Timó elrántotta társait az ajtótól.

Néhány perc múlva ők következtek. A fráterek bent ültek a helyükön, mintha semmi se történt volna. A prior is ott ült nyugodtan, szinte álmos szemmel a helyén. Csak éppen hogy a korbácsán nyugodott a keze.

Jakab Jancsival a mester székéhez ment. A mester megfogta Jancsi kezét, s maga mellé vonta. Átölelte a vállán, mintha fia volna.

A négy novícius véniába terült a prior elé.

A prior szavára Timó emelkedett föl térdre elsőnek. És szólt nyugodtan:

- Vádolom magamat előtted, prior atyám, és a szerzet előtt, két rendbeli vétséggel. Az egyik ez: Mikor reggel a miséről kijöttünk, egy asszony-személy a prédikálószték közelében térdelt, és mikor fölkelt és kiment, utána bámultam. A másik vétségem az, hogy a csendet megszegtem. Reggel ez a kisfiú (Jancsira mutatott a hüvelykujjával) megszólalt a hálózásban, és én a szájára csaptam.

Elmondta, ami Jancsival történt, aztán üdvös büntetést kért, és véniába terült.

- Az asszonyért - mondotta a prior - verj magadra tizenkettőt, a szilencium megszegéséért hatot. A Boldogságos Szűz oltáránál meg holnap, kompletórium után, tizenkét véniát teszel.

Timó két rántással megoldotta a nyakán a csuháját, s lebocsátotta övig, aztán a miserere-zsoltárt éneklősen szavalva vert a korbácsával, a vállán át, a meztelen hátára, de oly erővel, hogy majdnem kihasadt a bőre.

A csapásokat senki sem olvasta. Nem is kellett. A miserere mondása éppen száz csapásra van osztva. A szerzetesek tudják, hogy hány versre terjed a tizennyolc csapás.

Jancsinak azonban minden csapásra megrándult a bőr a hátán. De bolond, hogy olyan nagyokat csap a maga hátára.

A korbácsolás végeztével Timó a prior elé térdelt, és megcsókolta a prior skapuláréját:

- Köszönöm, prior atyám, a büntetést.

Máté következett.

Szintén a szilencium megszegésével vádolta magát, továbbá hogy eldugott délben egy pogácsát, és titkon megette a nőna után.

- A minap almát dugtál el - szólt rá a prior. - Hát nem bírsz uralkodni a gyomrodon? Hogyan szegülsz ellene majd a nagyobb kívánságoknak, ha ily csekélységeket se bírsz legyőzni? Végigvered a zsoltárt, holnap pedig tizenöt véniát teszel Szent Domonkos oltára előtt, és kenyéren böjtölsz.

Hosszan tartott, míg Máté elmondta a zsoltárt. A harmadik versnél már gyengült is a keze. Odanyújtotta a korbácsot Timónak. Timó folytatta rajt a verést.

Jancsinak a foga vacogott féltében. Bámulta Mátét, hogy meg se jajdult.

A tatár szintén szilencium-szegéssel vádolta magát, továbbá hogy egy könyvet elejtett, hogy vesperás alatt körülnézett, és hogy rosszat mondott valakiről, holott az nem volt jelen.

Szenvedett harminc korbácsot, vagy mint ők mondták: *ostort*.

Jakab következett.

Szintén a szilencium megszegésével vádolta magát, továbbá hogy egy fráternek a nevét *fráter* szó nélkül mondta ki, és a rábízott fiúcska előtt több ízben nevetett.

Jancsi elbámult ezen a vallomáson. Hogy valaki magamagára árulkodik! Hiszen senki sem tudta volna meg! Jakabra negyven ostort szabott a prior, s hogy a jelenvaló fráterek verjék rá. Mert egyik vétsége tiszteletlenség volt a szerzet iránt. Kötelezték, hogy ahányszor nevet, menjen be a kapitulum-házba, és vegyen diszciplinát.

Jakab arcán mégis szorongás látszott. Elsápadt, mikor a csuháját lebocsátotta. A fejét mélyen lehajtva térdelt a prior előtt. Meztelen, sovány hátán kékes vonalak látszottak a két szövétnek világánál, bizonyára az előbbi büntetés nyomai.

A prior csapott rá először, aztán Marcellusz fráter, aztán a mester. Jakab vontatottan mondta a zsoltárt, s egy elhibázott korbácsütésre, amely Dezső lektor kezéből eredt, s bizonyára a vékonyát érte, olyat nyikkant, mint kutya szokott, mikor megdobják.

Jancsi szűkölt, hogy órá is kerül sor. Furcsa szokások vannak a klastromban! Mégis jobb lenne otthon Fejérvárott.

De senki se ügyelt reá.

A kántor fráter rákezde az éneket: *Laudate Dominum omnes gentes*. (Magasztalja az Urat minden nemzet.) Végül a prior fölnézett a mennyezetre és szólott: *Ad jutorium nostrum in nomine Domini!* (Segedelmünk az Úr neve) - s ezzel a kapitulum elvégződött.

Jancsi másnap délben csodálkozással látta, hogy Ábris fráter mellett János fráter is ott ül az ebédlő közepén, a földön, és nem ebédel egyebet, csak kenyeret és vizet.

11

Elkövetkezett a negyedik nap, amelyen ő is beöltözködhetik végre baráti csuhába.

Már akkor ismerte a házi szokásokat. Tudott hajolni, hallgatni, hátrálva menni ki az ajtón. Reggeltől estig örölte vele Jakab fráter a *páter*-t meg az *ávé*-t, hát azt is megtanulta, noha nem értett belőlük egy szót sem.

Egyebet nem kellett a beöltözésig tanulnia.

S mindez tetszett volna is neki, csak az ostromozás magyarázatára vált olyanná az arca, mintha citromcseppeket kellene tartogatnia a szájában.

- Ne félj attól - biztatta Jakab. - Igaz, hogy fáj, de olyan az a léleknek, mint a testnek a fürdő. Megéledsz, mint virág az öntözés után.

Jancsi csak a fejét rázta rá.

- Én nem követek el hibákat.

- Hát a professzusok (a fogadalmat tettek) - folytatta Jakab -, azok néha napról napra bűn nélkül is... Mikor szentek ünnepe nincs, mindig. Matutinum után csak leeresztik a csuhát ott a templomban, ahol ülnek, s a prior sorra jár, és sorra korbácsolja őket. Végül a prior vetkezik le, s az alprior diszciplinálja.

- De hát miért?

- Hogy a testnek ne legyenek kívánságai a lélek ellenében. Mit gondolsz, ha a tolvaj megverné a kezét, mielőtt lopni indulna? A vadállat ha velünk van összeláncolva, csak korbáccsal igazítható rendre.

Jancsi erre is csak a fejét rázta.

- Nagyon fájhat az - mondotta elgondolkodva.

Jakabból erre kitört a rég fojtogatott nevetés. A falnak dőlt, és annyira vihogott, hogy szinte belekékült.

Jancsi is elmosolyodott. Nem gondolhatott egyebet, csak azt, hogy Jakab tréfált.

Mikor reggel felpróbálta a csuhát, víg szemmel nézett végig rajta. A csuklyát kedvvel próbálgatta a fejére. Aztán a zsebet kereste a csuhán.

- Nincs zseb - mondotta Jakab. - De minek is?

- Hát akkor hova tegyem a denáromot?

Jakab elszörnyülködött:

- Pénzed van?

- Denárom. Anyám nyomta a markomba, mikor elbúcsúztam tőle.

S előkereste a zekéjéből, amelyet levetett.

Jakab a fejét rázta:

- Ennek bűze van.

Jancsi pillogott. Fogta a pénzt, és bele akarta nyomni Jakabnak a markába.

Jakab úgy elkapta a kezét, mintha tüzet nyomtak volna bele.

- Isten őrizz, hogy pénzt érintsek. Add a gyóntatónak. - Mert aznap gyónnia is kellett.

A mesternek gyónt. Akkor még nem kapta meg a csuhát, csak a maga ruhájában járult a gyóntatószékhez.

A gyónásra előtte való nap Jakab segítségével készült. Jakab azt mondta, hogy nem szabad bűnt elhallgatnia semmit, de semmit. Mert aki bűnt hallgat el, bűnös testben fogadja Jézust, és pokolra jut.

Jancsi hát tartózat nélkül mondta el, hogy hanyagul imádkozott, böjttel nem törődött, hazudott, ördögadtával szitkozódott, de mikor a lopások következtek, ott már vonakodva pötytyögette:

- Loptam... vörös krétát... meg izé... apró szöveget... meg madzagot.

Legnehezebb volt a máriaüveget megvallania. Érezte, hogy valami nagy érték az, és hát templomi tulajdon volt. A templom: Isten háza - a kő, amit ellopott, Isten köve.

Mi lesz, ha ezt is megvallja a mesternek? Bizonyos, hogy fölemeli csontos, nagy kezét, és úgy teremti képen, hogy a szeme is kiugrik.

De választania kellett a pofon és a pokol tüze között, hát csak nyelt egyet, aztán félénken rebegte:

- Loptam egy... izét is... egy követ.

S válla közé húzta a fejét.

Márton fráter azonban meg se moccant a nagy vallomásra. Persze nem tudta, miféle körül beszél a gyerek. Gondolta: éppolyan haszontalan kicsinységről van szó, mint a többi bűn volt. Jancsi meg nem magyarázott, mert hiszen a tizenkét éves gyermek azt véli, hogy a kimondott szó éppoly teljes, mint a gondolat.

Márton fráter hát várt még, aztán szelídeden szólott:

- Nincs több bűnöd?

- Nincs - felelte Jancsi vidáman. - De van egy ezüst denárom, ihol van e...

A fráter azonban szintén félrevonta a kezét, mintha a denár tüzes volna.

- Nekem ne add! - mondta. - Azt is loptad-e?

- Nem, ezt édesanyám adta.

- Hát akkor majd a priornak add oda mise után. Nincs több semmi bűnöd?

- Nincs.

- Hát szánd és bánd a bűneidet.

S feloldozta.

A beöltözés a kapitulum-házban történt. Szép napfényes májusi nap sugárzott be az udvarra. Csak a kőrisfa felső lombjait mozgatta egy kis tavaszi szél. Mise után a kapitulum-házba gyűlt össze mind a szerzet. Úgy ültek, mint az éjszakai kapitulumon.

A mester bevezette Jancsit. Megálltak a kapitulum közepén. Jancsinak le kellett borulnia arccal a földre, s a két karját kereszt alakban széttárnia.

- Mit kívánsz? - kérdezte a prior.

- Isten irgalmát és tiédet - rebegte a fiúcska a mester oktatása szerint.

- Kelj fel!

Jancsi föltápáskodott, fölkel.

A prior folytatta:

- Kedves fiaeskám. Azt mondd, Isten irgalmát kéred és a miénket. Isten irgalmát csak Istentől nyerheted meg. Reméljük, meg is nyered. Mert hogy ide jutottál közénk, már annak a jele, hogy Isten kegyelme veled vagy. A mi irgalmunkat azonban megígérhetjük, ha teljesíted mindéltig a három fogadást, amelyen a mi szerzetünk áll. A mi szerzetünk élete imádkozás és munkálkodás. Hogy ebben tökéletes lehess, engedelmesnek kell lenned, szegénységet kell vállalnod, testi kívánságoktól tisztán kell maradnod. Hogy engedelmes lehess, alá kell vetned az akaratodat a szerzet reguláinak és konstitúciójának. Engedelmeskedned kell a föllebbvalóidnak. Még evésben, ivásban is. Helyednek változtatásában is a föllebbvalóid engedelmét kell követned. Ha a föllebbvalóid azt akarják, hogy Barcellónában élj, vagy Rómában, vagy bármely helyen, nem szabad ellenük szegülnöd. Ami a szegénységet illeti, semmi se lehet ezen a földön, amire azt mondd: ez az *enyém*. Csak az a tiéd, amit ideiglenesen a föllebbvalók neked használatodra engednek. Nem szabad ismerned pénzt. Nem lehet vagyond. S el nem fogadhatsz senkitől semmit, se pedig te nem adhatsz senkinek semmit. Ami a tisztaságot illeti, ne csak a testi tisztaságot értsed, hanem a lelkit is. Gondolnod se szabad tisztátalan gondolatokra, még kevésbé beszélned, még kevésbé cselekedned. A nőkre rá se szabad nézned, hanem olyannak kell velük szemben lenned, mintha nem is ember volnál, hanem fa vagy kő. És hogy ebben is tökéletes lehess, tudnod kell, hogy a regulák és konstitúciók a testednek gyötrésére köteleznek téged: virrasztanod kell, mikor aludni óhajtánál; böjtölnöd kell, mikor enni szeretnél. Szentkereszt ünnepétől húsvétig alighogy táplálkozol. Húst azontúl sem ehetsz, csak ha beteg vagy, vagy ha szokatlanul nagy a testi munka, amellyel megbíznak, és a felsőbbtség megengedi. Éppígy, ha úton jársz, pénzt nem vihetsz magaddal, hanem könyörületességből kell tengened. Az is megtörténik, hogy a szerzet kenyerét, borát és más élelmét kell összekéregtetned. Hitvány ruhát kell viselned, olykor szakadozottat. Dolgoznod kell olykor kedvetlen munkákat, és nehezeket. Tünnöd olykor zaklatást, dorgálást s más szenvedéseket, tünnöd nagy türelemmel, nagy békességgel. Mert minél nehezebb a megterhelésed, annál több az érdemed az örök életre. Aláveted magad mindennek?

- Alá - felelte halvány arccal a gyermek.

- Isten tegye lehetővé neked.

A szerzet áment zúgott.

A mester újra megfogta Jancsinak a kezét, és a terem közepéről a prior székéhez vezette.

- Térdelj le!

Az öreg György fráter odabicegett a priorhoz a szerzeteske öltözetével. A prior először a ruhát adta rá, s rácsatolta az övszíjat. Aztán a fekete színű kis skapulárét tette a nyakába. A csuklyát a fejére vonta, és a kápát a vállára terítette Jancsinak.

A szerzetesek mind térdet hajtottak. A kántor fráter rákezde: *Veni creator Spiritus!* - s megindultak kettesével. Elöl a prior, utána a mester a kis új baráttal, aztán a többi.

Énekelve vonultak be a templomba. A prior föllépett a főoltárhoz. A mester Jancsival a lépcsőn maradt. Jancsinak ismét le kellett terülnie a két karját elterjesztve.

Úgy maradt, míg az éneket el nem végezték.

Akkor a prior kifordult az oltártól. *Kyrie eleison!* - kiáltott, és miatyánkot mondott, utána meg két latin imádságot.

Jancsit azután meghintette a prior szenteltvízzel, s a székébe ült.

A kántor tedeumot kezdett.

A mester Jancsi fejéről hátra levonta a csuklyát, és a priorhoz vezette.

- Testvérünk érkezett! - kiáltotta örvendezve a prior.

És képen csókolta Jancsit.

A szerzetesek mind fölkeltek, és feléje tárták a karjukat:

- Isten hozott!

És valamennyien megcsókolták az új kis testvérüket.

12

Tán a tizedik napon: vasárnap, mise után, a prior magához intette Jancsit:

- Lemégy Szikárdusz fráterrel anyádhoz.

A tót fráter már ott állt botra támaszkodva, köpönyegesen az udvaron. A prior áldást vetett rájuk. Megindultak.

Szeles májusi nap volt, s bizony hidegecske. A templomból kiözönlő nép felsőruháját oldalt kapkodta a szél, s a budai úton is fehér porfelhőket emelgetett.

Jancsi mégis boldog volt, hogy lemehetett a szigetre. Mióta beöltözött, először engedték meg, hogy kilépjen a falak közül.

A szél nem bántotta őt, hiszen a fején volt a csuklya; az meg, hogy a szél lebegteti a kápáját, tetszett is neki. Egyáltalán tetszett neki a szerzetes ruha a csuklyától a saruig: puha volt és meleg, hiszen tiszta gyapjúból készült.

Szikárdusz szótlánul ballagott a hegyről lefelé. Csak akkor szólalt meg, mikor Jancsi visszapillantott:

- Miért nézted hátra?

- Azért - felelte Jancsi nyílt szívvel -, hogy néznek-e utánam.

- Nem szabad, nem szabad. Jelenteni megfogsz mester fráternek.

Jancsi megszeppent. Elszontyolodva lépegetett tovább Szikárdusz mellett, s még arra is alig pillantott fel, hogy két gyerek sárkányt eregetve száguldott el mellettük, le a hegyen.

Csak arra vidámult meg, mikor azt látta, hogy egy potrohos, részeg nemes tántorog előttük. Veres nadrág van rajta, és fehér posztódolmány. A süvegét már lefújta valahol a szél. A kardjának is csak a hüvelye van meg. Szüntelen botladozik benne; de azért hujángat. Végre el is bukik egy házikó előtt, mintha csak kiválasztotta volna az egyetlen sáros helyet az utcában: esővíz felfogására volt ott egy lepedőnyi széles, ásott gödör. Bizonyára kacsák kedvéért ásták. Térdig süppedt belé.

Jancsi röhögött. Szikárdusz fráter megállt, és hátratekintett. Bizonyára azt nézte: van-e valaki, aki az emberen segítsen? De csak egy nyolcéves forma leánygyermek futott elő az udvarból cseresznye színű szoknyában egy nagy cirokseprűvel. Szikárdusznak a kezét rohanta meg egy csókkal, s bámulva meresztette a szemét Jancsira.

A részeg jókedvét nem zavarta az esés.

- Kik vagytok? - kiáltotta vígan Szikárdusznak. - Barátok vagytok? Bolondok vagytok! Nem tudjátok, mi a jó!?

- Hogyne - felelte nyugodtan Szikárdusz -, hiszen látjuk: sarban heverni a jó!

S odább lépett.

- Látod - mondta Jancsinak -, ez az ember latszik neked, hogy úr, pedig nem úr. Rab. Testnek rabja.

Egy csoport fekete köpenyes ember állt az utcán egy olyan ház előtt, amely beljebb épült, mint a többi. Hegyes, hosszú posztósüveget viseltek, feketét, olyat, mint a fordított tölcser. Többnyire göndör szakállú s hajlott hátú emberek voltak. A köpönyegükön elől-hátul tenyérynyi piros posztószelet virított. Csaknem mindenkinek a kezében volt valami ruhaféle: selyemszoknya, dalisaru, sarkantyús sárgacsizma, kard, süveg, rámás kép, a hátukon is kinek zsák, kinek zacskó, kinek nadrág. S valamennyinek hevesen mozgott a szája s a jobb keze. Lármásan fecsegték, vállukat rángatták, kezüket terjegették.

A csoport közepén egy asztalka állott. Az asztalkánál egy agg zsidó ezüst denárokat olvasott három fiatal elé. A negyedik a fejét a jobb vállára hajlítva írt ónnal sebesen.

- Látod: pénz rabjai.

És szótlánul haladt tovább.

Lenn a hévizi malomnál három bársonydolmányos, bársonysüveges úr lovagolt el. A szél a lovak sörényét halról-jobbra borzolta.

Ragyogott rajtuk a sok aranylánc, süvegükön a boglár, karjukon az ékes kövek. A lovak csótára is csillogott a kövektől.

- Látod - mondta Szikárdusz -, pompa rabjai.

Jancsi utánuk bámult.

- Mindenki rab-e? - kérdezte félénken.

- Mindenki - bólintott Szikárdusz.

- A király is?

- Király is.

- Kinek rabja a király?

- Nemzet rabja.

- Mink is rabok vagyunk-e?

- Mink is.

- Mink kinek a rabjai vagyunk?

- Isten rabjai, fraterkám.

Szótlanul mentek tovább.

A révhez értek. Szikárdusz ottvártukban rámosolygott a fiúra:

- Vajon mit gondolsz tied feje: kinek jobb rabja lenni? Úrnak-e? földbirtoknak-e? pénznek-e? asszonynak-e? vagy jószágos Istennek?

A hidas átvitte őket a szigetre.

Jelentkeztek a kapus apácánál. Koros apáca volt az, hosszúkás arca oly vörös, mintha égő kályhából húzták volna elő.

- Vannak bent - mondotta, a társalgóra pillantva -, de azért csak menjetek be. Épp most küldöttünk az orvos fráterért. Budán van-e?

S a földre nézett.

- Nincs ott - felelte Szikárdusz. - Beteg megvan valaki nálatok?

S ő is a földre nézett.

- Az öreg Erzsébet szóror - felelte panaszosan az apáca, s a szemét el nem vette a földről. - Mióta megjöttünk, ki nem állt a fejéből, a hátából a fájás. Azt mondta, hogy kérjük be az orvos frátert, vagy ha nincs honn, gyóntatót kérjünk.

Szikárdusz abba a szobába vezette be Jancsit, amelyik a királyterem mellett volt, s amelynek vasrácsos, alacsony ablakán annyira elbámult, mikor a máriakő elrejtésén gondolkodott. A szoba téglával volt pádimentomozva, és a szag is téglaszag volt benne.

Aznap súrolták. A téglák széle még nedves volt.

A vasablaknál egy világi pap állott, egy Krisztus szakállú, komoly kis ember. Új reverenda volt rajta, s fekete köpönyeg a fél vállán. Fekete csizmája csupa por. S beszélt. De nem lehetett látni, hogy kivel beszél, mert az ablak rostélyát belülről fekete vászonkárpit takarta.

- Az öcséd azt izeni - folytatta a pap hangosan -, hogy az ősszel megházasodik.

- Piroskát veszi el? - kérdezte belülről a kárpit mögül egy csodálkozó női hang.

A pap a fejét rázta:

- Keskeny Bernát lányát veszi el, Kingát.

- Azt a koldust! Azt a szájanyaliskát! Azt a...?

Jancsi körülpillantott a szobában. Nem volt ott semmi bútor, csak egy hosszú pad az ablakkal szemben, a fal mellett, s a vasablaknál, a fal mellett, egy tölgyfa-szék. A falon kereszt függött, éppolyan, amilyen a cellákban is.

Szikárdusz leült a padra, Jancsi is melléje telepedett.

És hallgattak.

A pap folytatta a családi ügyek tárgyalását. Közben ásított is. A reverendája és köpönyege aljának porosságán látszott, hogy messze útról érkezett a klastromba.

Jancsi hallgatta néhány percig a beszélgetést, de aztán arra gondolt, hogy az anyja meg se láthatja őt a kárpit miatt. Ez a gondolat elkedvetlenítette.

A szögletbe nézett. Valami nagy zöld-arany bogarat látott mozogni ott.

Megismerte, hogy rózsabogár.

- Szikárdusz fráter - szólott halkán -, megfoghatom-e azt a bogarat?

A pap akkor elkészönt az ablaktól. Szikárdusznak is bólintott.

Ők következtek.

- A fiam? - hangzott belülről Julis asszonynak örömtől forrongó szava - hol a fiam?

A kárpit félrerándult, és a rostély mögül előpiroslott Julis asszonynak az arca.

De Jancsi csak elhőkölt tőle: az anyja apáca-ruhában...

- Ó, lelkem, szerelmes fiacskám! - harsogta az asszony örömtől lelkendezve. - Micsoda helyeske kis barát lett belőled! Jaj, meg se csókolhatlak, egyetlenem!

- Ne kiabálj - hangzott egy halk női hang Julis asszony mögött. - Csak susogva szabad...

De Julis asszony soha életében nem susogott. Ha egyszer szóra nyílt a szája, oly hangosan kotkodácsolt, mint a fészkéről fölkelt tyúk.

- Ó, lelkem, fiacskám, mennyit sirattalak! Az éjjel is felőled álmodtam. Azt álmodtam, hogy... Nesze egy kis mákos rétesvég... Vedd el, no, bátran. Nem szabad? Ki mondta, hogy nem szabad? Ki az a regula? Ó, bizony ezt megeheted regula nélkül is! Jaj, hát még egy darabka rétest sem adhatok a fiamnak! Istenem, Istenem! Nem elég, hogy elragadják... nem bornyú ez, hogy elragadják... Hogy vagy, édes lelkem? Kapsz-e eleget enned? Nem kemény-e az ágyad? Nem vertek-e meg? Ne tagadd! Nekem megmondhatod! Itt jó volna az élet, tejben-vajban fürdünk, csak kimennünk nem szabad. Úgy élünk, mint valami börtönben. Mindjárt az első nap, hogy mosogatok, nagy elbúsultomban rákezdttem, hogy: *Az én rózsám recefice...* hát csak rám robban mind a szerzet, hogy aszongyák, megbolondultam-e...

Az előbbi hang újra rendre igazította Julis asszonyt:

- Nem szabad itt nótákról beszélned. Inkább imádságról beszélj a fiadnak!

- Imádságról? Jaj, édes fiam, mennyit imádkozunk. Az úri kisasszonyok még éjjel is... Látnád a kis királyleányt; úgy megtérgepöl a kapitálionyba vagy minek híják itt a kápolnát. Oszt olyan édesdedően seppög avval a csöpp kis szájával... Hát még ha olvasni látnád! Hogy ösmeri a bötüket! Csak ránéz a könyvre, oszt egyszerre megmondja: iksz, piksz...

E végevárhatatlan szóáradatnak a barát vetett zsilipet. Fölkelt a székről, és megfogta Jancsi kezét.

- Elég volt.

- Még valamit hadd kérdezzek - esengett az asszony. - A szekerest nem láttad? Miklós bácsit, a szekerest. Nem találkoztál-e vele véletlenül?

És búsan pislogott a fiára.

De az apáca elbocsátotta a kárpitot. A látogatás véget ért.

- Gyerünk - mondotta Szikárdusz.

Az ajtón azonban Marcellusz fráter nyitott be.

- Gyertek be velünk - intett fejével Szikárdusznak -, egy beteg szórorhoz hívattak.

A folyosó-rácsnál Rudolf fráter és két öreg apáca várta már őket.

A regulák szerint másodmagával mehet be az orvos is, de jobb, ha hárman vannak.

Így jutott be a kis új fráter is velük.

Sietve lépkedtek át a kisudvaron. (Ni, a tulipánok mind kinyíltak!) A vasajton át a nagyudvarra. (Ni, a fácskák mind kifakadtak!) Az orvos hóna alatt ott feketélt a duzzadt bőrtáska. (Hol van hát Margit?)

A kórházból egy fiatal apáca lépett ki. A barátok láttára alázatosan meglípett, s a szemét lesütve jelentette, hogy a beteghez be lehet menniük. Az egyik öreg apáca már tárta is az ajtót, de ő maga kívül maradt.

Szikárdusz is ott maradt a kórház tornácán. Letérdelt. A két öreg apáca is letérdelt. Jancsi is követte a példát.

És míg bent az orvos a beteget kérdezgette, halkan miatyáinkoztak.

Az ajtó tárva maradt. Ez is regula. Kívülről lehetett látni, hogy az orvos nem vizsgál egyebet a betegen, csak a nyelvét. Megérinteni apácát orvosnak se szabad.

S az imádkozók egyre szaporodtak.

A házból lassankint mind többen gyűltek oda az apácák. Letérdeltek azok is.

Az orvos az ápoló apácára fordította összevont szemöldökű arcát, de mégis nyájasan kérdezte, hogy van-e patikájukban borsolaj.

- Nincs.

- Hát szarvas-gyökér fű?

- Bizony az sincs. Amink van, itt van a polcon.

És a szoba egy kis polcára mutatott. Valami harminc csupor állt ott, kisebb-nagyobb. Tintával jegyzett cédula volt a csupokra kötve.

- No, majd küldök át - mondotta az orvos. - Borsolajjal dörzsöljétek esténként a beteg hátát, és igyon a főnek a főzetéből azon keserűen egy-egy kanálnyi, reggelenként. És nem szabad minden kis betegségtől megijednetek. Ti, ha egyet prüszkentek, azt hiszitek: már itt a halál.

Míg bent beszélgettek, Jancsi oldalt pillantott. Boldogan rezzent össze, mikor a négy kis leányt is meglátta az imádkozók között.

Először csak a szeme szögletéből láthatta őket, de aztán igazodott egyet a térdelésben, s láthatta az arcukat is. A leánykák is érdeklődéssel pillogtak rá. (Micsoda apró barát!) Csak Margit imádkozott köztük szeme hosszú pilláit lesütve, ájtatosan. De még Margit is - szíve nagy megrezzenésére - rápillantott egyszer.

- Csak feküdj nyugodtan, szóror - mondotta végül az orvos. - Néhány nap múlván megjavulsz.

Akkor ők is felkeltek. Jancsi Szikárduszhoz húzódva bámulgatott Margitra.

A kis királyleány éppoly fehér ruhában volt, mint megérkezésekor, a haja is éppúgy vállára lebegőn, csak éppen hogy egy melles gyolcskötény takarta elől. Áhítattal bámult ő is Jancsira. S egyszer meg is fogta annak az íves szemöldökű apácának a kezét, akik megérkezettük a poharas zacskót hordozta. Kérdezett tőle valamit.

Jancsi nem értette, hogy mit. Csak annyit hallott, hogy Margit *kisanyám*-nak szólította az apácát. Ebből tudta, hogy Olimpiádesz asszony az apáca. Hiszen több ízben emlegették, hogy rá van bízva Margit.

A pillantásukból látta, hogy róla beszélnek. És a szíve büszkén dobogott.

Csak az a gondolat aggasztotta, hogy az anyja kirohan a konyhából, és ráront a rétesrel.

No nem fogadja el, bizonyos! Mégis restellte volna Margitka előtt...

Szerencsére az anyja valahol bent volt elfoglalva, s nem is sejtette, hogy a fiát bevitték.

Hát lépkednek kifelé. Az orvos kérdezi a vén apácát, aki kíséri őket:

- Hogy viselkedik a kis Margit?

- Jól, orvos fráter. Soha nem is volt engedetlen.

- De hallottuk, hogy mindjárt az első nap volt egy kis kellemetlensége.

Az apáca elmosolyodott:

- Olimpiádesz szóror nagyon is sokat kíván tőle. Én már sokszor mondtam neki, hogy a gyermek gyermek. Nem lehet a gyermeknek negyvenesztendő esze.

- Helyesen szóltál, priorissza szóror.

- És nincs ok aggodalomra: a leányka túlön-túl is gyöngye szívű. Mindig jó jel, ha a gyermek érzékeny. Mióta az a kis kedvetlensége történt, rá nem bírják a társai venni, hogy labdázzon. „Soha többé, soha!” - mondja nagy komolyan.

A kisudvarra értek.

Három fiatal apáca font ott a művelő-ház előtt. A guzsaj szoros kötésű, hát gyapjat fonnak. Egyik közülük a tornác deszkázott kerítésfalán ült, háttal az udvarnak. Hogy a társai figyelmeztették, leugrott, és szemérmesen meghajolt ő is a fráterek felé, s úgy is maradt, a szemét a földre irányozva.

Margit egy leánytársa karjába fűződve kísérte őket, s hogy megálltak is, csak Janesira bámult. A nap ellen a homlokára emelte a kezét. (Milyen fehér a keze!)

Aztán, ahogy ott álltak az udvar közepén, lehajolt, és egy piros tulipánt leszakított.

Álmodó arccal nézett a fiúra, és a tulipánt egy magafeledt mozdulattal a hajába tűzte, a fülecskéje mellé.

- Margit! - kiáltott rá Olimpiádesz asszony. - Mit cselekedtél! Beviszed a Mária-kép alá! Büntetésül az avult ruhádat viseled naphosszat. Azt, amelyiken a gyümölcsfolt van!

Margit megrezzent, elpirosodott, elszégyenkedett. Lassú mozdulattal vont ki a tulipánt a hajából, és a kezét a szemére takarva fordult el.

Talán könnyezett is szégyelletében.

MÁSODIK RÉSZ

1

Egy szekér elakadt az úti sárban. Szép napos volt pedig az idő: vetést zöldítő áprilisi. De az előző héten kiöntött a Duna, és hát kövezett útról Magyarországon akkor még nem is álmodtak.

A szekeres meg-megbiztatta a lovait:

- No, Isten álgyon...

S nyomban utána riogatón káromkodott:

- Hej, azt a keserves irgalmát!...

A szekér tengelyig állt a sárban, és a lovak ijedten forgó szemmel csobogtak a vízben.

- Gyűhű, gyűhű!

Az ostorcsapások fekete vonalakban fénylettek a hátukon. Hiába feszítették meg az inukat, a szekér nem mozdult tovább.

A szekeres hátranézett: hátha látna segítséget az úton. De csak két asszonyfélét látott a távolban, a lombosodó nyárfák között, két fekete kendős asszonyt. Azok bizony nem segíthetnek rajta.

Felgyűrte hát a gatyája szárát, s belecappogott a sárba. Jobb vállát nekivetette a löcsnek, bal kezével meghadarta az ostorát:

- No, Isten álgyon... Gyű te! Hé! Azt a hét imádságos keserves irgalmát!... Gyűhűűű!...

A lovak nekihuzakodtak. Úgy nekihuzakodtak, hogy a szemük is düllyedt belé. De biz a szekér nem mozdult.

A szekeres megvakarta a fejét, és kicaplatott a sárból. Jobbra-balra lerugdosta a sarat a lábáról, és vörös képpel, nagy elbúsultan káromkodott.

A táj üres volt. Az út mellett tél-túl tavaszi szántások táblái feketélltek. Bizony ritkásan. A szántóföldek nagyobb része bozótos parlag. A távolban lombtalan erdők, és a fák gallyai közt a szőnyi torony piros bádogteteje.

A szekeres az égi felhőkre pillantott. Szürkék voltak a felhők, sötétek. A lefelé hajló nap vörös-pirosan sülllyedt közéjük. A szekeres várt kissé, hogy a lovak szusszanhassanak.

Aztán újra kezdődött a *No, Isten álgyon meg*, a gyíhekelés, meg a *hét keserves irgalom* emlegetése.

De ez az utolsó kísérlet se mozdítja tovább a szekeret. Az ember megint kicaplat hát a sárból, és szétekint. Bámulva látja, hogy az útonjáró két asszony voltaképpen nem is asszony, hanem barát - két fekete csuklyás, vándor barát. Az út szélén közelednek, ahol a gyepek keményén kerülhető a sár. A kámzsájuk fel van szíjazva térdig. Kezükből bot van, vagyis amint akkor mondták: *istáp*. Sarujukat a bal kezükben lógatják.

Az egyik barát ötvenes forma, szürke szakállú, vékony ember. A két szemöldöke között mély ránc. A hátán valami négyszögletes bőrtáska. A másik fiatal, legfeljebb húszéves, zömök, vállas és vastag nyakú, gondolkodó szemű. Mind a kettő mezítláb, felszárig sárosan.

- Szépen emlegeted az Istent! - szól a szekeresre az idősebbik barát. - Van is foganatja, látom.

Az ember levette a süvegét, és röstelkedve pislogott.

- Nem ért a ló jó szót, könyörgöm. Adjon Isten jó napot. Ha rá nem ríjjog az ember... De az is bolond, aki ilyen úton lisztet küld.

S az ostorával nyugatra mutatott:

- Kegyetlen felhő terjedez amott...

- Hát inkább a liszt vesszen el, hogysen a lelked. Kinek viszed?

- Bajcsy uramnak vinném. Almásra. Mer igen jóféle liszt ez: kalácsnak való.

- Hát ne kínozd azokat a szegény állatokat. Várd meg békén, míg a másik szekér jó, aztán annak a lovaival kimozdulhatsz.

- De épp az a feneség, tisztelendő uram, hogy nem indul ilyen útnak senki. Hanem ha valaki vigyázna addig a lisztetre, elugranék az egyik lovon Bajcsy uramhoz, hogy küldjön segítséget.

- Mink ugyan nem vigyázunk, jó ember. Minekünk nem az a kötelességünk ezen a világon, hogy lisztet őrizzünk. Hanem úgyis meg kell hálnunk valahol. Merre van az az Almás?

- Annak a két nyárfának egyenes irányában.

- Mennyire?

- Hát biz az van vagy négy futamodás. Az Isten szent nevére kérlek, tisztelendő uraim, segítsetek. Odaadom addig az egyik lovamat, vagy mind a kettőt is...

- Nekünk nem szabad lóra ülnünk, atyámfia.

Aztán a két barát mégis tanakodott.

- Nagy eltérő - vélte az idősebbik. - De hát nem állhatnak ezek itt mind éjten által.

- A felhő esőt hoz - felelte az ifjabb, vastag lábaszárán a fenn megszáradt sarat vakargatva -, de nem értem, miért nem szedi le ez az ember a zsákokat?

És az emberhez fordult:

- Szedd le talán egyenkint a zsákokat, s hordd át a sáron.

- Leszedtem én már háromszor, de hogy megint és hogy átal is hordjam ezen a nagy sáron, meg újra felrakjam...

És elkeseredett:

- A ménkü csapjon ezekbe a lovakba. Ha itt ragadok éccakára is, megver az eső - agyoncsap a gazdám. Hej. De nem is adok én egy pár jó ökröt tíz igáslóér!

A két barát újra összetanakodott.

- Isten nevében kért - mondta az idősebbik -, és ha esik, ezt a sok lisztet csirizzé áztatja. Gyerünk hát Almásra.

S megindultak a két nyárfa irányában.

Az idősebbik barát Rudolf fráter volt. Az ifjabbik Jancsi. A lefolyt nyolc éven Jancsi Magyarország minden domokos-klastromában töltött egy esztendőt. Mert az volt a szokás, hogy a novícius különböző mesterektől tanult. Legutóbb Győrött volt. A kertészetben is megoktatták, s könyvkötést is tanult egy német baráttól.

Most azért indították őket útnak, mert egy apáca súlyosan megbetegedett, és Rudolf orvost kérték az apácák. Jancsit meg azért küldték az orvossal, mert őrá is szükség volt. A szigeti barát-klastromot megnagyították. Kertet is kerítették hozzá. Jancsira bízta, hogy bevesse, beültesse. Bizony fölemleredett a gyermek. Az arca azonban kerek maradt, afféle vasat is harapó, kemény kerek arc, mint az anyjáé. Az állán néhány apró bibircs vörösödött. De csupa erő volt és egészség.

Mikor már egy hajításnyira jártak a szekértől, egyszer csak kiabálást hallanak:

- Megálljatok! Megálljatok, tisztelendő uraim!

A szekeres futott utánuk.

Hozzájuk közeledve meglassult, és a homlokát törülgette az inge ujjában:

- Ne menjetek oda mégse! Inkább rajta hálok a szekéren, ha másképp nem lehet. Beterítem a szűrőmmel. De nem viselhetem el a lelkemen... Ne menjetek oda, tisztelendő uraim!

A két fráter csodálkozva nézett az emberre.

- De hát miért nem mennénk? - kérdezte Rudolf fráter. - Izmaelita ember-e a gazdád, avagy zsidó?

- Se nem izmaelita, se nem zsidó. De azért ne menjetek hozzá.

- Talán valami bűnben forogsz te azzal a liszttel?

- Nem forgok én semmi bűnbe se.

- Vagy harapós kutyákat tart? Mink nem félünk semmi kutyától.

- Nem tart éppen igen harapós kutyákat, hanem hogy éppen ű maga a harapós kutya. Különösen a papok... Ne menjetek oda mégse, uraim, az Isten áldjon meg benneteket.

- De most már megmondd, hogy miért ne mehessen keresztény pap a keresztény emberhez?

- Hát... hogy is mondjam... feleséges ember vót az én uram... Aztán most nincs felesége...

- Hát aztán?

- Hát aztán azért nincs felesége, mert elment a pappal...

- Hát aztán?

- Hát aztán... izé... hát hogy a papot nem foghatta meg, leölt dühében egy egész klastromot.

- Hol?

- Nem tudom. Valahun német földön. Negyvenhat barátot megölt egy szál karddal.

A két fráter rábámult.

- Nem igaz a' te! - mondta az idősebbik.

- De Isten szent uccse igaz - felelte a szekeres. - Ő maga beszélte.

A két fráter egymásra nézett. Megértették, hogy Bajcsy gazdánál csakugyan nem lehet szíves látvány a csuha.

- Nem viselhetem el a lelkemen - folytatta a kocsis. - A gazdám... igen adáz ember. Nem hiszem, hogy papfélét... belétek köt, ha másképp nem lehet... Nem viselhetem el a lelkemen.

Rudolf fráter kérdően nézett Jancsira.

Jancsi vállat vont:

- Pogányok közé is jár a mi szerzetünk.
- Legfeljebb kilök.
- Be se megyünk, csak az ajtóban beszélünk vele.
- Elvégre az ő ügyében járunk.

És az orvos a szekereshez fordult.

- Térj vissza a szekeredhez. Mink elmegyünk a gazdádhoz, és megmondjuk neki a bajodat. A többi: Isten gondja.

S megindultak a két nyárfa iránt. Arrafelé is régi parlag volt a mező, csupa bozót és embernyi magas cserjés. Félórát is haladtak, míg végre szántott földet értek, s a távolban nagy kőfal-kerítéses tanyát pillantottak meg.

A tatárjárás után ugyancsak divatoztak a kőfalak.

Mikorra a kapuhoz jutottak, az ég már dörgött, és nagy cseppek csapódtak a kezükre.

A kapu nyitva volt. Bent gyümölcsfákkal környezett, tornácos úrilak fehérlett a hűvöskés esti homályban, távolabb istállók, ólak, meg egy csűr.

Valami nyolc dühös kutya robbant elő a két fráter fogadására, örvesek, bozontosak, nagyok. Éktelen csaholással szökdelték őket körül.

A két fráter háttal állt egymásnak. Nem szóltak semmit, csak maguk elé nyújtották botjukat.

Az udvar közepén tűz égett. A tűz világánál látni lehetett egynéhány cselédet meg az urat. Valami kövön vagy tuskón ült az úr. S körülötte a cselédek is ültek, mintha valami tanácskozás volna. Csak az arcukat világította meg a tűz.

Az ebugatásra fölkelt egy fiatal legény, és elcsillapította a kutyákat.

Valamennyien bámulva néztek a tűz odanyílt világánál a két fráterre. Egyik-másik halk *Isten hozott*-at mondott. De szinte megdermedve nézték a két barátot.

Az úr is fölkelt a helyéről.

- No, mi az? - dörmögte - nem Pali jött meg?

A cselédek nem feleltek.

A két fráter közeledett a tűzhöz.

- Békesség e háznak! - bókolt Rudolf fráter templomi hangon.

Az úr - egy hosszú bajuszú, borzas üstökű, erős ember, körülbelül harmincöt-negyven évesnek látszott a homályban - összevonta a szemöldökét:

- Mit kerestek?

Rudolf rövid egynéhány szóval elmondta, hogy a szekeret milyen állapotban találták, hogy egy pár ökör vagy egy pár ló kellene az elakadt embernek.

- Isten nevében kért bennünket, hogy hozzuk hírét a bajának. Megtettük. Jó éjszakát.

S könnyedén fejet hajtott, és megfordult.

- Gyerünk.

Az eső megeredt. Villám cifrázott végig az égen, s rá földet rendítő dörgés következett.

Bajcsy utána bámult a két barátnak, aztán erős recsegő hangon kiáltott:

- Fráterek!

A két fráter megállt.

Bajcsy hozzájuk ballagott.

- Hol háltok? - kérdezte mogorván.

Rudolf vállat vont:

- Majd csak találunk helyet.

- Hol a fenébe találjátok? A legközelebbi ház is négy óra járás ide.

- Nekünk nincs messze semmi. A rossz időjárást békével szenvedjük.

- Nem bocsátalak el. Háljatok meg nálam.

- Köszönjük - felelte Rudolf hidegen -, nem szokásunk, hogy alkalmatlankodjunk.

A villámfénynél látszott, hogy Bajcsy a fejét rázza.

- Meghálhattok a szérún - mondotta mogorván. - Mi a neved?

- Az enyém Rudolf. A társamé János.

- Rudolf? Te talán az orvos-barát vagy?

- Az. Ösmersz?

- Hm. Nem, hálistennek, csak épp a nevedről.

És barátságosra enyhült a hangja:

- Egy asszonyt épp tegnap kísérték Budára hozzád.

- Beteget?

- Bizony olyan beteg az, hogy ülni is alig ülhet. A néném is vele ment. De hát jertek. Elvégre, ha rossz is a hírem, nem rosszabb magamnál. Szívességet cselekedtél velem: elfogadhatod, hogy viszonozzam.

Az eső már akkor suhogva szakadt. Eloltotta az udvaron égett tüzet is. És pokoli fekete volt a sötétség. Akarva se lehetett volna tovább menniük.

- Micsoda zivatar! Április elején! - mormogta Bajcsy.

S a konyha felé kiáltott:

- Szövétneket!

A ház ajtaján csakhamar világosság áramlott ki, s megjelent egy fiatal cseléd lány szövétnekkal.

Bajcsy bekísérte a két vendéget.

Cserhajjal döngölt földű szobába vezette őket. Köpcös tölgyfaasztal állt a szoba közepén, s körülötte gyökérből alkotott, vaskos karosszékek.

A szobában cserszag és borszag uralkodott, némi penész-szaggal egybekeveredetten. De abban az időben nem voltak finnyások az emberek. A cserrel döngölt földű szoba már úri valami volt abban a korban. Szagnak meg valami szagnak csak kell lenni az olyan szobában, amelyikben esznek, isznak, de söpörni sohase söpörnek. Húsvétkor, szentmihálykor megújítják a cserhajat, s azzal megvan.

A cselédek - csupa fiatal leánycseléd - egy sokágú gyertyatartón gyújtottak világot, egyszerre valami tíz viaszgyertyát is.

A falra vetődő világosságnál mindenféle fegyver csillogott elő. A fal teles-tele volt szépen gondozott fegyverekkel: sok kard, harminc is - dárdák, íjak, puzdrák, paizsok, bölényszarvak és más efféle sarvak. Semmi egyéb bútor, csak egy festetlen tölgyfaalmáriom a sarokban, meg egy pohárszék: csupa ezüst-kupák és ezüst-poharak - a másik sarokban.

- Tüzet a kandallóba! - parancsolt a gazda.

A világosságnál látni lehetett, hogy körülbelül negyvenöt éves, középtermetű, csontos arcú ember: szennyes bőrköntös van rajta. A bajusza: mintha fekete csepűt sodortak volna s ragasztottak volna az orra alá. A szakála rövidre nyírt, még feketébb szakáll. Nagy kifent bajuszával mintha emberré vált cincér volna. A szeme apró és eleven.

A két bámuló baráthoz fordult:

- Tegyétek le hát azt az istápot. Üljetek le. Mit esztek? Mit isztok?

- Köszönjük - bókkolt az orvos-barát -, csak szállást kérünk. Meg ha egy dézsa vizet adatnál a lábunknak... odaki...

Bajcsy hümmentett:

- Szállás már van. De hát bizonyára éhesek is vagytok. Ha nem vagytok nagyon éhesek, várjátok meg a vacsorát. Üljetek le.

És a cselédekhez fordult.

- Két dézsa vizet.

A két barát letette a botját a sarokba. Egyéb holmi nem volt náluk, csak az orvosnál a négyszögű bőrtáska.

- Talán a nénéd is beteg? - kérdezte az orvos. - Vagynak nálam holmi jóféle füvek...

- Dehogyan - felelte Bajcsy -, az csak éppen velük ment. Mentek vagy négyen asszonyok. A királylánynak a látására mentek. Nem tudom, mit bámulnak rajta. Mondják, hogy az ország minden vidékéről ellátogatnak oda a nemesasszonyok. Minden főúr betolná már a lányát apácának.

- Igaz.

- Mondják, hogy István herceg is odatette a leányát.

- Oda. Még tavaly. A halicsi hercegleány is ott van, a makonyai herceg leányai is.

- Hát a békesség-szerzésről tudtok-e valami hírt?

- Hallottuk, hogy megtörtént.

- Már megtörtént? Bizonyos?

- Teljességgel bizonyos.

Bajcsy csak nézett. A hangja már barátságosabb volt. Hiszen ezek az emberek híreket tudnak!

- De hát... üljetek le... Bizonyos a híred?

- Bizonyos. Március utolsó napján kötötték meg a békességet Pozsonyban.

- A király is ott volt?

- Nem. Sem a mi királyunk, sem a cseheké. De ott volt a királyné meg a két kis fia: István herceg, meg Béla herceg. Hogy a cseh király kiket küldött? Bizony nincs a fejében a nevük. Csak azt tudom, hogy Ottokárnak a vezére köztük volt.

- Rózenberg, a tűz égesse meg!

- Az.

- No és...

- Stájerországot bizony elvesztettük.

Bajcsy az asztalra csapott:

- Tudtam! Hej, azt az atya...

- No, csak ne káromkodj - szólt rá az orvos. - Káromkodással nem szerzed vissza. A második pont jobb: Béla hercegnek megajánlotta Ottokár, hogy vegye majd feleségül az unokahúgát, Kunigundát. Viszont ő meg egy magyar herceglányt vesz feleségül.

- Hazudsz, fráter, most már látom, hogy hazudsz! A cseh király már régen házas!

Az orvos vállat vont:

- Ha jobban tudod, minek kérdezed?

Két jobbágyleány két dézsát cipelt be a szobába. Künn az ég dörgött. A két lány ijedten tette le a dézsát, s mind a kettő keresztet vetett magára.

- No, csak beszélj - mondta csendesebben Bajcsy -, engem a hazug hírek is érdekelnek.

- Hát a további hazug hír ez: a cseh király ezelőtt négy esztendővel folyamodott a pápához, hogy bontsa fel a házasságát. Mert a felesége meddő.

Bajcsy rábámult:

- Ezt nem hallottam. De hát csak nem adunk annak magyar hercegleányt? A libapásztoromat se adnám neki.

- A király attól tart, hogy a veresége híre eljut a tatárokhoz. Nekünk békesség kell mindenképpen. Írásba foglalták, hogy amelyikük megszegi az egyezséget, tízezer márká ezüstöt fizet a pápának. Három cseh püspök is megesküdt velük, hogy a békességen örködnek...

- Ez jó! Annak nem hihet, csak a bolond. De hát még ez is kevés.

- Hát van is még hozzá.

- Micsoda?

- Az, hogy ha Ottokár szegi meg a békességet, kiközösítik az egyházból.

- No, ez valamennyire megnyugtató - mormogta Bajcsy.

S komor szemeit gondolkodóan mélyesztette maga elé.

Aztán fölkapta a fejét.

- De hát honnan tudod mindezt ily apróra?

Az orvos elmosolyodott:

- Mink ne tudnánk az ország ügyeit? Egy fráterünk mindig ott van a király mellett. A királyné csak a mi szerzetünkből választ gyóntatót is. A mostani gyóntatója Jordánusz fráter. Ezek az ügyek persze nem gyónás.

Bajcsy gondolkodva járta végig a szobáját. Hümmögött, mormogott.

Szinte el is felejtette, hogy vendégei vannak.

Közben mind a két barát lemosta a sarat a lábáról. A sarujukat külön megmosták, megtörölték kőcban, s újra felvonták. A harisnyájukat is persze.

A cselédek nagy ezüst-kupában bort tettek föl az asztalra, s a kupa mellé ezüst-poharakat raktak.

Jancsi alázatosan megszólalt:

- Kié, uram, az a sok műveletlen föld, amerre jöttünk?

- Az enyém - felelte Bajcsy megütődve. - Amennyire ellátsz innen, az mind az enyém.

- Hát minek heverteted, uram? Kár azért a sok jó földért.

Bajcsy leült az asztalhoz. Vállat vont:

- Kár? Kinek kár? Szántatok, vettetek belőle, amennyi a házamnak elég. Több minek? Az egereknek? A tavalyi búzámat is a disznók elé hányattam, annyi maradt. Mit értesz te a gazdaságban? Nem miatyánk ez, fráter.

- Igaz, hogy nem értek benne - felelte Jancsi -, csak ha látom a sok parlagot... a szemem kívánja, hogy bár fel volna szántva.

- Hát akkor a barmok hol legeljenek? Van vagy négyezer szarvasmarhám, van vagy háromezer lovam.

Jancsi elbámult:

- Minek annyi?

- Minek? Hát hogy minek? Hát tehetek én róla, hogy vannak? Ellenek, csikóznak: vannak.

Kívül gyermeksírás hallatszott, nem is egy, hanem egyszerre kettő. Bajcsy kiment a szobából. Parancsoló hangja hallatszott odakünn. Aztán a gyermeksírás elcsendesült. Bajcsy visszatért.

- Teli van a házam gyerekekkel - dohogott. - A tatárjárás után egyszerre ötvennégy gyereket hoztak a házamhoz. Mind én nevelem fel. Harcba is én vezettem őket. Most meg azoknak a gyerekei nyivákolnak a házban.

Az orvos elmosolyodott. A falra nézett.

- Szép fegyverek - szólt csodálkozóan - és értékesek. Látszik, hogy vitéz ember vagy.

- Meghiszem azt - felelte Bajcsy büszkén. - Bizony, feleim, ez a fal a magyar nemzet történelme fegyverekben.

S maga is mintha először látná a fegyvereit, végigbámult a falon.

- Nézd ezt az első kardot - mondotta a falról egy görbe kardot leakasztva -, csupa csorba. Árpád apánk mellett harcolt ezzel az ősem. Nézd ezt a másikat: Botond vezérrel járt a görög földön. Nézd ezt a csontmarkolatú kardot: a Mohi pusztán az én kezemben táncolt.

- Ott voltál?

- Én ne vótam vóna ott? Apám most is ott van. Isten nyugosztalja. És ott vótam minden harcán eddig a királynak.

Az asztalhoz lépett, és poharat fogott:

- No, Isten hozott benneteket! Látom: derék emberek vagytok. Barátok vagytok, de azért derék emberek vagytok.

- Isten éltesen minden vitéz magyart - felelte az orvos. - Szegény hazánkat a vitéz nemesek tartják a vállukon.

Bajcsy gazda egyet gyűrt a haján hátrafelé. A falhoz lépett, és levett egy német szabású kardot.

- Nézzétek ezt a keresztes-markolatút. Apámmal járt ez a Szentföldön. Kétszáz pogányt vágott le vele, eggyel se kevesebbet. Az én oldalamon meg negyvenháromban villogott, mikor a tatárok eltakarodása után Zárát védelmeztük a velenceiek ellen. Az volt ám a kutya harc, feleim! A velenceiek hajókon, mink meg csak úgy, lóháton. A taljánok csak nevettek bennünket, de bezzeg mikor a partig merészkedtek, lóháton ugráltunk a hajóikra; keresztül-által a köteleken, evezőkön! Az én lovam még a tengerbe is beleugrott nagy igyekezetében, de mindgyárást vissza is ugrott. Tudja fene, hogyan. Talán valami gerenda úszott ottan. Arra toppant véletlenül. Evvel a karddal, egy tojásfőzetnyi idő nem telt belé, legalábbis száz kötelet elvágtam. És közbe persze taljánt is, de azt nem számítom.

- De hiszen a velenceiek győztek.

- Győztek akkornap. De ha Dénes bán meg nem sebesül, bizony nem bírtak volna velünk. Micsoda? Azok az olajat ivó tücskök bírtak volna velünk? Csak üvöltözni tudnak azok, meg ugrándozni.

Bizalmasan és hévvel beszélt, mintha régóta ismerné a két barátot. A szobát kellemes borillat töltötte be. A kandalló melege is barátságos volt. Kívül még dörgött.

Bajcsy leakasztott egy széles hüvelyű kardot, réznyelűt, bőrrel borítottat, s kivont belőle egy vékonyka vasú kardot.

- Ezt nézzétek, hogyan el van köszörülve. Már nem is forgatom, csak emlékül tettem el. Negyvenötben ezzel Lengyelországban hadakoztam, mikor a király vejét támogattuk. Vágtam lengyelt vagy hetvenet. A következő évben Ausztriában hadakoztuk, tudhatjátok. Vágtam a németben vagy nyolcvanat, vagyis hogy csak nyolcvanig számláltam, azontúl már untam, hogy olvassam.

Jancsi fráter elirtózva nézett a csupa bajusz emberre. Micsoda erő! Még csak nem is sejtette volna, hogy akkora erő rejlik abban az emberben. És milyen könnyedén beszéli azokat a nagy tetteket!

- És neked semmi bajod sem történt? - kérdezte az orvos.

- Semmi. Csupán hogy három nyilat lőttek belém. Egyet a nyakamba, kettőt az oldalamba. De mindjárt beleugrottam a Lajtába, és kiáztattam a sebemet.

Sodort a bajuszán, és folytatta:

- Negyvenhétben, amikor a muszkák ellen mentünk, megint ezt a kardot vittem el. Ott kiütötték három fogamat. De nem emlegeti, aki kiütötte.

Megfogta a kard hegyét, és hozzáhajlította a markolathoz.

- Micsoda acél! - mondotta gyönyörködve. - Valamikor volt is belecifrázva valami írás, de már alig látszik.

S a világosságához vitte. Mutatta az orvosnak.

Az orvos rásunyorgatott:

- Nem volt ez sose írás - mondotta -, csak valami babonás jegyek.

- De biz írás volt az. Apámtól hallottam, hogy írás volt, ámbátor apám sem értette a betűket. De öregapám mikor a Szentföldön járt, ott mutatta a király deákjának. Azt mondta, hogy írás, mégpedig hogy Karaton fejedelem idejéből való.

- Nem lehet az.

- No, de bizonyosan tudom. Hiszen azt is tudom, mi van ide írva, igaz, hogy csak apám szava után. Hát ez e: *Aki engem nem bánt, azt én is nem bántom. Aki bánt, haragos villámként levágom!*

A lányok e beszélgetés közben betálatk. Sült ürühúst tettek az asztalra. S egy réztálban meleg vizet hordoztak körül, és törülközőkendőt.

A két barát éhes volt. Úton szabad volt húst enniük. Nem is sokat kérték magukat, csak fogták a bicskájukat, s ki-ki a markából. Abban az időben még nem ismerték a villát.

- Három esztendeig nem mentem sehova - folytatta Bajcsy -, megházasodtam. Nem valami szerencsésen. De erről nem beszélek. Hanem ötvenben, mikor azok a cudar németek raboltak nálunk, a király mindenkit fegyverbe szólított. Ausztriába mentünk aratásra. Hallottátok, hogyan szállt ott szembe Ákos Ernye a német Góliáttal: Vuhárral? Én tanúja voltam. Láttam, ahogy lovastól leszurta a büdös németjít. Egy templomba beégettünk négyezerre valót. De a király irtózatosan megbúsult ellenük. Azt mondta, hogy minden németet kiirtsunk. Mert addig nem is lesz nyugság Magyarországon, amíg a németből csak egy is marad.

- Hát ellenünk fűjő nép - bólintott rá az orvos.

- No, azt hittük, nem is lesz többé dolgunk nyugaton. Hát a sátán nem neveli-e ellenünk Ottokárt? A cseh, alighogy kitesszük a lábunkat, egyre-másra foglal a mi Stájerföldünkön. Megint hadba!

- Már azt csakugyan az ördög nevelte.

- De hát igyatok is, ne csak egyetek.

S a boroskupára meg a poharakra pillantott.

- Micsoda poharakat raktatok ide? - förmedt a cselédre. - A német kelyheket!

A cseléd a szekrényből három aranykelyhet vett elő. Ketteje sima művű volt, dísztelen, de a harmadika zafir- és rubinköves, és forgács-formában remekelt arany talpú.

A két szerzetes elhőkölt.

- De hiszen ezek templomi kelyhek - rebegte az orvos.

- Hát persze hogy templomiak. Mikor a cudar Ottokár ellen mentünk a következő esztendőben, ötvenháromban, minden templomot megfosztottunk. Mi van ezen elszörnyűködni való? Hát ők nem elvitték még a harangjainkat is? Nem kifeszgették még az ereklýéket is az oltárainkból?

- Tudom. De azért bocsáss meg, uram: nem iszok belőle. Templomnak kellett volna adnod.

- Én? Templomnak?

És keserűen nevetett.

S hogy ekkor fölemelte a fejét, látszott, hogy elől két felső foga hiányzik.

- Ne beszéljünk erről - legyintett -, vendégeim vagytok, egyházi emberek vagytok: templomról veletek nem beszélek. Zsófi, tedd vissza nekik az ezüst-poharakat! Hát bezzeg szorult akkor a csehek büszkesége! Az oroszlánsisakos! Prága minden népe búzát gyűjtött, és a pincékbe hurcolkodott. Hogy én mennyi csehet levágtam akkor... A másvilágon bizonyosan nagy volt a csodálkozás, mikor az egyik cseh a másik után állt meg a kapuban, oszt aszonta, hogy: Bajcsy vitéz küldött. - Ki a fene az a Bajcsy vitéz? - mondhatták odafenn.

Nevetett, s koccintott a barátokkal:

- Éljetek!

- Hiszünk az örök életben! - felelte áhítatosan az orvos.

Bajcsy folytatta:

- A pápa, tudjátok, hogy haragudott is ránk a csehek miatt. De a király is haragudott a pápára. Végre is ötvennégyben azt gondoltuk, hogy érkezett az örök békesség ideje. A pápa kinevezte Benedeket esztergomi érseknek. Ottokár meg megesküdött Pozsonyban a cseh Krisztusra, magyar Krisztusra, hogy soha többé nem gonoszodik ellenünk. No, mondok, szögre csákány! Ezentúl csak hízással foglalatoskodunk. Híttak a pajtásaim, Gutkeledék különösen, hogy csatlakozzak István herceg híveihez. Akkoriban adta neki az apja Stájerországot. De mondok, nekem elég vót. Pihentem is 1260-ig. Akkor jött a hír, hogy megint itt a tatár. Szent György napján megint csak elő kellett vennünk a fegyvereket. Akkoriban kezdődött az a nóta:

*Piroslik a határ,
Tovaszáll a madár.
Hej, előttünk Ottokár!
Hátunkon a tatár!*

Mer az a hír járta, hogy Ottokár hitta ránk a tatárt.

És a cselédhez fordult:

- Jobb bort hozzatok! Abból a régi német borból!

A szeme már elevenen csillogott. Látszott rajta, hogy örömet beszélget, és hogy régen nem volt rá alkalma.

Folytatta:

- No hát akkor meg is vakaródtunk. Azt mondtuk, hogy jobb annak, aki már a földben van, mint aki még fölötte jár. Gondolom, a király is nem sokat aludt azokban a hetekben. De lám, egyszer csak Panyit espán azt a hírt hozza, hogy a tatárok a határon visszafordultak. Akkor aztán aszontuk: Most már együtt a had, még a fűszálat is kitiporjuk a cseh földből! Tik, klastromi emberek, csakúgy éltek, mint a vakondokok: nem tudjátok, mi történik a föld színén.

- Nono - szólalt meg Jancsi -, mikor ti, bátyám, harmincezren futottatok a tatár előtt, Bánfi Buzád egymaga szembeszállt velük. Appedig domokos barát volt!

Bajcsy a fiatalemberre pislogott: a hangját addig nem hallotta. Az orvos fogta Jancsinak a poharát, és átöntötte a bort belőle a magáéba.

Bajcsy folytatta:

- Olyan hadat se láttam többet. Ott vót Béla király, István király, minden ispán. Ott vót Daniló király, krakkai Boleszló, a püspökök, a nádor, az ország bírása, kunok, oláhok, székelyek,

bolgárok, rácok, bosnyákok, még a királynénk is a kis Béla herceggel. Csak úgy nyüzsgött a magyar, amerre a szem ellátott. A kunokat Alpra vezér vezette. Az első összecsapásunk Szent István hava vége felé volt Stac mellett, Szent Pál és Szent János mártírok napján. Irtózatoss viharban, mennydörgés és villámlás között. A mai semmi ahho képest. Ha az a vihar közbe nem szól, akkor nem marad cseh a föld színén, se német. A második csatánk Szent Jakab hava Szent Ulrik napján, vasárnap hajnalban kezdődött. Ahogy a Morván túl előbontakozott a sok vasas cseh, még a lovuk is páncélban, hej, nagyot fohászkodtam:

- Csak be tudnánk csalni a vízbe!

Tengersokan voltak. A sok vörös cseh zászló, a sok fehér lengyel zászló, a sok zöld stájer zászló - mint valami erdő. Azt mondja mellettem Ugron Pali:

- Százezren vannak.

Mondok:

- Hát mink?

Egyszer csak látjuk, hogy kibontakozik egy fehér zászlós kis csapat. No, megette a kefe!

- Nem békülünk! - ordítjuk dühösen.

De a király csak elfogadja őket. Engem már majd szétvetett a düh. Lecsaptam a sisakomat. Azt mondtam, hogy:

- Ha a király békességet fogad, megtagadom, hogy magyar volt az apám!

Hát lám, milyen hitvány a cseh: azt kérte, hogy ne ütközzünk a folyón, hanem vagy ők hadd keljenek át békén, vagy a magyar menjen átal, aztán ütközzünk a mezőn. Bolond a magyar! Én előre megmondtam, hogy ha mink kelünk át, nem várják meg, míg összerendezkedünk.

Úgy lett.

Pokoli volt a hőség aznap. A sisakom, ahogy hozzányúltam, lesütötte a bőrt a tenyeremről. S az ilyen nagy had átkelése maga is zavarodás.

Egyszer csak hangzik a cseh *kirelajzom!* A magyarok *Jézus!* kiáltása. *Előre! Előre! Mind előre! Lovas erre! Sűrülj! Sűrülj!* Aztán, hogy ellőttük a nyilat: *Fussunk! Fussunk!* Aztán megint: *Sűrülj! Sűrülj!* De hiába sűrültünk mink, a vasas lovasságról lepattogott minden nyilunk. No, akkor *Kardra! Kardra!* Az apja mennydörgőjét! Vágtam, szabdalkoztam, mint a bolond. A kardomnak egyetlen vágásával derékon hasítottam ketté egy csehet lovastul. A lónak a hátulsó két lába még egy nyíllövetnyire elszaladt.

Az orvos hanyatt dőlt a széken, és úgy nevetett, hogy döcögött belé. Jancsi mindig bámult az orvoson, mikor nevetett: a két szemöldöke akkor is össze volt ráncolva. Hogy a manóba lehet úgy nevetni, hogy a szem és száj nevet, a szemöldök meg haragszik?

A vitéz is nevetett:

- Nem hiszed?

- Dehogynem - felelte az orvos. - Hogyne hinném. De nem nézné ki belőled senki ezt az erőt.

- Nem, ugye? Itthon is csodálják. Ma délben is mi történik: a hídon jövök hazafelé a gázlón. Vadászatról tértem haza. A csorda ott legel. A bika épp a híd végén. Ahogy a híd végére lépek, épp akkor a bika is. Gondolom, megérezte rajtam a szarvas-szagot. Hát, mondom, fölemeli a fejét, és jön. Mán mondok, nem térek ki. Ordítok a bikára:

- Hők! az apád kutya-fáját, hők!

De nem hőköl a, inkább nekem szögzi a szarvát.

- Gyere, no - mondok.

S kinyújtom a két kezem, a lábam megvetem. A bika szarvát elkapom, a homlokának nekivetem a vállamat:

- *Hők, pajtás! Hők!*

Visszatoltam. - Mit nevetsz?

- Azt - felelte az orvos -, hogy a bikát úgy meghátráltattad. De azért engedj meg: nincs olyan erős ember a világon, akinél erősebb elő ne ötlene.

- Hát lehet. De én még nem találkoztam vele.

- Véletlen, valld meg. Ihol e például az én jámbor társam: Jancsi fráter. Ez is markos legény.

- Ez? Ej aki áldóját! Hát ha az egész klastromotok jönne még ráadásul?

Jancsi megrökölten nézett az orvosra. Sok bort ivott-e?

De az orvos csak nevetett.

- Próbáld meg, vitéz!

És biztatón sunyorított Jancsinak.

Bajcsy fölkel.

- No, a kutya-fáját a barátjának, hát gyere, no! Lássuk!

Ledobta a bőrköntösét magáról. S fölgűrte az inget a karján. Jó izmos két kar került elő az ing alól.

- Lányok! Félre az asztalt!

Jancsi még mindig furcsállta az ügyet, de látta is egyben, hogy ha úgy fordulna a sor, aligha diadalmaskodna rajta a csaták fene hőse. Az ő karja is volt annyira vastag. Az ő melle is annyira széles.

A klastromban a klerikusok gyakorta játszottak apró bibliai drámákat, Nabukodonozort, Júdás vesztét, Sámson. Az erős Sámson az utóbbi évben Jancsi játszotta. Hogy mindig a levegőn dolgozott, megerősödött.

De hát csak ült, mosolyogva rázta a fejét:

- Rudi fráter csak tréfából beszélt...

- No ugye! Veled hídon is könnyebb volna: a szó is megtol!

- Nem azér, hanem attól tartok, ha netán erősebb vagyok...

- Te? Erősebb? Nálamnál erősebb?

- Csak netalántánra mondom: ha netalántán erősebbnek bizonyulok, megharagszol.

- Én? Mér haragudnám meg?

- Ha véletlenül...

- Lebírsz? Attól ne tarts.

- Esküdj meg, hogy egy rossz szót se szólsz. Felőlem bizonyos lehetsz, uram, hogyha legyűrsz is, a szívemben semmi kedvetlenség nem kél utána.

- No hát esküszöm neked, hogy az enyémben se. Sőt egy jó lovat is nyersz ráadásul. Válassz a ménesemből, amelyet akarsz. Az orvos-barátnak is választhatsz.

Az orvos a fejét rázta:

- Ló nekünk nem érték. Hanem egy kehely a díj, az a drágaköves.

- Akár a mezőm is, ha tetszik! Ráadásul még a csillagok is, amelyek a mezőm fölött ragyognak.

Jancsi fölkelt. Értette már, hogy miért kell birkóznia.

- De nem összelelkezve birkózunk - mondta alázatosan -, hanem csak a szíjat fogjuk meg egymás derekán...

- Jó, úgy se bánom.

- Mer a csuhámat nem vethetem le.

- Úgy is jó.

Jancsi már vont is ki a fejét a skapuláréjából. Letette a székre, a köpönyege fölé. A kebeléből kivett egy kis iratcsomót, és az asztalra tette. Levelek voltak azok, meg egynéhány különleges imádság. Aztán ő is felgyúrta a csuhájának az ujját a könyökén felül. Fel is szíjazta a derekán térdig.

Az asztalt már akkorra kivitték.

A szoba jó tágas volt. Az orvos félreállott az ajtóhoz. S mosolygott.

A két ember összekapaszkodott középen. Megfogták egymás derekán a szíjat.

- Megvan?

- Meg - felelte Jancsi.

Bajcsy egyet rántott Jancsin. Jancsi is rántott egyet Bajcsyn. De ez csak próbálgatás volt. Mind a kettő erősen állott a lábán. Termetre is azonosak voltak.

Csak huzakodtak, csak szuszogtak, olykor toppantottak. A por olyankor felhőzött a cserből, és a levegőt rothadt cserszag dohozta be. Mind a kettő vörös volt már.

- A kutya-fáját! - nyögte néha Bajcsy.

Jancsi nem szólt egy szót se, csak nyögött olykor, és szuszogott. Érezte már, hogy a csaták hőse inog, ha mozgatja. De mégis erősen áll a lábán. Bármerre iparkodott lódítani, Bajcsy lába mindig megtalálta a földet.

...Föl kell emelnem - gondolta Jancsi. - Vállban én erősebb vagyok. Ha fölemelhetem, földhöz is teremthetem.

S azontúl egyre azon igyekezett, hogy mentül hátrább foghassa a szíjat.

Bajcsy szuszogott, mint a kovácsfűjtató.

- A kutya-fáját!

A huzakodásban nem érezte, hogy Jancsi keze egyre hátrább fog. Ő meg oldalt igyekezett Jancsit megkaparintani. A szíjat úgy fogta, hogy egyik keze elől volt, a másik hátul.

És már éppen készült egy nagy oldal-rántásra, de Jancsi épp akkor egyet fordított Bajcsyn: hátul ragadta meg a szíjat mind a két kezével, s egyszer csak fölemelte úgy, hogy a két lába a gerendán kalimpált.

- Hiszed-e, hogy földhöz vághatlak?

- Bocsáss le - nyögte Bajcsy.

Jancsi akkor letérdelt, és letette Bajcsyt szép gyöngédeden.

- Bocsáss meg - mondotta térden maradva -, csak a kehelyért erőlködtem.

Bajcsy megtörülte az inge ujjában a homlokát.

- Nem értek én az ilyen barát-virtusban - röstelkedett izzadtan. - Lovon bezzeg más ember vagyok. Fáradt is vagyok ma a vadászattól, meg hogy a bikával tolakodtam.

- Ne haragudj - kérlelte ismét Jancsi.

- Nem haragszok, dehogy haragszok - felelte Bajcsy. - Fáradtan nem kellett volna birkóznom. Ha nem vagyok fáradt, akkor bizony meg nem bírtál volna hatodmagaddal se.

Visszaültek az asztalhoz. Az orvos, mintha semmi se történt volna, az óbudai palotáról kezdett beszélgetést. A király oda építtetett magának téli palotát, hogy közel legyen a szigethez. Visegrádon meg várat építtetett, hogyha újra betörnének a tatárok, legyen menedéke. Mert ahol vár volt, sehol sem bírta a tatár megvenni.

Még akkor nem voltak ágyúk. A puskaapor feltalálójának még csak az öregapja élt, az is csak madarászó siheder lehetett akkoriban.

Bajcsy elszontyolodott arccal hallgatta az orvos elbeszélését. Olykor nagyokat kortyogott a poharából.

- A kutya-fáját! Kár ezért a fiúért - szólalt meg jó idő múlván. - Kár, hogy barát.

- Mért volna kár? - felelte az orvos. - Tudós ember ez. Ösmeri a füveket. Papnak is jó pap lesz.

- Mégis kár. Az országnak kellene még jóerejű emberek. Ámbátor erő bátorság nélkül: fejsze nyél nélkül.

- Van ebben bátorság is. A magunkfajta ember csak egy félelmet ismer: a bűntől való félelmet.

- Hát akkor kár is érte. Úgyis kevés a magyar. Aki egyszer barát, annyi, mint ha nem is élne. Jó vitéz lett volna belőle. Az élet élet. Isten nem azért teremtette az embert, hogy halála előtt forduljon koporsóba.

- De hiszen ez...

- A csuha is koporsó. Koporsóban járó halottak vagytok.

Az orvos mosolygott,

- Mink? Halottak? Csak mink élünk valósággal, Bajcsy uram. Az evangélium is azt mondja, hogy csak az él, aki Istennel él. Nem tudod, hogy Jézusnak egy követője el akart menni, hogy eltemesse az apját, és Jézus mit mondott? *Hadd temessék a halottat a halottak.*

Bajcsy legyintett:

- Írás csak írás. Az élet meg élet. Hagyd ott, Jancsi fráter, azt a kódis klastromot: Isten szent uccse adok neked egy rend vitézi ruhát. Kardot, íjat, kelevézt is. Fiamnak fogadlak.

Jancsi mosolyogva rázta a fejét.

- Örülök, hogy nem haragszol - mondotta melegen, alázatosan.

- Mért haragudnám? A fáradtságomon győztél, nem rajtam. Ha haragszom, azon haragszom, hogy ilyen jóerejű ifjú csuhába bújik. Kell is az Istennek az a sok barát! Minek az a sok imádság? Az imádság csak szusz. Imádságtól a ló se indít.

Az orvos vállat vont, és álmosan nézett maga elé. Helyette Jancsi mordult meg:

- Te talán nem vagy istenhívő?

- Én csak azt hiszem, amit látok.

A két barát szinte elrémülten nézett az emberre. Abban az időben példátlan valami volt az ilyen nyilatkozat. Az emberek mindig Istennel és a szentekkel foglalkoztak. A jó módúak barát-csuhában járták a kisgyermeküket. A levegő is tele volt angyali és ördögi képzetekkel. A keresztes hadak százazreit még ott rágták a hiénák a Szentföld sziklái között.

- Hiszem, amit látok - ismételte konokul Bajcsy.

- A nótát se látod. És ha valaki illatvizet csöppent rád titokban, azt az illatot se látod. A meleget se látod - válaszolta Jancsi a szemöldöke alól pillogva.

A birkózás izgalma még az idegeiben rezgett. Már előbb is szólt volna, de nem illett, hogy a föllebbvalója elől kapkodja el a szót. Most azonban, hogy az orvos unakodva hallgatott, kipattant belőle.

Bajcsy megérezte, hogy a fráter észben is erősebbnek érzi magát. Egyet húzott a nadrágszíján, s vállhegyről felelte:

- Hallod-e, fráterkám, az ilyen beszédek, hogy a nótámat se látom, meg más efféle, ezek csak olyan klastromi okosságok. Te még az anyád kötényibe vótál, mikor én már a világnak a felét bejártam. Láttam, hallottam, tapasztaltam, ezerszer annyit, mint te, és mint kilenc kalastrom barát egyfalkában.

- Elhiszem - bókkolt Jancsi. - De ha te, uram, mind e világot bejártad is, és az Isten nyomára sehol se találtál, akkor én mégiscsak többet láttam, mint te, uram.

- Isten nyomait?

- Isten nyomait, keze munkáit, ezer csoda-csodáit ezen a világon.

- Ugyan, mutass egyet abból az ezerből.

- Nézd meg magadat. Honnan vagy? Nem csoda az, hogy vagy? Honnan vagy? És honnan van minden, amit nem emberkéz alkotott? A porszem? a felhő? a csillag? az árnyék, a víz s minden-minden! De legkivált te magad honnan vagy? Neked ez nem csoda, Bajcsy uram?

- Hát... tudja fene.

- Nem csoda az, hogy a melledben a szünetlen dobogó valami van? Nem csoda-e az, hogy a belső részed mozog, mint valami malom? Nem csoda-e, hogy a tested legfinomabb része kemény csontgolyóba van foglalva, a szívedet, tüdődet meg csontkosár fődí? Honnan származtál? A semmiből? A véletlenből? Hogyan van, hogy véletlenül a fejedben van a két szemed, és nem a hónod alatt? S honnan van, hogy éppen a szájadban van a nyelved, amellyel megízleled, hogy a testednek mi hasznos, mi ártalmas?

Bajcsy nevetett:

- Hát az már úgy szokott lenni.

- Jó, hát az embert nem tartod csodának. Neked nagyobb példa kell. Nézd meg a világ szövétnekét, a napot. Világosít és melegít egyúttal. Fűti a levegőet s a földi mindenséget. Nem látod csodának? Micsoda kéz hordozza azt odafenn a magasságban? Micsoda kéz bocsátja le esténként a sötétség tengerébe? Micsoda kéz emeli ki reggel újra a sötétségből, és vonja föl az ég zenitjéig?

Bajcsy ámulva nézett.

- Hát biz az különös - mondotta a fejét rázva. - De azért nem leszek barát. Okos ember nem állhat be barátnak! Az élet élet! Isten pedig nem azért teremtette az életet, hogy megtagadjuk.

- „Az élet élet” - de mi az élet? Az-e, hogy az ember potroha puffadtáig egyen? Borban fetrengjen? Az-e, hogy eleven asszonyhússal rakja tele a házát? Vagy az, hogy részeg kedvvel nagyokat rikoltsunk? Káromoljuk Istent azzal a nyelvvel, amelyet ő ajándékozott? Vagy az az élet, hogy gyűjtsünk hitvány kincseket, ménest, gulyát, házat, pénzt, földeket? Vajon ha egy nap behunyod a szemed, mit viszel magaddal a ménesedből, gulyádból? Még csak egy gombot se vihetsz magaddal a másvilágra!

Hevesen beszélt, szinte lángot hányva. Bajcsy pedig kikarikásodott szemmel nézte. Egyszerre azonban érezte, hogy az orvos a térdével a térdét ütögeti. Megértette az intést. A beszéde alázatosra fordult:

- Bocsáss meg, uram - mondotta -, hogy így elragadtak a paripáim. Jó vitéz vagy és okos ember, de elfelejtesz olykor az égre pillantani. Mink meg mindig oda nézünk. Azért beszéltem úgy, mint aki ismeretlen országról beszél annak, aki ott nem járt. Bocsáss meg, kérlek alázatosan.

Bajcsy kezét nyújtott:

- Nem haragszom. Derék legény vagy. Inkább maradjatok itt holnap is, vagy tovább is.

- Köszönjük, uram - szólalt meg ekkor az orvos. - Szívesen is maradnánk, de említettem, hogy egy beteg apácához hívnak. Nagy a baj már ott, mikor orvost szólítanak. Holnap korán reggel útra kelünk.

S fölkel, és elbúcsúzott.

Bajcsy szép kényelmes hálószoját nyitott a vendégeinek. Két széles diófaágy várta őket abban. A falon ott is fegyverek, de csak dísztelen kovácsművek.

A két barát, mikor magára maradt, letérdelt a szoba közepén, és elmondta a kompletóriumot. Aztán nagy álmosan lefeküdtek.

Az orvos nyomban álomba is merült, de Jancsi fráter csak a szemén érezte a fáradtságot. Agyában csataképek forogtak. Bármennyit hazudott is Bajcsy, bizonyára forgott a királynak minden csatájában. S abban az időben alig volt olyan év, amelyen a kardok pihentek.

A fráter utálta az emberölést, de nem védekezik-e az ember a ragadozó állatok ellen is? A nemzetet csaknem kiirtották a tatárok, s minden évben megújult a híre, hogy visszatérnek. Bármennyire szent életre nevelődött is, érezte, hogy ha még egyszer betörnek a tatárok, engedelmet kérne a provinciális priortól, hogy kardot köthessen.

S látta magát, amint a csuhájára kardot övez, s megyen a vitézekkel. Kürtök harsognak, lovak dobognak, a sok csillogó vitéz közt egy csuklyás barát lovagol - a kezében dárda helyett nagy hosszú, fekete kereszt.

Megfordult, hogy elűzze az álomképet, és miatyánkba kezdett.

Az eső már rég elhallgatott. Holdvilág fehérítette az ablak lantornáit. Kívül, távolacskán valahol egy bársonyos férfihang dalolta:

Szeretnék szántani...

Talán az éjjeliőr volt, talán lovakra vigyázó pásztorember. Jancsi ismerte a dalt, de soha nem foglalkozott vele gondolataiban.

Ha a rózsám jönne az ekét tartani.

Soha nem tetszett olyan szépnek ez a dal, mint akkor. S mintha a föld is zengené halkan, mint mikor a macska fon boldog maga-jóérzésében, s mintha a milliányi sok fűszál is mind ezt a dalt lehelné.

Ha a rózsám jönne...

És édes szendergésében olybá tetszett neki, mintha a nap is előbontakozna a dal hallgatására az éji felhőkből, előbontakozna tavaszi meleg sugaraival, és ő Isten kék ege alatt a csendes virágos mezőn szántana. Egy leány lebeg elő a tanyából, fehér arcú, piros kendős. A kezében korsó. Szép fekete szeme már messziről mosolyog. Az arca: Margit arca.

2

Hajnalban, hogy a borjak bögése fölébresztette, csodálkozott az álmán.

A királyleány csak gyermekkori emléke volt már. Szép emlék, szinte bűbájos, de távoli, messze-távoli; szinte el is felejtette már. Mégis, hogy az álom előhozta, a tenyerébe könyökölt, és a szemét behunyva iparkodott azon, hogy az álma képét továbbra is összetartogassa.

Azonban az orvos elkezdte hangosan a Mária-officiumot;

- In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Jancsinak fel kellett ugrania, hogy együtt mondják tovább:

- Ave Maria gratia plena...

Aztán megmosdottak a már este odakészített jegenye-medencékben.

A tanya népe már fenn sürgött-forgott. A disznókondát erős durrogással hajtotta a kondás végig az udvaron. A ménes is előrobogott. Ha nem is háromezer ló, de legalább háromszáz. Vidáman ficáinkoltak az udvaron a vályú körül.

Az úr még aludt. A két szerzetes útnak eredt.

Az út sáros volt. Az esti zivatar cseppjei ragyogtak minden fűszálon az út mellett. A kelő napfényben ezüsttükrökként csillogtak az apró tócsák.

Minden rög életet lehelt. A levegő is. Pacsirták százával is csicseregtek a magasban. A nap sárga sugarakkal melegítette a mezőt. Hogy a ménest elérték, egy csikó szilaj ugrándozással száguldott át a mező mérföldekre nyúló, vadvirágos szőnyegén, s boldogságában nyerített.

Az élet élet! - zengett Jancsi fráternek a fülében.

Az este üresnek érezte ezt a mondást, de a mezőn, hogy minden állat boldognak látszott, akaratlanul is megillette a frátert az *élet*.

Minden állat boldog a földön, ha zavartalanul élheti az életét. Mért éppen az ember boldogtalan! Minden ember akar valamit, amije nincs. A szerzetes akar legtöbbet, amikor azt mondja: semmit nem akarok ezen a Földön!

Az orvos elől haladt, megint csak mezítláb, a saruját lógatva. Az agyagos helyeken meglassúdott, hogy el ne csússzon. Aztán puha gyepre értek. Egymás mellett lépkedtek tovább.

- Mégis sok a szép a mezei életben! - szólalt meg Jancsi fráter.

Az orvossal beszélgethetett bizalmasan. Az orvos szokva is volt a bizalomhoz. Minden beteg bizalmas: minden beteg tudakolja az orvos véleményét. Rudolf orvos mindig utazott. Senki sem ismerte úgy az életet, ahogy ő. Egyetlen ember volt köztük, aki a fiziológiához is konyított.

- Hát hogyan volna szép - hagyta rá -, a mezei élet a legszebb élet a Földön.

Kisvártatva Jancsi megint megszólalt:

- Te igen okos, tapasztalt ember vagy, Rudi fráter. És nyílt. Ugyan mondd meg nekem: te sohase kívántad a...

- Asszonyi szívet? Hogyne. Bizony kívántam, kivált fiatal koromban. Mint a rigó a szőlőt. Később is megtörtént. Mi van ebben? A bor is forr egyszer. Néha kétszer is. Az emberi vér többször is.

- De hát mért álltál be akkor...

- Szerzetesnek? Mert a lelki életet is kívántam. És azt jobban kívántam, mint a... szőlőt.

És nagyot rúgott, hogy a lábára ragadt sárkilonctól megszabaduljon.

- Az asszonyfélére, világi életre nem buzdul a vér - folytatta -, csak délután vagy este, mikor az értelme fáradt. Délelőtt sose. Később aztán már délután se, este se.

És mosolyogva legyintett.

Jancsi elgondolkodva ballagott tovább. Negyedóra is eltelt, mikor újra megszólalt:

- Az ember élete mégis szép a világban. A saját hajlék, a teljes szabadság, a családos élet, a szép gyermek, a jó asszony...

Az orvos a fejét rázta.

- Az már csak külsőség. Ne hidd, hogy a családos élet olyan szép, amilyennek látszik. Nyomorúság az! Csak látszatra szép. Mint a tó tükrén a színek játéka. Bent sár van, és férgek.

- A családos életet is az Isten teremtette.

- A pokolvarat is.

- Ha nincs családos élet, kipusztul az emberi nemzetség.

- Hát aztán? Azt véled-e, hogy ez a földi világ valami nagy embertenyésztő hely? Hogy az Isten úgy tenyészt bennünket, mint te a tököt, vagy mint Bajcsy a lovat, ludat, disznót, tehenet? Hogy sok legyen!

S megvetően mosolygott.

- Vajon mire kellenénk mink az Istennek? Hogy őt imádjuk? Csak nem gondoltad tán valaha? Nekünk bizony szükséges az imádkozás. De neki? Hogy mink imádjuk? Hogy azért szaporítson bennünket? Vagy azért, hogy legyen, aki lakja a Földet? Nem az embert teremtette a Földért, hanem a Földet az emberért.

Jancsi elámult:

- Vajon te is hiszed a reinkarnációt?

A keleten járó dominikánusok megismerkedtek a keleti filozófiával is. Haza is hozták. Beszélgettek róla. Hogy az ember nem test, hanem lélek: a test csak ruha; ha elszakad a ruha, újat osztanak a világ-magazinból.

- Miért ne hinném? - felelte az orvos. - A hitünk nem mond ellene. A vallásunk meg nem tiltja, hogy ne higgyük. Miért szenvedne itt annyit az ember, ha nem követett volna el egy előbbi életében bűnöket? Bűn előtt volna a büntetés? A kis ártatlan gyermek a fogzásban, torokgyíkban... Az ember munkájában is van logika. Isten munkáiban ne volna!

- Tehát az hiszed, Rudó fráter...

- Azt, fráterkám. Más kulcsa nincs az emberi életnek. A paradicsomi legenda világosan beszél. Vétkeztünk. Kikergettek bennünket a Mennysországból. Mikor volt az? A régestelen-rég múlt, messze óidőkben. Azóta élünk, és élünk testről testre. Minden test egy grádics visszafelé. Minden lélek rosszabb volt az előbbi életében. Én például fogadni mernék, hogy rablógyilkos voltam. Imádkozok most, és gyógyítok. A koldus bizonyára bűnös pazarló volt az előbbi életében. A nyomorék, rút magagyilkosa volt. Az apáca: talán hetéra. A nagycsaládú ember: gyűlölködő. A rabszolga: tirannus, tigriskörmű király. S így igazodik helyre a bűn a vezekléssel.

- De mi volt előbb: a rablógyilkos, a hetéra, a gyűlölködő; a tigris-körmű király?

- Állat.

- És még előbb?

- Ördög.

Jancsi megállt, és rábávászkodott.

Az orvos is megállt. Vállat vont. Mosolygott.

- Ez az én külön véleményem. Az ördög bukott lélek. A végtelen jóságú Isten bizonyára nem bünteti őket csak véges idejű büntetéssel. Világot teremt neki, hogy megtisztuljon. Így öltenek az ördögök Isten kegyelméből emberi testet. Először talán állati testet, aztán emberi testet. Öltének annyiszor, míg csak meg nem javulnak.

- Én csak nem voltam ördög?

- Bizony az voltál te is. Ki tudja, micsoda fajtalan gazember voltál velem együtt, és hogy hol akasztottak fel bennünket? Hiába csodálkozol! Káromkodtunk, dőzsöltünk, veszekedtünk, disznólkodtunk, loptunk, csaltunk, bizony nyakig éltünk a vidám rondaságokban.

És mosolyogva indult tovább.

Jancsi azonban komolykodva ballagott mellette a pázsiton.

- Hát az apostolok? - kérdezte a fejét fölvetve.

Az orvos vállat vonintott.

- Közénk szállt tiszta lelkek. Azért szálltak közénk, hogy világítsanak nekünk a vezeklésünk útján.

- De hiszen azok szenvedtek a legnagyobb szenvedésekkel.

- Szeretetből tették. Elvégre az ördögök testvérei az angyaloknak. Nem? Ha neked egy testvéred gonoszságot követ el, és a börtönbe kerül, vajon nem esik-e meg rajta a szíved? Nem gondolkodol-e azon, hogy kiszabadítsd? Jó életre igazítsd. Nem vagy-e kész rá, hogy szenvedj érte?

Szekérszörgés hallatszott mögöttük - egy hatlovas szekér.

A szekeret Bajcsy küldte utánuk. Medvebőrrel borított ülés volt rajta. S a lovakat egy betegképű, húszéves legény hajtotta. Tiszteletét izente Bajcsy, s hogy máskor is betérjenek hozzá, ha arra járnak.

S még reggelit is küldött nekik hideg sültet, kenyeret és bort.

A sültet odaadták a szekeresnek. De az is csak a fejét rázta rá:

- Nem bírok én avval - mondotta búsan -, azér is küldött engem az uram, hogy aszongya, meggyógyítanak.

Az orvos ránézett:

- Jobb volt az étvágyad, mint a gyomrod, ugye?

- Hideg lel, uram.

- Hány napos?

- Harmadnapos.

- No, azon könnyen segítünk.

Lebocsátotta a hátáról a patikáját. Csupa fű és lapu és gyökér. Mind száraz persze. S előválasztott egy füvecskét, amelynek valaha piros lehetett a virága.

- Kívánod-e a bort vagy az ecetet?

- Az ecetet kívánom - felelte a legény.

- No, hát abban vedd be. Erős borecetben. Annyit igyál az ecetben, amennyi jólesik. Este idd. Aznap ne egyél semmit. Feküdj le. Takarózzál be jól. És egymás után három este cselekedd ezt. De az imádkozást el ne mulaszd.

A legény hálás szemmel tette el a füvet a tarisznyájába.

- Micsoda fű ez, könyörgöm?

- Száztalléros epefű, ha éppen tudni kívánod.

A legény éppúgy örvendett a fűnek, mint a barátok a szekérnek.

Abban az időben még ismeretlen találmány volt a kocsi meg a hintó. Az úri nép lóháton járt. Az asszonyok is. A sátort és egyéb utazóholmit szekér vitte előttük vagy utánuk.

Jancsi álmodozva ült a szekéren:

...Vajon igaz-e, amiket Rudolf fráter beszélt? Vagy csak vélekedés? Ki világíthat be a teremtés rejtelseibe? És hát hol a Pokol? Mi a Tisztítóhely? Képes beszéd volna?

- Rudó fráter - szólalt meg halkán -, te talán nem is hiszed az ördögöt?

Rudolf megütközve nézett reá:

- Ki mondta, hogy nem hiszem?

- Az előbb úgy értettem...

- Rosszul értetted. A gonosz lélek csak gonosz, testben is, testetlenül is. Hiszen mikor már annyira jutott a reinkarnációkban, hogy az emberi testet ölthetett, akkor is kiütözik belőle az ördögi természet. Mi egyéb a káröröm? A más szenvedésében való gyönyörködés?

Jancsi elgondolkozva hallgatott. Csak a szekérnek egy megzökkenése térítette más irányba a gondolatait. Az álma fordult ismét eszébe.

...Milyen lehet most a kis Margit? Bizonyára megnőtt, megváltozott. Talán olyan fehér arcú, mint volt, vagy talán fonnyadt. Az apácák korán hervadnak.

Jancsi sok apácát ismert. A domonkosoknak csaknem mindenütt volt apácaszerzetük, ahol házat építettek. Az úri családok apácaklastromban neveltették leányaikat. Beadták, mihelyt járni tanultak, s kivették 16-18 éves korukban. Egyéb nőnevelőintézet nem volt Magyarországon.

- Vajon a királyleány bent marad-e? Vagy férjhez politizálják, mint a nénjeit?

Csodás hírek szállongtak róla az országban. Beszélték, hogy ájtatosabb bármelyik apácánál is; a konyhán éppúgy vállal hetességet, mint a többi szórór, és dolgozik minden alázatos munkát.

A fráterek beszéltek, akik Budán jártak.

Dél felé Budára ért a szekér. Felhívízre. Az orvos borraivalóul áldást vetett a szekeresre. De hát akkor még a borraivaló se volt feltalálva. S a frátereknek még útra se tettek pénzt a zsebükbe.

Az orvos sietésre nőgatta a társát, mikor partra léptek. Nem kellett messze menniük: a szigeti rendházuk fala csakhamar előfehérlett a rügyező gallyak közül.

De mennyire megnőtt a ház! Kétszer akkorára szélesült, mint amekkora először volt, és a sarkon négyszögletű toronyka is magaslott.

Tehát kápolnát is építettek hozzá!

A kapu mellett kerekülő, vasrácsos ablakocskán Jakab fráter kukkantott ki. Mosolygó arca éppen kapusnak való. Az orvost legott megismerte, és gyorsan kaput nyitott. De Jancsira tétován mosolygott, s pisze orra szinte kérdően szimatolt.

- Bizony nem ismeresz meg, Jakab!

Jakab akkor a nyakába borult:

- Jaj, Jancsim! Be megnőttél!

S jobbról-balról megcsókolta.

- Be megnőttél!

Siettek a priorhoz. Emelet nem volt a szigeten, hát csak a kápolna-szoba mellett való szobába.

A prior Szikárdusz fráter volt abban az esztendőben. A budai hőforrás vize annyira megjavította a reumáját, hogy a keze reszketése is elmúlt. Csak a járása maradt nehézkes. No, megöszült, mióta Jancsi nem látta. Széles arcán szinte lötyögött a bőr. Az arca sárga volt, az orra vörös. Apró, kék szeme betegesen nedves.

Megáldotta az érdekelteket, s mindjárt mondta is, hogy az apáca „*már megholta magad*”.

- Gondoltam - felelt vállat vonva az orvos -, ha már apáca hívat, a halál hívat.

A prior köhécselt.

- No, mi az? - szólt az orvos. - Tán megint beteg vagy, prior atyám?

A prior búsan legyintett:

- Mar negy napja ez az istentelen nadha. Adj valami szer. En már rakta rá meleg homu. Semmi nem használja. Hogy megyek én holnap klastromba bele? Hogy temetek én holnap apáca?

- Hát Dezső lektor?

- Azt nem tehetek. Mit mondanak apácák? Adj valami orvosság.

- Igyál erős óbort estére, forraltat, majd vetek belé egy marék bodzavirágot, és feküdj le. Matutinumra se kelj fel.

- Jó, jó, megteszem, de mit beszéljem gyászbeszéd? Beszéljem latinul? Nem érti minden apáca latinul.

- Beszélj magyarul.

- Az nem szép lesz! Az enyim gondolat nem festi jól magyarul. Latjatok, minek választották engem priornak? Itt megvan nagy székény? Mondtam, hogy ne válasszatok engem, százszor megmondtam.

Az orvos nevetve ölelte vállon.

- Jó ember vagy, öreg, annak köszönheted. De hát mondok egy jó tanácsot. Ott a régi latin gyászbeszéd: *Ecce fratres, videtis oculis vestris...* Nem is hosszú, tudod is félig-meddig.

A prior szeme megvidult.

- Jó lesz, jó lesz! Jó, hogy hazajöttél.

S mindjárt elő is kapott egy ujjnyi vastag könyvet. Lefújta róla a port, és belelapozott.

Közben rápillantott Jancsi fráterre:

- Megnőttél, fráterkám. Átmennél anyádhoz, ugye? De jobb lenne, ha talán délután mennél, a nóna után. Tudod, hogy ilyenkor apácák konyhán dolgozzák.

Jancsi meghajolt.

- Délután megyek, atyám, nóna után. De engedd, hogy előbb ezt a kelyhet odaadhassam.

S elővonta a hóna alól a birokban nyert kelyhet.

- Valamit végre én is adhatok a szerzetnek.

A budai klostorból ott találta János frátert, Dezső lektort, az öreg György frátert, Benedek frátert és Ábrahámot, a veres frátert. A többi egynéhány szerzetes ismeretlen volt neki. Tán tízen voltak mindösszesen.

A prior helyettese Dezső fráter. Ugyanő a kántor is és a könyvtáros is, tizenegy könyvnek őrzője. Háta valamivel hajlottabb, ajka pittyedtebb, szeme sunyorgóbb. A szakács az öreg János fráter a szigeten. Annyiszor vétett az evési tilalmak ellen, hogy az eszes prior egy szerencsés gondolattal szakácsnak tette meg. A mindenes hivatal (favágás, söprés, kuktaság) egy Illés nevű paraszt fráter viseli. Jakab az öreg Györggyel egymást váltogatva a kapus és a sekrestyés. Jakab nappal kapuskodik, az öreg éjjel. Ami különben csak annyit jelent, hogy éjjel az öreg apácák harangját vigyázza. (Órájuk nincsen, s aludni úgyse tud.) Azonkívül szabó is, varga is egy személyben, és ruhatáros is. Még két agg misés fráter is ott lakik velük a szigeti klostrobán. Az egyik Mihály fráter, a volt provinciális. (Bizony már nem olyan a szemöldöke, mintha szénnel festették volna a homlokára, hanem mint a deres fű.) A másik István fráter - egy félig megvakult ember, aki pénteki napokon koldulni jár -, néha az öreg György fráter is vele megyen. Ha pedig otthon van, szüntelenül imádkozza a cellájában vagy a kerengőn az olvasót, és haragszik, ha valaki megszólitja.

A kis szerzetház megőbővítése azért történt, mert télen zajlás idején olykor hetekig nem járhatott a hidas a Dunán. De meg azért is, mert a provinciális nem ítélte rendjén valónak, hogy a fráterek az apácák konyhájára legyenek utalva.

Dísztelen hajlék volt különben az a szigeti barátklasterom. A kápolna nem nagyobb benne egy tízlépéses szobánál. A kapitulum-ház is csak egy szobácska. De a falak vastagok, és az ajtók erősek. A tatár megtanított bennünket arra, hogy vastagon rakjuk a falat!

A harminclépéses udvaron vad fű zöldellt, s különösen pitypang és pásztortarsóka, a fal mellett laboda és egérfarkú fű.

A körfolyosó, vagyis mint akkor mondták: *kerengő*, igazán kerengő volt, elszédülhetett benne, aki negyedórát sétált. Az udvar napos sarkán az öreg György fráter reszkető kézzel foltozgatta a csuhákat. János fráter meg szótlanul nyírt szakállt és pilist három ott ülő baráton.

Jancsi alig várta, hogy a nónát elvégezzék, sietett át az anyja látására. Az öreg György fráter volt a kísérője.

A kapus apáca sírástól vörös szemmel fogadta őket, s némán mutatott rá a társalgószoba ajtajára.

Ők azonban előbb a templomba pillantottak be. Ott állt a ravatal az oltár előtt. Körül nagy viaszgyertyák égtek. Narancsszín fényükben két apáca térdelt.

A koporsóban a szokott apáca-ruhájában feküdt a halott. A fején feketéllő vélumról látni lehetett, hogy szentelt apáca volt. Arcáról ítélve negyvenéves lehetett. Sovány volt szegény, s még a koporsóban is szenvedő arcú.

Betértek a társalgóba.

Jó negyedórát váraoztak, míg végre ajtónyitás hallatszott és csoszogások.

A fekete kárpit félrelebbent, és egy örvendő, vörös asszonyarc jelent meg a kettős vasrács mögött.

- Jancsi fiam! Ó, lelkem! Jaj, alig ösmerek rád! Megnőttél! Ó, lelkem, szép barát-fiam!

- Jaj, meg se csókolhatlak! Semmi bajod sincs? Látom. Nekem sincs. Tudod, hogy meghalt Rozália szórór? Akkora a felfordulás nálunk... Itt maradsz most már a szigeten, ugye? Kérd, hogy maradhass. A prior fráter igen jó ember. De hát szólj már: egészséges vagy-e? Hál'istennek...

Boldog volt a jó asszony az örömtől. Egy foga hiányzott már elöl, és vöröshagyma-szagot lehelt.

Jancsi mosolyogva hallgatta.

- Láthatod, édesanyám.

- Istenem, hogy megvastagodott a szavad. Ó, lelkem! Meg nem ösmertelek volna a hangodról. Talán misés is vagy már?

- Nem, még nem.

És Jancsi kedvetlenül szippantott.

Tudta már, hogy belőle misés pap nem lesz. Esze lett volna rá, de az éneklésben feneklett meg a pályája. Mindjárt a novíciussága elején történt, hogy megtanulta a leggyakrabban énekelt zsoltárt, a *De profundis*-t, s együtt próbálta fűjni a szerzettel. Azonban a hangja amily erős volt, oly éktelen: félrevitte az éneket, s a novícius társai fél hanggal kitértek a kerékvágásból.

Az ájtatosságot megzavarta a ferde éneklés. A novíciusok nevetésre fakadtak. Jancsit megszidták, korholták. Az ostornumerusok azon a héten szokatlanul nagyszámúak voltak. A mester aztán hónapokig foglalkozott Jancsival, hogy helyes éneke tanítsa. Hasztalan. Jancsi fél hanggal mindig feljebb énekelt, s a moll hangnemet dúrban énekelte át. Végre is el kellett tiltani az énekléstől.

S még ettől csak lehetett volna misés barát - elvégre mondhatott volna csendes misét -, de a hangja prédikálásra sem volt alkalmas; hamar elrekedt. Tíz percnyi beszéd után már reszelte a hangot. Hogy valaki a prédikátor szerzetnek fehér skapulárés tagja legyen, s ne tudjon prédikálni, nem illett össze.

Az esze jó volt pedig. Írni-olvasni hamar megtanult - három esztendő kellett rá -, de még csak lektornak se használhatták. Így hát arra alkalmazták, ami iránt legtöbb érdeklődést láttak benne: kertészségre és könyvkötészetre. S maradt *conversus* - másodrangú, fekete skapulárés szerzetes.

Jancsi bámulva szemlélte az anyját, hogy milyen kövér és milyen kicsi; csak az ujjai vastagok, ahogy a rácsra görbülnek. Ha úton találkozott volna vele, elment volna mellette, mint idegen mellett. Általában olyan volt neki minden a szigeten, mintha felényire kisebbedett volna. Az apácák temploma, kapuja, a társalgó-szoba, az öreg György és a többi szerzetes társak - mind, mind mintha megkicsinyítették volna őket.

Elmondta aztán az anyjának, hogy a szigetre rendelték kertésznek, és kért az anyjától magvakat, palántákat. Az asszony viszont elmondta, hogy megszokta a szerzeti életet. A húsevéstől nehéz volt elszoknia, noha nekik cselédapácáknak szabad olykor húsvétkor és más efféle napokon, de bort ihatnak minden napon.

Közben a kárpit mindinkább elvonódott, és egy csillogó szemű, kis fonnyadt arcú apáca jelent meg az anyja mellett:

- János fráter - szólalt meg a szemét szemérmesen lehunyva -, az én nevem Klára. Csak azt kérdezném, hoztatok-e Győrből valami új imádságot vagy új éneket?

- Hoztunk többfélét - felelte Jancsi. - Az orvossal jöttem, de csak én hoztam holmi papirosokat.

- Mifélétet?

- Hát: nem tudom, Klára szórór, ismeritek-e például a *Szűz Máriának hét öröméről* szóló imádságot?

- Azt rég ismerjük. *Ó, boldogságos Szent szűz Mária, Szentháromságnak temploma... Másod örömöd lőn, mikoron te szép tengeri csillag az fényes napot szüléd...*

Pergő nyelvvel beszélt, és hunyorogva, mosolygó szemmel pillentve olykor a barát arcára. Látszott rajta, hogy öröm neki, ha beszélhet. Egyébiránt harmincéves forma, nem valami szép hölgyecske volt. Négy-öt lencse is éktelenkedett az arcán, s még több apró volt rajta keletkezően. Az ajka keskeny volt és hervadt, de a foga fehér. Formás kis keze, ahogy a belső rostélyt fogta, munkátlanságról tanúskodott.

- Ez az - bólintott a szavára Jancsi. - Hát Szent Bernát doktor imádságát ismeritek-e?

- *Üdvözlégy ez világnak üdvössége, drágalátos Jézus...*

- Ez az. Hát Szent Ágoston doktornak az imádságát:

- *Foghatatlan, véghetetlen irgalmasságú Isten...*

- Ez az. Hát Szent Ambrus Mária-köszöntő imádságát?

- Az megvan a kapus szórornak, Szabinának. Egy veszprémi apácától kapta. De nem olvasható minden szavában. Dezső lektornak is mutattuk már: ő se olvashatja. Azért nem is imádkozzuk.

- Hát Szent Ferencnek súlyos nyavalyában mondandó imádságát?

- Azt nem ismerjük. Hogy szól az?

- Bizony írás nélkül nem tudom. Nemrégiben hozták Párizsból.

- És minden bajt meggyógyít?

- Lehet. Nem próbáltam.

- Istenem, ha ezt tudtuk volna. Szegény Rozália szóror...

És az apáca szeme könnybe lábadt. Julis asszonyhoz fordult:

- Ugye, Julis, ha ezt tudtuk volna?

Aztán Jancsira nézett:

- Ismerted? - kérdezte könnybe ereszkedett hangon.

- Nem - felelte Jancsi.

- Fiatal volt még. Talán harmincöt éves, legfeljebb ha negyven. Maga se tudta, csak hogy tatárjáráskor volt férjhez való korú. Hát annak most húsz esztendeje. És mindnyájan azt véljük, hogy annak a cudar boszorkánynak a könyve ártott neki. Hallottad?

- Nem.

- Nem? Hiszen borzasztóságok történtek itt tegnap!

- Olyan felfordulás volt nálunk... Jaj, még most is reszket a lábam, ha rágondolok.

- Nem hallottam semmit. Csak most délben érkeztem, és mindjárt ebéd után lefeküdtem. Aludtam nónáig.

- Hát egy tudós asszonyt dicsértek a bejárók, hogy annak van egy régi fekete könyve, és minden bajra abból olvas: a jenei jobbágyok mind hozzá hordják a betegeiket. Hát elizentünk érte. Vonakodott: nem jön. Megint üzenünk: legalább a könyvét küldje el. Katalin szóror leírta volna. Mert azt mondták, minden kórságról külön-külön vannak benne imádságok. De csak az asszonyra is kíváncsiak voltunk. Egy jobbágyasszony, aki olvasni tud! Hol tanulta? Arra is vélekedtünk, hogy talán bujdosó apáca, vagy külső országokból idekalandozott hercegleány. Mert azt mondják, hogy a külső ország-beli hercegleányok tudnak olvasni, írni is. Igaz?

Kedvvel beszélt az apáca és szaporán. Azon nők fajtájából való volt, akik ha beszédbe kezdenek, sose érkeznek el maguktól a végező mondatra.

- De hiába izengettünk - folytatta -, a tudós asszony nem jött. Végre is mikor Rozália szóror napokig se nem evett, se nem ivott, Margit szóror átkérte a priort, és elmondta neki, hogy ilyen meg ilyen asszony lakik Jenán, és nem akar eljönni. Hát a prior keményen ráizent az asszonyra, hogy üstöllést jöjjön, mert a király leánya hívhatja.

Erre az asszony meg is jelenik délután ilyen tájt. Ünneplős jobbágyi ruhában volt. Hoz egy nagy, lapos, fekete könyvet. Mind kitódultunk a csodájára. Margit eléje megy nagy szeretettel, megcsókolja.

- Isten hozott, anyám. Köszönöm, hogy eljöttél.

Mink csak nézzük. Parasztnak látszik. Csupa ránc. Fogatlan. Szemléljük a kezét. Nagy, csontos parasztkéz, a körme is nyíratlan, vastag. Nem úri fajta - mondogatjuk -, nem úri.

- Hát tudsz te olvasni, néném? - kérdezi Katalin szórór.

- Tudok - feleli az asszony.

De úgy remegett az, hogy alig állt a lábán.

- Hát olvasd el, ami ide van írva az ajtó fölé.

És a beteg-házunk ajtajára mutatott. Tudod talán, fráter, mi van a beteg-házunkra írva?
BÍZZÁL, LEÁNYOM, A HITED MEGTART TÉGED!

A javasasszony ránéz az ajtóra, és a fejét rázza.

- Az ilyen betűket nem ösmerem én.

- Hát akkor a könyvből hogy tudsz olvasni? Mutasd.

- Az én könyvem magyarul van írva, azért tudok.

Nézzük a könyvét. Zsíros, piszkos lapok, és valami különös, szálkás, horgas betűk, helyel-
közzel félholdak, sarlók, fésűforma és kereszt alakú jegyek, nyilak és más efféle ákom-bákom.

- Micsoda írás ez? - kérdezi Katalin szórór - tán tót vagy német?

- Magyar - mondja az asszony a szemét lesütve.

Mindig a földön bolygott a szeme.

- Magyar? Már hogy volna magyar írás?

- De magyar - rebegte az asszony. - Hogyne vóna magyar? Az öreganyám nem értett más
nyelven. Sem az őseim. Ez pedig öreganyámról maradt reánk.

Nem gondoltunk semmi rosszat, különösen, hogy apró kereszteteket is láttunk benne.

- Hát olvass belőle! - mondtuk az asszonynak.

- Csak a betegnél lehet - feleli az asszony. - Másutt nem szabad.

No jó. Bebocsátjuk a beteg-házba. Margit szórór előre siet nagy örömmel. Emeli fél karra a
beteget. Igazítja a másik kezével a párnáját.

Az asszony megnézi, megtapintja a szívét, aztán azt mondja: hozzanak be egy serpenyőben
paraszt, egy szilkében meg harmatvizet.

Ágnes, Margitnak a szolgálója, fut a parázsért, Margit szórór meg leemel a patikás polcra egy
köcsögöt, amelyre rá van írva, hogy harmat.

A javasasszony kiküld bennünket.

- Hiába - aszongya -, nem használ az imádság, ha más is van jelen.

- Hát a király lánya? - mondjuk.

Mert mégis szerettük volna, hogy valaki lássa, hallja.

- A király lánya? - rebegi. - Melyikük az?

Mutatjuk, hogy Margit. Térdre borul előtte, mint valami szent előtt.

- Ó, boldogok az én szemeim!

És csókolná a lábát. De Margit nem engedte. Tudod, hogy nem szereti, ha tisztelik. Jönnek ide
sokszor, messze földről, kíváncsi asszonyok. Hetekig ülnek lovon vagy szekeren. Ha leánykát
hoznak be apácának, tízen is jönnek vele, azon azokon, hogy rokonok, és körülszemlélődnek,
hogy milyen a klostrom, milyen itt az élet. És susogva kérdezzgetik:

- Melyik a király leánya?

Margit néha el is bűvik előlük. Nem szereti, ha bámulják.

- Csak tedd a dolgodat, jó néném - mondja hát a vén javasasszonynak. - Én is kimegyek a többivel. Csak gyógyítsd meg, a jó Istenre kérek.

Hát kimegyünk. Egynehányan a másik szobába. Akik ott voltak a másik szobában, hallgatództak az ajtón át. Mink is hallgatództunk.

De nem lehetett hallani egyebet, csak seppegést, mormogást.

Egyszer csak kijön sápadtan a szobából Kinga szóró - ösmered? Rátoldy ispánnak a lánya -, kijön, de olyan sápadt volt, mint valami halott. Nagy, ijedt szemmel lihegi:

- Valami sárga embercsontot vett elő az asszony a köténye alól, és azon át nézeget az ablak felé. Láttam a kulcslyukon.

Elszörnyülködve hallgatództunk tovább. De még akkor se sejtettük, hogy mi történik odabent.

Az asszony morgása egyre elevenebb, olykor mintha éneklésbe váltódna.

Megint kijön egy másik szóró, Benedikta, és azt mondja:

- Parazsat vetett a vízbe, és a földet paskolja a tenyerével!

Elámultan hallgatództunk, s kihalljuk a szavából:

- Föld-anyám... kór vagyok... gyógyíts meg!...

Egyszer csak elsivalkodik bent valaki:

- Jézus Mária, Szent József!

Nagy visongás... Mink is belöktük az ajtót. Hát a szórórok mind a vénasszonyon! Ütik, verik, tépázzák!

- Kitakarodj innen, alávaló! Boszorkány! Ördögnek hitvány cinkosa!

Katalin szóró kapja a könyvet. Széjjelrepegeti-hasogatja, veti a parázsra. Iszonyú bűdösség. Az asszony jajgat.

- Mi az? - kérdem - mit cselekedett?

- Pogány ez! - sivalkodnak - pogány könyvből olvasott!

No, akkor aztán én is rá! Úgy összetépáztuk, köpdöstük, rugdostuk a cudart, hogy még a ruha is lehasadozott róla. Vót ott olyan sivalkodás... Kilökdöstük, kirugdostuk, a lába sem érte a földet.

Az apáca nagy lélegzetet szítt, mint akinek nyilallik. A fejét ingatva folytatta:

- Ilyen szörnyűség... apáca-klastromban! Csak akkor gondoltunk a könyvre megint, mikor már a boszorkányt kivetettük az ajtón. A könyv nagy, bűdös füsttel égett, és megtöltötte a kórszobát.

Senki se mert a serpenyőhöz hozzányúlni, csak támolyogtunk, szinte ájuldoztunk.

Végre is Ágnes, Margitnak a szolgálja merte megfogni a serpenyő nyelét. Kivitte az udvarra. De még két lapát parázs is kellett, hogy hamuvá enyésszük. És csípővassal szedtük össze a szertehullott leveleket.

Micsoda felfordulás volt! A nagy zenebonára átjöttek a fráterek is, és tudakolták, hogy mi történt. Ők is szörnyülködtek. Véltek, hogy újraszentelik majd a kórházat meg az udvart.

Csak aztán jutott eszünkbe a szegény szórór, hogy mit mível. Az bizony szegény egyebet sem mívelt, csak azt, hogy meghalt.

Klára szórór szeme elvizesült. Csak a fejét rázta, orrát szívogatta. Elakadt benn néhány percre a szó.

- Minden elmaradt - rebegdegélte. - Imádságok, litánia, zsoltárok... Még a feszületet is csak azután tehattuk a kezébe...

- Még hóttában is - vette át a szót szintén könnyes szemmel Julis asszony - olyan ijedten meresztette a szömit... Nekem kellett a könyvnek a hamuját lapáton kivinnem. Elástam. A Dunába akartam vetni, de azt mondták, ne oda vessem, mert hátha a halak megdöglének tőle.

Az apáca könnyes szemmel nevetett:

- Katalin szórór tegnap mind estig a tenyerét dörzsölte. Még a bőrt is ledörzsölte a tenyeréről meg az ujjairól. És a többiek is, akik a könyvet lapozgatták. Margit is szenteltvízbe mossa a kezét talán most is.

- Ájtatos a kis Margit? - kérdezte Jancsi nyugodt színnel.

De egyben meg is rezzent, hogy *kis Margit*-nak nevezte a király leányát. Hiszen nem kicsi az már.

- De még milyen! - felelte a szórór - ha valamiben hibázunk, hamarabb meglátja, mint a fejedelemasszony. De nem szól, csak elszomorodva néz ránk. Zöldcsütörtökön megmosta a lábunkat.

- De hisz az a priorissza dolga.

- Könyörgött, hogy engedje öneki. Mert ő úgyis király lányának született, és nincs alkalmá, hogy megalázza magát. Pedig dehogy nincs: egyebet se tesz. Hát a fejedelemasszony engedett. Láttad volna, fráter! Összegyűltünk vecsernye után a refektóriumban. A szolgálóleányok is. És ő térden csúszott egyikünk lábától a másikig. A könnyei szüntelenül omlottak. És mindenikünknek a lábát meg is csókolta.

Az apáca megtörülte a szemét, és folytatta:

- Aztán másnap nagypénteken ki nem mozdult a templomból. Se nem evett, se nem ivott, csak térdelt és siránkozva imádkozott. Nagyszombat vigiliájáig.

A fráter elképedve bámult az apácára.

- De hát miért cselekszi ezt? Elvégre mindennek van határa.

- Azt mondja, hogy ő az áldozati bárány a magyar nemzet bűneiért. Az ország azért romlik, mert mindenek elfordultak Istentől. Neki szenvednie kell, hogy Isten megbocsásson a nemzetnek.

A fráter szeme könnybe lábadt.

- Tudod-e - folytatta az apáca -, hogy mind a nagyböjtön által csak kenyéren és vízen élt, és vasövet viselt? Mink nem is tudtunk róla, de Erzsike, István hercegnek a kislánya, egyszer megölelgette, és benyúlt a nyakán hátul, a ruhája alá. Aztán megrettenve kiáltott: - Cilicium van rajtad? Margit elmosolyodott - olyan szomorú mindig a mosolygása! - és csak ennyit felelt: - Isten szeme rajtam vagyon. Ne mondjátok senkinek.

Csendítés hallatszott.

A két apáca összerezzent.

- Vecsernyére csengetnek - mondta Klára a kárpitért nyúlva, hogy az ablakra vonja. - Isten áldjon meg, fráterek! János fráter, kérlek Istenre, hozd el mielőbb azt az imádságot. Írd le, vagy írasd le, hogy nálunk is maradhasson. Megmondom Margitnak, hogy új imádságot hoztál. Örvendez majd. Add be a kapus szórornak. Mondd, hogy nekem írtad le. Vagy ne add neki, hanem hívass engem, vagy Margit szórort. Hadd örüljön. Mert igen fájdalmas szívvel siratja Rozáliát. Megmondom neki mindjárt vecsernye után. És megkérem a priorissza szórort... De mégis jobb lesz, ha csak engem hívatsz. Margit nem szereti, ha hívják. Isten velünk.

S az apáca lebecsátotta a kárpitot.

A fráterek házából is hangzott a csengetés. A két fráter sietve tért vissza a maguk vecsernyéjére.

3

Az apácák miséje másnap később volt a barátokénál egy órával is.

A temetésért.

Mert az apáca halála a férfi szerzetnek is gyásza. Testvérek ők valamennyien.

A fráterek hát a szekszta után átvonultak az apácák templomába. Az elhunytat mindnyájan ismerték, csak épp hogy Jancsi nem. Jó teremtés volt, kissé irigy, kissé civakodó, de mégis vallásos. Kedvetlen természetének oka bizonyára a betegeskedése volt. Micsoda kórság nehezítette évek óta? Senki se tudta. Orvossal nem közölte a baját, s ha közölte volna is, az akkori orvosi tudomány még a vérkeringést sem ismerte. S ha ismerték volna is a vérkeringést, az apácák pulzusának a tapogatása tilalmas volt. Férfikéz nem érinthette az apácát. Csak az utolsó kenet adásakor a prioré.

Az idő hűvöskés, napos volt. Gólyák szállongtak a sziget fölött. A bokrok tövén eleven zölddel virult az új fű. Miriádnyi élet sarjadt elő a földből. A levegő is erőt lehel. Csak az apácák harangja hirdetett elmúlást.

Jancsi elfogódott szívvel lépkedett a fráterek között, a tésztaként puha úton, a templomba. A királyleány emléke megújult szívében. Azt a belső remegést érezte, amit gyermekkorában, mikor először látta. Megérett elmével se gondolta közönséges halandónak őt. Más az a nő, más! Hiszen a virág is mind a föld szülötte, de ezernyi virág között is mily más a kis alázatos gyöngyvirág! Csupa finomság, csupa titok! Illata semmi más virágéhoz nem hasonlít, sem a formája. A föld szülötte. De mintha valami ismeretlen világból került volna a földre...

Margitot tehát újra láthatja ma. Talán ugyanabban a kisudvarban, amelyikben vizet nyújtott neki. Az apácák oda temetkeznek.

A prior megállt a templomajtóban, és három novíciusra intett jelölőn a mutatóujjával. A szeme találkozott Jancsi kérlelő szemével, tehát neki is intett.

Az intés azt jelentette, hogy ők négyen ministrálnak majd bent a temetésen.

A koporsó már be volt fedve. A templom hidegében ott térdelt még a két apáca. A barátok megjelenésére azonban fölkeltek a koporsó mellől, és imádkozón összetett kézzel, lehajtott fejjel távoztak be a vasajtón, amely az apácák kórusába nyílt.

Jancsi érdeklődéssel pillantott rájuk. Mind a kettő ráncos képű volt és kicsi, csoszogó járású.

A fráterek a templom hajójában maradtak. Ők ötven beléptek a világos ablakú kis sekrestyébe. A szekrényen már oda volt készítve a fekete miseköntös és a diakónusok karinge. Felöltöztek.

A prior közben imádságokat sóhajtozott. Tüsszentett is közben, és a torkát köszörülte.

A templom már akkor megtelt néppel, csupa asszonynéppel. Egy leánygyermek köhögése erősen hangzott a gót boltozatok öbleiben. Koldusok is ültek a templom pitvarában vagy tízen. Honnan kerültek annyian a szigetre? Azelőtt soha nem járt oda koldus. Jancsi megzördítette a csengettyűt. Az apácák kórusán egy selyem simaságú női hang elkezdte az éneket

Requiem aeternam dona ei domine...

A harmadik szónál már vele énekeltek az apácák, hátat borzongató, vékony női hangon. De a templom belsejében is énekeltek velük: csupa mély férfihang, a barátoké.

Jancsi az oltárlépcső bal felén állt. A csuklya a fején. Felpillantania nem volt szabad. Mégis hát, mikor a misekezdő zsoltárra oldalt fordult a pap felé, Margitnak az imádkozó helyére pillantott. A kórus sűrű rostélya mögül legszélső előfehérlett egy apácafejkendő. Tehát még nincs feketéje, nincs véglegesen beszentelve.

- Miért?

Az arca nem volt látható, mert a leány feje-lehajtottan térdelt, s két összekulcsolt kezére hajtotta a fejét. Talán sírt, talán csak hogy így szokott imádkozni? Jancsinak szinte megállt a szíve dobogása.

Gépiesen mormolta a többivel a zsoltárt, és a mise folyamán nem is mert többé odapillantani. Csak a mise vége felé egyszer. Abban az egy pillanatban már az arcát is látta. Megismerte. A szép gyöngye, fehér arc csak valamit hosszabbodott, a szeme pedig teltebb, mélyebben fekete, álla gömbölyűbb. Gyöngyvirág a virágok között!

De milyen más a tekintete, mint gyermekkorában volt! Akkor az a gondtalan ártatlanság, most méla áhítat!

Mise végén a prior fekete pluviálét öltött magára a sekrestyében. Két ministráns égő viaszgyertyát fogott. Jancsi a tömjéntartót vette elő, egy másik a tömjénezőt. A tömjénezőben benne parázlott a szén.

Befordultak megint a templomba, és a koporsó lábához álltak.

A prior latinul imádkozott, s fölemelte utána a fejét, intésül a kantrixnak. Az apácák sírástól rezgő hangon kezdték rá az éneket:

Subvenite sancti Dei... (Jertek segítségünkre, Isten szentjei! Szálljatok alá angyalai az Úrnak! Karoljátok fel az ő lelkét, és vigyétek a Magasságbeli színe elé!)

A prior közben meghintette a koporsót szenteltvízzel. Aztán egy kanálnyi tömjént vetett a turibulumba. A templomot elárasztotta a nehéz szent illat. Csak a leánygyermek köhögése zavarta a gyászos csöndességet.

Az ének végeztével a prior elimádkozta valamivel bővebben az ének szövegét.

Aztán ismét más ének következett:

Antequam nascerer novisti me... (Mielőtt születtem volna, ismertél engemet...)

Rudolf orvos fölemelte a fejét, és ránézett Jancsi fráterre. A fráter is rácsodálkozott az orvosra.

Később hat apáca lépett elő, köztük Klára szórór is. Felfogták a koporsót, és könnyes szemmel vitték be a vasajtón. A domokos barátok égő gyertyával követték őket. És szólt a zsoltár:

Comfitemini Domino... (Hálálkodjunk az Úrnak, mert jó, örökös az ő irgalmassága...)

A harang megszólalt.

Bent a folyosón szintén égő gyertyákkal csatlakoztak hozzájuk az apácák. A növendékleánykákkal voltak vagy ötvenen. Jancsi megismerte köztük Olimpiádesz asszonyt, a királylány volt dajkáját, ívelt szemöldökéről, egyenes hátáról. És hátul megyen, a legvastagabb gyertya lobog a kezében, tehát ő most a priorissa, fejedelemasszony.

A priorissát az elsárgult arcú, öreg apácák előzik. Vállal magaslik ki közülük egy nagy termetű, nehéz járású, vén apáca, s bókolgat, mint az agg ló.

Valamennyi apácának fekete a kendője a fején és a vállán, s a palástjuk is fekete.

Elöl a fiatal apácák haladnak imádkozó kézzel. Azok mind fehér bőrűek, s nagyobb részt fehér kendősek is. A derekuk egyenes, a járásuk lengő. Egyiknek a keze fején fehéres sebforradás - tán ebharapás nyoma. Egyre alacsonyodik a soruk, s végződik öt-hat éves, gyorsruhás leánykákból és egy keszeg vállú, fonnyadt szórorban, aki fehér keszkenővel törölgeti az orrát - bizonyára a magisztra.

Jancsi szeme a királylányt kereste. Meg is találta csakhamar a fehér kendősök között. Kis termetű, mint a többi apáca, és csüggedt fejű. Ahogy egy mozdulatában félrelebben a palástja, látni lehet a karcsúságát. A derekát övező fekete szíjascskát be lehetne fogni egy összetett emberarasszal.

Énekelt a többivel, és lágyan csengő hangja szinte kihallatszott a többiek közül: *Az Úrnak jobbjá fölmagasztalt engem: nem halok meg, hanem élek tovább.*

A menet lassú lépésekben haladt. A gyertyák lángja fekete füsttel lobogott, viaszillat érzett a folyosón. A királyleány elvegyült a szórorok között.

A kisudvar keleti sarkán már öt gyepes sírhalom domborodott. A hatodik halottat is ott várta a friss földhányás.

Jancsi érdeklődéssel szemlélődött széjjel a kisudvar zöldjén. Néhány leveledző orgona-bokrocskát látott benne, és egy soványka szomorúfüzfőt, amelyre piroosan rügyező vadszőlő kapaszkodott fel a felső gallyakig. A társalgószoba táján meg három kis szalmaszék hevert. Bizonyára itt szoktak varrogatni délutánonként az apácák.

A sírt körülállták.

A prior meghintette szenteltvízzel. Tömjénillatot is árasztott belé.

A nap belesütött a gödör nedves földü mélyébe.

A prior beleakasztotta a hüvelykujját a pluviáléja kapcsába, és náthásan sóhajtott.

- *Látjátok, feleim, szömötökkal* - kezdte pislogva, de érzékes, gyászos hangon -, *mik vagyunk? Bizony por és hamu vagyunk!*

Mennyi milosztben teremté eleve Isten a mi őszünket, Ádámot, és adotta vala neki Paradicsomot házává. És mind Paradicsomban való gyümelcsektől mondá neki élnie.

Hogyan tiltotta őt egy fa gyümelcsétől! S mondá neki, mért nem ennék:

- *Bizony ki napon eendöl az gyümelcstől, halálnak halálával halsz.*

Hallá holtát Ádám teremtő Istentől, de feledé. Engede ördög intetének, és evék a tiltott gyümelcsből. És a gyümelcsben halált evék. És a gyümelcsnek oly keserű vala íze, hogy torkukat megszakasztja vala.

Lám, nemcsak magának, de mind ő fájának halált evék!

Haraguvék Isten, és veté űt ez munkás világba bele, es lőn halálnak és pokolnak prédája és mind az ű neme.

Kik azok?

Mi vagyunk, ahogy ti is látjátok szömötőkkel. Bizony. És egy ember sem múlhatja el ez vermet, bizony mind ahhoz járó vagyunk!

Imádjuk Urunk Isten kegyelmét ez lélekért, hogy irgalmazzon űneki, és kegyelmezzon, és bocsássa mind ő bűnét. És imádjuk Szent asszony Máriát, és boldog Mihály arkangyalt, hogy imádjának érette.

És imádjuk Szent Péter urat, kinek adatott hatalom oldalnia és kötnie, hogy oldja meg mind ű bűnét.

És imádjuk mind szenteket, hogy legyenek neki segítői Urunk színe előtt, hogy Isten ű imádságuk miá bocsássa meg minden ű bűnét, és szabadítsa meg űt ördög üldözetétől, és vezesse űt a Paradicsom nyugalmaiba bele, és adjon neki mönnyországba bele utat és mind jóban részt! És kiáltátok Urunkhoz háromszor: - Kyrie eleison!

- Kyrie eleison! Kyrie eleison! Kyrie eleison! - kiáltották égnek emelt arccal a szerzetesek. Az apácák az orrukat szivogatva könnyeztek. Különösen a vének. Egyik-másik hangosan is sírt. A fiatalja csak vizes szemmel bámult a sírra. A gyermekek olyan szemmel, mint aminővel a rémséges meséket szokták hallgatni.

Egy veréb sebes röpüléssel szállt be a tetőn át az udvarra, de megijedt a sokaságtól: megvergődött a levegőben, s visszatért.

A prior letérdelt:

- Szerelmes barátim! Imádjunk e szegény asszonyember lelkéért, kit az Úr ez napon ez hamis világ temnőcéből mente, kinek ez napon testét temetjük, hogy Úr űt kegyelmével Ábrahám, Izsák, Jákob kebelébe helyhezze, hogy bírságnap jutva mend ű szentjei között jobb felére juttassa és éltesse. És titeket is!

A szerzet újra Kyrie eleison-t kiáltott. A apácák sírva ölelték át a koporsót, és csókolták meg a födelet. Margit is. Aztán az idősebbik János fráter leszállt Jakab fráterrel a sírverembe. A koporsót az apácák kezéből a két fráter vette át.

Lebocsátották csendesen.

4

A barátok szigeti klastroma mögött félholdnyi kert várt Jancsi két kezére. Kőkerítése embernyi magasságnál is magasabb. A kert végében valami kettős háznak a fedele vöröslík. Egyik ház kívül a kerítésen, másik belől, egymáshoz olyanformán illeszkedve, ahogy két kockát az élével illesztünk egymás mellé. Jancsi az első napokban nem ügyelt rá.

A kertet is csak a temetés után szemlélte meg jobban. A fák már le voltak benne vágva és ölekbe is rakva, de a fű és mindenféle vad növény azon vadon tenyészett benne, ahogy Isten a teremtés hetében bezöldítette.

Csak négy fekete skapulárés fráter volt még a klastromban. Egyik szakács, másik kettő mindenés, a negyedik az öreg György barát. Hát a két mindenest meg délutánra a szakácsot ásásra rendelte a prior Jancsi mellé, s nekifogtak a munkának.

A föld puha volt, helyenként kavicsal kevert, kövér szűzföld. A téli nedvességet járta meg benne az ásó.

A sokszázados növényélet gyökérkorhadéka benne feketélt. Jancsi szinte ujjongott örömeiben.

S még tetézte az örömét, mikor látta, hogy a kettős házból a külső tehénistálló. Kívül van a kerítésen, de háttal hozzá van építve, s egy lyukon át be a kertbe hányják a trágyát. Abban az istállóban a barátoknak van három tehene, meg ott pihenget egy jó testes szamár is. A királynak egy öreg jobbágya gondozza, feji a teheneket. A szamár arra való, hogy időnként taligát vonjon a kolduló fráternek.

A belső ház: felében méhes - öt új gyékénykas, és kettő avult -, felében arra való, hogy a kerti szerszámokat berakják. A telelni való gyökereknek is alkalmas helye.

Hogy a trágya annak a háznak a falához halmozódott, bizonyos volt, hogy nem fagy el benne semmi.

Közben Jancsi nem feledkezett meg az ígért imádságról se. De vasárnapra hagyta, meg a kerti munkák elvégzése után való időre. Néhány nap múlván leteheti az ásót, s akkor lesz ideje reá.

Mert arra való gondolatból, hogy Margit kezébe kerül az imádság, szépre szándékolta, hogy lekanyarítja, s bizony az írás abban az időben nehezebb mesterség volt a kovácsságnál is.

De az apáca se várta azt máról holnapra.

Hát megmunkálta a kertet, be is vetette, be is ültette. Aztán egy ebédnek utána arra kérte a priort, hogy rendeljen valahonnan gyümölcsfákat is. Mert a kertben nincs egyéb fa, csak egy fiatal kőrisfa. Azt is csak azért hagyták meg, hogy a rajzó méhek oda telepedjenek.

- Én rendeljek-e fákat? - vonta vállát a prior - hát mér vagy te kertész? Szólj a tehenesnek, hogy nézzen valahol. Hát anyád hol szerezte a gyümölcsfát?

- A fejevári kertből hoztuk.

- Hát eriggy: kérj az apácától is.

Szerencse, hogy Jancsinak le volt sütvé a szeme, különben a prior meglátta volna, milyen öröm lobban benne.

Marcellusz fráter éppen náluk ebédelt aznap. S ottmaradt beszélgetésre az udvaron. Marcellusz immár budai prior, de gyakori látogatója a szigeti klastromnak, mert hiszen Margitnak gyóntatója.

- Kísérlek - szólalt meg -, megnézzük, mi fáik vannak?

S kisvártatva föl is kelt. Szólította Ábrahámot is, a veres hajút. S átmentek. Szikárdusz is velük.

Az idő csepegős volt és enyhe. Éjjel is esett. Az út mellett, a gyepen kellett lépkedniük, hogy a sarujuk meg ne mártódjék a sárban.

Útközben Marcellusz hátrafordult:

- Derék fiú vagy te, Jancsi fráter! Láttam a kelyhet. De hát nem lehetett volna azt másképp megszerezned?

Jancsi mély tisztelettel felelt:

- Feljebbvalóm parancsolta, prior atyám.

- Jó, jó, de hát nem féltél, hogy összetör az az ember?

- Bizony tartottam tőle. De ha parancsolták...

Ez a válasz tetszett Marcellusznak, de csak egy elégedett pillantással fejezte ki a tetszését.

Azonban egyszer csak megállt, és Szikárduszhoz fordult:

- Gyerünk be a főajtón. Jó néha váratlanul érkezünk: meglepnünk a nyáját.

Elkerültek a fal mellett a templomhoz. Ott csengettek a főajtón.

Klára szóror szeme csakhamar előcsillant az ajtó ablakocskáján át. Megnyitotta az ajtót, és alázatosan meghajolt:

- Ave.

- *Gratia plena*. Bemegyünk - mondta Marcellusz.

Ez azt jelentette, hogy nem a vasablakon át beszélgetnek, hanem bemennek a folyosó vasrostély ajtaján.

Az apáca erre a szóra szaporán pislogott. Egy pillanatig habozva állt.

- A priorissza szórort szólítom talán, hogy...

- Csak nyisd ki - felelte Marcellusz -, jobb szeretek úgy belépni, ha senki se vár.

Az apáca feltárta az ajtót.

Otthonosan lépkedtek át a folyosó keresztmetszetén a kisudvarra.

Jancsi dobogni érezte a szívét.

Mindenféle női csevegés hallatszott. A kerengő tele volt apácával. Egy részük a keleti oldalon ült és varrt. Más részük sétált, az udvart ketté választó széles kerti úton hárman is karba öltekezve, mint három Grácia - bár a középső Grácia oly szeplős volt, hogy szinte vöröslött a képe.

A növendék-lánykák eleven csiripeléssel játszottak a sírok mellett valami társasjátékot. Négy fiatal, fehér vélumos apáca a kerengő korlátján ült, és belógatta a lábát a kertbe. Az egyik duzzogó arccal sírt. Egy másik föltette a lábát a kerengő deszkázott korlátjára, és hegyezett szemmel, kapásra kész két ujjal keresett valamit a lába szárán. Térdig kilátszott a lába meztelenje a visszagyűrt harisnya alól.

A fráterek belépésére egyszerre megrebbentek és elnémultak. Olyan ijedten bámultak a fráterekre, hogy köszönni is elfelejtettek. A lába szárával foglalkozott apáca elvörösödve ugrott le a korlátról.

- Áve Mária! - riadt rájuk bosszúsan Szikárdusz. - Holnap átküldöm regulák, mert látom, elfeledtétek. Hol van priorissza?

A nagy csendességben végre megszólalt félénken egy nyúlánk növendék-apáca:

- Az ebédlőben.

Szikárdusz sietőn indult az ebédlőnek.

Marcellusz arcán is harag sötétlett. De nem szólt. Tudta, hogy Szikárdusz gyöngé ember, s egyik prior sem avatkozhatik a másik ügyébe.

Akkor lépett ki a folyosóra a priorissza: a szokott egyenes tartásában, vidám szemmel.

Meghökkenve nézett ő is a fráterekre.

- Áve! - rebegte nyitva marad ajkkal.

S a szeme is csodálkozó maradt. Az arca egyszerre meghidegült.

Mert efféle hirtelen látogatás sose történt. Ha a prior vagy a provinciális esztendőben egyszer, legfeljebb kétszer be is nézett a klostromba, előre megizenték.

A priorissza hideg és méltóságos csodálkozására Marcellusz néhány latin szót mondott Szikárdusznak.

Szikárdusz pislogott, aztán bosszankodva szipákolt.

- Priorissza szóror, azért jöttünk jelentés nélkül, hogy lássuk klastromodat. És sajnos, látjuk. A veszteglés törvénye... ismeretlen törvény tinálatok?

Olimpiádesz szeme megrebbent. Arca elvörösödött. A kerengőn sokadozó, ijedt apácákra pillantott, és röstelkedve mentegetődzött.

- Nem voltam köztük, prior atyám, és lehet, hogy megfélemedeztek... De holnap kapitulumot rendelek.

A prior a fejét rázta:

- Nincs itt rend! Te vagy felelős! Jelenteni fogom prior provinciálisnak. Most pedig vezess bennünket a kertbe bele. Adj nekünk gyimelcsfa, ha van.

- Mit dolgoztok az ebédlőben? - kérdezte Marcellusz kedvetlenül.

- Súlyolunk - felelte a priorissza színtelen arccal.

S megindult volna előttük el az ebédlő mellett, de Marcellusz belépett az ebédlő ajtaján.

Valóban súlyoltak ott. Négy cselédapáca szalmacsutakkal dolgozott az ebédlő fehér márvány-lapjain.

Az egyik - egy fiatal, szép tekintetű leány -, ahogy oldalt pillantott, megrezzent, és fölállt. A csutakkal az arcát takarva fordult szégyenlősen a fal felé.

- Margit! - kiáltotta megbotránkozó hangon Marcellusz.

Akkor Margit megfordult, és a csutakot leeresztette. A szemét lesütve, szégyenlős mosolygással állt a terem közepén.

Csupa csata volt a köténye. A kámzsája föl volt kapcsolva csaknem térdig. Rózsaszínű karja is meztelen csaknem vállig. De micsoda kopott és víztől lucskos kámzsa volt rajta! És csupa mocskos víz a sarucskája is.

Ahogy a barátok szemét a karján érezte, gyorsan rávonta a kámzsa ujját, s az arca olyannyira elpirult, hogy a pünkösdi rózsa nem sokkal pirosabb. A lábára is lebocsátotta a kámzsát.

- Mi dolog ez! - képedezett Marcellusz. - Ki parancsolta neked ezt a munkát? - És a priorisszára meredt.

Margit megrándult, és hevesen szólott:

- Én magam kértem! Ugye, anyám, hogy magam kértem?

- Ő maga kérte - felelte Olimpiádesz röstelkedve -, és oly rimánkodva kérte...

- No de ez szörnyűség! - dörgött Marcellusz. - Mit szól a királyi család, ha megtudja?

Margit könyörgőn tette össze a kezét:

- Engedd, atyám, Jézus szerelméért engedd! Nem a munkáért cselekszem, hanem hogy az alázatosság erkölcsében gyakoroljam a szívemet.

Oly esennen könyörgött, s a hangja oly dallamos volt...

Jancsi káprázó szemmel bámult reá. A leány elhaló pirossága az ő arcára szállt át. Alig bírta az arcáról levenni a szemét. Csodálattal és megütközéssel nézte ő is, hogy a királyleány ruhája milyen csatagos. Még a fején fehérítő vélm is tele volt a sáros víz fröccseneteivel.

- Hát elég volt abból is - rázta a fejét Marcellusz -, eredj, mosakodj meg, és öltözz tisztába.

S Olimpiádeszhez fordult:

- A nemesek lányai henyélnek és vinyároznak, a király leánya meg dolgozik, mint valami szolgáló. Ennek nem jó füstje kél!

A priorissza szinte beteg arccal mentegetődzött:

- A kert sáros, és a növendék-lánykák a kisudvarra szorultak. Felszentelt apáca ha volt is ott, nem beszélt. És ezek az ispánlányok oly neveletlenek, makrancosak, szófogadatlanok...

- Mire való a parancs? Nincs erőd rá? Add más kezébe a tisztségedet.

- Én megállom a helyemet - felelte sértődve Olimpiádesz -, mióta priorissza vagyok, nagyobb a rend, mint valaha volt. De...

Elakadt a szava. Keserű könny csillant elő a szeme pilláján. Az ajkát összeszorította, s némán tessékelt a nagyudvarra nyíló vasajtó felé.

A két prior nem folytatta tovább a szemrehányást. Átmentek a tárt vasajton a nagyudvarra.

Hát a gyümölcsfák a nyolc esztendőn nagy fákká megnőttek. Különösen a diófák, a korai almafák és a korai körtefák. De tán a kajszibarackfák a legjobban. A fák között hosszú kötél volt kifeszítve, s azon kétrétbe hajtott kámzsák és harisnyák fehérkedtek... Az avultját majdnem hószín fehérre szívtá már a nap. Az újak sárgás színűek voltak.

- Julis! - kiáltott be a priorissza a konyhába.

Jancsi anyja legott előbukkant. Kötény volt rajta, s a kezében nyírfaseprű. Örvendezve pislogott a fiára, és szolgálatra készen állt meg Olimpiádesz előtt.

- Julis - rebegte Olimpiádesz -, mutass a frátereknek néminemű gyümölcsnövendéket. A kertjükbe ültetik.

- Van bőven - felelte Julis a seprűt eldobva -, de még aprócskák.

És csodálkozva pillantott a priorisszára.

Aztán a kert déli szögletére vezette a frátereket. Ott a szeméthalom körül százával vöröslött a sok különféle gyümölcs-növény. A gyümölcsmagvak ugyanis, amiket a szeméttel odaszórtak, kikeltek, és élni iparkodtak. Alma, körte zölden rügyezett közöttük, a barack pirosan. Némelyik már embernyi magasra nyúlott. És néhol a fák között is találkozott jókora növendék-fa, különösen a diófák alatt.

- Micsoda állapotok vannak itt - morogta halkan Marcellusz Szikárdusznak.

Szikárdusz még mindig bosszúsan a vállát rángatta:

- Mit tehetek velük? Inkább száz férfiklastrom, mint egy apáca! Nem pecsételhetek le szájak.

Marcellusz a priorisszára nézett:

- Megbüntesd őket szigorúan! Kenyér és víz! És ostor a hátukra...

- Holnap - felelte Olimpiádesz még mindig sápadtan - szigorú kapitulumot rendelek és diszciplínákat...

És Julishoz fordult:

- Segítsetek ásní.

A fráterek és két cselédapáca buzgón ásásba fogtak. Kiásták a nagyobbfajta fácskákat, és két halomba hányták. Egrest és veresszőlőt is ástott nekik az asszony. Az bizony már javában leveles volt, de megered az, ha úgy hajítják is el a földön.

Ahogy Jancsi oldalt pillant, látja, hogy két apáca jár a kertben a főépület fala mellett.

A két apáca fiatal. Az egyik húszéves-forma, fekete kendős. A másik surján leány, legfeljebb tizenhét éves, fehér kendős.

Az tűnt fel Jancsinak, hogy a fiatalabbik micsoda büszke járású, büszke fejtartású. A fejkendő (vagyis mint a klostromban mondták: *vélum*) állig fődte a nyakát, mégis látszott, hogy hosszú-nyakú. A fejét úgy tartotta, mint a nemes paripák, s a járása szinte katonás volt.

- Ki az a fehér páva? - kérdezte halkán az anyját.

Az anyja arra tekintett és elmosolyodott:

- Nagy úrnak a leánya az, fiam: Rátoldy ispán úré, Kinga szórór. Ugye, gyönyörű teremtés? De nem is mível az egyebet, csak a kezét mossa. Egy nap hatszor is megmossa a kezét.

A két fiatal apáca a kötélén száradó kámzsákra tapogatott. Leszedték a szárazát. Visszatértek.

A fráterek kiástak valami harminc fácskát, és két nyalábra kötötték.

Egyszer csak megjelenik a kertben Margit is.

Tiszta kámzsa és tiszta skapuláré van rajta, s tiszta fehér vélum a fején. A kámzsáját hátul összefogva lépked át a sáron, könnyedén lebegve, mint a fehér kócsag, és siet a fráterekhez. A nyomában egy ötéves forma, mindig mosolygó, barna bőrű növendékleányka, bizonyára István hercegnek a leánya, Erzsike.

- Szikárdusz atyám - mondja Margit kérőn -, egy frátered járt nálunk a minap, Julis asszonynak a fia, és hallottam, valami új imádságot hozott, Szent Ferenc imádságát, súlyos nyavalyákról valót. Írasd le nekem azt az imádságot, vagy engedd, hogy mink leírjuk.

Szikárdusz Jancsira nézett, aki lángba borult arccal hallgatta Margit szavait.

- Hoztál valami új imádságot?

- Hoztam mindenfélét - felelte alázatosan.

- Hát akkor írd le, hiszen tudsz írni. Olvasható az írásod?

- Olvasható - felelte Jancsi -, de csak ha lassan írok.

Margit akkor hozzáfordult:

- Írd le nekem, jó fráter. Jézus nevére kérlek!

- Leírom - rebegte Jancsi.

És áhítatosan pillantott Margitra.

A királyleány bársonyos, fehér arcán gyöngye pirosságot látott. Hosszú pillás, fekete szeme nyugodtan nézett az ő szemébe.

Olyan volt éppen, mint az álombeli parasztleány.

A fácskákat elültették a vörös Ábrahámmal szanaszét a kertbe. Jancsi szótlanul, álmodozó arccal dolgozott. Ábrahám, vagy ahogy a klostromban nevezték: *Ábris fráter* meg éppen szótlan természetű volt, hát némán dolgoztak.

Aznap nem is jutott Jancsinak ideje az imádság leírására, de másnap délelőtt elővette a cellájában a kis iratcsomót, amelyet a kebelében hozott Győrből.

Nézi, lapozza sorra, az utolsóra is eljut. A szeme aggodalmassá válik. Újra átforgatja az iratokat.

Szent Ferenc imádsága nincs közte.

Megint átforgatja, átlapozza egyenként, nézi elől-hátul: nincs közte!

Akkor már elfűtötte a meleg is.

No, otffelejtette az imádságot Győrben. Hirtelen indultak, csak egy *eridjetek* szóra, s ő nem is nézte ott, micsoda iratok vannak egy csomóban. Valamelyik fráter bizonyára érdeklődött iránta, s a maga asztalára tette.

No, ebből baj lesz! Pontos, rendes ember volt, és Szikárdusz prior ugyancsak becsülte az értékes kehelyért. „Fráterkám”, „Jancsikám” volt a neve. A társai is becsüléssel néztek rá a kehelyért. Röstellte hát, hogy a kapitulumban feledékenységgel kell vádolnia magát. S még rá: imádságot feledni el!... És a prior is megígérte a királylánynak. Hogy bosszankodik majd a prior!

És még csak egy szavára sem emlékezik annak az imádságnak, hogy nagyjából leírhatná!

Kedvetlen töprengéssel bámult az iratokra.

...Elvégre is - gondolta aztán - ezek az imádságok se termettek, mint a mandula, hanem csakúgy készültek, mint a szentképek és feszületek. Nem eszelhetnék-e én valami effélét magam is össze?

Gondolkodott:

Az imádság megszólítással kezdődik, még a miatyánk is, csakúgy, mint a levél. Mi egyéb is az imádság, ha nem levél: a Földről az Égbe. Istenhez, Jézushoz, Máriához, szentekhez. Elmondjuk a levélben a bajunkat, és könyörgünk válaszáért. Csak éppen hogy nem szóbeli válaszáért.

Az apáca Máriához könyörög, tehát Szent Ferenc imádsága levél lesz Máriához.

Átment tentáért, papirosért Dezső lektorhoz, s beült vele a könyvkötő cellába. Világos, száraz cella volt az, napra néző. Asztal állt benne és fűzőállvány, oldalt meg kicsi prés. A sarokban nagy halom régi papiros hevert. Bélelni való papiros volt. Sok tiszta hátú lap találkozott közte.

Jancsi fráter kiválasztott egynéhány tiszta levelet, és az asztalra könyökölt. Mi legyen a megszólítás?

Gondolkodott. Megnézte a lúdtollat. Faragott rajta. Megnézte a tentát is. Aznap töltöttek frisset. Gondolkodott.

Aztán megmártotta a tollát. Visszafröccsentette a fölösét. Írt:

Meltosagos sciuz Maria scenth anham az keyc mogosban es oz chillaguc fulut.

Így írtak akkori időben. S írni csak lehetett valahogy nehezen, de el is olvasni a más írását, az már olyan tudomány volt, hogy legfeljebb két szerzetes ha akadt a legnépesebb klostromban is. Fordítsuk hát a mostani betűkre Jancsi fráter imádságát, ahogy sok gondolkodás, sok félbeszakítás, sok tentamártás után megírta:

Méltóságos Szűz Mária, Szent Anyám, a kék magasban és a csillagok fölött! Ki a legnagyobb Szeretet szülője, emtetője, fölnevelő anyja voltál, hozzád fordulok, jóságos, irgalmasságos Szent Asszony!

Hozzád könyörgök a porból, én erőtlén földi semmi, beteg ágyon szenvedő - isz a hitvány kis bogár is minden fűbe kapaszkodik elveszendő életében! Én a te szent palástodba kapaszkodom vakmerőn! S könnyes szemmel kérve kérlek: ments ki az én kínjaimból! Könyörülj meg búsra fordult, jajgatással és nyögéssel keseredett életemen.

Te is, míg e Földön jártál, Mennyben lakó Szűz Anyám, a fájdalmak éles törét szívedben hordozád, tudod mi a szenvedés! Ezen a földi emlékedre, itt hullatott könnyeidre emlékezzél, kérve kérlek! S emlékezzél: Szent Fiad is míg az emberek között élt, mennyi kórságra tekintte könyörülő szívével! Ó, mutass rám a magasból! Ó, mutass rám szent ujjoddal! Ó, mutass meg Szent Fiadnak; s mondd:

- Fiam, egy beteg kér!

S akkor az én uram, Jézus, meghallja nyögésemet, s aláhulló szent árnyéka ágyam fölött elvonul...

Alázattal bízom benned, és jóságod köszönöm! Éltem maradó gyertyája oltárodnál fog lobogni. S ha egykor síromba térek, utolsó sóhajtasommal szent neved rebegi ajkam! Ámen.

Vesperásig dolgozott ezen az imádságon, nem a megépítésén, hanem a betűk összehordásán. Bizony girbe-gurba sorok voltak, s a betű: egyik jobbra dőlt, másik balra. Végre is elkészült vele.

De bizony sok volt a törlés és az átírás benne. A lúdtoll is végigpeckelt rajta egynéhányszor. És malac - a tenta sűrűsége miatt - volt benne egy konda.

Ráharangozták a vecsernyét. Félretette az írást másnapra, hogy letisztázza.

6

Mise után hazatérte a prior megszólította:

- Fráter, az imádság?

- Már tisztázom - felelte Jancsi. - Ma letisztázom.

- Ne siess vele. Inkább két nap, három nap, hogy az apácák el tudják olvasni.

Ezzel meg volt szabva, hogy három napig kell hevernie az imádságnak.

No de a kertben is volt még valamelyes dolog. A hagymát ültették el Ábrahám fráterrel.

Mikor azt az ágyat is begereblyélték, Jancsi végignézett a kertjén:

- No, most már - mondotta - csak Isten áldása jöjjön.

És Ábrishoz fordult:

- Van valami dolgod odabe, fráter?

- Nincs - felelte Ábris.

- Akkor hát gyerünk talán ki, s vágjunk néhány vesszőt. Ezek a kosarak mind romlottak.

A vesszőkosarakat értette, amelyekből a vereshagymát és a magnak való répát, petrezselymet ültették ki, s bizony szakadozottak voltak.

Bementek a priorhoz, engedelmet kértek, áldást térdeltek, s kimentek a házból a Duna-partra.

Az idő napos volt, de hűvös tavaszi szél rázogatta a sárga barkás fűzágakat. A Dunán egy vontatóhajó kürtje riogott, és ostordurrogások voltak hallhatók.

A parton bőven nőtt a fűzfa. Immár levelesedett is a fiatalja. Nyestek belőle jó nyalábbal.

Ahogy ott nyesegetik a vesszőt, Jancsinak eszébe jut, hogy gyermekkorában elloptott egy buckó máriakövet, és a vízbe rejtette. Vajon ott van-e még?

Kereste a részeg emberként félredülő fűzfát. Meg is találta. De mintha nem az a fa volna! Hiszen az a fa a vízben állt, éppen a Duna szélén. Ez a fa meg két ölnyre is van a víztől.

Micsoda különös gondolat volt az, hogy ellopta azt a követ? Minek lopta el? Hiszen tudhatta gyermekésszel is, hogy ő sohasem épít templomot. Bűn volt-e az, hogy ellopta? Akkor nem érezte bűnnek. Bűn-e az, amit nem érez bűnnek valaki?

...Mégis ennek a fának kell lennie - gondolta. A víz meg volt áradva akkor. Most nincs annyira.

Emlékezett rá, hogy két lépésnyire tette a követ a vízbe a Duna felé. Nincs ott két lépésnyire semmi, csak serkedő bürök. Mégis beleszurkált a földbe. Beleszurkált először két lépésnyire. Puha volt ott a föld, homokos. A második szúrással keménybe ütődött a kése. Kiásta a keményet: csak egy málladozó tégladarabot talált.

De hiszen nem a mostani lépései szerint kell keresnie!

Felére szabta a távolságot. Újra szúrta. Újra követ érzett a kése ütődésén. Azt is körülásta. S kiemelt egy gyermekfejnyi követ. Megkaparta.

A kő csillant.

Jancsi fráter nem örült neki. Jobban örült volna, ha nem találja meg. Akkor azt gondolhatta volna, hogy a kőre ráakadtak később a munkások, és visszatették. De íme, a kő itt van. Oly nagy idő múltán is előkerült! A kő! A bűn!

Az első gondolata az volt, hogy bedobja a Dunába. De hiszen ha bedobja is, rágondol majd, valahányszor erre jár. Nem, nem dobja be. Hazaviszi. Hadd emlékezzen mindig reá. S ha bűnre készítő gondolata lesz, hadd figyelmeztesse ez a kő, hogy a bűn mindig előkerül, visszatér!

Fogta a követ, és a vesszőnyalábhoz vitte, amit már lemetszett.

Ábris fráter ránézett. Jancsi azt várta, hogy kérdez: micsoda kő az?

Megmondta volna neki.

Ábris azonban mást szólt:

- Hallod-e, fráter: az éjjel beszéltem álmodban.

Jancsi felnyitotta a szemét:

- Mit beszéltem?

- Nem tudom - felelte Ábrahám nyugodtan. - Nem értettem. De már az előbbi éjjeleken is hallottam. Nem vagy pedig beteg.

- Nem - felelte Jancsi, a vesszőket felnyalálva -, talán megfáztam kissé...

S az arca nyugtalanná vált. Áttért egy másik fához. Ott folytatta a nyesést.

...Vajon mit beszéltem? - tűnődött magában.

Az álomban való beszélés nem bűn, de mióta a szigeten van, az elméje folyton a királyleánnyal foglalkozik. Csodálja, mint valami oltárképet. Az se bűn. Hogy a királyleány az imádságot kérte, nyugtalanul aludt utána, de hát az is érthető. Bárki is nyugtalanul alszik, ha a király vagy a leánya efféle megbízásra érdemesíti. Mégis nem szerette volna, ha valaki belebotlana a klostromban. Mert ha királyleány is, mégiscsak leány, és nincs szörnyűbb valami, mintha szerzetes a nőkre gondol.

S hogy épp Ábrahám botlana bele!

Eszébe jutott, hogy mikoriban gyermek volt, Ábris frátert nagy vezeklésben látta. Mért vezekelt? Emlékezett rá, hogy azt mondták: elhagyta a klostromot. De mért tért vissza? Hiszen a klostrom szegénységnek a háza, s az élet a koldusnak se szoros annyira. Miért tért vissza, ha már egyszer kívül volt rajta?

És Ábris fráter arca olyan különösen mélázó. Sose nevet, sose haragszik, ritkán ha szól. Akkor is csak kérdez, s utána elgondolkodik. Olyan, mintha nem volna agyveleje, csak épp hogy fennjár, mozog, dolgozik, imádkozik, mint valami alvajáró.

Mióta nem látta, megvénült. Veres hajában megszaporodtak a fehér szálak. Az arca kezdett hasonlítani Marcellusz szigorú, szögletekkel telt arcához, csak épp hogy szélesebb volt. Persze ő nem rendelkezett soha senkivel, s nem is nézett rosszállón soha senkire. Mikor együtt volt a szerzet, akkor is úgy ült köztük, mintha siket volna, mintha egyedül ülne, mintha az agyveleje hiányozna.

Szótlanul tértek vissza a klostromba. A vesszőnyalábot és a követ letették a prior ajtaja előtt. Jelentkeztek áldásért. Aztán a kertbe vonultak be, hogy a kosarakat megjavítsák.

Egy padocska állt a kerti ház előtt. Arra ültek. Jancsi előrerakta a rissz-rossz kosarakat, s munkába fogtak.

- Ábris fráter - szólalt meg Jancsi -, te világban forgott ember vagy. Kérdeznék egyet-mást, ha megengeded.

- Kérdezz - felelte Ábris fráter nyugodtan.

- Mikor léptél be a szerzetbe?

- Ezelőtt tizenkilenc esztendővel.

- Mennyi idős korodban?

- Talán húszéves voltam.

- És miért léptél be?

Ábris hallgatva válogatott a vesszők vékonyában. Közben egy legyet is elintézett a keze fejről. Míg végre felelt:

- Mért léptem be? Nem értem, hogy kérdezhetsz ilyet? Tudhatod, hogy kétféleképpen jut be ide a földi ember. Vagy angyal vezeti be, mikor még gyermek. Vagy az ördög elől menekül be, mikor már érett.

Jancsi elbámult, ennyi szót egyfolytában nem várt a frátertől.

Megint megszólalt:

- De hát, fráter, azt mondják, hogy te nemesember vagy, és hogy birtokod is van.

Ábris a fejét rázta:

- A szerzetesnek nincs birtoka. Ami földi örökségem volt, elhagytam. Az égi örökségért. Elhagytam.

- Eszerint apád már nem él.

- A teste már nem él. A mohi mezőn porlad. Három bátyámmal együtt.

Sóhajtott. Aztán megeredt a beszéde.

- Szomorú idő volt az, János fráter, az a tatárjárás. Én tán tizennyolc éves voltam akkor. Nem írtuk fel a születésem esztendejét. Legénysorban voltam: a bajszom is pelyhedzett már.

Engem mégis otthon hagytak, hogy maradjon férfi is a háznál. Mondhatatlanul bosszús voltam érte. Sírtam is dühömben. De apámnak nem lehetett ellentmondanom.

A birtokunk Esztergom megyében van. A csata után már negyednapra megtudtuk, hogy az ország elveszett. Összeszedtük ami ezüst- és arany-marhánk volt, és útra keltünk. Három leánytestvéremmel meg az anyámmal. Pozsonyba. Hogy miért éppen oda? Hát azért, mert a többi vár már úgy megtelt menekülőkkel, hogy nem nyitottak kaput. De hál'istennek, hogy Pozsonyba. Sok mindent látni ott. Sokat tanul a magunkfajta.

A tatárok eltakarodása után hazatértünk. A házunkat omladékban találtuk. Mindenünket eldúlt, elrablott a tatár. Mindösszesen egy jobbágyunk maradt meg: egy Miklós nevű fiú. Az is nyomorékká volt vagdalva. Mondta, hogy apámék nem tértek haza.

A házunk siralomházzá vált. Hónapokig laktunk az omlott házban, csak épp gallyal, góréval tetőztük. A megmaradt pénzünkön jobbágyokat és jószágot vettem.

Egy nyáron, aratás előtt való héten odavetődik két domokos barát. Marcellusz az egyik - akkor még fiatalember, a másik idősebb, Teofil nevű. Az már meghalt.

Összehívatták a környék népét, és prédikálnak.

Mit prédikáltak? Már elfelejtettem. Olyanfélét prédikáltak, hogy térjenek az emberek Istenhez, mert az ország romlásának az az oka, hogy mindenki elfordult Istentől. Isten ám szenvedéssel nemesíti az embert, ha megfélemledik emberi voltáról. Röviden szóljak: igen tanulságos, szép prédikációk voltak azok.

A két fráter oltárt állított egy hársfa alatt, fehér abrosszal leterített asztalból, és ott az árnyékban napestig gyóntattak.

Egyébképpen is szépen, csendes viselkedtek. Az asztaluknál ettek, de sem húshoz, sem borhoz nem nyúltak, csak alig valamicske kenyeret és főzeléket ettek.

De leginkább szemembe ötlött nekem, hogy valahányszor anyámmal, húgommal, nénémmel beszélnek, mindig a maguk kezére, az olvasóra szegzik a szemöket, csak épp alighogy rájuk pillantanak. Az asztalnál is. Énnekem azonban csakúgy néznek az arcomba, mint ember embernek szokott.

Éjfélkor, ahogy kimegyek - gazdaszokás szerint -, valami különös mormogást hallok, és a két fráter ablakán fény verődik ki az udvarra. Az ablak nyitva volt.

Odalopódzok, hogy mit művelnek. Hát a szoba közepén térdel mind a kettő. A matutinumot mondják. Akkor ugyan nem tudtam, hogy az matutinum, csak bámultam, hogy még éjjel is ájtatoskodnak.

Félóra múlván, mikor visszaérek, a világosságot még mindig látom, de mormolás helyett valami különös csattogást hallok.

Beleselkedek újból, hát az öreg fráter ostorral veri a fiatalnak a hátát. S a fiatal hangosan imádkozik, de latinul.

Bennem elhűl a vér. El nem vélhetem: mit vétett az a fiatal fráter? A Ponciusát! - gondoltam, ez már mégis sok! Ha abba nem hagyja...

Egyszer csak látom, hogy az öreg is leereszti derékig a csuháját, s a fiatal veszi fel az ostort.

Az öreg pedig elkezd nagy hangosan:

- *Domine ne in furore tuo arguas me...*

S mondja a zsoltárt.

Nekem még a fogam is vacogott. Egyszerre megértettem, hogy nem büntetésből verik egymást, hanem vezeklésből.

Íme - gondoltam megrendülve -, ezek az ájtatos jámbor barátok mily töredelemmel tisztelik Istent, és mégis ostromozzák magukat, hogy el ne kárhozzanak! Minő ostromozást érdelek én, aki az Istenre sohase gondolok, nem böjtölök, nem imádkozok, ellenben káromkodok, mint a tatár, dühösködök, mint a veszett kutya, szoknyák után szaladgálok, evésben, ivásban tobzódok, olyan vagyok, mint az oktan állat.

Alig alhattam, csak hánykolódtam az ágyamon. Reggel a két fráter nagy áhítattal miséznek. Az egyik fekete misét mond a halottakért, a másik piros misét az élőkért. Közben megáldoztatják mindazokat, akik gyóntak. Mise után megkeresztelik a gyermekeket, esketnek is valami hat párt. Pénzt nem fogadnak el: adjuk majd a kolduló barátnak, ha nálunk jár. Végül bejönnek hozzánk, letérdelnek a szobánk közepére: elmondanak egy *veni creator*-t, egy *pater*-t és egy *oratio*-t - kéri Isten áldását a házunkra.

Végeztek. Valamicske kenyeret ettek reggelire. Kértek, adjak szekeret a legközelebbi tanyára, ahol pap nincsen: délután ott folytatják.

Befogatok négy lovat, és magam is felülök, velük szemben.

- Jó fráterek - mondom nekik az úton -, mindent megértetek a ti jámbor viselkedétekben, csak azt magyarázzátok meg nekem, miért nem néztetek anyámra meg a velem egytestvér leányatyámfiakra?

Feleli erre az öregebbik:

- Mink nem nézünk nőkre soha.

- De hát miért?

- A nők megrontják a lelket.

- De hát hogyan?

- Mindenféleképpen.

- De hát titeket nem ronthatnak.

- A szenteket is.

- Mégis hát miképpen? Mondjuk, hogy egy jó nő... A jó nő csak nem?

- Azok is.

- De hát miképpen?

- Úgy, hogy a földhöz foglalják az embernek a lelkét.

- Bocsássatok meg - mondtam -, de én tudatlan ember vagyok: örömet tanulok okosságot azoktól, akik nálamnál többet tudnak. És ti sokat tudtok. A szavadra, jó fráter, azt gondolom, hogy: a nőt is Isten teremtette!

- A nőt is - felelte az öreg. - De nem azért teremtette, hogy rabjai legyünk. A nő pedig, látod, minden magaviseletével azon igyekszik, hogy a férfit rabjává tegye. Már az öltözködése is olyan, hogy megfogja vele a szemedet. És megfogja először a szemedet, aztán a lelkedet. Isten helyett őt imádod. És inkább kívánod a földi életet, hogysem a mennyeit. Pedig a földi élet nagy piszokfészek, a mennyei élet meg örökszép, tiszta fényesség, angyaloknak és méltó embereknek gyönyörű társasága Isten körül. És ládd, mégis a földi életért cseréli el sok ember az örök üdvösségét!

Nem értettem a beszédet tisztára. De annyit megértettem belőle, hogy meg kell különböztetnünk a testi életet a lelki élettől. Eszembe jutott apám és bátyáim. Azok is testi életet éltek. A házunk szünettelen dorbézolásnak a háza volt. Egyik vendég ki, a másik be. Vagy mink látogattunk által a szomszéd nemesekhez. Én magam is gyerekfejjel gyakorta voltam olyan részeg, hogy nem állhattam a lábamon. Ha pedig se nálunk nem volt vendégség, se mink nem mentünk sehova, civakodás és haragos káromkodások tanyája volt a házunk.

A bátyáim különösen gazfickók voltak. De erről nem beszélek. Isten nyugtassa őket. Vérük omlott a hazáért. Isten bizonyára megbocsátja a halálért az életet.

A két fráter eltávozása után sokat gondolkodtam a beszédükön. Én igen tudatlan vagyok - gondoltam. Az a két fráter meg igen tanult és eszes. És lám, én azt gondolom, csak mese az Isten, meg az égi világ, ők meg azt gondolják, valóság.

Már máskor is voltak nekem lelki kérdéseim, különösen mikor egymagamban hevertem a réten vagy a forrásunk mellett. Hogy mondok: miért él az ember? Mért szenved némelyik teljes életében?

Egyszer egy döglött szarvasbogarat láttam a fekvőhelyem mellett, a gyöpön. Mondok magamban: Ez is élt. Csakúgy volt szeme, orra, szája, szíve, gyomra, mint nekem. Egyazon értéke volna ennek az életnek az enyémmel? És egyazon végünk?

Végre is elibe terjesztettem a családomnak, hogy osszák meg maguk közt a birtokunkat, ahogy akarják, én nem törődök többé a világ javaival. Megyek a dominikánusok közé.

Sírtak, könnyörögtek, szamaraztak. Hasztalan. A beszédük csak igazolta a fráter mondását, hogy a nők elfogják az embert a lelki élet elől. A nők az állati élet fenntartói a Földön: együnk, igyunk, szaporodjunk, járjunk szép ruhában, táncoljunk lehető sokszor, és beszéljünk mindenféle haszontalan beszédek - ennél tovább nem terjed a gondolkodásuk.

Egy éjjel lóra ültem, és bezörgettem a budai klastrom ajtaján.

Ábrahám fráter mindezt olyanformán mondta el, mintha magában beszélne. Közben lassan, de erős kötésekkel fonogatta a kosarat. Csak akkor tekintett beszéd közben Jancsira, mikor a nőkről beszélt.

Jancsi érdeklődéssel hallgatta, s a beszéd végén zavarodottan pillogott.

...Miért beszéli el ezt nekem ez a fráter?

Néhány percig csendesesen ültek. Jancsi egy kosarat megvégzett. Levagdosta róla a kiálló végeket. Aztán Ábrahámra nézett.

- Ábris fráter! Mikor én gyermek voltam, te szakadást vezekeltél. Emlékszem is rá: azt mondták, hogy megszöktél egy nő miatt.

Ábris fráter mélyen behunyta a szemét, és csak percek múlván felelt bús-csendesen.

- Az ördög megpróbált.

- Ha talán fájdalmas emléked neked, ne mondd el, Ábris fráter. De gondoltam, hogy...

Ábris fráter melegen pillantott Jancsira, és bólogatott:

- Te jó fiú vagy. Nem is tudom, hol szerezted az okosságodat ilyen fiatal korban? De elmondom. Ez is hozzátartozik a vezeklésemhez, hogy elmondjam.

- Tán huszonnégy esztendő voltam, mikor a sekrestyésünk megbetegedett. A veszprémi klastromunkban történt. A prior engem rendelt helyettesének.

Egy misén felötlik nekem egy fiatal, gyászruhás asszony. Nem szoktam pedig asszonyokra nézni. De úgy állt a szeme rajtam, mint a tüzes parázs. Csak nézett, nézett.

Rábámultam, hogy mit néz rajtam. Sosem ismertem. Kék szemű, halvány képű nő volt, kissé szeplős az orra körül, és hosszúkás ujjú, fehér kezű. De különösen hát a szeme, mint a tavaszi ég kékje... A gyászruhában olybá tűnt fel nekem... mint valami feketébe öltözött, fehér márványkő-kép...

Csak nézett, nézett.

Ha háttal fordultam neki, akkor is éreztem, hogy néz.

Mit néz rajtam?

Aztán eljött másnap is, harmadnap is; napról napra ott ült, és mindig csak engem nézett. Még éjjel is a dormitóriumban rajtam éreztem a szemét.

Kék volt nekem még az éji sötétség is.

Átküldenek egyszer az apáca-klastromba. Halat vittem át kosárban. Nagy Pál kolduló fráter volt velem. Az ottani apácák klauzúrája nem volt olyan erős. Nappal gyakorta bejártunk a hátsó udvarukba. Élelmiszereket cseréltünk velük, csaknem mindennaposan.

Hát ott találom. Apáca volt valamelyik rokona, s a kíváncsiság bevitte a konyhába: hogyan sütnék-főznek az apácák.

Hát ott áll az ajtóban. Elpirul, hogy meglát. Én is elvörösödök. Lesütöm a szememet, mintha a lábára néznék. Szép keskeny lába volt. Arra még inkább elvörösödök. Alig tudtam elmondani, hogy három nagy fogast küldtek nekünk Tihanyból, s hogy kell-e nekik belőle.

Az apácák szemlélgetik a szép nagy három fogast, s megyen egyik a priorisszához, hogy megkérdezze.

A gyászruhás asszony megszólal:

- Jó fráter - mondja kedves gyermekhangon -, vajon rokona vagy-e a sümegi Szele fia Péternek?

- Nem vagyok rokona - feleltem a szememet lesütve.

Azt mondja erre:

- Különös.

És néz rám, mint a templomban szokott.

Én is ránézek, hogy mi különös van abban? Soha hírét sem ösmertem én Szele fiának, se sümeginek, se máshonnainak.

Bár annak utána ne szoltam volna semmit, s nem történt volna semmi. Mert ördögnek fonala a szó: abból fon kötelet, hogy elránthassa a keresztény lelket.

Aszondom neki, hogy mondok:

- Miért különös?

- Azért - feleli -, mert az én szerelmes uram szakasztott éppolyan ember volt, mint te vagy, fráter. Hogy azt hittem, rögtön meghalok, mihelyt megláttalak!

Avval elmondja, hogy az ura mindjárt az esküvőjük után hadba ment Kemény fia Lőrincsel, és ott is maradt. Az 1250-i hadjárat volt az, mikor Béla király Ausztriába ment a bosszúálló haddal, és diadalmasan végezett is.

És aztán így szól az özvegy:

- Vajha eljönnél hozzám, és látnád a képét. Akkor hinnél nekem. Mert egy olasz képíró pingálta őt le még vőlegény korában. Anyád is ha látná, csak azt mondaná, hogy te vagy.

Az öreg Nagy Pali fráter is álmélkodva hallgatja a beszédet, és azt mondja:

- Bizony megnézzük azt a képet! De adj valamit a klastromnak is, különben nem mehetünk hozzád.

- Adok - mondja nagy készséggel -, adok egy kosár tojást vagy pénzt, ha jobban szeretitek. Adok szívesen.

Hát elmegyen haza. Nem messze lakott a klastromtól, alig tizedik ház. Mink is kisvártatva utána eredünk. Betérünk hozzá. A kép ott függ az ágya fölött. Egy vörös fiatalember. Szakasztott olyan csúnya, veres pofa, mint az enyém. De annyira olyan, hogy szinte a szavunk is elállott, mikor megláttuk.

Akkor este próbáltam először ciliciumot a derekamra. Kikértem a ruhatárból egy szögekkel tüskés vasövet; és este lefekvéskor felcsatoltam.

Mintha valami jégnyelvű állat nyalt volna végig, mikor a hideg vas megérintette a testemet. Egy óráig rajtam volt. Szenvedtem. Imádkoztam. Aztán mégiscsak levetettem. Nem viselhettem el.

- Lehetetlen - mondtam másnap a ruhatáros fráternek -, lehetetlen, hogy ezt ember elbírja.

- Hallod - felelte elmosolyodva -, öt éven át viselte ezt az övet Marcellusz fráter. Most nem tudom, mit visel. De nem is evvel való kezdeni, hanem abaposztóval.

De én nem tettem fel az abaposztót se. A nagybőjtre hagytam.

Másnap a fiatalasszony megint ott ül a misén. Ahogy a perselyt körülhordom, belé vet egy kis összegöngyölt papirost.

Azt kellett volna cselekednem, hogy odaadjam a priornak. De az ördög már akkor fogott. A farkas a fogával ragadja meg az embert, az oroszlán a körmével; az ördög az asszony szemével.

De a vadállat, az csak a testét emészti el az embernek. Az asszony a lelkét.

Még a belső részem is reszketett, mikor a levelet kiloptam a perselyből.

Mit írhat nekem?

Alig is vártam, hogy felbontsam, megnézzem. Gondoltam, elolvasom akárhogy is, de nem bírtam. A könyvi betűt is nehezen fogja a szemem, hát még a leveleset!

Arra gondoltam, hogy megmutatom valamelyik klerikusnak. Ráfogom, hogy a templomban találtam, mikor a templomot söpörtem. De hátha benne van a nevem is a levélben?

A priorunk, Sámuel fráter, szigorú ember volt. Megtörtént, hogy fráternek az ágyában levelet találtak. A fején égettette el a levelet.

De még tán azt is elszenvedtem volna, hogy nekem is tüzet rakjanak a fejemen, ha arra nem gondolok, hogy az asszony is bajba kerül érte.

Sose is tudtam volna meg, mi van a levélben, de az ördög ha levelet írat, embert is kerít hozzá, aki elolvassa. Aznap délután kiküld a prior a lakatoshoz, hogy javítsa meg a templom zárát.

Megint Nagy Pali fráter a kísérom. Ösmertem, hogy micsoda kíváncsi ember.

- Hallod - mondom neki -, nehogy arra menjünk az asszony felé.

- Miért?

- Vélem, hogy bűnre csal engem.

- Hogyhogy?

S meghökken.

- Levelet írt nekem.

- A fenét! Mit írt?

- Nem tudom. Nem is vagyok rá kíváncsi. Itt a levél. Éppen jelenteni akartam a prior fráternek, de a klastrom pénzét olvasta. Mikor visszatérünk, odaadom neki.

Nézi a levelet, forgatja. Persze ő se tudott olvasni. Isten nyugtassa. De rágta a kíváncsiság.

- Hallod-e - mondotta. - Mégis jó volna tudni, hogy mit ír. Legalább nevetnénk egyet rajta.

- Én is gondoltam rá, de tudod, hogy regulába ütközik.

Hallgatva megyünk az utca végéig. Ott megszólal.

- Hallod-e - azt mondja -, van itt egy ösmerős levélíró zsidó a piacon. Elolvassa az ingyen is.

Hát elmentünk a zsidóhoz. Elolvasta a levelet.

Maszlagos szavak voltak benne. Hogy azt mondja:

Isten nem barátnak teremtett téged. Csak a csuhád barát. Jövel: Légy az én férjem! Isten akaratát lásd abban, hogy engem hozzád vezetett. A férjem ruhái megvannak, és éppen rád illenek. Fegyverei is a tiéd.

Nagy Pali megijedt. Magam is.

- No - azt mondja -, ezt jelentened kell a priornak.

- Meg is teszem - feleltem neki. - Csak attól tartok, hogy a prior valami csúfot cselekszik az asszonnyal. Vagy kiűzi a templomból, vagy egyébképpen csúfolja meg. Várjunk, míg szólhatok vele, hogy ne kerülgesse engem. Megteszed nekem, ugye, hogy addig hallgatsz?

- Hát persze - azt mondja.

Másnap az asszony megint ott ül a misén, és néz-néz, hogy a lábam is remeg belé. Én meg nemhogy szóltam volna neki, hanem még a persellyel is elkerültem.

Aztán így folyt ez napokig. Már a vecsernyére is eljárt, és nézett, nézett: szívott magához a szemével. Szívott! Szívta a véretem, lelkemet! Szívta a szemével.

Egy vecsernye után kimentem a templomból.

S még azon éjjel útnak eredtünk. Hazavezettem a Bakonyon át - mihozzánk.

Otthon szívesen és örömmel fogadtak bennünket. A nőtestvéreim mind férjnél voltak már, de azért kiadták a részemet a jószágból.

Egybe is keltünk.

Egy petrinus összeesketett bennünket. Igaz, hogy kényszerítettem rá. Fogtam egy buzogányt, és azt mondtam: fejbe ütlek, ha össze nem esketsz! Hát elmondta a házasság formuláját, s azontúl férj és feleség voltunk.

Eszteendő múltán egy holt gyermekünk született.

Énbennem már előbb is meg-megmozdult a lélek. Sokszor, mikor ránéztem arra az üresfejű asszonyra, elgondoltam, hogy tíz-húsz év, és elhervad a szép bőr, elfonnyad a szép hús, a legszebb macskából is vén macska lesz valamikor, és én az örök életre való jussomat egy vén macskáért adtam oda! Hát nem vagyok-e én százszorta bolondabb a bibliai Ézsaunál!

Akkor, hogy az a holt gyermek ott feküdt az ágyon, megrázkódott bennem a szív, és azt mondtam magamban:

- Mi jogon várok én örömeiket Istentől? Elfordultam tőle; Isten is elfordult éntőlem. Ez csak az első csapás, ami ér. Isten várt egy esztendeig, most kezd sújtolni.

Mondhatatlanul elbúsultam.

Egy napon meg is kérdeztem az asszonyt, hogy, mondok, hol van a csuhám, skapulárem?

- A ruháskamrában - feleli elnyíló szemmel. - Miért kérdezed?

- Csak - mondom - kérdzem.

Csak áll, mint a bálvány. Ránézek megint:

- Mit gondolsz, asszony, várjuk-e tovább, hogy ránk szakadjon az Isten ítélete?

- Mit akarsz? - azt mondja olyan megdöbbenve, hogy azt hittem, a szíve kiüti a mellét.

- Visszatérek a klostomba.

Nem, ő arról nem akart hallani semmit. Elém térdelt, mint valami isten elé, és úgy esdekelt, hogy ne hagyjam el. Avagy nem volt-e ő énnekem szerető hitvestársam? Bántott-e valaha csak egy rossz szóval is?

A sírást én nem bírom se nézni, se hallgatni. És különösen az asszonysírás... És hát nem volt rossz asszony, nem mondhatom, hogy a lelke rossz lett volna. Minden este imádkozott velem, és kérte Istent, hogy ne haragudjon ránk.

Főzni is jól főzött. És hát igazán olyan volt, mint a lábhoz simuló macska.

Még fél esztendeig éltem vele, de a lelkemet mind gyakrabban mardosta az a gondolat, hogy elcseréltem az Eget a Földért.

A feleségemnek nem beszéltem róla. Ő is búsabb volt, mint szokott lenni, de azért gondosan forgott minden dolgában. Olyan jól gazdálkodott, mint valami férfi.

Egy este hozzám dőlt, és egy forró könnycsepp esett a nyakamba.

- Miért sírsz?

- Ugye - azt mondja -, nekünk nem ad gyermeket az Isten?

- Magam is azt vélem - feleltem bús szívvel.

Azon éjjel semmit sem aludtam.

Másnap hajnalban azon színnel, hogy vadászni megyek, lóra ültem, és idejöttem Budára. A lovam még a határban elhagytam. A köntösömet megszagattam, és belocsoltam szarvasvérrel. Az íjamat, puzdrámat, lándzsámat, törömet is vérbe kevertem, s elhántam egy bokor mellé a ruhám közelében.

S jöttem tovább gyalog, míg végre eljutottam a várba. S becsöngettem.

Mit bámulsz ezen annyira? A klostromban minden fráternek megvan a maga története. Mindenkinek. Akinek pedig még nincs, annak majd meglesz! Nem vagyunk angyalok!

S letette a megfont kosarat. Keresztet vetett magára, és otthagyta a bámuló frátert a kertben.

7

Jancsi fejét megzavarta ez az elbeszélés. Ő eddig a fiatalok között élt, novíciusok, klerikusok között. Azok ha susogtak is olykor valamit, lecsi-fecsi beszédnek gondolta. Hogy most egy érett korú fráter ereszkedik vele bizalmas beszédbe, s hogy a nőket oly veszedelmeseknek mondja, ez már súllyal esett az elméjébe.

Különösen hatott pedig rá az a nyilatkozat, hogy a klostrom minden idős fráterének volt botlása. Vajon Marcellusznak is? Dezső fráternek is? Szikárdusznak is? Lehetetlen!

De mikor olyan bizonyosra mondta!

Kereste az alkalmat, hogy újra szót kezdhessen Ábrahámmal, de az bevonult a cellájába. Egyik fráter a másik cellájába nem léphet be. Azután meg vecsernyére csengettek. Vecsernye után vacsoráznak, vacsora után kompletára mennek, kompleta után hét zsoltár hosszányi beszélgetés van ugyan, de csak együttesen, aztán mindjárt csengetnek, s másnap mise utánig veszteglés van a klostromban.

Jancsi hát csak magában tünődött.

Hogy a nő veszedelem és kárhozat, sokszor hallotta. Tanították is a szerzetben. Ádám mily becsületes ember volt, s a kívánságokkal bélelt, ostoba nő hogy berántotta a boldogtalanságba! Mózesnek nem volt felesége, sem a prófétáknak. Az apostoloknak, a szent remetéknek, a szerzetalapító szenteknek ha volt is, elhagyták, mint valami rossz bocskort. A lelki életet élő emberek mind elfordultak a nőktől. Harcoltak a tulajdon testük ellen, hogy a lelkük szabaduljon tőle.

Ábrahám fráter igen megvilágosodott elméjű ember. Világosabb elméjű talán a mestereknél is.

Másnap délelőtt bűnvalló kapitulum volt. Csupa apróságokkal vádolták magukat.

Ábrahám fráter is előállt. Csüggedt fővel mondta el a szokásos vádló formát, s utána így szólt:

- Hiábavalóságokat locsogtam tegnap a kertben ifjabbik János fráternek.

Jancsi megrezzent. A szíve dobogása is elhalkult.

- Miket locsogtál? - kérdezte a prior.

- Elmondtam az életem történetét. És bővebben, mint kellett volna. A végén azzal szépítettem azt a rút ballépésemet, hogy azt mondtam: a klostromban mindenki követett el botlást.

S véniába terült. Várta az ítéletet.

- Húsz ostor, ifjabb János kezéből! - mondotta a prior.

Ábrahám feligazodott térdre. A csuháját lebecsátotta derékig, és lehajtotta a fejét a mellére.

Jancsi fölvette a korbácsot, és fölemelte.

- *Miserere mei deus!*... - kezdte az első csapásnál Ábrahám.

S minden csapásra elmondott egy sort a zsoltárból. Jancsi mélyen megilletődve állt aztán a maga vallomásaival a prior elé:

- Két vétséggel vádolom magamat - mondotta. Az egyik az, hogy Ábris fráter haszontalan beszédei iránt érdeklődtem. A másik az, hogy gondolataimban napok óta egy apácával foglalkozom.

A fráterek elszörnyedtek. Megtörténhetett, hogy valamelyik fiatal efféle vallomást mondott, de azt is inkább gyónásban cselekedte. Nyíltan ilyesmit kirakni, és ráadásul még hogy nem is világi nő, akivel foglalkozik, hanem apáca, szokatlan valami volt.

Abban az időben történt, hogy egy ismeretlen nevű magyar ember nagy népmozgalmat támasztott Franciaországban.

Azt hirdette, hogy megjelent neki Szűz Mária, és így szólt hozzá:

- Eredj a nép közé! Mondd meg nekik, hogy sírok! Sírok, mikor lenézek a földre, s látom, hogy azokat a helyeket, ahol az én szent fiammal éltem, még mindig a pogányok bitangolják! Keljen fel a nép! Végezze el, amit a lovagok abbahagytak!

Ezernyi ezer ember gyűlt a nagy szakállú, sápadt, agg ember szűzmáriás zászlaja alá. A mozgalom kiterjedt Európa minden országára. Magyarországra is.

Mária sír! Az emberek bűnben élnek!

Országutakon, falvakon, városokon át félmeztelenre vetkezett népcsoportok vonultak égő gyertyákkal, keresztekkel, templomi zászlókkal s a bús zsoltárok éneklésével. Olykor leborultak a földre, a hóba, a sárba. Olykor véresre korbácsolták a hátukat a templomok vagy útszéli keresztek előtt. Mindenütt csatlakoztak hozzájuk. Gyermekek is. És harminchárom napon át - annyi nap, ahány évet Krisztus e Földön élt - vezekeltek a többivel.

Az országokat vallásos borzongások töltötték el.

Mária sír! Ez a szó elég volt arra, hogy milliók rendüljenek meg, és szálljanak a bánat mélységeibe.

E mozgalmak hullámai persze behatoltak a klastromokba is, és a szigorú életet mindinkább szigorították bent.

A szerzetesek féltve őrizték a lelkük fehérségét. A magukét is, a társaikét is. És minden szenvedésnek alája vetették magukat, ha arra eszmélkedtek, hogy folt esett a tisztaságukon.

Jancsi fráter is abban a korban élt. *Inkább meghalni, hogysem bűnbe esni!* - ez volt az ő érzése is.

A prior száz korbácsot veretett rá, s megszabta, hogy aznap elmondjon egy *psalmus*-t. Ez a szó: *egy psalmus*, azt jelentette, hogy a zsoltárokat végig el kell mondania, s minden zsoltár után véniát tennie.

Aznap fel volt mentve minden dologtól.

E vezeklés után újra fölvenni a beszélgetés fonalát bajos volt. Jancsi hetekig nem is gondolt reá. Pedig másnap már újra együtt dolgoztak a kertben. Locsolgatták a virágágyakat, noha

Jancsinak ugyancsak fájt a háta, valahányszor az öntözőkupát fölemelte. S beszélgettek is. De persze csak ártatlan apróságokról.

Ábris fráter e színtelen beszélgetésekben olyan volt Jancsinak, mint valami bezárt láda, amelyről bizonyos az, hogy sok mindenfélét rejteget. De hogyan nyissa fel, ha már egyszer az ujjá csaknem beleszakadt!?

Egy májusi ebéd után a méhek eresztettek. Ábris fogta be a rajt. A kast letették a kőrisfa alá, s ők maguk is a közelébe ültek. Némán nézték, hogyan vonul be a zengő bogárnép a kasba.

Jancsi akkor megint fölvette a beszédnek a fonalát:

- Bocsáss meg - mondotta -, hogy visszatérek egy nemrég elejtett szavadra, ami engem megragadott. Hiszen erkölcsi tanítást nem vétek kérnem, és nem vétek adnod. És te, fráter, oly bölcs vagy, hogy bámullak. Kérlek, világosíts engem a te nagy világosságoddal!

Ábrahám ránézett, és nyugodtan felelt:

- Ha olyasmit kérdezel, ami nem ütközik a regulákba, felelek reá. De az életemről nem beszélek többé. Utólagosan, hogy végiggondoltam a beszélgetésünket, éreztem, hogy hibáztam. A tizenkilenc év folyamán mindösszesen se beszéltem annyit a klastromban, amennyit aznap egyfolytában. Elég lett volna annyit mondanom, hogy óvakodj a nőktől!

- Éppen ez az, amit kérdeznék. Azt mondtad, hogy a nő szeme a legnagyobb veszedelem a lelki emberre. Megértem. De hát aki nem szerzetes, mindennaposan beszélget a nőkkel.

- Nem is kívánom a sorsukat a másvilágon. Mind testi ember. A szerzetesnek pedig irtóznia kell a testiségtől. Láttál-e már festett címereket?

- Sokat.

- Hát én még többet. Az én családomnak is van. Egy fegyveres vitéz, ahogy ráteszi a lábát a leverten elnyújtódzó vadkanra. Az a szerzetes, aki legyőzte a testét, ilyen címet érdemel Istentől.

- De hát jó Ábris fráter, itt sűrű a homály énbennem. A testet is Isten teremtette...

Ábris fráter elmosolyodott, s nagy fensőséggel nézett az ifjúra.

- Haj, hol vagy te, Jancsi? Hát nem tanultad, hogy a test csak a föld? Éppen olyan, mintha azt mondanád: a csuhámat is Isten teremtette. Mert hiszen a csuha gyapjú, a gyapjú a birkán terem. A birkát is Isten teremtette. Tehát a gyapjút is. És illetéknéppen a csuha is Isten teremtése. A csuha nem barát, és a föld nem ember. Isten lehelete az ember.

- Testbe foglaltan.

- Most testbe foglaltan. *Most*. Érted? Most. De ki tudja, mikor lehelt ki engem Isten? Ez-e az első testem? Vagy ez már a második? Vagy a századik?

- Hát te is azt gondolod...

- Azt gondolom, hogy addig élünk ezen a Földön, amíg tisztára nem érezzük, hogy mikor azt mondom, én, az nem a test.

Ezt mondva diadalmasan nézett Jancsira.

Jancsi a fejét rázta.

Ábris hümmentett:

- Látom, hogy nem értesz. De hát hogyan nem lehet azt érteni, hogy a test csak hús. Olyan hús, amelyet a székekben mérnek. Ha megrothad, dohos. A lélek ellenben Istenből való valónk. A lélek nem rothad meg, hanem visszaszáll Istenhez. De vajon maga elé bocsátja-e Isten, ha elszennyeződött? Nem hiszem. Inkább gondolom, hogy visszakergeti. A földre. Ad neki új testet. Helyezi szenvedések közé, hogy mindig azt kelljen mondania, éreznie: „*Jaj nekem! Én szerencsétlen vagyok. Én szenvedek. Én így, én úgy...*”

Mert a testi javakba merült ember nem érzi az *én*-t. Sose mondja:

„*Én boldog vagyok. Nekem gyönyörűség az életem.*” Az *én* el van benne homályosodva, mint a gyémánt a szemétre került gyűrűben.

Azért szenvedünk tehát akaratlanul vagy akarva, hogy a lelkünk tisztuljon, erősödjön.

Jancsi újra a fejét rázta:

- Én nem emlékszem rá, hogy...

Ábris vállat vont:

- Mi az emlékezés? Batyu. Haszontalan ringy-rongy. Minek cipelnénk egyik testből a másikba?

Jancsi nem tágított:

- De hogyan kapcsolatos ez a nők kérdésével?

- Úgy kapcsolatos, hogy a nő testibb teremtmény a férfiúnál.

- De hát ez is csak testbe foglalt lélek?

- Az. De mégsem olyan tisztult, mint a férfi. Figyeld meg a gondolkodásukat, s megösmered őket. Emlékezzél rá, hogy anyád mire vigyázott jobban: a testedre, vagy a lelkedre? Minden anya meg van elégedve, ha a gyermeke egészséges. Hogy lélekben egészséges-e, lélekben növekedő-e, erkölcsben, tanulásban jó úton jár-e, az anyáknak az mellékes valami.

- Hát az apácák?

Ábrahám legyintett:

- Istennek szentelt madarak. Hány ment közülük magaszántából a kalitkába?

Leszakított egy marék gyöpöt, s eldobta.

- Ne beszéljünk az apácákról - mondotta. - Azok nem nők már. Én a kívül való nőkről beszélek. Fuss tőlük, fuss! Fuss, mert testiségbe vonnak. Minden más lelki veszedelemmel szembeszállhatsz, tülekedhetsz, harcolhatsz vele, csak a nő az, amelytől futni kell. Egyéb-képpen nem menekülhetsz tőle.

- És azt véled, hogy minden fráter rá volt kényszerítve, hogy ezt cselekedje?

Ábris annyira benne volt a beszéd hevében, hogy gyanútlanul rásiklott ismét a pletykára.

- Mind, mind végigpróbálta - felelte, a kezével is egybefoglalóan intve. - Mind úgy bukott be a küszöbön, hogy a testi bűnökben botlott meg. Egyet kivéve, aki ölt. De az is nőt ölt meg! Nőt! Ember-kígyót. Ismered te is. A nevét persze nem tudod meg tőlem.

Jancsi elhülve meresztette a szemét Ábrahámra. De csakhamar helyre igazodott, és színleg nyugodtan kérdezte:

- De hát csakolyan fráter, mind Marcellusz vagy Szikárdusz vagy Dezső vagy az öreg György...

- Mind! Mind! Mindenkinnek a történetét ismerem. Csak nektek kettőtöknek nincs még a hátatok mögött történet: neked meg Jakabnak. De az ördög titeket is megpróbál. Ébren légy.

És sóhajtott, és maga elé nézett a földre.

Kevéssel rá fölemelte a fejét, s félig összehunyorított szemmel nézett Jancsira.

- Ki volt az az apáca, akit a kapitulumban megvallottál?

Jancsi elsápadt.

Nem felelt.

8

A következő év tavaszán híre érkezett a klostromba, hogy a cseh király házasságát a pápa felbontotta.

Néhány hétre rá újságolták, hogy a tatár újra készül. Ezt ugyan minden évben újságolták a tatárjárás óta, de mindig azt vélték: most igaz!

Ottokárral állott a békesség. Annyira állott, hogy a látogatását is várták.

Azt mondták, hogy Budán fogadja őt Béla király. S Jordánusz fráter napról napra hordta is a hírt: - Már elindult. - Már Pozsonyban van. - Már Esztergomnál tart. - Már Budára érkezett.

Aztán naponként értesültek róla, hogy Béla király milyen nyájasan fogadta, hova szállásolták, mit mondott, mikor Budát meglátta, kiket hítt meg a király ebédre a cseh király mellé, milyen lovasjátékot rendeztek a budai mezőn, hány ember törte ott kezét, lábát, s ki lett a győztes. Aztán a nagy vadászatok a budai hegyekben. Hány hajtó kerítette az erdőt. Hány őzet, szarvast, vaddisznót terített le a cseh király, hányat István herceg. Még Béla herceg is ugyancsak ügyeskedett.

A klostromban mindezt érdeklődéssel hallgatták. De Jordánuszon kívül egy fráter se látott a cseh királyból egy gombot se. Csupán hogy a vadászat napján hallották a budai hegyeken a kürtök szavát.

Egy júliusi reggelen Marcellusz beszólt a kertajtón:

- Jancsi! Nyiratkozzál meg, beretválkozzál meg. Végy magadra tiszta csuhát.

Marcellusz akkor már a nehéz provinciális tisztséget viselte. (Négyévenként választják a priorok a provinciálist.)

Jancsi sietést engedelmeskedett. Már előtte való nap hallotta, hogy a cseh király a szigetre is ellátogat. Királyi szolgák jelentették náluk is, az apácáknál is. Az apácák már délelőtt átküldöttek két cselédpácát cserepes virágért. Bizony nem bírt többet adni három bokor fehér rózsánál.

Az udvaron már javában nyiratkoztak, beretválkoztak a fráterek. Nem szoktak különben beretválkozni, csak ünnepeken. Máskor elég volt, ha ollóval nyírták tövig a szakállukat, bajuszukat.

Mióta az a vallomása történt, a prior csak nagy ünnepeken vagy az apácák áldozásakor vitte magával ministrálásra. De már be az apácák klostromába akkor se vitte, ha a provinciális a szigetre látogatott.

Jancsi nem is igen kereste az alkalmat. A királyleány, valahányszor látta, mindig megzavarta a lelke nyugalma. Pedig a templomban alig is láthatta. Még áldozáskor is a kórus rostélyához

ment a pap, és ott tette a nyelvükre a szent ostyát. Jancsi mindig meg is fogadta, mikor mentek, hogy nem néz a rostélyra, de akaratlanul is oda pillantott, ha arra fordult, s látta kifehérleni a kórus homályából Margitnak gömbölyű, fehér állát vagy a kezét. Utána napokig olyan volt, mint a holdkóros.

De nem vallott többé a kapitulumban.

Nem bűn ez - gondolta. - Nem az *apáca* forog az én eszemben, hanem egy *élőkép*. Nem festő festette, Isten alkotta. Tiszta szívvel gyönyörködöm benne. Mit *tisztítsak*, ha nem érzem, hogy *szennyeződöm*!?

Mégis, mikor az anyja látogatására ment be - havonként egyszer -, mindig megdobbant a szíve, mikor az anyja Margitot emlegette.

Szerette és csodálta az anyja. Lehet, hogy az anyja is a király leányát csodálta benne.

- Ma reggel lisztet hoztak. Képzeld: Margit is velünk jött a portára. Hiába mondtam neki: Nem engedem, nem engedem! De ő mindig csak azzal kerekedik felül, hogy aszongya: Engedd, aszongya, Jézus szerelméért! Ilyen.

Tegnapelőtt meg tudod-e mi történt? Az, hogy a vacsorán Petronyella szóror úgy elkókadva nézett maga elé, ahogy az olyan szokott, aki bűnnek ereszkedik. Hát ládd-e: Margit hozzá ment, oszt a vállára tette a kezét. Oszt aszongya, hogy aszongya: - „Hallod-e - aszongya -, minek gondolsz te a hiú világi ruhákra? Elrongyolódnak azok, és a szemétre kerülnek, és megrothadnak. Inkább öltözzél Krisztus dicsőségébe: az alázatosságba.”

Úgy ám. Petronyella szóror csak elijedt és rábámult, mint valami kísértetre. Oszt aszongya, hogy aszongya: „Honnan tudod te, hogy miről gondózkodok!”

Másnap mondta aztán Petronyella, hogy aszongya valósággal kitanálta a gondolatomat. Mert valósággal arra gondózkodtam, hogy aszongya vót nekem otthon egy violaszínű, virágos bársonyszoknyám és hozzá három rend aranycsipke vállam, kilenc gyöngyös boglár rajta; ki viseli? És azt sóhajtottam meg, hogy a húgaim, néném milyen szép ruhákba járnak: selyembe, bársonyba, szép piros szattyán cipellőbe, oszt mindenféle szép násfák csillognak, villognak rajtok; én meg ebbe a fakó palástba, hitvány kámzsába...

Jancsi érdeklődéssel hallgatta ezeket a pletykákat. Petronellát nem ismerte, de gondolta: olyanféle büszke járású, úri leány lehet, mint Kinga, a Rátoldy ispánnak a leánya.

Így gondolataiban szinte vele élt Margittal, akaratlanul is.

Hát az a rendelet, hogy a cseh királlyal bemennek a klastromba, szerfelett fölizgatta. Megnyiratkozott, megberetválkozott a többivel. György fráternél már akkorra elő volt készítve a sok új csuha. Korán reggel szedték össze a budai klastromban.

Marcellusz végignézett a fráterek során, és Jancsin állt meg a szeme.

- Te jössz majd be velem a klastromba.

Jancsi szíven végigömlött a boldogság hulláma. Valamennyien nem mehetnek be a királyi vendéggel, csak a provinciális és egy másik. De miért nem Szikárdusz lesz az a másik? Talán, hogy idős már, és beteges, és nem álldogálhat hosszasan. Bizonyára meg is beszéltek már az ügyet, mert Szikárdusz egykedvű arccal hallgatta a szólítást. Csak a többi fráter szeme állt egy percig sárgán.

Mért választotta épp őt a szigorú Marcellusz? Megfeledkezett-e a vallomásáról? Vagy elmúlt ügynek tekintette?

Visszatérése óta érezte, hogy Marcellusz megkülönbözteti a figyelmével. Azt vélte, hogy annak a helynek köszönheti, amit a klostornak szerzett. Arra is vélekedett, hogy annak a válaszána, mikor azt mondta, hogy a följebbvaló szavára birkózott.

Lehet, hogy egyikkel se találta el az igazat. Lehet, hogy Marcellusz csupán azért választotta, mert jóképű fiú volt, és ügyes mozgású, értelmes.

Ebéd után mindjárt elvégezték a nónát, s három óra felé kimentek ők is a partra, hogy a királyok jövetelét lássák.

Jancsinak Marcellusz mellett kellett maradnia. Alázatosan hallgatta a rendelkezéseit: mikor hol álljon, hol lépjen, hol hajoljon, hol maradjon félre.

A Duna-parton három órakor már ott sokadozott a szigeti nép. A különféle papok és barátok, nemesek és jobbágyok éppúgy tarkáltak ott, mint mikor Margit érkezett. Tíz testőr a király piros-fehér színében, ezüstös hegyű kelevézzel őrködött a part kiszállóján, hogy tér maradjon az érkezőknek.

- Helyet! Helyet! Helyet!

Csak az idő volt melegebb. A nyári nap tüzes hőséggel tűzött a szigetre.

A levegőben legyek karingóztak. A falombok bágyadtan csüngtek a fákon.

Az óbudai királyi palota pirosra festett, bádog tornyai odalátszottak a szigetre. A túlsó parton az új hidas várta a királyi családot. Piros-fehér, oroszlanos magyar zászlók és egyszín-piros, szintén oroszlanos cseh zászlók ékesítették. Bizonyára ágyúlövés is jelezte volna az indulásukat, ha az ágyút már feltalálták volna. De még akkor nem is álmodtak efféle ördögi találmányról.

Egyszer csak szürke porfelleg gomolyodik Óbuda felől, s kibontakozik belőle egy ékes lovascsapat a túlsó parton. Szikrázik a sok aranyláncos, cifrasüveges úron a napfény. Négy asszony is lovagol köztük.

- A királyné jön - mormogják a parton -, és a menyé is.

István hercegnek a feleségét értették.

A másik két nő mögöttük udvari hölgy volt. Vércsín-piros ruhába öltözött apródok vezették kantárszáron az asszonyok lovát. Leghátul a királyi lovászok lovagoltak.

Hogy a parthoz érkeztek, az asszonyok egy-egy apród hátára léptek, aki a kengyelhez hajolt, aztán négykézlábra ereszkedett.

A férfiak is leugráltak. S a hidas megindult velük. A harangok a szigeti négy templomban megszólaltak. Béla királyt már messziről meg lehetett ismerni a beretvált arcáról. Mellette egy valamivel kisebb, barna, nagybajuszú és rövid szakállú, erősen tagos ember állt a dereglye közepén. Tehát az a cseh király, az a gombaforma, fehér süvegű.

Jancsi meglepődve nézte. Ami kevés csehet látott életében, mind szőke volt vagy vörös. Szerette volna Marcelluszt megkérdezni, hogy jól vélekedik-e? De a klostromi illetudásba ütközött volna a kérdése. Marcellusz pedig szót se szőlt, csak bámult ő is.

A hidas közeledett. A hölgyek ültek. A férfiak álltak. Látszott már, hogy a cseh király jó harmincas ember.

A bajusza, mintha úgy ragasztották volna fel, nagy volt az arcához képest, szinte elsüllyedt benne az orra hegye is. A szakála két ágra nyírott Krisztus-szakáll. A süvege könnyű fehérselyem, elől gyémántos boglár villog rajta.

Valahányszor szól, Béla király balján is megszólal egy hajadonfővel álló cseh főúr. Látni való, hogy a tolmácsuk.

Marcellusz megbökte Jancsit.

- Jer!

S intett a többi fráternek is.

Kibontakoztak a sokaságból. Sietve haladtak az apácák klostromához.

Marcellusz becsengetett:

- Jönnek - mondotta a kapus apácának. - Margit felöltözött-e illendően?

- Új ruhát öltött - felelte a szórör.

- Mondd a priorissának, hogy már várakozhatik a királyi teremben.

A kapu elé álltak. A fráterek kétfelől. Marcellusz Jancsival a kapuhoz.

- El ne feledd, hogy amikor én meghajlok, te is meghajolj - ismételte Marcellusz. - Az ajtót én nyitom meg nekik. Te megvárod, míg mind belépnek, akik idejönnek. Aztán te lépsz be utoljára. A királyi szoba ajtajában maradsz. De csak mintha az ajtó árnyéka volnál. Mikor elbúcsúznak, az ajtókárpitot félrevonod.

Jancsi csodálkozva látta, hogy Marcellusz arcán két piros folt látható, és a keze remeg.

A két király a sokaság kíséretében sétálva érkezett a kapuhoz.

A két fráter mélyen meghajolt.

Marcellusz a keze egy nyomásával széttárta a nagy kettős ajtót, s elől haladt. A királyi terem ajtajánál szintén így cselekedett. A klostromba nem lépett be más, csak a királyi család és a két kísérő hölgy, a tolmács és négy cseh főúr, bizonyára cseh hercegek. Jancsi belépett utánuk, és az ajtó mellett maradt.

Elbámulva nézte, mennyire megöszült a király. Az arcán jobb- és baloldalt mély ráncok keletkeztek, s a szeme is ráncok közé süppedt. A királyné meg még kövérebb, mint azelőtt, és még fakóbban sárga az arca. A görög nők csak fiatalon szépek.

Aztán hát István királyfi! Hogy megemberedett, mióta nem látta! Az arca most is olyan telt, mint gyermekkorában. Szakállát, bajuszát beretválja, mint az apja. Csak a szeme érettebb, komolyabb tekintetű, mint gyermekkorában volt. A felesége barna, tüzes szemű menyecske. Igazi kerek kun arc. Termetre is kicsi. Semmi méltóság nincs a mozdulataiban. Eleven, mint a mókus. Noha a termete éppen nem vékony, sőt derékban ugyancsak vaskos. Csak a feje kevély felhányásán látszik, hogy mindig érzi: kinek a felesége.

És a kis Béla herceg! Aki lepkét fogdosott ezelőtt kilenc-tíz évvel. Micsoda komoly, szép legényember vált belőle! Már a bajusza is mohodzik. Vállasabbnak indul a bátyjánál, de szelídebb arcú, meggondoltabb a járása is.

A cseh királyt is végigvizsgálta. Különös volt neki, hogy akkora tiszteletben látja. A király íme, karonfogva vezeti a trónszékhez. (Két trónus-forma szék áll a falnál, és valami hat, szintén koronás faragatú diófaszék.) Megvárja míg leült, s csak azután ül le maga is, a cseh király baljára.

A terem közepén a katonás derekú Olimpiádesz asszony áll egy másik vén apácával, bizonyára a szubpriorissával. Szemöldökének íve mintha magasabb volna a szokottnál. A királyné sebes szóval susog velük:

- Margit felöltözött-e már? Gondosan öltözött-e? Mondjátok neki, hogy feleljen ám a királynak, ha kérdi. No, csak menjetek érte most már...

A két apáca meghátrált, és eltűnt a hátsó kárpit mögött. A királyok leültek. A királyné is a menyével. A többi állva maradt.

Kellemes hűvösség volt a teremben. Az asszonyok valami ismeretlen ruhaillatot árasztottak maguk körül. Csupa gyémánt volt a két királyné, meg csupa tengeri gyöngy. A ruhájukon is sűrűn aranyhímzés, arannyal varrott csipke. A két kísérő hölgy nem öltözött annyi drágaságba, csupán a mellükön csillogott ötsoros, vékony aranylánc, s az ujjukon ragyogott néhány gyűrű. Igaz, hogy nem is voltak már fiatalok.

A terem elcsendesült. A cseh király sorra bámulta a falra festett képeket. Szent Erzsébetre rámutatott, és tisztelettel kérdezte:

- Ki ez a szép szent?

- A húgom - felelte Béla király -, Szent Erzsébet.

- És ez a másik?

- Ez meg a bátyám Szent László király.

- És ez?

- Ez meg az öregapám, Szent István király.

A cseh király mély tisztelettel bókolt minden válasza a szentképek felé. Volt benne annyi tapintat, hogy a Mária-képet már nem kérdezte, hogy kicsoda.

A hátsó kárpit meglebbent. Olimpiádesz jelent meg mosolyogva. A kárpit mellé állt, és félrevonta.

A kárpit mögött Margit jelent meg palást nélkül, sarkig fehér apáca-ruhában. A kezén vezette a hatéves Erzsikét.

A belépésekor nyugodtan pillantott az egybegyűltekre, aztán földre sötét szemmel lépett beljebb.

A királyok fölkeltek. Erzsike az apjához, anyjához rohant, és rájuk ölelkezett.

Béla király a leányához lépett. Gyöngéden a két tenyerébe fogta az arcát, és megcsókolta.

Aztán bemutatta a cseh királynak.

- Ottokár király, barátunk. A leányom.

Mind a ketten meghajoltak.

A cseh király tudta, hogy apácával nem szabad kezét szorítania.

Az arcán mosolygás vonult el. Némán bámult a leányra. Aztán németül szólalt meg:

- Ich freue mich sehr, dass ich...

- A leányom nem ért németül! - szólt elmosolyodva a király. - Inkább latinul beszélj vele.

- Azon a nyelven meg én nem értek - felelte röstelkedően mosolyogva Ottokár.

S bal kézzel pödört egyet a bajusza balszárnán. Margit az anyjára tekintett. Az anyja örömszemmel csókolta homlokát, s utána a hercegek is, a sógorasszony is, István hercegnek a felesége.

A cseh király hát tolmács segítségével kezdett társalgást:

- Örülök, hercegisasszony, hogy megismerhetem. A klastromi levegő éppen nem árt a szépségének.

S hogy erre Margit szeme-pillája megrezdült, Ottokár folytatta:

- Életem legkedvesebb emlékei között fogok gondolni erre az órára, hogy hercegségedet láthattam.

Erre már Margit is megszólalt. Kissé bágyadtan, de nyugodtan felelt.

- Kedves hallanom, hogy atyám nagyméltóságodat barátjának nevezi.

- Csak nekem lehet az büszkeségem - bókkolt Ottokár -, épp azért is látogattam meg. És semmi se fokozná e napnak kedvességét, csak az, ha hercegisasszonyomnak valami örömet szerezhetnék. Lehetnék-e oly szerencsés, hogy valamit kívánna tőlem?

Margit reápillantott, aztán a szemét újra lesütve felelte:

- Maradjanak békében atyámmal, ez az egyetlen kérésem, Istenhez is, nagyméltóságodhoz is.

Ottokár Béla királyhoz fordult, és mind a két kezét odanyújtotta neki.

- Íme, hercegisasszony, hercegséged előtt is megerősítjük egy becsületes kézszorítással a békességet.

Margit könnyedén bólintott, és hálával pillantott Ottokárra.

Akkor István herceg is odavezette a kis Erzsikét:

- Az én leánykám.

Ottokár megsimogatta a kisleány állacskáját, aztán lehajolt, és megcsókolta.

- De hát ez a kis angyal csak nem marad tán bent?

- Bizony bent marad ő - felelte István. - Mai világban mindig kell valakinek imádkoznia a királyi családokban is.

- Az országot néha jobban megvédi az imádság, mint a fegyverek - toldotta meg Béla király.

Ottokár bólintott, és Margitra nézett:

- De hát akkor Margit hercegisasszony nem marad talán bent? Hiszen látom: nincs még a fején a végső fogadalom jele.

- Nem rajtam késett eddig - felelte Margit csendesen.

És elmosolyodott.

Ottokár reménységét fejezte ki, hogy Margitnak ez a szándéka megváltozik.

Margit a földre nézett.

A terembe négy fiatal apáca lépett be. Az egyik - a hosszú nyakú Rátoldy-leány - mindenféle gyümölcsöt, őszibarackot, körtét, almát hozott ezüst vesszőből font kosárban. Finom ujjai szinte illettek a gyümölcsök színéhez. Valami erőszakos légy azonban ott röpködött a kosár fölött, és Kinga megállt s tétovázott, az arca elvörösödött. De mégiscsak megindult, s a kosarat letette. Rálegyintett, s a légy el is tűnt. De a következő percben már ott ült megint az egyik őszibarackon.

Egy másik fiatal apáca egy kis kupa bort emelt, szintén ezüstkupában. A harmadik arany poharakat ezüstitálcán tett az asztalra.

Olimpiádesz teletöltötte a poharakat. Az arca piros volt. Igen vigyázott, hogy a bor el ne cseppenjen.

Az edényeken faragott és vésett koronás címer díszelgett.

A királyné megkínálta a cseh királyt. Az persze nem nyúlt a gyümölcshöz. Poharat vett fel, s meghajlott a két királyné felé, Margit felé is.

S Margitnak szólott:

- Lehetek oly szerencsés, hercegisasszony, hogy a poharát megérinthetem?

Margit pillantást váltott Olimpiádeszszel, s maga is fölvevett egy poharat. A poharuk érintkezett.

- A bor szent ital, hercegisasszony - mondotta a cseh király.

Margit csak éppen érintette az ajkával a poharat. Talán nem is ivott.

Ottokár dicsérte a bort.

- Ilyet csak a magyar föld terem.

Valami aszúbor volt. Aztán hajlongva ismételte Margitnak, hogy örült a látásának, s megköszönte Béla királynak és a királynénak, hogy őt Margitnak bemutatták.

A látogatás ezzel véget ért.

Marcellusz intésére Jancsi félrevonta a kárpitot. A látogatók kiléptek.

Béla király a tornácon megkérdezte a vendégét, hogy óhajtja-e megnézni a templomot is.

Ottokár bókkolt.

A templom ajtajának mind a két szárnya ki volt tárva.

Amint beléptek, az apácák kórusán ének zendült: *Elegit eos Dominus...*

A templom fel volt díszítve cserlombokkal és virággal, be volt terítve szőnyeggel. Az oltáron minden gyertya égett.

Szikárdusz ünnepi palástban állt a bejárat első oszlopánál, és meghintette őket szenteltvízzel.

A cseh király bámulva nézett szét a csupa-remek kis templomban. Megbámulta a fehér és karcsú márványoszlopok faragását, a vörösen hagyott téglafalból fehérén kiálló, gót ablakokat, a márványszálakból hálózatosan boltozott mennyezetet.

A Szent Kereszt oltára előtt a két király szinte egyszerre bocsátkozott térdre. Mögöttük, akik álltak, szintén letérdeltek.

S a két király röviden imádkozott.

Aztán beljebb léptek. A király halk szóval magyarázva mutatott az apácák rostélyos kórusára. A keze mozdulata Margit külön kis fülkéjére irányult.

A királyleány már ott fehérlett. Állt fehér árnyékként, mint a többi apáca. Ottokár feléje bókkolt. Margit viszonzta a könnyű meghajlást.

A főoltárnál Szikárdusz áldásra emelte a kezét, mire a királyok ismét letérdeltek.

A barátok aztán ott maradtak, csak Marcellusz kísérte még Jancsi fráterrel a társaságot a klostrom déli végéig, ahol a társaság megint lóra ült. A János vitézek várának szemléletére mentek.

Marcellusz megkönnyebbülten lélegzett.

- Láttad? - kérdezte a homlokát és arcát törölgetve - láttad, hogy lángolt a csehnek a szeme?

Jancsi csodálkozva nézett Marcelluszra. A hangja elevensége szokatlan volt neki. A vén barát arcát piros foltok színezték. A füle is égett. Szinte legényesen lépkedett az úton, a hüvelykujját az övé szíjába akasztva; csípőn volt a bal keze.

- Láttam, atyám - felelte Jancsi alázatosan.

- És Margit... De milyen elmésen válaszolt! Tetszik neki! Tetszik! Tehát elfogadja.

Jancsi azt az illetlenséget követte el, hogy megállt. A szeme rákövült Marcelluszra.

- Mit bámulsz? - mosolyodott el Marcellusz. - Feleségül veszi. Hát nem tudod? Hiszen a békekötésnek ez az egyik pontja. Azért jött. Meg akarta nézni, hát... zsákban csak nem vesz macskát? Mit értesz te a politikában, csacsi? Csak gondold el, hogyha ez a két nemzet egyesíti az erejét!!!

- De hiszen... - hebegte Jancsi szinte fuldokolva - hiszen mondta, hogy... apáca marad.

Marcellusz legyintett:

- Az csak olyan leány-beszéd. Ottokárnak az első felesége is apáca volt.

9

A következő napon még egy vadászat kürtjeit visszhangzották a budai hegyek, aztán minden elcsendesült. A cseh király eltávozott.

A fráterek klostromában már akkor mindenki azt örlette, hogy mért járt a cseh király a szigeten. Udvarias figyelem volt-e csupán a látogatása? Vagy valami gondolatot is hordozott? A regulák tiltották a világi ügyekről való haszontalan beszélgetést, de mindenki megfeledezett a regulák erre vonatkozó tilalmáról. A prior is.

Mert Margit távozása a klostromból nagy vonatkozásokat rejtegetett a jövő kezében.

A délutáni beszélgetésekben minden oldalról meghányták-vetették ezt a kérdést.

A beszélgetésbe beleszólhatott mindenki, még az idősebb János fráter is.

- Szamár vagyok, prior atyám, de hát az a cseh király nem a szigeti barack látására jött ide az apácákhoz. Némelyek aggódtak, hogy a szigeti klostrom Margitnak a távozásával a közönséges klostromok vonalára süllyed. Béla király máris a minorita szerzetből választott gyóntatót. Igaz, hogy nem a Domonkos-rendtől való elfordulásképpen, hanem mert a minoriták mellette voltak, mikor a pápával megkülönbözött. De mégiscsak vesztett vele a Domonkos-rend. Ha Margitot is kiveszik tőlük, a királyi család nem gondol többé a domonkosokkal.

Mások épp ellenkezőleg abban reménykedtek, hogy Margit, ha királyné lesz is, megtartja a szeretetében a klostromot.

Aztán Béla máris öreg. Utána István következik a királyságra, és Istvánnak máris benn a leánya. Szerencséje lesz a klostromnak, ha Margit elfogadja a cseh király kezét.

De hátha Istvánnak a lányát is férjhez viszik? Meg a többi hercegi leányt is? Mivé válik az olyan kert, amelyből épp az arany almafákat viszik el?

Szikárdusznak is ez volt az aggodalma.

Csak Marcellusz jelenlétében voltak tartózkodók. Marcellusz nem szerette az olyan beszélgetéseket, amelyek a regulát áthágyják. Pedig ő tudott volna legtöbbet mondani.

Egy délből, hogy náluk ebédelt, ebéd után Szikárdusz mégis előpendítette az ügyet.

- Mit gondolsz - kérdezte -, meglesz?

- Meglesz - felelte Marcellusz. - A család akarja. Lehet, hogy Margit se idegenkedik tőle. Csak az a kérdés, hogy a cseh király nem gondol-e mást, mikorra hazaér?

Ez már határozott beszéd volt. Marcellusz gyóntatója Margitnak. Úgy ismeri a lelkét, mint a magáét.

Akkor aztán tovább merték fonni a beszédet, hogy vajon mi következményei lesznek a két klastromra a házasságnak?

Marcellusz a vállát vonogatta.

- Ti mit gondoltok?

A legkisebbnek kellett először válaszolnia, mert ha a prior mondja meg elsőnek a véleményét, a többi se mer másképp vélekedni. A legkisebb Jancsi fráter volt a szigeti professzorok között.

Beteg arccal hallgatta őket, s kitérően válaszolt:

- Az országos kérdéseket Isten intézi.

Marcellusz pillanatra rábámult, aztán helyeslően intett rá az ujjával.

- Így van! Mit tanakodtok? Az ilyen nagy kereket nem emberi kéz fordítja meg. Különbözik kicsinyiségekre irányoztatok ti az eszeteket? Hogy a klastromnak java-e vagy kára? Mi a klastrom? Egy kis ház, amelyben tízen, húszan, ötvenen élnek. Az ország ellenben milliók sorsát foglalja magában. Nem az-e a fő, hogy a sok millió keresztény nép békességben éljen?

A királyné már másnap meglátogatta a leányát. Mit beszéltek? Senki se tudta. A királyi család sohasem a vasablaknál beszélt. S aznap a királyné félóra hosszára magányos beszélgetésre vont a leányát.

Mit beszélgettek? Nem mert senki se megkérdezni. Margit meg nem szólt róla. Különbözik is gyakorta megtörtént, hogy a királyné tanúk nélkül beszélt a leányával.

Egy hét múlva az a hír járta, hogy követség érkezett a cseh királytól Budára. Ez is történt már máskor is. De aznap délután a királyné megint a leányánál járt, és még hosszasan beszélgettek tanúk nélkül.

Marcelluszt aznap a királyné hívatta. A fráterek mindenben kapcsolatot szimatoltak. Tehát csakugyan bizonyos!

S valóban, aznap este Marcellusz nem tért meg Budára, hanem ott hált a szigeti klastromban. A frátereknek csak annyit mondott, hogy holnapra be kell mennie az apácákhoz.

No de hát nem egyedül megy be. Megtudják, miért járt benn?

Marcellusz másnap Jancsinak intett, hogy legyen a kísérője.

Az idő felhős volt és zivatart lehelő. A csendességben legyek zümmögtek. A templomot már az apácáknál is becsukták.

A klastrom ajtaján csengettek.

- Jolánta szór - mondotta Marcellusz -, Margit szórort kérem a vasablakra.

A klostromban három Margit is volt. István néjének, Annának a leánya és a makonyai hercegleány is Margit nevet viselt. (Sőt egy negyedik Margit is jelentkezett már, az erdélyi Mátyus herceg anyja.) Mégis a *Margit szóror* csak egy volt. A másik Margit neve *Margitka*, s a harmadiké *Makonyai Margit*, vagy csak röviden: *Makonyai*.

- Még bent van a kóruson - felelte az apáca. - Szólítsam?

- Szólítsd. Mondd, hogy én kéretem.

S benyitott a társalgóba.

Egy gyászruhás asszony ült már ott, várakozóban, s vele egy tizennyolc éves forma ifjú, és egy valamivel idősebb leány. Azokon is gyászruha feketélt. Mind a háromnak hegyes volt az orra és az álla, tehát bizonyos, hogy anya és gyermekei. A szerzetesek láttára fölkeltek és bókoltak.

Marcellusz megszólította az asszonyt.

- A leányodat hoztad-e? Nem hiszem, hogy felveszik. Nincs hely.

- Nem azért jöttem - felelte megáradt könnyezéssel az asszony -, hanem a királyleányhoz. Az uramat fogságba vetették... Hatalmaskodásért... templomban történt emberölésért... Azt mondták, itt könyörögjek...

Marcellusz a fejét rázta.

- Hogy hívják az uradat?

Az asszony könnyekben fuldoklott. Helyette a fiú felelt:

- Máté fia János, irsai.

- Nem ismerem. De jobb lenne, ha holnap délelőtt jönnének. Akkor talán a király is bejön, és Margit szóror beszélhet vele az ügyekben.

Az asszony hálasan köszönte a tanácsot. Elvonult a gyermekeivel.

- Szörnyűség! - morogta Marcellusz - hogyan javukra ragadják Margitnak a gyöngeségét! Gyilkolt, rabolt, s mikor bajba kerül, küldi a családját Margithoz.

Negyedórát is vártak, míg végre Margit megjelent, és félrevonta a kárpitot. Mellette Olimpiádesz asszony és mögöttük még egy fiatal fekete kendős apáca volt látható.

A regula szerint csak egy apáca szokta ugyan kísérni a hívottat, de ha Marcellusz vagy Dezső lektor jelentkezett, akkor többen is mentek. Mert vagy templomi ügyekről beszélgettek, vagy az officiumok ünnepi változásairól, vagy egyházi hírekről, és azt többen is hallgathatták. Néha csemegét is küldtek a szülők Margitnak, vagy aszúbort. S olyankor a klostrom minden apácája örült, de legjobban a betegek, akiknek Margit a maga részét is elvitte.

De máskülönben is örültek, valahányszor látogató érkezett. Ők nem léptek ki a falak közül soha, s bármennyire meghaltak is a világnak, a vasablakon át érdeklődéssel pillantgattak beléje.

- Valami baj történt-e, atyám? - kérdezte Margit.

S oldalt pillantott, hogy meglássa, ki a kísérője Marcellusznak.

Jancsi meghajolt.

Margit bólintott neki.

- Nincs - felelte Marcellusz. - Csak éppen hogy nem beszéltem veled a nagy látogatás óta.

- Jól viselkedtem-e?

- Okosan és jól. Semmi elfogódás nem látszott rajtad. Bámultunk!

Margit arcán szelíd mosolygás vonult át. De mégis inkább kedvetlen volt a nézése, mint örvendező. Már nem az az új ruha volt rajta, amelyikben a cseh királynak bemutatatták, hanem kopott. A bal vállán három nagy cénaöltés fehérlett. A skapuláréja fekete színe is elfakult.

- Bámultunk - ismételte Marcellusz. - Mert bizony nehéz okosnak lenni, mikor nagyon kell. Többnyire akkor vagyunk a legostobábbak, mikor arról van szó, hogy no most légy okos, Domokos! Nehéz percek voltak, csak valld meg!

Margit a fejét rázta:

- Nem, atyám. Mikor értesítettek, hogy már közelednek, letérdeltem a cellámban a Mária-kép elé, és könyörögtem Máriának, hogy jöjjön velem, és ha szólnom kell, beszéljen a nyelvemmel. Akkor aztán bátran léptem be.

Marcellusz megsimította a feje kopaszát, nézett, pillogott.

- Nos, és milyennek ítéled a cseh királyt?

Margit mosolyogva vont vállat:

- Meglepett, hogy nem olyan, amilyennek látszik. Kissé világiasan beszél ugyan, de hát meg tudom érteni. Elvégre ő nem nevelkedett klostromban.

- Igazi király - szólt közbe Olimpiádesz.

Szünet következett.

Marcellusz pislogott.

- Tudod tán - mondotta -, hogy elvált a feleségétől.

Margit megvonta a vállát:

- Hallottam.

S ezt olyan hangon mondta, hogy benne volt ez a gondolat is: Mi közöm a családi ügyeiben?

- Apáca volt a felesége, dominikána - folytatta Marcellusz -, a pápa bontotta fel a házasságukat.

Margit nem felelt. Félig lehunyt szemmel, nyugodtan nézett Marcelluszra, mintha azt kérdezné: Mért mondod nekem ezeket?

Marcellusz folytatta:

- Tudod, hogy a békekötésben mi van?

Margit bólintott:

- Tudom.

- Eszerint azt is tudod, hogy királyi atyád családjából kell ismét nősülnie.

- Tudom. Van a családunkban hajadon is, özvegy is.

- Csakhogy... mindnyájunknak feltűnt, hogy reád szíves szemmel nézett.

Margit szeme-pillája megremegett. Az arca elkomolyodott, szinte hideggé vált.

- Tehát anyám küldött... - szólt szinte szemrehányó hangon -, de hiszen anyám már járt itt. Meg is feleltem neki.

- Gondold meg, leányom... - kérlelte Marcellusz ellágyultan.

- Mit gondoljak meg? Itt nincs semmi meggondolni való - fakadt ki fájdalmasan Margit. - Ha már egyszer valaki apáca, és igazi apáca, vajon fontolgathat-e azon, hogy ne legyen apáca?

Marcellusz is feljebb emelte a fejét:

- De hát vajon miért lettél apáca? Nem azért-e, hogy a nemzet sorsa válságos volt? A nemzet sorsa megint válságos. Évek óta gyengítik az átkos harcok. A pogány tatárok szeme egyre az országunkon forog. Az egyház azt kívánja, hogy a keresztény fejedelmek békességben éljenek.

Margit a szemét lesütve hallgatott. Szeme szép pillái mintha megnőttek volna, s feketébbek volnának, mint máskor. De ez csak azért látszott így, mert fehér arca még fehérebbé vált. Marcellusznak a derekán csüngő olvasójára nézett. Aztán az arcára.

- Vajon én vagyok-e az oka - felelte csendesen -, hogy nem élnek békességben?

S hogy erre Marcelluszban elrekedt a felelet, folytatta:

- Ha nemcsak templomban volnának keresztények, hanem templomon kívül is, bizony békességben élnének. Kérlek, atyám, mondd meg nekik, hogy ne háborgassanak engem a cseh király kívánságaival. Nekem minden földi királynál kedvesebb az én tövissel koronázott királyom. Attól engem el nem tántorít se kérés, se fenyegetés.

Ezt mondva kissé elfordult. A mozdulatából látszott, hogy befejezettnek óhajtja a beszélgetést.

Marcellusz felvonta a vállát, szemöldökét, két tenyerét. Aztán búcsút bólintott.

- Hát jó: megmondom.

10

Jancsinak jelentkeznie kellett áldásért, mikor visszatért.

- Nos?

Jancsi elmondta szóról szóra, mi történt, s hogy Marcellusz elment a királyi palotába. Most már a házasság elputtyant.

Szikárdusz örvendezett.

- Ha Margit marad, a többi hercegleány is marad.

A két kapus ez órától fogva ugyancsak leste az apácaklastromot.

Délután négy óra tájt már jelentette is Jakab:

- A király a klastromban van.

Vesperásig bent időzött a király. Aznap nem tudhatták meg, mit végzett.

Másnap délelőtt meg a királyné járt bent megint. Nóna után Szikárdusz Jancsit hívatta:

- Eredj be anyádnak látására, és tudd meg, ha lehet: mi történt? A lektor fráter kíséren.

Azonban délután éppen sok volt a klastromi látogató. Jancsi elment a társalgószobáig. Húszan is ültek bent a padokon. Kívül is álldogáltak - egy pocakos ősz úr, meg egy kis tízéveske leány is vele.

Jancsi fráter visszatért a lektorral, s várt a kapusszobában egy óra hosszát. Mikor ismét kiléptek, királyi testőröket láttak, ahogy siettek a testőrök a klastrom felé.

No, most már befellegzett a mai látogatásnak!

Néhány perc múlván csakugyan megjelent a király és királyné is.

Csak kettesben, gondolkodó arccal léptek be a klostomba.

Jancsiéknak vissza kellett térniük.

- Ez annak a jele - tűnődött Szikárdusz -, hogy Margitot nem könnyű házasságba vinni.

- De annak is jele - vélekedett Jancsi alázatosan -, hogy a király igen akarja a házasságot.

A következő nap délelőttjén Marcellusz jelent meg ismét a klostomban.

- Margit nem hajlik - töprengett aggodalmasan. - Ma reggel korán hívatott a király. Haragszik. Margitnak erősen a lelkére kell beszélnem. Ha kell, fenyegetnem is.

S egyedül ment az apákához.

Sokáig időzött oda. Már az asztalnál ültek, mikor Jakab jelentette Szikárdusznak, hogy Marcellusz elhagyta az apáca-klostromot, s egyenesen a révnek tartott.

Bizonyára a királyi palotába kellett mennie, hogy azonnal jelentse, mit végezett.

Szikárdusz mindezt várta Marcelluszt. Hiába. Bizonyára hazatért Budára.

Másnap délelőtt nem járt senki az apácaknál. Délután bement maga Jancsival, és Olimpiádeszt hívatta.

A priorissza kisírt szemmel, sápadt arccal jelent meg a vasablaknál. Egy másik öreg apáca volt vele. Annak is megereszkedett volt az orra, és csupa aggodalom a szeme.

- Mit parancsolsz, atyám?

- Hát, hát csak hogy mi történik nálatok? Látok király, királyné jar hozzatok. Mi megtörténik idebe?

- Ó, Istenem - felelte Olimpiádesz a fejét rázva -, én magam se tudom, hogy mi történik itten. Ha az ifjabb király itthon volna, talán az rá tudná bírni ezt a makacs leányt.

- Hát nem akarja házasság?

- Nem, semmiképpen. Még az én szavamra se hajlik. Pedig eddig mindig olyan volt, mint a kezes bárány. Soha attól nem hallottam ezt a szót: *Nem akarom!*

- Hát mit parancsolgatjátok neki? Okossággal, rábeszéléssel talán...

- Rábeszéléssel? Hiszen egyebet se művelünk. Egyre csak azt festegetjük eléje, micsoda méltóság vár rá; hogy mennyi kincse lesz; mily pompa környékezi; hogyan borulnak a lábához a püspökök, érsekek, hercegasszonyok; a pápa is hogyan örvendezik; mennyi templomot építhet.

- No és?...

- Befogja a fülét. A fejét rázza. Fut a templomba. A királyt is magára haragította. A király órahosszat magyarázta neki, hogy a cseh király milyen derék, gazdag ember, és hogy milyen jó férj. Utoljára megbosszankodott, rátoppantott:

- Nem vagyok-e atyád? Nem kötelességed-e, hogy engedelmeskedj nekem?

Jaj, szörnyű volt! Margit térdre borult, és összetette a kezét:

- Atyám, ne nézz rám haragos szemmel! Emlékezzél, hogy vajon Istennek szenteltetek-e engem, vagy a cseh királynak? Isten haragja ellenünk fordul, ha kivesztek engem e szent helyről, és belöktök a krisztustalan keresztények közé.

Akkor a király előhozta a királynét is, hogy az anya talán jobban érti, hogyan lehet hozzáférfőzni a leány eszéhez.

A királyné próbálta is:

- Nem magad mondottad-e - lobbant rá -, hogy Ottokár derék és kedves ember! Hát mit húzódozol tőle? Ha azt mondottad volna, hogy idegenkedel tőle, mindjárt úgy beszélünk, hogy elhárítsuk rólad a szándékát. De most már késő. Ő néhány szóval példázgatolódzott, hogy tetszel neki. Kár a szépségednek, kedvességednek - mondotta - falak között elhervadnia. Erre én besietek hozzád, te is jól nyilatkozol. Búcsúzáskor megint előemlít. Mink azt mondjuk, hogy *minden óhaját* teljesíteni fogjuk, mert kedves nekünk a barátsága. Most itt vannak a követői. Válaszért zaklatnak. S el kell őket bocsátanunk üres kézzel. Nem tudod te ezt megérteni, hogy mi minden rossz származhatik ebből?!

- Ó, Istenem - fakadt sírásra Margit -, hát sejthettem-e, hogy a kérdésed mögött ilyen gondolatokat rejtegetsz, anyám? Ha akkor nem takarsz előttem mellékes gondolatot, mindjárt megfelelttem volna, hogy hat cseh királlyal sem cserélem el az én égi királyomat. De nem kérdeztél tovább, anyám, s vajon én vagyok-e a hibás?

- Minek ez a sok karattyolás - fakadt ki türelmetlenül a király. - Most már tudod és érted, hogy családi határozat ez! Ezt már megmásítani nem lehet.

Margit csak sírt, és a fejét rázta.

- Magad beszélte, anyám - mondotta -, hogy mikor a tatárok elől Dalmáciába futottatok, sírva kérted Istent, hogy adja vissza országodat, és felajánlottál neki, mikor még meg se születtem. Most meg visszavennél Istentől, és a cseh királynak adnál? Ó, milyen csere!

- Bolond vagy! - riadt a királyné. - Teljesen megbolondultál!

És akkor ellenem fordult:

- Vajon nem ti csavartátok-e el a fejét?

És arra a király is rám mérgedt, hogy azt mondja:

- Megérzitek, ha ezt a leányt meg nem fordítjátok! Minden adományomat visszavonom!

Jaj, majd elsüllyedtem szégyeltemben!

Mikor elmentek, rátámadtam Margitra, hogy mondok:

- Lásd, mi csúfságba keversz te engem! Teéretted hagytam el a világot és minden javait, és járok itt hitvány kámzsában, élek itt a leánnyal együtt olyan asztalnál, hogy odakint nekem a pulykapásztorom is különben él, és íme, most temiattad undok gyanúságot ökredeknek, köpdösnek reám!

Erre meg az én lábamhoz borult, és úgy könyörgött:

- Szenvedd el, anyám, Krisztusért, mint ahogy ő elszenvedte, hogy reá köpdöstek, meg-ostorozták.

Aztán kiment gyapjat mosni az udvarra, és ott sírdogált. És azt mondja a cselédeknek:

- Mily boldogok vagytok ti! Bár volnék én is inkább valami szegény koldusnak a gyermeke és nem király leánya, senki nem zavarna és nem gyötörne, hogy ne lelke szerint élhessek Istennek.

A cselédek meg a gyermekleányok persze sajnálkoztak rajta.

Tegnap reggel meg Marcellusz fráter jön be. Hívat, és kérdi, hogy Margit meggondolta-e már?

- Nem beszéltem ma még vele - feleltem. - Még mindig ott imádkozgat a kóruson. Nem mer kijönni. Azt mondta, akárki hívhatja, nem jön elő.

- No, csak mondd neki, hogy én hívatom.

Bemegyek hozzá. Ott térdel.

Szólok neki. Meg se fordul.

- Margit! - kiáltok rá - hát ez az engedelmesség!?

Arra megfordul, mint valami beteg, és azt mondja:

- Kérlek, anyám, ne gyötörjetelek!

- Marcellusz fráter van itt - toppantok rá -, és hívat a vasablakra.

Arra aztán fölkel, és hangosan a feszülethez fordul, amelyik ott függ a kórus oldalán. És azt mondja:

- Minden szenvedésre kész vagyok érted, Uram! Csak erőt kérek, hogy meg is bírjam!

Marcellusz fráter azt mondta, hogy egyedül kíván vele szólni. Hát épp csak az ajtóig mentem vele.

De szörnyű mérges lehetett, mert a beszéd végén már kihallatszott az ajtón is a kiabálása. Hogy azt mondja:

- Kitaszít a pápa az egyházból! Meglásd!

Margit mit felelt rá? Azt nem hallottuk. Kis időre rá Margit kilépett sápadtan, és visszatért a templomba. Délig nem láttuk. Akkor a csengetésre előjött. Leült az asztalhoz, de alig evett egy falatot.

A lektrix Szent Katalin életét olvasta. Láttam rajta, hogy azt hallgatja nagy figyelemmel.

Ebéd után kérdeztem tőle, hogy mit beszélt Marcellusz. A szeme megtelt könnyel. Sokáig nem bírt felelni. Végre azt mondja:

- Anyám, ha még egyszer rám jönnek azzal a házassággal, akár atyám, akár anyám, akár Marcellusz, akárki más, mondd meg nekik, hogy lemetszem az orromat. Akkor aztán hozzáadhatnak a cseh királyhoz.

Én csak elszörnyülködtem. És most már reszketek, ha hallom a külső csengetést. Megbízta ugyan Szabinát és a kantrixot, Katalint, hogy szüntelen vigyázzanak reá, de nem is alhatok, annyira aggódom, hogy valami csúfot cselekszik magával.

Szikárdusz is megijedt.

- Jezsus Mariam, Jezsus Mariam! Vigasztaljátok! Én nem értek, hogyan lehet ennyire zaklatás! Kérlek, mondd neki, hogy itt vagyok, és hogy szolgálatára állok, ha beszélni óhajtja velem.

A két apáca távozott.

Szikárdusz a halántékát a két kezébe fogva járt fel és alá a társalgóban.

- Jezsus Mariam - jajongott -, mit szólni erre, Jancsi fráter?

A fráter sápadtan és komoran állt a falnál.

- Ha én beszélhetnék vele - mondotta -, bizonyosan nem tenné meg.

Szikárdusz kapott ezen.

- Hát beszélj vele. Megengedek. Te okos ember vagy. Beszélj vele. Mondj neki erős vigasztalás. Tudsz valami szép beszéd mondani?

- Mondok én neki olyan beszédet, hogy...

- Mit gondolsz?

- Mária szenvedését fogom festeni neki, meg a szent vértanúkat, hogy mennyire nem csüggedtek. És hogy a szenvedés virága az égi dicsőségben bontja ki a bimbáját.

- „Szenvedés virága.” Naggyon jó! Naggyon jó. Beszélj neki, beszélj! Szenvedés virága. Iggyen-iggyen szép!

A belső ajtó megnyikkant. A vasablak felé egy fehér árnyék közeledett belülről. Margit volt. Sápadtan, kékárnyékos, bús szemmel állt meg a rostélynál, és szenvedőn nézett Szikárduszra.

Csak az ajka mozdulásából látszott, hogy a szokásos köszöntést mondja: - Áve.

- Hallottam, mi történte - kezdte a fejét csóválva Szikárdusz. - Szolgállok neked, leányom, ha akarsz valami. És itt van Jancsi fráter, ő is sajnálja téged.

Margit rányitotta fájdalmas-szép szemét Jancsira.

- Köszönöm, János fráter, a jószágodat. Az imádságot se volt még alkalmam megköszönnöm. Pedig szebb imádságot nem olvastunk annál. Mivel viszonozzuk?

Jancsi nem tudott felelni. Csak az ajka mozdult, a nyelve nem.

- Nem azért írtam, hercegisasszony - rebegte végre -, nem azért...

Margit szomorúan mosolygott.

- Miért mondasz engem hercegisasszonynak?

Szikárdusz ráfordult:

- Micsoda bolondok megbeszélisz? Margit fogadalmas *szóror*. Nem szereti hallani „*hercegisasszony*”.

Margit helyeslőn bólintott:

- Nem, fráter. Krisztusnak *szolgálóleánya* vagyok én. Ez az egyetlen méltóságom.

És Szikárduszhoz fordult:

- Ugye, helyesled, atyám, az én gondolkodásomat, hogy megmaradok Krisztus tisztaságában holtomig?

- Én helyeslek.

Margit arca földerült:

- Köszönöm. Hál' Istennek, hogy van végre egy lélek... Kérlek, jó prior atyám, Jézus szerelmére kérlek: adjátok reám a végső szentelést, a fekete kendőt. Hogy ne háborgassanak engem többé soha! Kérlek, adjátok reám. És ha valami bajotok lesz, neked is, jószágos János fráter, csak izenjetek be, és imádkozok értetek. Isten meghallgat engem.

- Sürgetni fogok - felelte Szikárdusz. - Beszélni fogok Marcellusz fráterrel. Megmondom kívánságodat, leányom.

És Jancsira nézett, hogy no, mondja el hát azt a vigasztaló beszédet.

De Jancsi annyira meg volt indulva, hogy csak némán és nedves szemmel bámult a leányra.

- Köszönöm, atyám - bólintott Margit. - Az ígéreted nagy vigasztalás nekem. Visszatérek a templomba, és hálálkodok Istennek, hogy pártfogót küldött nekem a te jóságos személyedben.

S bólintott, és a kárpitot lebocsátotta.

Szikárdusz hazatérőben hümmögött-bümmögött. Egyszer csak megállt.

Az orra szinte felszökött a szeme közé.

- No - döbrent Jancsira -, ha lesz valami országos ünnep, téged foglak megajánlani, hogy légy ünnepi predikátor.

11

Szikárdusz várt egynehány napot, hogy Marcellusz átlátogat tán a szigetre. De Marcellusz nem jelentkezett. Vajon útnak indult-e? A királyi családból se láttak senkit, hogy járt volna az apácáknál.

Annyit mégis megtudtak, hogy a cseh követek távoztak Budáról.

Mit izent Béla király a csehnek? Nem tudta senki.

A budai klostromból végre két szolga-fráter - vagy mint ők mondták, *paraszt-fráter* - látogatott le a szigetre. Lisztet szállítottak le egynehány zsákkal taligán. Viszont a szigetről sárgarépat kértek. Azoktól tudták meg, hogy Marcelluszon torokgyulladás van. Éjjel fel se kelt matutinumra.

Jancsi kiásott délután két háti sárgarépat. Egyiket maga vette a hátára, másikat Ábrahám. Szikárdusz is velük ment, hogy meglátogassa a beteg priort, meg hogy közölje vele Margit óhaját.

Aznapi vásár volt Budán. Már a Duna partján látszott lent, ahogy tarkállva sokadozik a Gellérthegy aljáig a sok díszes úri sátor, töménytelen ló és szekér. Fenn az utcákon három vármegye népe sokadozott. Olasz és német kalmárok sátorainak sora fehérlett a gomolygó porfelhőkben az utcákon. Különösen sok volt a fegyverárus. Tinók bögtek, lovak nyerítettek, disznók rököltek. Megrakott szolgák az úri nők nyomában, vitték a selymet, bársonyt, újmódi fazekakat, nyársakat, teknőket. Az urak nyomában meg az új lándzsát, új íjat, új pajzsot, új gyöngyös-ezüstös, cifra nyeregszámot.

- Tessék! Tessék! - kiáltotta egy kövér bábos - édes kalács! Hideg mézsör! Tessék!

A három barát sok lökdösődés között hágdosott fel az utcán. Szikárdusz lihegett.

- Ne siessetek annyira.

Ahogy a pecsenyesütőkhöz érnek, egyszer csak női rikoltás hangzik a sokadalomban:

- Ábris!

És előkerekedik egy piros zsinóros, fehér atlaszkapátú, csinos, magas asszony, kék szemű. Rohan Ábris fráternek.

- Ábris! Ábris! - sikítja szemének nagy nyiladozásával - hát élsz!? Ó, Istenem! Csakhogy megtaláltalak! De hogyan is nem gondoltam... Ábris!

S tárogatja a karját a fráterre, mint a sas, mikor a bárányt ragadja meg.

- Lelkem, Ábrisom!

A frátert elfűtötte a meleg. Úgy elvörösödött, hogy még a füle is olyanná vált, mint a bazsarózsa. Kikepeckelődik az asszony karjából, s ellöki magától:

- Eredj tőlem! Nem ismerlek!

Az asszony azonban csak tárogatta a két karját, csak vijjogott:

- Fiad van, Ábris! Fiad! Tízesztendő már. Ép! Gyönyörű! Ábris az ő neve is. Épp most vettem neki egy...

- Hazudsz! - nyögte Ábris - nem igaz az! Egy szavad se! Hazudsz!

- Én? Hazudok? Ó, hogy nem hoztam el! Csöppig olyan, mint te vagy! Ábris...

- Nem igaz! - kínlódott Ábris. - Hagyjatok engem! Nem ismerlek.

- Nem igaz? Még a haja is olyan vörös! Marcsa! - kiáltott a mellette bámuló cselédasszonyra. - Nem igaz-e! Ihol-e a trombita, amit vettem neki...

- De Isten szentuccse igaz, nemzeti uram! - bizonyított a jobbágyasszony.

S mindenképpen kezet akart csókolni az urának.

Ábris azonban ellökdöste őket.

- Távozzatok, ördögnek küldöttei! - hörgött rájuk - távozzatok! Nem akarok rólatok tudni semmit.

- Ábris! Ábris! - sírta az asszony.

- Távozzatok.

Szikárdusz is fölemelte a botját:

- Micsoda istentelenség ez! Takarodjatok innen!

S ráütött a jobbágyasszonyra, hogy a kontya is lecsúszott.

A nép körük csoportosult, és nevetett.

- Lám, a barát! - mondták.

- Lám, a veres huncut!

- Bezzeg izzad a barát!

- Bezzeg rámelegítettek!

Egy királyi katona rájuk ordított:

- Félre innen! A király szerzetét bántjátok-e!?

Nagy vállas ember volt. A bajusza is meredekre fent. Erős kézzel taszigálta félre a csoportot. Ábrist is.

A három barát tovább menekült.

Mikorra a klostromhoz értek, Ábris oly sápadt volt, hogy alig állott. S verejték harmatozott a homlokán.

Az ajtót a régi kapus nyitotta meg. Szikárdusz mindjárt a provinciális egészsége felől tudakozódott.

Ábris fráter visszapillantott az utcára, s nagyot lélegzett, mikor az ajtót újra bereteszelte.

- Sejtettem - zihálta Jancsinak -, sejtettem, hogy nem lesz jó kijönnöm... Az éjjel tűzzel álmodtam... Nagy füsttel égett... De miért is nem szóltatok, hogy ma vásár van!?

Megtörülte a homlokát a csuhája ujjával, és Szikárduszhoz fordult:

- Kérlek, prior atyám, tegyetek el innen valahova messze, akárha egyik külső ország klostromba.

- Jó - felelte Szikárdusz -, azt is megbeszélek Marcellusz fráterrel.

Marcelluszt az udvaron találták. Ült egy karosszékben. A torka körül volt csavarva fehér kendővel fülig. A szeme dagadt volt. A homlokát az aggodalom ráncai barázdálták.

- Ilyen hurut - hákogta a fejét csóválva -, mikor hideg sincsen...

Mégis érdeklődéssel hallgatta Szikárdusznak az elbeszélését az apácák kétségbeeséséről, és Margitnak az üzenetét.

- Abból nem lesz semmi - hápogott. - Amit két király akar, az ellen egy apácácska semmit se tehet.

- De a cseh követek már elmenték - mondotta Szikárdusz. - Mi üzenet vihették mást Ottokárnak, csak azt, hogy Margit nem akarja férjhez menni.

Marcellusz legyintett.

- Csak azt, hogy férjhez akar menni.

- Azt az üzenetet vitték?

- Nem tudom. De vihettek-e egyebet? Tudod, hogy a béke pontjaiban mi van? Ottokárnak a királyi családból kell házasodnia. A királynak minden lánya férjnél van, csak egy a hajadon. Ottokár megkéri. Hát mármost elképzelheted-e, hogy Béla király azt mondja: Nem adom!? Hiszen akkor Béla király megtörte az egyezséget.

Ez utóbbi mondatot már hangtalanul susogta. Haragudni látszott, hogy Szikárdusz annyira együgyű.

- Csúfot tesz magával, azt mondta! - hebegte Szikárdusz - azt mondta, hogy lemetszi az orra.

Marcellusz meghökölt:

- Azt csak nem teszi!

- De azt mondta.

Marcellusz rosszállón rázta a fejét. A homlokára ráncok gyűltek.

- Kitelik tőle - susogta. - Jordánusz frátert küldjétek ide.

Szikárdusz aztán elbeszélte, hogy Ábris fráternek micsoda kedvetlensége történt.

- Ha a király vitéze ott nincs...

A fráterek elképedve hallgatták az ügyet. Ábrahám fráter a szemét lesütve, még mindig sápadtan állt közöttük. A lába is reszketett.

- Maradj itt - mondotta Marcellusz. - A szigetre nem térhetsz többé vissza. Mihelyt meggyógyulok, velem jössz. Majd választunk valami klostromot.

- Csak mentül messzebb! - rebegte Ábrahám.

Négy nap múlván Marcellusz kissé bágyadt arccal, de már a szokott erejében jelent meg a szigeten.

- Jó hírt hozok! - újságolta nyugodtan Szikárdusznak - a király nem erőlteti tovább Margitot.

- Hál' Istennek! - fohászkodott Szikárdusz a két kezét is az égnek emelintve. - De hát...

- Hogy oldják meg a csomót? Hát a király odaadta a lánya helyett a követeknek a lengyelországi unokája képét. Szép leány, s valamivel fiatalabb is Margitnál. A követek is elámultak a szépségén. Hát azt a képet küldte Margit helyett, s ajánlotta, hogy válassza azt a leányt feleségül.

- Kunigundát.

- Azt. Így aztán a békekötésnek ez a pontja nem Bélán törik, ha törik. Gyer be velem az apácákhoz. Szegény leányt hadd lássuk örülni is.

Szikárdusz szeme ragyogott. A tenyerébe köpött, és körülsimította a haját.

- Tehát a király belenyugodja?

- Nem nagy megnyugvás biz az neki. Akármennyire szereti is a leányát, az, hogy ellene szegült, elbúsította. Attól tartok, nem is bocsátja meg. A királyné is haragszik reá. Szerette volna kivenni. A börtben igen megösztvéredett. A királyné azóta enyhíteni szeretné a klastromi regulákat.

- Érthető, érthető - bólogatott Szikárdusz.

És leveregette a köpönyegéről a port. Aztán elővette a botját a sarokból.

Ahogy indulnának, Marcellusz megállt az ajtóban.

- Tudod, mi történt? Egy fráterunkkal kevesebb van odaát a klastromunkban.

Szikárdusz elmeresztette a szemét.

- Ábris!

- Az. Három nap nem aludt, nem dolgozott; senkivel nem beszélt, csak bolyongott fel-alá a házban. Olykor könnyezett, és Krisztus lábát csókolta. Olykor félreült valami zugba, a fejét ingatta, és elmosolyodott. Figyelmeztettek rá, hogy megbolondult.

- Csak hagyjátok - mondtam.

Tegnap reggel, mise után felkelt a helyéről, és kiment a nép között. Mondta volna, hogy így vagy úgy: nekem családi kötelességeim maradtak otthon. Ámbár iszen micsoda kötelességek valók előbbre? De így elmenni... Különben mindig olyan alattomos természet volt az!

És Marcellusz megvetőn legyintett. Köpött is egyet. Aztán másról beszélgettek.

Béla király okosan oldotta meg a nehéz kérdést, Ottokárnak megtetszett a Kinga vagy Kunigunda képe. Fölkerekedett, hogy elevenen is lássa. Örömmel tapasztalta, hogy a festő gyönyörű képe csak gyarló másolat Istennek arról a leánygyermekéről.

Csekély akadály állt csak útjában a házasságnak: másodfokú unokatestvérek voltak. Ottokár ugyanis III. Béla leányának, Konstanciának volt az unokája. De hát a pápa keze minden

csomót megold. Amint Béla király értesült, hogy Ottokár szívesen véset gyűrűt Kunigundának is, a leggyorsabb lovát nyergeltette Tóbiás zágrábi préposthoz.

A prépostnak lóra kellett ülnie.

Ment és jött.

Október 25-én megtörtént az esküvő Pozsonyban.

Margit tehát békén maradt.

De a királyi család meghidegült iránta.

Azelőtt szinte minden héten meglátogatták. Különösen a királyné. Mert hiszen a király csak a teleket töltötte otthon. Ha a királyné férfi kísérő nélkül látogatott be, együtt ebédelt velük a refektóriumban. Vitt be magával édes aszúborokat, mazsolát, datolyát, narancsot. Kedvesen beszélt minden apácával. Olykor a lektix nem olvasott, s a priorissa elengedte a szilenciumot is.

A főrendű hölgyek érintkezése a királyi udvarral ilyenképp a klastromban történt. Abban az évről évre háborús világban szó se lehetett olynemű udvartartásról, aminő a későbbi századokban fejlődött Nyugaton. A királyné is gyakorta utazott. Olykor politikai járatokat is bízott rá a király, mint 1260-ban is láttuk, hogy az Ottokárral való békekötésre őt küldötte a király Pozsonyba. Ugyanazon év második felében sok főúrral, jól fegyverzett magyar és kun haddal Horvátországban járt, hogy Béla fia nevében az ország hódolatát fogadja. Onnan meg lement Spalatóba, mert azt hallotta, hogy Spalato lakói összekülönböztek a klisszai őrséggel. Fegyverrel vágott közükbük. Bizony nem afféle koronás páva volt, mint a pompában henyélő nyugati királynék.

Hát abban a világban szó sem lehetett arról, hogy a főnemesség hölgyei a királyné sugaraiban sütkérezzenek. Udvari bálnak még a nevét sem ismerték.

A mágnásasszonyok szeme tehát a szigeti apáca-klastromra irányult. Oda bejutni olyan törekvés volt, mint másutt az udvarba bejutni.

- A leányom apáca - dicsekedtek otthon a kastélyukban -, a szigeti klastromban van, a király leánya mellett. A királyné mindennapos ottan.

S büszkén mutogatták a leányuk levelét:

Egyéb újság nincs, csak hogy a királyné ma is bent ebédelt nálunk. Kérdezte az otthonvalókat. Meg is csókolt.

Néha a király is bent ebédelt azelőtt a leánya klastromában. Persze ő nem ülhetett be a refektóriumba hetven-nyolcvan apáca közé, hát a királyi teremben terítettek olyankor asztalt. Margittal oda bement a kis Erzsi is, István királynak a leánykája, és Margitka, Ottokár Kunigundájának a húga. Na meg Olimpiádesz a leányával.

Az ilyen látogatások alkalmával a királyi szülők megajándékozták a klastromot. Aranytányérok, ezüstitálak, drága templomi ékességek kerültek Margitnak a klastromába és templomába. S öneki külön is jutott egy-egy erszény pénz - többnyire újveretű ezüstmárka. (Akkoriban az járta Magyarországon.)

Apácának ugyan nem szabad pénzt elfogadnia, de a prior megengedheti. Hiszen irgalmas cselekedetre való. Mire is költhetné egyébre?

Az öreg György frátert olyankor Margit a vasablakra hívatta.

- Jó fráter - kérlelte édesen -, reád bízom. Aki szegényt tudsz, látsz, keresd meg. Add neki.

És az öreg fráter elbócirkált Budán, Pesten, a szegényes külsejű házakba, mintha koldulna. S leült beszélgetni.

Ahol panaszkodtak neki, vagy látta, hogy nehéz a szükség, adott a pénzből:

- Nesztek. Egy jó lélek küldi. A nevét nem tudjátok meg soha.

Aztán visszatért a klostromba, s elmondta Margitnak: kiken segített, hogyan örvendeztek. Margit hallgatta boldogan.

Mindennek vége szakadt.

A királyi család feléje se nézett a klostromnak.

Az apácák súgtak-búgtak Margit mögött. A priorissától aggodalmas arccal tudakolták:

- Vajon csakugyan megfosztja-e a klostromot a király? Vajon mink is koldulásból élünk-e ezután már, mint a fráterek?

- Nem, azt nem teszi a király - aggodalmaskodott Olimpiádesz. - De bizony jobb lenne, ha Margit áthelyezkedne egy más klostromba.

Margit figyelmét nem kerülte el a sugdosódás, hirtelen elhallgatás, a hideg rábámulások. Olykor kérdezte is egyiket-másikat:

- Hibáztam valamiben? Kérlek, mondd meg, hogy megigazíthassam.

De kitérően feleltek.

Egy este eltűnt a lepedő Margitnak az ágyáról. S mikor Margit kereste, a társai hideg nyugalommal szóltak:

- Mit keresel? A lepedőt? Nem tudjuk, hova lett. De hiszen nem vagy-e te is csakolyan apáca, mint mink vagyunk? Mink nem hálunk lepedőn.

Aztán eltűnt a vánkös.

- Miért aludnál te vánkösön? Apácatársaid feljebb dombosítják fejtől a szalmazsákot, vagy lazsnakot gyürnek a fejük alá.

Aztán egyszer meg, hogy inget kért, a ruhatáros apáca hidegen csodálkozott reá:

- Micsoda jögon kívánsz te inget? Hiszen nem vagy beteg! Ismered a regulát, hogy inget csak a beteg-házban fekvőnek adhatok.

- Igaz - felelte szinte ijedten Margit. - Istenem, mennyi időn át vétettem a regula ellen!

Aztán elvették előle a királyi címeres ezüstitányért, amelyről gyermekkorától óta evett.

- Miért akarsz te különb tányérról enni a klostrom asztalán?

Eltűnt az ezüstpohara.

- Bent igyál belőle, amikor királyasszony anyáddal ebédelsz.

Mindez Margitot jégcsapként érintette szíven.

Az első pillanatban elképedt, de aztán megadással csüggesztette le a fejét.

- Igaz, igaz. De hogyan nem jutott ez eddig eszembe!

És még vádolta magát, hogy lepedőn hált, puha vánkösön nyugtatta a fejét, inget viselt, külön edényei voltak. De megszokta mindezt gyermekkorától. Ő maga nem gondolt rá, csak a mások szeme látta ezeket az apró kedvezményeket.

Szinte elszörnyülködött, mikor meggondolta, hogy mindenben az alázatosságot kereste; hiszen még a cselédek kezéből is kivette az orr-fintorító munkákat, és lám, ezek az apróságok elkerülték a figyelmét!

Roszsabbul esett neki, mikor a társai azon kezdtek példázgatolódzni, hogy jó lenne, ha áttétetné magát más klostromba, például a beginákhoz vagy a szesztrákhoz. Ott nem olyan szigorúak a regulák. Ott jobb az ágy, különb ételek kerülnek az asztalra. Még fejedelem-asszony is korábban lehetne.

Mind e beszédek a nyájasság mézével voltak megédesítve, de Margit mégis érezte bennük a maszlagot.

...Mit vétettem? - tűnődött olykor könnyes szemmel. - Kinek vétettem? Bizonyosan megharagítottam valamelyiket, és a többi is meggyűlölt. De melyiket?

Kezdte figyelni őket, a művelő-házban, a kerengőn, az udvaron, az asztalnál.

Egy délután, hogy az udvarra ültek ki dolgozni, Margit letérdelt egy idős szórór elé:

- Három napja nem szólottál hozzám. Kérlek, bocsáss meg, ha valamit vétettem!

A szórór elmosolyodva ölelte fel:

- Ugyan, Margit. Véletlenül történhetett. Igazán nem haragszom.

És megcsókolta.

Ezen még inkább megzavarodott a leány.

- Tehát nincs haragosom. De hát akkor miért érzem hidegnek a szemüket? Talán pletykáznak reám? Talán gúnyolódást hallgattam? De hiszen én nem nevettem velük soha.

Olykor nyugtalanul gondolt a szülőire is. Miért nem jönnek be hozzá? Hiszen a cseh király már megnősült, az ügy elintézett ügy. Darabig arra vélekedett, hogy nincsenek otthon, mert hiszen gyakorta utaznak. Olykor annyifelé, ahányan voltak. István királynak az elveszett Stájerország helyett Erdély lett az országa. Ott tanyázott. Béla hercegnek, hogy a tizenötödik évét elérte, Szlavóniát adták és Dalmáciát. A királyné maga is jelen volt a beiktatásán.

Béla király meg ősszel Pozsonyban időzött, hogy az unokája és a cseh király lakodalmán jelen legyen.

Hát Margit ha sokallta is, hogy oly régen nem néztek feléje, megnyugodott abban, hogy a világi embereknek sokfelé ágazik a gondjuk.

Végre a királyné novemberben újra megjelent a klostromban, és a régi szeretettel ölelte magához.

Akkor az apácák is egyszerre megváltoztak.

Este, hogy a vacsorához ültek, elcsodálkozva látta, hogy ott az ezüstitányérja, gyöngyház nyelű kése, ezüst-ívópohara.

Beletette a tányérjába a kését, poharát, s intett a felszolgáló apácának:

- Hozz nekem óntányért, ónpoharat, vaskést.

S mikor a hálóterembe értek, ott találta a vánkost, lepedőt az ágyán. Levonta a lepedőt, és félretette a vánkost.

- Nem akarok különb lenni a többinél.

És hált pusztá szalmazsákon, durva szalmapárnán. Takaródzott hitvány szőrlazsnakkal.

A királyi szülők szeretete tehát ismét a régi melegséggel fordult Margitra. Beleegyeztek, hogy a végleges beszentelés megtörténjen.

De Benedek érsek beteg volt azon az őszen. Meg is halt. A helyébe Fülöp, zágrábi püspök került. A téli hideg különben se volt alkalmas oly hosszú szertartásra. Húsvétkor meg a királyi pár Szlavóniába utazott. A letört spalatóiak tizenkét főrendi gyermekét fogadták el ott túsul a békesség biztosítására.

Mikorra visszatértek, zöldjében állt a sziget.

Margit újra sürgette a feketézést. Hát elhívták az érseket, s az érsek a királyi szülőkkel pünkösdi harmadik napját választotta a szentelésre.

Május 28-ra jutott abban az évben pünkösdi, tehát a harmadik napja május 30-ra.

A két klostromban minden évben volt professzió-tétel, hol az apácáknál, hol a frátereknél, mégis Margit ünnepies fogadalomtételére, vagy mint akkor mondták *befeketézésére*, szokatlan izgalommal készültek.

Sohase történt még, hogy királyleányt feketézzenek; meg az se történt, hogy püspök végezze a szertartást, pláne hogy három püspököt is láttak volna azonegy oltárnál. Márpedig a királyleány beavatására három püspök készült: az esztergomi mellett a váci püspök meg a nyitrai püspök.

Hogy lesz az, mint lesz az? - tűnődtek a két klostromban.

Az ő szertartásuk más volt, mint ahogy a püspökök szokták. A dominikánusoknak még a misekönyvük is más, mint a világi papoké. A pápa különböztette meg őket ezzel, s ez nekik ma is örömük. Hát hogyan lesz az a püspöki apácaszentelés? Náluk, ha a provinciális szentelt apácát, a mise végén szokta. A püspök mise közben. Náluk a szentelés azzal kezdődik, hogy a pap a kórus felé fordul, és szól templomi éneklő hangon: *Jövel Krisztusnak jegyese!* Arra az apácák fölkelnek a rostély mögött, és bekísérik processióban Krisztusnak a jegyesét. Mások az énekek is...

De hát csak egy az: a szertartás veleje egyezik: egy fiatal leány halottnak nyilvánítatik, eltemetik elevenen. De nem is egy leány, hanem egyszerre négy! Margit nem volt rábírható, hogy egymaga legyen az ünnepelt. Őneki mindig terhére volt a méltósága.

Hát vele együtt jelölték szentelésre Anna nénjének a leányát, Margitkát, aztán makonyai Margitot, Vilmos hercegnek a leányát és Bodoméry Örszit, Olimpiádesznek a leányát.

A templomot aznap korán reggel telehordták a fráterek eleven lombbal. Az apácák meg az oltárokat ékesítették föl olasz jázminnal, kék liliummal, csipkerózsával. A királyi szolgák egy göngyöleg piros görög szőnyeget szállítottak a templomba, s a trónszék padlójára terítették.

A templom közepén Olimpiádesz és Szikárdusz parancsa szerint mozgott minden kéz.

Jancsi is vitt a kertjükből egynéhány korán nyíló rózsát: Klára szórórral rendezte az oltárokra.

Mind a három oltárt bevirágozták. Legjobban persze a Szent Erzsébet oltárát. Margit azon oltár előtt kívánta, hogy ráadják a fekete fátyolt.

És a templom ajtajában, mikor a lombot válogatták, susogva beszéltek:

- Hogy készül Margit szórór a mai napra? - kérdezte Jancsi az egyik apácát.

- Még valamennyiük közt ő a legnyugodtabb. Az éjjel fenn imádkozott matutíniumig.

- Örül?

- Boldog. Sohase láttam boldogabb arcot életemben.

Olimpiádesz is beszélgetett Marcellusszal.

- Szép, jó lesz az idő, amint látom - mondotta Olimpiádesz a felhőkre vizsgálódva. - Pedig ugyan féltem, hogy esőre fordul. Nincs szomorúbb valami, mint az esős időben való avatás.

Az idő valóban kedvező volt. Az ég is mintha ünnepet érezne, tiszta kéken borult a sziget fölé. Csak egy kis falka báránfelhő fehérlett a magasságban.

- Hogy fogadja be azt a sok embert ez a templom? - mormogott Marcellusz.

Bizony oda nem sok ember fért. A templom szélessége mai mértékkel az oltártérben hét és fél méter, a hajóban tizenkét méter volt; a hossza meg az oltártérben huszonhat méter, a hajóban tizenöt. (Hogy az oltártér ilyen aránytalanul hosszúnak épült, annak az apácák kórusa volt az oka: nem lehetett másképp elhelyezni a kórust.)

Marcellusz úgy oldotta meg a nehéz kérdést, hogy a Pestről-Budáról átjött frátereket a klostrom kapujába sorakoztatta. A sor külső végén Jordánusz fráter állott két udvari fegyveres ajtónállóval.

Az aranyláncos, süvegükön is aranykarimás főnemeseket, ékszerektől roskadozó főúri dámákat az ajtónállók is bebocsátották, de voltak kétséges ismeretlenek: gazdag kalmárok és egyéb, ékszeres asszonyságok, akiket azelőtt senki se látott. Olyankor Jordánusz elhárítóan intett, s az ajtónállók keresztbe vetették az ajtó előtt a kelevézüket.

- Sokan vagyunk: ma nem lehet.

Zsidóasszonyok is iparkodtak be. Egy olyanforma, zöld selyembe öltözött, fekete szemű asszonyság büszkén háritotta volna félre a vitézeket:

- Bicksey Detréné vagyok.

A vitézek kérdően néztek Jordánusza.

- Micsoda méltóság az urad? - kérdezte a barát.

- Micsoda méltóság? Halott a királyért, hazáért a mohi mezőn - felelte büszkén az asszony.

- Akkor a mennyországban van - mondta rendíthetetlenül Jordánusz -, és oda te is bejuthatsz, de ide nem. Majd holnap.

Az asszony sírva fakadott dühében, de hiába: nem eresztették be.

Kilenc óra volt. A királyi pár közeledését jelezték a harangok. A templom már úgy megtelt, hogy alig lehetett benne mozogni.

A királyi pár már nem is a főajtón ment be a templomba, hanem a klauzúrán át s a vasajtón. A váci püspök vezette be őket. Odabent bizonyára szót váltottak Margittal is.

A fráterek is csak a vasajtón át juthattak be. Ők a főoltár mögé állottak karajban, fekete csuklyájukat a fejükre vontan. A sekrestye is premontreiekkal és franciskánusokkal volt tele. A templomban embergöz, lombillat és asszonyi ruhák illata.

Végre hát megkezdődött a nagymise.

Három nagy szakállú, vén püspök és négy Domonkos-rendi diakónus. Marcellusz is ott állt a főoltár és a trónszék között, arannyal hímzett, fehér selyempluviáléban, karingben, fehér stólában. Minden oltáron égő gyertyák lobogtak a meleg levegőben.

Az érsek a főoltárnál mondta a misét, de az epistola után megszakította.

Föltették a fejére a püspöki süveget. Kezébe adták a pásztorbotot, és átlépkedtek Szent Erzsébetnek az oltárához. Ott már az oltárra volt készítve a négy fekete lepel, négy fekete fátyol, a négy mirtuszkoszorú, egy nagy olló és ezüstitálcán négy aranygyűrű. Az oltár lépcsőjét piros virágos szőnyeg takarta. Egy üres karosszék várakozott ott az érsekre.

Az érsek beleül a székbe, és végigsimítja a szakállát. Mell közepéig leng ritka szálak, ősz szakálla, mint a prófétáknak. Gyér, ősz haja pókháló szálaként csillog a nyaka körül. A nézése bágyadt, és a mozdulatai lassúak.

Marcellusz a klastrom vasajtaja felé fordul, és erős, érdes hangon énekl:

- Jertek, okos szüzek! Fogjátok lámpástokat! A vőlegény érkezik!

Minden szem az ajtó felé fordul. A hátul állók ágaskodnak. Egy anya a falnál fölemelte hétéves leánykáját, hogy legalább az lásson valamit.

A templomban halk morajlás. A kórus vasajtaja széttárul, s a négy leány vonul be fehérben: a szokott fehér kámszában, fehér skapulárében. Csak a fejükön leng a köznapi vélum helyett fehér selyemfátyol, menyasszonyi fátyol. Margitnak derékig érő, hollószínű haja átfeketéllik azon. Neki pápai engedelme volt arra, hogy a haját meghagyja. A királyné kérte ezt az első fogadalom-tevéskor. Bizonyára már akkor gondolt arra a lehetőségre, hogy Margitot feleségül kéri. De különben is az volt a szokás Európa-szerte, hogy a fejedelmi nők a klastromban a hajukat megtarthatták, ha akarták.

A másik három leányon rajta van a fátyol alatt a fehér vélum. A halicsi hercegleány még csak tizennégy éves, eleven szemű, fejjel kisebb Margitnál. A makonyai hercegleány hosszú nyakú, szőke, kék szemű leány, félénk tekintetű. Margitnál két évvel korosabb. Örzsike meg barna, mint az anyja, kis termetű, holló tekintetű szépség.

Mind a négy leány kezében viaszgyertya ég. Margit arca fehér, mint a ruhája; a szemét kissé lesütve, lassan lépeget befelé.

Mögötte két idős apáca jelenik meg. Az egyik íves szemöldökű, meredek derekú, de zömök és telt tagú, a másik ösztövé, magas. A szokott apácapalást feketéllik rajtuk, és átlátszó fekete fátyol.

Olimpiádesz az íves szemöldökű. A másik: Katalin mesterasszony, a tudós apáca, Margit tanítómestere.

A másik három leány mögött is két-két vén apáca a kísérő.

A templom közepére érnek.

Margit megáll, és sötét pillájú, szép szemét az érsekre nyitja.

Marcellusz eléjük lép, s a püspökhöz fordul. Szól ünnepien:

- Főtisztelendő atya! Az egyház kér, hogy e négy szüzet megáldd, megszenteld, Jézus urunknak eljegyezd.

A leányok letérdelnek.

- Méltók-e rá? - kérdezi az érsek.

- Bizony mondom, hogy amennyire a gyalgó emberi megismerés terjed, méltóknak ítélem őket reá.

Az érsek a két püspökhöz fordul:

- Isten és megváltó Jézus urunk segítségével megáldjuk tehát e szüzeket, és megszenteljük őket, és eljegyezzük őket a mi urunknak, Jézusnak, Isten szent fiának.

És a leányok felé emelkedik az arca:

- Jertek! - énekli - jertek.

- Követünk - zendül az ének az apácák kórusán.

Csupa női hang, mintha felhőkből szállana alá.

A négy leány az érsekhez közeledik, és térdével a földet érinti.

- Jertek! - ismétli az érsek még magasabb éneklő hangon.

- Követünk! - zúg ismét az ének.

Akkor már az oltárhoz érkeztek a kíséző vén apácákkal együtt. Ott a négy leány letérdel az érsek elé.

- Jertek, leányim, hallgassatok engem - énekli az érsek -, Isten félelmét tanítom.

Az apácák kórusáról hangzik a válaszének:

- Követünk téged szívünk teljességével...

Az érsek a leányokhoz fordul, és hangos szóval kérdezi:

- Tehát azt akarjátok, hogy szent szüzességben éljete e Földön?

- Azt - feleli a négy leány.

- És ígértek, hogy megőrzitek a tisztaságtokat örökké?

- Ígérjük.

Az érsek mind a két kezét nyújtja Margitnak.

Margit Olimpiádesz kezébe adja a gyertyáját, s imádkozón összetett két kis kezét beleteszi az érsek kezébe.

- *Deo gratias!* - mondja az érsek az égre pillantva.

A királyné fehér keszkenőbe takarta az arcát. A király arcán is két könnycsepp gördült végig.

Az érsek a másik három leány kezét is egyenként vette a kezébe:

- *Deo gratias.*

Aztán folytatta magyarul:

- Tehát az az óhajtástok, hogy megáldjunk, megszenteljünk, Jézus urunknak eljegyezzünk benneteket?

- Az.

Az érsek fölkelt, s az oltár felé fordult. Megáldotta és megszentelte a négy fekete vélumot.

Az apácák a kóruson a mindenszentek litániáját énekelték. Mikor odáig jutottak: *A meghalt híveknek adj uram örök nyugodalmat*, az ének megszakadt.

Az érsek szeme a magasba fordult:

- Áldd meg uram Isten e négy szüzet, és méltasd őket a felszentelésre.

A kar felelt:

- Kérünk téged, hallgass meg minket!

Az érsek énekelt: *Jöjj el, Szentlélek Isten.*

A kar és a nép folytatta. A leányok letérdeltek.

Az érsek megszentelte a koszorút, és a fejére illesztette Margitnak, aztán a három másik leánynak. Megszentelte a gyűrűket, és a jobb kezük gyűrűsujjára vonta:

- Eljegyezzlek ezennel Jézus Krisztusnak, Isten fiának, hogy néki hív szolgálóleánya légy, és mindörökre megkoronáztassál, az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében. Ámen.

Az apácák kara magas zengéssel énekelt:

*Jegyese vagyok az Úrnak,
Kinek angyalok szolgálnak,
Kinek szépségét nap és hold csodálja!*

Margit térdre bocsátkozott az oltár előtt.

Olimpiádesz egy mozdulattal megoldotta a haját.

A gazdag, fekete haj végighullámozott Margit vállán, s leomlott csaknem a bokájáig.

Az apácák kórusán tovább zengett az ének: *A világ uralmát a föld minden pompáját megvettem, a mi urunk Jézus Krisztus szeretetéért...*

A priorissa Margitnak a nyakánál a haja alá tette bal kezét, s jobbjaiban megcsillant az olló...

Az elszörnyülködés morajlása zúgott át a templomon.

Margit egy percre behunyta a szemét. Aztán Szent Erzsébet képére nézett. Egy mozdulattal összemarkolta maga körül hajának selyemkévét, és a szemét az égnek emelve, üdvözült arccal tette az oltár vánkosára.

Az érsek fogta a fekete lepelt: hosszan elterjesztette.

A négy leány véniába terült az oltár szőnyegén.

Az érsek rájuk terítette a halotti lepelt.

HARMADIK RÉSZ

1

Édes hallgatnunk a fonómesékben, hogy az öreg király az élete vége felé odaadja az országa felét a legderékabbik fiának.

A mesék aztán el is hallgatnak ezzel.

Mert jobb is azt nem tudni, hogy a derék fiúnak azontúl mindig azon forog az esze, hogyan túrhatná ki az öreget a maga maradék országából.

Hogyan lehetne?

Béla király maga is olyan derék fiú volt fiatal korában. De neki már öregségében több esze volt, mint az apjának, a csupa jószág jeruzsálemi Endrének: ő nem felezett, hanem inkább elfoglalt egy másik országot a magáé mellett, Stájerországot, és azt adta oda a fiának.

Bölcsen volt ez kigondolva, megtéve is. István maga is megelégedett vele. De haj, hogy a sors megtréfálja olykor a legbölcsebb embert is! Arra nem számított Béla, hogy az országot vissza is foglalhatják.

Istvánnak nem maradt a Morva-mezei csata után, csak a sovány jövedelmű erdélyi hercegség, meg egy üres cím: *a kunok ura*.

S akkor már koronázott király volt ő is. Tartott udvari kancelláriust (Benedek szebeni prépostot) - a feleségének is egy kancelláriust (Fülöp váci püspököt) - udvarbíró (Baas volt a neve), tárnokmestereket (Kemény fia Lőrincet és Csete fia Aladárt), lovászmestereket (Benedeket és Rátoldy Istvánt); tárnokmestert (Istvánt); pohárnokmestert (Domonkost). Voltak ajtónállói, kardtartói, testőrei, orvosai és mindenféle nagyméltóságú szolgái.

Mindezek aranyat ettek és ezüstöt ittak.

Hát még a hadbajáró hívek, akik a zászlaja alatt vitézkedtek Bulgáriában, Stájerországban! Úri kötelessége volt, hogy azokat is maga körül lássa, adományokkal gazdagítsa, jövődő uralkodására megtartsa.

Az ifjú István várt valameddig, hogy az apja mit ad neki az alóla kirántott stájer gyékény helyett. Béla királynak azonban ez időben semmi reménysége sem volt arra, hogy másik országot szerezhessen a fiának. A tatár felhő ott sötétlett szüntelenül az ország keleti egén. A cseh királlyal örült, hogy békében élhetett. Halicsból nem dobhatta ki a vejét. Se Lengyelországból a másik vejét. Se Bulgáriából a harmadik vejét. Hát csak várt.

István azonban nem várhatott. Kérő levelet íratott az apjának, hogy adjon neki illő részt az országból, *mint a régi királyok szoktak adni a fiaiknak*.

Az öreg király kedvetlenül olvasta a levelet. Eszébe jutott, hogy mikor neki is elfelezte az apja az országot, s őt is ifjabb királynak nevezték, a nemesség egy része őmellé pártolt. Aki pedig jobbra pártol, ellene van a balnak. Aki balra pártol, ellene van a jobbnak. Aki az ifjú király mellé pártol, ellene van az öregnek. Nagy étvágyú elégedetlenek minduntalan pártoltak által hol tőle az apjához, hol az apjától őhozzá.

És ő csak nehezen bírta őket zablán tartani. Benne erős volt az erkölcsi érzés: nem ágaskodott az apja ellen. De az ő fia nem olyan jámbor természetű; a menyé is kun, s a többi kun is szítja benne a tüzet.

Felelt a levélre: Fiam, nem okosság az országot megosztani: várjunk időre, alkalomra...

István nem így vélekedett: megint írt, és immár követelőn. Jogokat hangoztatott. Ő király immár, meg is van koronázva: az ország fele őt megilleti, visszatartani jogtalanság.

Az öreg királyban felforrott a vér:

- Mondjátok meg a fiamnak, hogy ha a papoktól nem tanulta meg az Isten negyedik parancsolatát, megtanítom én magam!

És a kardjára csapott.

S elkövetkezett az az Isten haragját kísértő szörnyűség, hogy a fiú az apa ellen köszörülte a kardot. Margit beavatása után alig egy hétre már dúltak, raboltak István hívei a királyi jószágokon.

A megbúsult király kardot kötött, és összehívta a hadát.

Ősz felé a két sereg Pozsony táján szemben állott.

A királyné néma kétségbeesésben töltötte a napokat. Büszke görög nő volt: az ország veszedelmének látása se bírhatta arra, hogy a megsértett apa mellől elmozduljon, s Istvánnak a történetek után azt mondja: *fiam*.

Még inkább szenvedett Margit, aki István bátyját éppúgy szerette, mint az apját.

Éjszakánként, míg a társai nyugodtak, imádkozott, sanyargatta magát.

Jancsi fráter egy látogatásában haját meresztő híreket hallott róla:

- Ma reggel - beszélte az anyja - tiszta kámzsát vett magára. Ahogy a mosásba vinném a régit, látom, hogy a háta csupa egy vér. Mutatom Konok Benedikta szórornak, hát csak sírva fakad.

- Miért sírsz? - kérdezik tőle a többi szórórok is.

- Hát - aszongya -, ne mondjátok senkinek: az történt az este, hogy kompletórium után, mikor a többi feküdni tért, Margit visszatartott:

- Jer - aszongya -, Jézus szerelmére kérlek!

S vezet be a kapitulum-házba.

Mindjárt gondoltam, hogy diszciplínát akar. Mondtam is neki, hogy mondok:

- Veresd magad mással: nekem halálom az, ha valakit diszciplínáznom kell.

- De - aszongya - Jézus szerelmére kérlek: cselekedd meg! Te vagy a legerősebb valamennyi között, és én ma erős diszciplínát akarok.

Avval a kezembe nyomja a hétágú, csomós végű szíjostort:

- Verj - aszongya -, verj! Szenvedni akarok a bátyámért, az atyámért. Talán a mindenlátó jó Isten reám néz, és megkönyörül az én szenvedésemért ezen a szerencsétlen országon!

S leoldja a csuhát, s belefog a zsoltárba. Kezdem verni.

- Jobban! Jobban! - mondja közben.

És folytatja a zsoltárt.

- Már három zsoltárt elmondott, és tudjátok, hogy minden zsoltár száz csapás. Elfáradtam.
- Tovább! Tovább! - mondja. - Erősebben!
- Nem bírom - fakadok sírva. - Kérlek, Margit, elég lesz.
- Csak verj -, mondja.

S belekezd a negyedik, bús zsoltárba, a misererébe. Akkor, hogy a holdfény besütött, látom, hogy a hátán sötét foltok terjedeznek.

- Margit! - mondom eliszonyodva - vérzel!

- Verj! - aszongya - ne törődj vele!

Akkor látom, hogy az ostorszíjak végére sündisznóbőrt kötött.

Eldobtam az ostort, és kifutottam a kapitulumból.

2

Azokban a napokban történt, hogy Jakab bevitt egy csomó teleírt ívet a könyvkötő műhelybe. Az apácák birtokainak és gazdasági épületeinek jegyzéke volt az. A budai lektor küldte, hogy Jancsi táblába kösse.

Jancsit azonban nem találta a műhelyben, hát letette az iratnyalábot a munkaasztalra.

Ahogy az asztalra pillant, megakad a szeme egy lyukas tojánhéjon.

A tojánhéj tentafoltos. A zugban áll az asztal sarkán. Két kis fakéreg közé illesztve, hogy el ne dőljön.

Minek a tenta Jancsinak? Őrá nem bíznak soha írivalót. A könyvekre Dezső fráter pingálja rá a betűket.

A lúdtoll is ott hever. Fölveszi.

Nézi. A tentamaradvány a lúdtoll belsejében szinte nedves.

Tehát Jancsi fráter írogat is!

Mért ír? Miket ír? Talán bizony kancellistaságra készül? Vagy könyvíró szeretne lenni?

Szétnéz az asztalon, de csak régi papirosok hosszú szeleteit látja, aminőkkel a könyvkötők táblát ragasztanak. A műhely sarkában halommal hevert mindig az olyan papiros. Csupa régi, elnyűtt könyvek, latin és magyar levelek különféle levéltárakból. Mind pergamen-papiros. Olyikról levírtott a színes lapcifrázat.

Ahogy ott turkál a sok ó papirosban, a kezébe akad egy ujjnyi vastag csomó, tenyérsnyi lapokra szabdalt és vékony fonállal átkötött papiros.

Belelapoz abba is.

Felötlik neki a friss írás.

Nézi a világosságnál: csupa törlés; megkezdett sorok, eltörölt sorok, közbeírások. Egy helyen csak, a lapocska közepén nagy betűkkel: *Egy chalot leweley egy chalothis.* (Egy halott levelei egy halotthoz.)

Nézi a következő lapot: sűrű írás, törlés kevés benne. És kiaprózza belőle a következőket: (Mai írás szerint.)

Egy hajóst a tengeren zöld szigethez hajt a szél. A sziget olyan, mint egy vízen úszó, nagy virágkoszorú. Benne kócsagok. Nem kócsagok, szárnyon lebegő fehér emberek.

Kettő közülük a hajóra száll:

- Isten hozott! Az Örök-sziget vár rád! Hagyd el hajódat! Vesd vízbe minden kincsedet! Nálunk csak hírből ismerjük a gondot s a halált, mint ahogy nálatok csak hírből ismerik a boldogságot.

- Mindent elhagyok, mindent elvetek, csak egy képet viszek be magammal, azt is csak szívemben. Egy leány képe az, egy szent leányé, akit úgy rejtetek szívemben, mint ó erdő mélye a vén fa oldalán a Szent Szűz képét.

- Nem hozhatsz be a szívedben se semmit. Mert a bánatok világából jössz te, ahol még a gondolat is szenvedés. Innod adunk a felejtés vizéből...

- Akkor hát inkább visszatérek. Az Örök-sziget minden szépsége és bája nem oly kedves nekem, mint az a kép, mint az én szép, édes bánatom...

Jakab fráter meredt szemmel nézett az írásra.

Friss írás. Legfeljebb kétnapos. Nem a lektor írta. Csak Jancsi írhatta.

S olvasta volna tovább is, de az udvaron ajtónyitás hallatszott.

Fülett: ki az?

Csakhamar megértette, hogy Szikárdusz járja a cellákat. Halkan beszél is valakivel: az öreg Mihály fráterrel. Klostromi szokás, hogy havonként egyszer rendre vizsgálják a cellákat, kivált a fiatalokét.

Megnézik az ágyat, a kép mögét, a szobák sarkában a földet, székek ülőlapjának alját, ablakzugot, hogy találkozik-e valami regulába ütköző dugomány.

Ritkán találnak valamit. Van úgy, hogy évek is elforognak anélkül, hogy valamit találnának. De azért minden hónapban megnézegetik a cellákat.

Mert az ördög nem alszik. Megtörténik, hogy egyik-másik elcsábult fráter pénzt rejt el vagy ennivalót vagy inget. A lelkek tisztaságára vigyázni jó!

Jakab letette az írást az asztalra, és visszatért a cellájába.

A két öreg fráter persze a könyvkötő műhelyt is átfutotta. A fonállal átkötött iratcsomó a szemükbe ötlött. Szikárdusz nézi, lapozza. Neki is megfogja a szemét a nagybetűs egy sor.

Egy halott levelei...

Rányitja a szemét, s Mihály fráterre néz:

- Hm!

- Gyanús? Olvastad el a lektorral.

- Hát csak vizsgáld tovább a műhelyt.

S átment a lektor szobájába.

- Fráter, olvasd ezt az írást.

Dezső fráter a világosság felé tartotta a papirost. Mindjárt tudta, hogy nem azt a felét kell olvasnia, amelyiken a betűk a régiiek.

Összevonta amúgy is összeálló szemöldökét, aztán az írásra sunyorított. Mindjárt látszott is az arcán a megbotrátkozás.

- Olvasd hangosan - mondotta Szikárdusz.

Alkonyat száll a szigetre. A májusi szellő felkél olykor, és sóhajtásként száll át a virágzó bodzabokron. A szellő a föld sóhajtása.

Hát a földnek is van szíve?

Köhintett, és a lap sarkára nézett. Végiglevelezte az iratcsomót.

- Micsoda számárságok! - mormogta.

Próbálta összerendezni a lapokat, hogy az írások kapcsolatait megtalálja, de vagy hiányzott belőlük, vagy nem is volt soha kerek egész.

- Olvasd már! - türelmetlenkedett Szikárdusz. És aggodalmasra vált az arca.

A lektor újból belekezdett az olvasásba:

Egy elsárgult falevelet sodor lábad elé a szél. Eltaposod? Vagy felveszed?

Az én szívem az a sárga falevél.

.....
Él a klastromodon kívül egy ember, aki mindennap gondol reád tavasz óta! Emberi életének tavasza óta!

A te fehér arcod úgy fénylik szívében, mint a csillag képe a tónak vizében.

A tónak nem lehet semmi reménysege, hogy a csillag leszáll ezüst tükörére...

.....
Miért írom le ezt papirosra? Nem tudom.

Az ajak lehet néma. A szív nem. És a szív is megárad olykor, mint a Duna vize. És olyankor kiönt.

Ez az én írásom: szívem megáradt érzéseinek kiömlése.

A levél itt megszakadt. A következő lapon megkezdett tisztázás volt, valami régi történelmi iratnak a másolása. De csak egynéhány sor készült el belőle:

Utshud deacnas emleechusetusch nraacha Urapad fenedelumnec czaladnarol, mel nrascocat as vtolsco pogham fupap schunwesc labanaban talaltanac es megeegethenec es chunv tnveeteleewel...

Következtek ismét elhányt írások, amelyek láthatóképpen saját gondolatai voltak a fráternek:

Ő, Szűzanyám, te tudod, hogy lelkemet nem vonja el tőled földi nőnek képe! Nem földi nő az, akire gondolok. Hiszen hozzád vezet!

Aztán egy sárga, szúrágta lap következett:

Mi az emberi élet ezen a földön? Mint a fa árnyéka a Dunának partján. Délelőtt virágos gyepre fordítja a nap; délután a sárra. Este elmúlik...

S következtek apró lapok, valami nagyobb lap szeletei:

(Ördöggel hogyha álmodok, rákiálthatom: Pusztulj innen! De hogy kiáltsam ezt rá egy angyalra?

.....
Ó, mily halvány vagy, egyetlenem! Képed olyan, mint a harmatos fehér rózsza...

.....
Nemcsak az elmének vannak gondolatai, a szívnek is.

Olyan vagy te a lánytársaid között, mint az ünnep a hétköznapiak között.

.....
Az ember eljuthat messze tengerekre. Eljuthat a világ minden távolába. Talán még oda is, hova az égi nap aláereszkedik éjjeli nyugvásra.

.....
Szomszédságomban élsz, te, velem egy lélek! Te lánnnyá vált galamb! Te eleven álom! S elérhetetlen vagy!

.....
Következett, amit már Jakab is olvasott. A lektor azon is végigbaktatott. Aztán Szikárduszra bámult.

- Hm! - mondotta Szikárdusz - tehát folytatja.

A lektor a homloka közepére emelte a szemöldökét:

- Az apáca. Emlékszem rá, hogy egy kapitulumon vádolta is magát vele.

- Ki lehet az az apáca? - kérdezte Szikárdusz.

- Azt nem a frátertől való kérdeznünk - felelte a lektor. - Először is nyomozzatok ki, hogy levéltöredékek-e ezek az írások. Ha levéltöredékek, hány levelet írt? Ha levelet írt, elküldte-e azokat a leveleket? S ha elküldte, hogyan jutottak be?

- Mindjárt - mondotta prior - megnézzük: van-e az apácától válasz?

A lektor is fölkelt. Ment ő is Szikárdusszal a műhelybe.

- Találtál valamit? - kérdezte Szikárdusz Mihálytól, aki a mestergerenda hézagaiba nyúlált.

- Még eddig nem - felelte Mihály, poros ujjait a csuhájába törölve. - Gyere, lektor: neked vékonyabb az ujjad!

Jancsi a kertben dolgozott. Nem is sejtette, hogy micsoda veszedelem indul a fejére.

A földi vonzalmak efféle jelentkezése nem volt szokatlan a klastromban. Minden fráter elszenvetde húszéves kora tájt az emberi szív kánikuláját. Hiszen azért is függött a korbács mindenki cellájában, hogy azzal verje el a testi gondolatokat, ha másképp nem lehet. De épp abban az esztendőben hozták hírért egy németországi klastrom csúfságának, hogy ott egy fiatal szerzetes belevesztette a lelkét egy szintén fiatal apáca szépségébe. S egy este az apáca beleült az udvari kapu forgójába, és kifordította magát az utcára. Erről a bűnös szökésről Európa minden klastromaiban röstelkedve beszéltek. A nép elvégre sosem értette meg, hogy a szerzetesek is emberek, s a klastromok mindenütt kincsükül őrzik a jóhíruket.

Hát azért rémült el Szikárdusz is a bűnös iratok fölfedezésekor. Ha a magyarországi klastromokban történik ilyesmi - ha nem is kapuforgón, mert hiszen itt kisebbekre szabták -, de hát akármi más formában is, ha történik ilyesmi, a két király lesz az első, aki kiveszi a lányát.

A műhelyben a két fráter nem talált egyebet, csak a nagy csomó régi papirost, amely arra való volt, hogy a könyvkötő fráter belső ragasztásra alkalmazza.

Aztán megtudakozták az öreg György frátert, aki át-átkísérte Jancsit az anyja látogatására, hogy ki szokta az anyját bekísérni.

- Hol egyik, hol másik - felelte az öreg.

- Szokott-e beadni Jancsi valami írást az anyjának?

- Nem szokott a'.

- Nem nyújtotta ki a kezét valamelyik apáca búcsúzaskor?

- Nem.

- Sose adott be Jancsi fráter semmi írást?

- Nem. Vagyis igaz is, egyszer adott valami imádságot. Azt se láttam, hogy adta, csak hallottam, hogy ígérte.

- Kinek ígérte?

- Megálljunk csak, hogy gondózkodok. Izének-e: Kalára szórornak.

A két fráter összenézett:

- Én is emlékszek rá - mondotta Szikárdusz. - Valami imádságot adott be egyszer, mikor misére mentünk.

A lektor bólogatott:

- Világos. Megnézted az írását?

- Bizony nem néztem. Úgysem tudtam volna írását elolvasni.

- Világos. Tehát Klára szóror az *égi csillag* és a *harmatos fehér rózsá*.

S gúnyosan pöfögve nevetett.

Szikárdusz azonban aggodalmasan rázta a fejét.

- Be kell mennünk a priorisszához.

A lektor fölemelte az ujját:

- Okos vigyázattal. Nehogy kiszálljon a híre a világba. Legjobb, ha a priorisszának se mondjuk meg az igazi okot.

- Hát?

- Csak azt kérjük, hogy adja ki azokat az imádságokat, amiket a szóror rejteget.

- Jó, jó. A szórornak se szóljunk: mire nézzük az írást.

S nagy nyugtalanul átszoszogtak.

Hívták a priorisszát. Csak annyit mondtak neki, hogy kis időre szükségesek azok az imádságok, amelyeket Jancsi fráter Klára szórornak adott. Különös ok van arra, hogy a szóror se tudjon az imádság visszavételéről.

A priorissza ugyancsak meregette a szemét, de a két fráter oly fagyos nyugalommal állt az ablaknál, hogy a priorissza nem mert kérdést vetni.

Várakozásra kérte a frátereket, s eltűnt.

Alig tíz perc múlván újra megjelent.

- Nem találtam nála semmi egyéb írást, csak vagy húsz levelet a szülőitől. Azok, íme itt vannak.

És kíváncsi szemmel nézte, hogyan lapozgatja a lektor a leveleket.

- Az én engedelmemmel jutottak hozzá ezek a levelek - mondotta Szikárdusznak -, semmi sincs bennük olyan, amiért visszatartottam volna.

Szikárdusz hallgatott.

- Ezek valóban a szülőktől erednek - mondotta végre a lektor. - Nekünk azok az imádságok kellenek, amiket az ifjabb János fráter írogatott és adott be. Neked, priorissza szórór, tudnod kell ezekről.

Olimpiádesz pislogott:

- Én csak egy imádságra emlékszem. Azt, igaz, hogy Klára szórór kérte, de Margitnak adta. Több imádságra nem emlékszem.

- Hát akkor kérd el Margittól. Mondd, hogy csak egy napra kérjük.

Az imádság csakhamar előkerült. A lektor végigolvasta. A fejét rázta rá.

- Valami hiba van benne? - kérdezte Olimpiádesz aggodalmas kíváncsisággal.

- Még nem válaszolhatunk - felelte a lektor. - Tehát több írást nem adott be a fráter?

- Nem.

- És valamelyik szórórral nem szokott beszélgetni?

- Nem. Hogy gondolhattok ilyet? Az anyján kívül senkivel.

- De hiszen Klára szórórral is kellett beszélnie, mikor az imádságról beszéltek.

- No hát, hogy akkor egyszer imádságokról beszéltek... De többször soha az életben, csak akkor.

A lektor Szikárdusza bámult.

- Különös.

- Különös - mondotta Szikárdusz is.

Elbúcsúztak.

Kimentek. - A priorissza nem tud semmit - szólalt meg Szikárdusz az út közepén megállva.

- Nekem is bizonyos - felelte a lektor. - Valami titkos módon érintkezhettek.

- De hogyan?

- Tudhatom én? - vont a vállát ingerülten a lektor. - Én nem leveleztem apáákkal sose!

A fráterek klostromában tudták, hogy kutatás volt. Nem keltett feltűnést, mert hiszen ismerték a klostromi rendet.

Jancsi mégis megbűzölte valahogy az ügyet. Szikárdusz különösen elmeresztett szemmel nézett rá az ebédnél, és a lektor is feléje pillantott olvasás közben.

Az első pillanatban nem is tudta mire vélni. Annyi irkafirka hevert ottan. Ha megturkálták is, nem olvastak benne. Akkori időben inkább kapáltak a fráterek is, hogysem egy olyan papiroslapot is elolvassanak, amit nem írómester írt.

Az irkálásaira hát nem is gondolt. De eszébe jutott a máriakő. Bizonyára az ötlött a szemükbe!

Mert a követ bevitte ő a könyvkötő cellába, és a préselő deszkára tette nyomónak. Volt ott két más nagy kő is. De a máriakőről lassanként lepattozott az iszaptakaró, s előfehérlett helyenként a fényessége. Az foghatta meg a szemüket!

De hiszen ő minden gyermekkori lopását meggyónta! Sőt Szikárdusznál egyszer generális gyónást is végzett! A követ is meggyónta benne. S még Szikárdusz mondta is:

- Ezért külön vezekelj! Mert Istennek szánt követ loptál. Annyi, mintha Istentől loptad volna.

Ő tehát a lelke tisztaságáért mindent megtett. Hogy a kapitulumban nem beszélt a kőről, nem vétsége. Akkor még nem volt szerzetes. S a kapitulumban különben is csak a regulák ellen való vétségeket szokták megvallani.

Alig várta, hogy az ebédnek vége szakadjon. Beosont ebéd után a műhelyébe, és megnézte a követ.

A kő csakugyan meg volt fordítva.

...No, ez mégse járja! - gondolta szívbeli felháborodással. - Gyónásbeli ügyet akar-e az öreg előhordani? Jó: vágják a fejemhez, én is megmondom, hogy meggyóntam, és hogy éppen Szikárdusznak gyóntam meg. Akkor ám lássa az öreg, hogy hogyan mászik ki a csávából!

Hát haragos nyugalommal várta a kapitulumot. Mikor elvégezték a szokásos kalendárium-hirdetést, evangélium-olvasást, élőkért, holtakért való páternoszttert, pápáért való imádságot, élő testvérekért és holt testvérekért való könyörgést, leültek a prior köré. A prior beszédbe fogott. Az olvasott evangélium egy mondatára épített egy kis fejtegetést, hogy ki a szabad ember. Aki a testén úgy uralkodik, mint halász a csónakján. Hova jut az, aki nem bírja odahajtani a csónakját, ahová akarja, hanem a víz erejének kényére bocsátja? Hogyan lehetne ura valaki az életének, aki hitvány testének se bír ura lenni?

Sokszor hallott fejtegetés volt, de valami vonatkozást éreztek benne. A beszéd végeztével a prior szólította a szerzetet, hogy akik bűnösöknek érzik magukat, tegyenek véniát.

Jancsi is előállott. Nem volt ugyan megterhelve a lelke, de keserű gyönyörűséggel várta, hogy a prior vagy a lektor *megkiáltja* a követ.

Akkor aztán majd megfelel.

Előtte Jakab végezte a maga vádlását:

- Fel kellett volna fednem egy társamnak a regulákba ütköző cselekményét. De éppen akkor volt a kutatás. Elegendőnek véltem, hogy a rejtett tárgyat az asztalra teszem, hogy megtalálják. Meg is találták.

Jancsi egykedvűen hallgatta a vallomást.

Vélte, hogy a nagy étvágyú János fráter dugott el megint valami ételmaradékot.

A prior nyugodt arccal felelt:

- És ha nem találtuk volna meg?

- Akkor jelentettem volna - válaszolta Jakab.

Valami csekély büntetést szabott rá a prior. Jancsi fráter következett.

Elmondta a vétségeit.

- Későn léptem a kórusba. Engedelem nélkül ittam. Egyéb vétségre nem emlékezek. Kérek üdvösséges büntetést.

S véniába terült a prior lábához.

Szikárdusz elővonta a kebeléből az imádságot, Szent Ferenc imádságát.

- Kelj fel csak. Micsoda írás ez?

Jancsi föltérdelt.

Hüledezve nézett a papirosra.

- Én írtam - szólalt meg végre. - Az apácák kértek, hogy adjak valami új imádságot. Tudtoddal és engedelmekkel adtam, prior atyám.

- Ez imádság neve *Szent Ferenc imádsága*. Mink ilyen imádság nem ismerünk. Cifra szavak, semmi velő!

Jancsi mélyen lehunyta a szemét.

- Az imádságot valóban én költöttem - rebegte végre röstelkedve. - Voltaképpen Szent Ferenc imádságát akartam leírni, de a győri klostromban maradt.

- Hogy mersz te Szent Ferenc nevére imádság koholni?

- Nem szándékosan történt, prior atyám - felelte Jancsi aggódalmas szemmel -, hanem hogy a címét előre leírtam, elfeledtem, hogy át kellene törölnöm.

- Tehát kettős a feledékenység!

Jancsi nem szólt rá.

A prior várakozó szemmel nézett.

A kapitulumban olyan csendesség volt, hogy a fáklyák halk sercegését is lehetett hallani. Mindenki érezte, hogy még nincs az ügy befejezve.

- No - szólalt meg Szikárdusz -, nincs több vallani valód?

- Nincs - felelte Jancsi fráter szinte csodálkozva.

- Elhallgatsz-e egy bűnödöt?

A fráter megdöbbenve bámult:

- Mit?

- Gondolkozzál, hogy mit hazudj!

Jancsi fráter elhalványult. Vajon mi bűnt kentek rá? Úgy elijedt, hogy még ha eszében tartotta volna is bűnét, abban a percben elfelejtette volna.

A prior akkor újra belenyúlt a kebelébe, és elővette az iratcsomót.

- Kinek az írása ez?

Jancsi szeme elkerekedett. Csak egy perc múlván bírt a nagy csendességben megszólalni:

- Az én írásaim.

- Kinek küldted?

- Senkinek, prior atyám. Hiszen ha elküldtem volna, nem volnának itt.

- Nem tisztáztad le?

- Nem. Minek tisztáztam volna? Csak azért írtam, hogy az írást el ne felejtsem.

Nyugalmat erőltetett az ajkára, de a hangja tompán szólt, mintha fanyelvvel beszélne.

- Ezek ördög sugallta gondolatok! - fakadt ki a prior. - Valld meg, hogy egy szóror iránt gerjedt benned újra pokol lángja!

Jancsi maga elé bámult. A szíve úgy duhogott, mint a kallós malom. De iparkodott nyugodt maradni, okosan meggondolni az ügyét. Valóban bűnös érzés-e? Ő nem érezte bűnnek. De mégis nő a szent leány, s nőre bűn gondolnia a tökéletesség útját kereső embernek.

A mellére csüggedt a feje, s alázatosan rebegte:

- Megvallom.

- Melyik szóror volt az?

Jancsi megrezzent. Dacosan emelte föl a fejét. A szeme elvillámlott. A teste kiegyenesült.

- A szóror nem tud róla semmit!

Ezt olyan határozott, erős hangon mondta, hogy érezni lehetett benne a tiltakozást is a további vallatás ellen. A kapitulumban kriptai csendesség volt. Mint vihar előtt a levegő feszültsége.

Megtörtént már, hogy efféle ügyben a fráter megtagadta az engedelmisséget, s ledobta magáról a csuhát. Talán Szikárdusz is emlékezett valami efféle szörnyűsége, mert szelídebbre változott hangon szakított véget a kínos vallatásnak:

- Vádolod-e magad, hogy e bűnödöt elhallgattad?

Jancsi fráter szemében kialudt a dacolás lángja. A feje a mellére csüggedt. Megtörten bólintott:

- Vádolom.

A prior körülpillantott, hogy valaki szól-e.

Jancsi fráter véniába terült.

Nem szólt senki.

A prior a szék karjára könyökölt, s homlokát egy percre a tenyerébe hajtotta.

Aztán kimondta az ítéletet:

- Száz ostor a bűnért, száz a titkolódzásért, száz, hogy vissza ne essél a bűnbe; és egy psalmus; minden psalmus után három vénia.

Ez erős büntetés volt. Az ostorozás után még négyszázötven véniát tenni annyit jelent, hogy másnap dagadt térdekkkel fog feküdni, s még jó, ha nem napokon át.

Megtette. Elszenvedte. A fő a lelki tisztaság.

Másnap feküdt. Harmadnapra is csak vánszorogva bírt járni. De még akkor is kifeküdt a kertjébe egy halom venyigére. Feküdt sápadtan, szomorúan.

A fráterek a vallomás után megvetéssel néztek reá. Még Jakab is. Hát csak magában borongott:

...Bűn-e az álmodás? Én csak az álmaim foszlányait jegyeztem papirosra. Bűn-e az, ha a holdvilágra bámulok? Én csak a holdvilágra bámultam. Ó, én szelíd álom, fényes holdvilágom! De mért is tapad úgy hozzá a lelkem? Mi közös ügyünk van egyéb az életben, ha nem az oltár? És mégis... Mint az ember meg az árnyéka... Az én lelkem annak a szent leánynak a velejáró, eltéphetetlen árnyéka...

...Mégis oktalanság volt papirosra írnom, amiket gondoltam! De miért is írtam le?... Mert ha rágondolok, a gondolataim gyönyörűek: sajnálom, hogy elmúlnak, mint a füst.

...De hogy akadhettek rá az írásomra?

Eszébe vágódott Jakab óvatos vallomása: *A rejtegetett tárgyat az asztalra tettem...*

A prior nem kérdezte, mi volt az a tárgy. Kinél? Tehát értette! Hiszen másnál nem is találtak semmit.

Erre a fölfedezésre elharagosodott az arca.

Tehát Jakab az oka az én csúfságomnak! Ártatlan szenvedéseimnek!

Fölkelt. Sötét szemmel indult a ház felé.

...Micsoda galád ember ez!

S az arcába szállt a vére. Megállt a kertajtónál, mint a komor bika, mikor kőfalnak ütközik.

Az ő kőfala a regula volt. Nem szabad belépnie senki cellájába, hanem csak hivatalos okból!

Visszatért a venyigehalomra, s ott kesergett tovább elméjének dühös háborgásával.

A kertre nyíló vasajtó megnyikordult.

Jancsi nem nézett oda. Tudta, hogy csak János fráter lehet. A fráter azon a héten nem koldult, tehát szakácskodott. Főzeléknek való gyökerekért lépett bizonyosan a kertbe.

A lépéseiről hallatszott is, hogy a házikó felé tart. Az ásó ott szokott állni az ajtóhoz támasztva. No, attól is éri egy megvető pillantás!

János fráter csakugyan megindult az ásóval a répaágy felé. Ahogy Jancsi mellett elhaladna, megáll előtte, és az ásóra könyököl.

- Fráterkám - szólal meg titokzatos arccal -, nem történt veled valami...

Jancsi fölemelte sötét tekintetét:

- Mi?

- Valami... jelenés...

- Jelenés?

- Nem jelent meg neked valami... kísértő?

Jancsi már értette. Az ördögöt gondolta a jámbor fráter. A klastromi legendák tele vannak az ördög különféle alakban való megjelenésének történeteivel.

- Persze hogy megjelent - felelte Jancsi keserű humorral.

János fráternek olyanná vált a szeme, mint az ijedt bagolyé.

- Meg?! Milyen volt?

- Éppen olyan, mint Jakab...

És kelletlenül tette hozzá

- ...fráter.

Az öreg fráter nagyot pillantott vagy hármat.

- Olyan volt? Éppen olyan volt?

- Olyan.

- És mit mo-mo-mondott?

- Semmit.

- Semmit?

- Semmit.

János fráter keresztet vetett, s a fejét rázogatva ballagott el. A répaágyhoz ment, és gondolatokba mélyedve hányt ki a földből a gyökereket.

A kapus a szigeti klostromban mindig együtt ebédelt a többivel. A ház oly kicsiny volt, hogy a csengetés, ha a kapun csengettek, behallatszott az ebédlőbe is.

Ebéd idején nem csengetett ott soha senki.

Ebéd előtt, a kezük mosásakor, Jakab vidám arccal szólt Jancsinak:

- Nos, kiheverted már?

Jancsi nem felelt neki. Rá se nézett.

Jakab elkomolyodott. Mi ez? Klostromban nem szokás haragudni. Hányszor megtörténik, hogy a kapitulumban egyik-másik fráter elfelejti megvallani valamely botlását, s a másik megkiáltja! Nem szokás haragudni azért. Sőt másnap a vétkezett fráter megköszöni:

- Köszönöm, hogy segítettél!

A gyűlölet az ördög mérge. A tökéletességre törekvő ember nem engedi, hogy belecsöppenjen a szívébe.

Jakab hát nyugtalanul pillantott ebéd közben vagy kétszer Jancsira.

Ebéd után, hogy összeültek beszélgetni, Jancsi nem ült közéjük. A kertje felé vánszorgott.

Jakab az ajtónál utolérte.

- Jancsi fráter!

Jancsi megfordult, s hidegen nézett rá.

- Mi tetszik?

- Gyűlölsz engem!

Jancsi valóban gyűlölettel nézett reá. Csak vártatva felelt, s neheztelően:

- Olyat tettél ellenem, amit bárkitől inkább vártam volna, hogysen tőled! Álnokság az, amit cselekedtél!

S elfordult tőle. Otthagyta.

Jakab megütközve bámult utána, s az ajtóra, amelyen Jancsi a kertbe távozott. Aztán megfordult, és a priorhoz ment.

- Engedelmet kérek, prior atyám, hogy a kertbe léphessek. Jancsi fráter neheztel rám.
- János fráter - szólt a prior az idősebb Jánosnak -, vigyázd a kaput kis ideig Jakab fráter helyett!

Jakab bement a kertbe.

Jancsit a méhes előtt találta.

Összefont karral állt ott, és komor szemmel nézte a méheket. Az őszi napfényben ritkásan szállongtak a méhek a kas előtt.

Ahogy Jakab belépett, feléje pillantott, s maradt az állásában, mint valami szobor.

- Jancsi fráter - kezdte Jakab engesztelően -, mondd meg, miben látsz engem bűnösnek? Tudod, hogy Istenben egy család vagyunk, és hogy ebben a házban gyűlölet nem lakik.

Jancsi keserű arccal fordult Jakabra:

- Ha velem egy testvér vagy Istenben, mért áskálódol ellenem?
- Ellened én nem cselekedtem semmit. Csak a bűnöd ellen!
- Oly igen tudtad-e, hogy bűn az, amit a hátam mögött előkapartál? Mért nem szóltál először énnekem? Megkímélhettél volna attól a csúfságtól, hogy a szemembe köpjének!
- De ha rászolgáltál!
- Nem szolgáltam rá! Semmi lelki szenny nem volt abban az írásban! Ha megmagyarázhattam volna... Eredj, hagyj magamra! Utálok az arcodat!

S elfordult.

Jakab megdöbbenve nézett rá, aztán sértődött arccal indult az útjára.

A kert közepén megállt. Elvörösödötten tért vissza Jancsihoz.

- Jancsi fráter - szólt, s a hangja rezgett -, csak kötelességem megmondanom, hogy én bizonyára beszéltem volna veled előbb is, de amikor az iratokat néztem, épp akkor kezdődött a kutatás. Nem volt rá időm. E nyilatkozatom után merőben a te lelkiismereted ügye, ha engesztelhetetlen maradsz.

Jancsi nem felelt.

Jakab lassú lépésekkel tért vissza. Remélte talán, hogy Jancsi utána szól.

Már a kert ajtajához ért. Azt is lassan nyitotta ki, s még vissza is nézett.

Jancsi elfordultan állt a méhes előtt.

Az idősebbik János fráter épp a lektort eresztette ki az ajtón Mihály fráterrel, mikor Jakab az ajtóboltozat alatt megjelent.

János fráter bezárta az ajtót, s Jakabra meredt a szeme. A falhoz húzódott. A fél vállát felvonta, s keresztet vetett feléje.

- Mit jelent ez!? - hörkent rá Jakab. - Már másodszor vetsz reám keresztet! Hát mi vagyok én? Rabló vagyok? Vagy embergyilkos? Vagy egyéb gonosztevő?

János fráter erre megint keresztet vetett feléje hármat is, és rámeregette a szemét:

- Rosszul esik? - susogta - rosszul esik?
- Csak nem gondolod, hogy én a sátán vagyok?

- Néha... Ezentúl mindig keresztet vetek rád. Én nem félek! Engem rá nem szedsz!

- Megbolondultál-e?!

- Hát nem tudod még? A sátán a te alakodat öltötte fel. Tegnapelőtt.

- Ki mondta ezt a butaságot?

- Jancsi fráter.

Jakab haragjában elszíntelenült.

Szótlanul tért be a cellájába.

Aznap Marcellusz is megfordult a klastromban. Az is elképedve hallgatta, hogy Jancsi belehabarodott Kalára szórorba.

- Micsoda bolondság! - dörmögte az öreg. - És ha még valami egészséges, szép tekintetű, fiatal leány volna... Szerencse, hogy idejekorán megtudtátok! No, néhány nap múlva izenek a fráterért.

Ez annyit jelentett, hogy Jancsi nem maradhat a szigeten.

Jancsinak ez a határozat jobban fájt, mint minden ostor és minden vénia-tevés.

Harmadnap hívták Budára.

Egy október-végi, hideg reggelen történt ez, mikor már a körtefákon is piroslott és hulladozott a levél, s a tar fák ágain a bikanyál selyemfoslányai kezdtek lengedezni.

Jancsi utoljára pillantott az apácák rostélya felé, s látta a királyleányt, amint fehér ujjait az arca elé kulcsolva, mély áhítattal imádkozik.

Aztán az anyjától búcsúzott el. Nem mondta neki, hogy örökre, csak azt, hogy áthelyezik.

Jakab fráterhez is bement, és kezet nyújtott neki.

- Isten veled!

Jakab megölelte.

- Gondolj rám jó szívvel a távolban.

S mind a kettő szemében könny csillogott.

De Jancsi szemében nem a megbocsátás könnye, hanem a keserűségé.

A szív nem tud megbocsátani, míg a sebe vérzik.

S ment Budára.

Csak az úton gondolt arra, hogy Marcellusz még nem is beszélt vele abban a kínos ügyben. Hogy meg fogja rohanni az a vén, zimankós barát! Talán meg is üti! Talán az arcába is köp! Brr!

Ez a gondolat átfázlalta.

Megállt. A földre nézett.

A kísérője is megállt. Mihály fráter volt a kísérője, a valamikor provinciális prior, aki Margitot kísérte át a szigetre, s akkor még olyan volt a szemöldöke, mintha szénnel festették volna a homlokára. Az öreg is megállt, és a földre nézett. Vélte, hogy Jancsi patkót vagy valami pénzt lát a nyirkos kerékvágásban.

Jancsi rányitotta a szemét:

- Mihály fráter, mit cselekednél, ha valaki itt az úton szembe lépne veled, és se szó, se beszéd, arcul csapna?

Az öreg fráter megütközve nézett reá:

- Hogy beszélhetsz ilyen bolondokat!

- Bocsáss meg, atyám, de lelki ügyben kérdezem. Kit kérdezhetek bölcsebbet náladnál?

Az öreg rápislogott bokros szemöldökei alól:

- Hát fiam, mindjárt tudnám, hogy bűnös vagyok-e, vagy ártatlan. Ha bűnös vagyok, elszenvedem. Ha pedig nem vagyok bűnös... akkor is elszenvedem. Arra gondolok, hogy fiatalságomban bizonyosan követtem el valami olyan rosszat, amiért arculcsapást érdemeltem volna. Most érkezett meg.

Szótlanul ballagtak tovább. Jancsi érezte, hogy az öreg belelátott a tarisznyájába.

A klastrom előtt egy kétlovas szekér állt, de jó két pej benne.

- Beteget hoztál? - kérdezte Mihály fráter a szekertest.

- Nem - felelte az ember a süvegét a mellére téve. Én tisztölendő Marcélos főbarátnak a szekerese vagyok. Útet várom.

A prior beküldte Jancsit Marcellusz cellájába.

Az öreget levelek rendezésében találta. Az ablaknál állt. Nem szólt semmit. Jancsi szorongó mellel nézte. Aztán a szoba közepére fordult a szeme.

Egy hitvány zsák hevert a szoba közepén. Belőle kikandikált egy csuha meg egy pár vastag harisnya. Talán egyéb nem is volt benne. Az asztalon kopott, fekete bőrkesztyű hevert. (A szerzetes nem viselhet kesztyűt, csak az úton járó. Az is csak tél idején.) És a szobában valami faggyúszag nehezítette a levegőt. Bizonyára a saruját kenette meg az öreg.

Végre megfordult. A keblébe dugta a leveleket.

- Jancsi fiam - mondotta szíves, meleg hangon -, az éjjel mind azon gondolkodtam, hogy melyik klastromba tegyelek? Hát ideiglen nem teszek egyikbe se. Nekem úgyis kell egy konverzus fráter, aki kísérjen.

Jobb lesz az neked, ha sok mindent látsz, fiam. Tanulsz is vele, meg kifűjja a szél a fejedből... a pelyvát...

S fogta a botját, zsákjába vetette még a zsoltáros könyvét is.

- No, fogd ezt a zsákot. Induljunk Isten szent nevében!

A királyné siralmas szemmel, aggódva várta a mindennapi követeket: hogyan fog összecsapni az apa és a fiú serege.

Esdeklő imádkozásaiban a szentség hírében meghalt boszniai püspökhöz is könyörgött:

- János püspök, add vissza a fiamat!

És János püspök azon az éjjel meg is jelent a királyné álmában. És szólott:

- A fiadat visszaadjuk.

Reggel megérkezett a követ, hogy István az utolsó pillanatban megborsódzott attól a gondolattól, hogy az apja ellen von fegyvert: bízott embereket küldött az apja táborába. És hát az apjának is jobban hajlott a szíve a békességre. Megbízottaik Pozsonyban foglalták írásba a megegyezést.

A király a hetvenkét vármegyéből huszonkilencet átenged a fiának. A tiszatáji megyék azok. S még rá Istvánnak népe marad a kun, és népe lesz a szász is. Királyi címmel és hatalommal uralkodhatik rajtuk. Bármely nemes ember átköltözhetik egyik királytól a másikhoz. Sem Béla nem zavarja ezért a jószágaikban, sem István. Kétes ügyekben az esztergomi érsek ítél.

Ezt a békekötést nagyjában megállapították a két király kancellárjai és vezérei. De az apa akkor nem kívánt a fiára ránézni. Két hónap múltán találkoztak csak Poroszlón, dec. 1-én (1262-ben). És ott a fiú megtért lélekkel hajolt meg az apja előtt. Mind a ketten megesküdtek, hogy az egyezségen megállanak.

De az emberi szív mindent elfelejthet, megbocsáthat, csak azt nem, ha a tulajdon gyermeke emel reá kezét.

Béla király nem bízott többé a fiában.

A fiú is érezte, hogy nem nyeri többé vissza az apja szívét: sandán nézett az apja kezére.

A két király környezete csak szította mind a kettő szívében a bizalmatlanságot.

- A fiad csak erőgyűjtésért kötött békét - mondták az apának -, kiszorít az országodból.

- Apád szeretete elfordult tőled - fűjták Istvánnak. - Mindent az öcsédnek szán.

A kettéosztott ország szélein akkor is civakodtak egymással a nemesek. A cselédek elhajtották egymás gulyáját, birkanyáját: a károsult rátört a szomszédjára. Erőszakoskodtak, veszekedtek. A két király az ilyen peres ügyekben a maga hívének kedvezett. Olykor a két király belső vitézei is segítettek hol egyik, hol a másik részen a károsultnak a megtorlásában. Az ilyen jeleneteket aztán mind a két király hatalma csorbításának látta. A püspökök azt tanácsolták az öreg királynak, hogy a pápa követe előtt erősíttesse meg a megegyezést: István esküdjön meg még egyszer.

Akkoriban még a pápa a királyok királya volt. Maguk a királyok folyamodtak az ilyen ügyekben a szava súlyához.

Öt hónap múlván, május 3-án, István hát még egyszer, még erősebben megesküdött Szabolcsban, hogy a békességet megtartja, s Béla király is három hónapra rá a pápa követe előtt megesküdött Zólyomban, hogy sem a fiát, sem a fia híveit nem háborgatja.

De a bizalmatlanság nem szűnt meg. Az öreg király elméje azon dolgozott, hogy a feleségének a jövőjét meg a kisebbik fia sorsát biztosítsa. A feleségének Pilis vármegyét és Pozsega vármegyét ajándékozta azon színnel, hogy kárpótlásképpen adja a háborúskodásban elvesztett

kincseiért. Béla hercegnek meg a Szlavóniával határos megyéket adta. De feljebb is négy nagy várat: Sopront, Mosont, Pozsonyt, Nyitrát, azon az okon, hogy ha ellenség támadna nyugat felől az országra, Béla herceg legjobban megvédheti.

- Látod! - fűjták a hívei Istvánnak.

Egy Óváry nevű, dúsgazdag ember, Béla királynak a főpohárnokmestere, hamis pénzt vert otthon Mosonban, meg azonkívül a birtokos társait német fegyveresek segítségével háborgatta. Béla király megharagudott rá: fegyvereseket küldött, elfoglalta a jószágait.

A gazember Istvánhoz menekült, aki befogadta.

- Látod! - fűjták a hívei Bélának.

És mégis, hogy István kegyelmet kért annak az Óvárynak, Béla király megadta neki.

Egy Miskóc Panyit nevű erőszakoskodó, máskülönben vitéz ember valamikor Istvánnal harcolt Bulgáriában. Az is, amikor fejére gyűltek a bajok, Béla országrészéből Istvánéba menekült. István elhitte neki, hogy azért üldözik, mert az ő híve. Levelet adott neki, hogy az apja ítélete meg a bíróság ítélete semmis: ha amott is ő lesz a király, minden birtokát visszaadja.

Éppígy belenyúlt István egy egyházi birtokügybe is. A jászai konventnek perecsei birtokát elvette, és más földet adott helyette. De azt a perecsei birtokot Béla király adta a konventnek, mikor még egyedül országolt, s azért adta, hogy néhai testvééréért, Kálmánért misézzenek. Hát akkor már Béla király ítélte semmisnek az István cseréjét.

Így mérgesedett el újra a régi kelevény. Mária királyné is meggyűlölte a fiát. Az öreg király környezetével alattomoskodott, hogy az István udvarában élő főembereket az öreg királyhoz csalják. Nagy adományok, nagy ígéretek mozgatták meg egyenként Istvánnak a híveit. Nyílt titok volt, hogy István letörésén dolgoznak az udvarban. Rossz fiú. Nem lesz nyugalma Magyarországnak, míg István a maga lábán áll.

És következett ismét a fegyverkezés.

De Béla nem szállt többé hadba fia ellen, csak seregeket küldött.

Egyik seregét a másik után verték meg István hívei. A harmadik sereg Dévánál csapott össze fia seregével. Az is elvesztette a csatát. A negyedik a felvidékre rontott, és egyre-másra foglalta el Istvánnak a várait. Mikorra azt is megverhette, a feleségét, gyermekeit elfogták, és a túróci várba vitték.

Olyan felfordulás volt az országban, mint mikor ellenség dúl benne.

Alig múlt el a tél, már március elején az ország minden útján fegyveres lovascsapatok szállingóztak Pest vármegye felé. Sátorszállító szekér ezerszám nyikorgott az utakon. A nemesség nagyobb számmal vonult hadba, mint a tatárjáráskor.

Marcellusz ez időben Vasvárról tartott hazafelé Jancsival. Felkanyarodtak Esztergomnak.

Harmadik esztendeje járták már együtt az országot. Budáról le Verőcéig, Verőcétől Segesvárig, Segesvártól Patakon át megint vissza Budára.

Esztergomba egy márciusi, fagyos napon érkeztek meg. A Duna mentén már ezüstösödni kezdettek a fűzfák. De még a tél fagya nyomta a földet. A vár alatt, a Szent György mezőn nagy ölfahasáboknál főztek-sütöttek az öreg király hadába vonulóknak.

Az utcákon is mindenfelé füst és fegyvercsörgés. Némely ház előtt csapra ütött hordókból itták a bort a fegyveres nemesek. Danoltak, káromkodtak, nevettek, civakodtak.

A klostromban már az asztalnál ültek a fráterek, mikor ők is megérkeztek. A prior a kapus értesítésére fölkelt az asztaltól, és a fráterekkel együtt eléje sietett Marcellusznak. Az volt a szokás, hogy a kapuban felsorakozva várják a provinciálist, és ott nyújtják neki a szenteltvízhintőt.

Hát Marcellusz meg is szentelte őket, aztán a priort megcsókolta.

Jancsi is megölelkezett az ismerős fráterekkel.

Aztán a két vendég megmosakodott, s folytatták az ebédet a regula szerint való csöndességben.

Ebéd végeztével aztán Marcellusz elkérdezte: Mit tudnak Budáról? Bizony nem tudnak semmit. A kolduló fráter találkozott ugyan a budai kerület kolduló fráterével, de az se tudott sokat. A királyt az utóbbi hónapokban igen megtörte a gond. A királyné is folyton sír. Az apácaleánya meg annyira gyötri magát, hogy emberi szó azt el nem beszélheti.

Marcellusz a fejét rázta. Aztán fölkelt, hogy rendre vizsgálja a házat. Elkérdezte: mint élnek? Teljesítik-e rendesen az officiumokat? Történt-e valami szokatlan kihágás? Van-e valamiben hiányuk?

Míg ez a hivatalos vizsgálat folyt, leküldötték Jancsit a mezőre egy másik fráterrel: szerezzen híreket a fegyveresektől: Kik jönnek? Mennyi haddal? Külföldi segítség van-e velük? Várnak-e? Honnan várnak? Mennyit várnak?

Bizony az országos háború a klostrom csendes lakóit is izgatja. Napról napra mondták is délutánoként a mindenszentek litániáját:

Belső országos békétlenségtől - ments meg Uram minket!

Jancsi lement hát a vár alá, a Szent György mezejére. Tábornak beillő sokaság zajgott ottan. Kelevézek villogtak, süvegbuglárók és forgók csillogtak a gomolygó porban. Az emberi lármát túlrikoltotta olykor a kürtök szava. Sokan a sátorukat is felállították. A budai vásár gyöngye méhes-döngés ahhoz képest, ami ott volt. A nyüzsgő fegyveresek közt kalácsárus asszonyok kiabáltak:

- Ma sült, puha kalács! Ma sült!

Másutt ismét nagy halom cipó illatozott a gyepre terített ponyván. Szalonnás sátor is állt mellette. Böjt ideje volt pedig. De háborús időben nincs böjt. A cibereleves meg a hal nem neveli az erőt.

Ismét másutt kulacsot árultak, nagy halmokban; cifra fakulacsot vagy hólyaggal bevontat vagy bőroset, tarka szíronnyal ékesítettet.

Ismét másutt fegyverárus izmael kalmárok kiáltoztak:

- Fegyvert! Fegyvert vegyenek!

Egy gólya-lábú, turbános izmaelita gyönyörű töröket árult, csillogó új töröket. Egy fűzfa alatt állt. A török két nagy fekete deszkába voltak beleszurkálva nagyság szerint való rendekben. Sokan csoportosultak oda, és válogattak, alkudoztak. Német kalmárok meg sátorban árulták a sisakot, fegyverdereket, páncélt, kürtöt. Külön árultak a magyar és a böszörmény kardmívesek, a stájer dárdások, legszívesebben a szintén magyar és izmael íjgyártók és tegzesek.

Mindeniknél nagy csoport érdeklődő vizsgálta az ékes portékát. A sisakokat a fejükre próbálták. A kardokat köhöz pengették. A fegyverdereket dárdával kongatták, emelgették, hogy könnyű-e. Az íjgyártóknál meg el is lőttek egy-egy nyilat a Duna tükre fölött, s gyönyörködve nézték, mennyire száll.

Közben jó pecsenyeillatot hordozott a tavaszi szellő. Öles vasnyársakon sült az ökörhús, disznóhús. Egy denárért akkorát kanyarított belőle az árus, hogy ketten is jól belakozhattak belőle.

Jancsi kereső szemmel nézte, talál-e az úri fegyveresek között olyat, aki vagy világi testvér, vagy a szerzetnek másképpen barátja, vagy valami jóképű ember, akivel beszélgetésbe bocsátkozhatna.

Közben egy nevető csoporton állott meg a szeme. Valaki beszélt recsegő nagy hangon, de hogy ki, nem lehetett látni, olyan sűrű volt a csoportosulás ottan.

Megállnak ők is a hallgatóság mögött, és nyújtogatják a nyakukat. Fülelnek.

- Hát igaz, hogy leszúrt - folytatja a beszélő -, de ahogy leomlott a lovam, elkaptam a bolgárnak a lábát bokán. Megragadtam a másik kezemmel is. A lova kifutott alóla, én meg egyet csavartam a fejem fölött, úgy sújtottam egy bükkfához, hogy a páncélderék összelapult a derekán. Mit röhögtek, ebadta? Kérdezzétek meg Túrje fia Sándort. Ott feküdt mellettem lábatörötten a lova alatt. Még engem kért, hogy aszongya:

- Ugyan húzd le rólam ezt a döglött lovat.

Hát megfogtam a lónak a hevederjét, aztán felemeltem.

- No - mondok -, húzd ki a lábad!

Aszongya nem bírom, el van törve.

Bizony el kellett a nagy döglött lovat odább cepelnem, hogy segítsek rajta.

Jancsinak ösmerős volt ez a hang. Ahogy a hallgatóság röhögésére rés nyílt a süvegek között, bepillantott. Hát egy cincérbajuszú, ősz vitézt lát. A fején nyalkán félrecsapott, új sisak, s a sisak csúcsán három hosszú darutoll.

- Bajcsy vitéz! - kiáltott megörvendezve.

De a kiáltása elhangzott a nevető lármában meg egy kürt üvöltésében, amely ott szólalt meg. Egy piros arcú, szőke nemes próbálgatta az új kürtjét nagy kedvvel.

Jancsi aztán mindjárt arra is gondolt, hogy Bajcsy ugyan mond hírt akár egy zsákkal, de abban nincs köszönet.

- Gyerünk odább - intett a társának elmosolyodva.

S hallgatództak jobbra-balra. Helyenként el-elkapott a fülük egy-egy mondást, amely érdekes hadihírnek látszott. Tehát az öreg király nem vezeti a seregét, hanem a mácsai Béla hercegre bízta. Az a Béla herceg nem a király Bélája, hanem a legöregebb leányáé, Annáé. A boldogult Ratiszlávot nevezte apjának, aki legutóbb bolgár cár volt, azelőtt meg halicsi fejedelem.

Másutt azt beszéltek, hogy a mácsai herceg csak cégér lesz, hiszen csak tizennyolc esztendő még. Az igazi vezér a Henrik nádor lesz, meg vele a két fia, Iván és Miklós. A hadból semmi-képpen nem marad el a vitéz barsi ispán, Prájszel Henrik, sem a rettenetes erejű Ákos Ernye, sem a pokol tüzén is átverekedő Kemény fia Lőrinc.

Ismét más csoportban hírt adtak arról, hogy István azért vonul Erdélyből Felső-Magyarországon át, hogy a nemeseket útközben összeszedje. István maga vezérli a hadát. Vele lesz a híres Miskóc Panyit meg Iván fia András, aki mindig *első láncza*, nem fél az ördögtől se. Más híres vitézek is lesznek ottan: a szabolcsi ispán, Dorog fia Sándor; aztán a gömöri ispán, Illés fia Kácsik Péter; aztán Sándor fia Sándor, Básztej Rénold, Pócs Tivadar, valamikor mind az öreg király oroszlánjai.

Csak Pétert is emlegették, hogy nem halt meg a legutóbbi harcban, csak súlyosan megsebesült. Az is fölkelt: betegen is ott akar lenni a harcban.

Mindezt egy élemedett korú, bagoly-képű, komoly vitéz beszélte, aki minden öt percben egyet húzott felfelé a nadrágján, s megvetően pillantott a fejüket rázóra. Rendületlen híve maradt Béla királynak, noha a felvidéken lakott, s csak azért került Esztergomnak, hogy a vejét magával vigye a Csallóközbe.

Az volt a különös, hogy többet beszéltek Istvánnak a hadáról, mint a magukéről.

De azért bíztak magukban.

- Nem engedi azt az Isten, hogy a fiú győzzön az apján! - mondogatták.

- Eh! - felelte egy kurta nyakú nemes a levegőbe csapva - a kölyökorszlán nem bír az öreggel.

A mindentudó vitéz felemelte az ujját.

- Meglássátok, nem ér hosszú életet ezen a földön.

Egy hegyes süvegű zsidó kalmár lépett közéjük, és sebgyógyító íreket kínált. Nagyobb kelete volt egy kengyeláros izmaelita portékájának. Szép aranyozott kengyeleket is árult.

- Igen olcsó! Khérem, igen olcsó!

Akkoriban sok izmaelita és sok böszörmény kódorgott Magyarországon. Az izmaeliták mohamedánusok voltak, bolgárföldiek vagy perzsák. A böszörmények meg besszarábiai fegyverkereskedők. Úgy jártak hozzánk, mint most a bosnyákok. Az övük is úgy körül volt tűzködve törrel. Fehér és sárga turbánt viseltek, s bő bugyogót, szűk dolmányt. A fegyvereik kapósak voltak.

Egy öreg nyárfa alatt, tízakós hordónál sokan töltöttek kulacsot. Jancsinak a szeme megakadt egy félrecsapott farkasbőr süvegű, vállas-erős nemesen, aki rézkupából ivott, éppen a boráros hordajánál.

Megrántotta a társa karját:

- Gyere csak...

A szomszéd nemes fenékgig hajtotta a kupát, s jóízűt nyögött utána. Egy tizennégy éves forma, szeplős-veres fiú állt mellette. Az is piros süvegű, vékony oldalán gyöngyház nyelű tör.

- Iszol-e te is? - kérdezte vígan.

Abban a tekintetében meglátta Jancsit. Meghökken. De a következő pillanatban már víg rikkanással nyújtotta neki a kezét, s meg is ölelte:

- Jancsikám! Jancsikám!

Ábris volt. Szakálla, bajusza torzas-borzas, mint a régi kefe. Az oldalán tenyérnyi széles kard. A mentéjén nagy karneolgombok. Meghízott, szinte tokát is eresztett. De öregebbnek látszott, mint barát korában. Szakálla, bajusza erősen ősz volt, csak tél-túl vereses, és a szemöldöke is mintha megnőtt volna: csak úgy pislogott alóla, mint nyúl a szénaboglya alól.

- Örülök, hogy látlak - nyájaskodott borszagot lehelve. - Hogy vagytok? Él-e még az öreg Szikárdusz? Nézd a fiamat. Kölyök, csókolj kezét a frátereknek! Mit szóltok rá? Ugye, mekkora szép kölyök? Még csak tizennégy esztendő, de már elbír egy gabonás zsákot. Jön velem a hadba. Az öreg királynak bizonyosan megáll rajta a szeme, s megkérdi tőle: Hát te ki fia vagy? Mi neved? Mit felelsz, kölyök?

- Ábrahám fia Ábrahám - felelte a gyerek a bokáját összecsapva, s kissé elvörösödve -, a Csete nemzetségből.

- Hát hogy vagytok? - folytatta Ábris a kérdéseit. - Szídtatok, ugye, engem?

- Nem - felelte Jancsi. - Egy rossz szót se szoltunk. Hiszen tudod, hogy nem szabad.

- Nem szabad, nem szabad, de azért bizony úgy magatok között... csak valld meg: legyintgettetek.

- Mondom, hogy nem. Csupán csak azt neheztelték, hogy búcsúzatlanul távoztál.

- No hát azt gondoltam. Fel is mentem volna én illendőképpen, megmondtam volna a szándékomat. Százszor is megmozdultam, hogy... De mindig az volt előttem, hogy elszörnyűködnek, sokat beszélnek, meggondolást ajánlanak legalább három napot; addig aztán mind a fületem fújja, még Marcelluszt is rám küldik. Aztán hát tik arról talán nem is tudtok, hogy a misén ott ült az asszony akkor. A fiammal. Úgy ültek, hogy meg kellett őket látnom. És hát a fiamat egyszerre megösmertem.

Jancsi a szemébe nézett:

- Nem bántad meg?

Ábris vállat vont:

- Hogy bántam volna meg. Ez az élet az igazi! Öröm és bánat váltakozik az égen is. Látnád, milyen gazdaságom van! Mennyi lovam, ökröm! Borom három pincével!

- És a lelki csöndesség?

Ábris kedvetlenül legyintett.

- Klastromi frázisok. Isten mindenütt jelen van, nemcsak a klastromban. Ha imádkozásra gondolkodok, imádkozhatok én akár a kazal tetején is. Aztán hát nézzed: tehettem-e másképp? Hogy nő fel a fiú apa nélkül? Hiszen az anyák kezéből mindig romlottan kerül ki a világba a fiú. Ha egészséges, gazkópévá válik, ha pedig beteges, hitvány pulyává. Az anyák csak a lányukat nevelhetik, a fiúkat nem.

Legyintett, s mosolygott.

- Furcsa volt eleinte: éjfélkor néha felugrottam, és a vállamhoz nyúltam, hogy a fejemre rántom a csuklyát. De hát igyatok velem egy kortyot.

- Nem, hagyjad...

- Ugye, mégiscsak megvetsz engem? A többi is. *Eltévedt birka* a nevem odabenn, meg más efféle.

- No hát akkor iszunk veled, Ábris, de csak egy kortyot.

- Hé, csaplár! - kiáltotta Ábris vidáman.

Egy szétnézően kancsal vitéz vált ki a csoportból, és hozzájuk ballagott. Az arca vörös volt és álmos. Kajla bajusza még csapzott volt a bortól. A kezében egy új fekete íjat tartott. Mutatta Ábrisnak:

- Nyolc denáron vettem.

S a két fráterre is nézett.

- A sógorom - mondta Ábris. - Ez meg itt két jó társam az elmúlt időből.

A sógor kelletlenül nyújtott kezét a két fráternek, s gyanakvón nézett rájuk:

- Hiába csalogatjátok vissza - mondotta tréfásan -, már helyén az esze. Inkább gyertek tik is. Istenuccse adunk egy rend fegyvert. Adunk, ugye, Ábris.

- Szívesen - felelte Ábris -, lovat is adok. Úgy felszerellek ruhával, fegyverrel... de vadbarát ez, vad, mint én voltam.

A részeg sógor barátságosan rázogatta Jancsinak a vállát.

- Te fráter! Ha jeleskedtek a csatában, földet ad a király.

Jancsi elmosolyodva rázta a fejét.

- A földet elveszi a halál - felelte csöndesen.

5

Marcellusz még aznap indult volna. Sok mindent szándékolt, hogy végez még a tavasz elején. Mert arra az évre nagygyűlést hívott össze a Rend Montpellier-be, Franciaországba. Európa minden provinciális priorát összeszólította oda a Rend nagymestere.

A fráterek azonban lebeszélték a szándékáról: nem jó ilyen zavaros időben tovább mozdulnia. A harc Buda és Pest táján lesz valahol, s mérföldekre kiterjed: hátha beleviszi a szekér az ütközet közepébe?

Marcellusz engedett. A keserűség őt is emésztette, hogy István úgy erőszakoskodik az apja ellen. A csatának különben is meg kell húsvét előtt történnie. Április 5-én volt abban az évben (1265-ben) a húsvét.

Hát ott töltötték a nagyböjtöt.

De még a nagyhétbe se jutottak bele, egy napon nagy visszatérő csapat jelent meg a vár alatt. Bekötött fejű és felkötött karú emberek, kedvetlenek, mérgesen káromkodók. Még a lovuk is vagy sántított vagy vérzett.

Az öreg király elvesztette a csatát.

Isaszegnél ütközött össze a két magyar sereg, oly nagy had, hogy a tatárokat a saját országukban meg lehetett volna vele verni. De nem: a magyar a magyart irtotta.

A csata első felén az öreg királynak látszott pártján a szerencse. A pokoli emberforgatagban egy ördögileg feldühödött vitéz majdnem Istvánt is leszúrta. Csak annyit hibázott a dárda, hogy az István hasa helyett a nyeregfába döfött, s beletörött. István maga leszúrta az ismeretlen vitézt. Arra megfordult a szerencse. A vitéz Prájszel Henrik, az egyik hadtest vezére, lefordult a lováról a gomolyodásban, s a lovak összetaposták. Henrik nádor foglyul esett, az idősebbik fia is vele. Az öreg király lovasai ki akarták szabadítani. Eget lázító öldöklés következett. Annyian estek el, hogy talán a mohi csatában se többen.

István véres karddal akkor Budának fordult. Vele a diadaltól ittas, ordító had. Nem volt többé földi hatalom, amely az öreg királyt védje!

Megvédte az Ég.

Mikor a pesti kapuhoz érkeztek, templomi zászlók között, miseruhákba öltözött papi csoport vonult szembe a győzővel. A vitézek lármája elhallgatott. A süvegüket levették, s utat nyitottak a templom embereinek.

- István király! - kiáltották azok. - István királynak jövünk eléje.

A király csakhamar odaérkezett. Az aranycirádás acélsisak még a fején. Izzadt és poros. Fehér lovának a szügye piros a vértől.

Fülöp esztergomi érsek püspöki ornátusban magasra emelte az apostoli ezüstkeresztet:

- Állj meg, Abszolon! Ne kísérsd tovább az Istent!

István megrendült. Egy percig tétován állt. Aztán keresztet vetett magára, s megfordította a lovát.

Másnap megjelentek a küldöttei az öreg királynál. Jelentették, hogy Istvánnak nem az volt a szándéka, hogy az apja országát elvegye, csak a feleségét és a gyermekeit kívánja vissza, s korlátlan úr akar maradni a maga országa részében.

Marcellusz virágvasárnapján már Budán volt.

Ott értesültek, hogy a békességelevet elküldték megerősítésre az új pápának, IV. Kelemennek. (Az öreg pápa, IV. Orbán az ősz végén meghalt.)

István találkozót is kért az apjától. Mentegetődzött, hogy nem az apja ellen harcolt, hanem a tanácsosai ellen, akik mindig ellene szítják az apja haragját.

Az öreg király bús szemmel hallgatta. A fia kívánságára csak a fejét rázta:

- Nem óhajtom többé látni. Soha! Soha!

Az öreg királyné is ott állt pergamen színű, fonnyadt arccal.

- Nekünk már nem fiunk. Ellenséget hordoztam a szívem alatt, ellenséget szültem. Ne azon gondolkozzék, hogy velünk hogy találkozik, hanem hogy a mennybéli Istennel hogy találkozik, amikor majd számol a földi életéről!

Az öreg királyi pár mellett ott állt egy kövér, fehér arcú és mély fekete szemű asszony, Anna is, a három év óta özvegy, legidősebb királyleány. Ratiszláv bolgár cár özvegye. Az még keményebben válaszolt:

- Amit István a szüleimmel cselekedett, gonosz cselekedet volt! Elvetemült emberek sem tesznek olyat, Én is megtagadom őt.

Akkor István átment fegyveres kíséret nélkül, csupán egyedül a szigeti klostomba.

És Margitnak könyörgött, hogy lágyítsa meg a szülei szívét. Ő nem a szülei ellen tört, ő a jogait védte, meg a családját. Ha a szülei meg nem bocsátanak neki, az udvari nép tovább is fújja majd a kígyókövet, és hiába minden türelem, ismét elmérgesedik az ügy, s neki kötelessége megvédeni a családját és a híveit.

Margit Jordánuszt küldötte a szülőihez és Timóteusz frátert, hogy sürgősen kíván beszélni velük: de mind a ketten jönnek át.

Az öreg szülők megjelentek.

István félrevonult a társalgószobába. (Böjtben nem fogadnak látogatót az apácák, hát egyedül lehetett ottan.) Bent a királyteremben Margit a mindent megbocsátó Krisztust emlegetve esdekelt a szülőknek, hogy lágyuljon meg a szívük István iránt.

De órahosszáig eltartott, míg végre egy apáca megjelent a vasablaknál, és szólt Istvánnak, hogy bemehet. István leoldta a kardját. Letette a társalgószoba padjára. Könnyes szemmel megalázkodottan lépett be a királyterembe. De amikor az apjára pillantott, s meglátta, mily keserűség sötétlik a szemében, s öreg arca mily halvány a bánattól, nem bírt egy szót se szólani. Várta, hogy az apja szól előbb.

Az anyja Annával elfordultan állt. Mind a kettőjük arca hideg volt és megvető.

- Atyánk megbocsát - szólalt meg tikkadozó mellel Margit. - Nyújts hát neki kezet, atyám! Krisztus szerelmére kérlek, ne tagadd meg a fiadat!

És egyik kezével megfogta az öregúr kezét, a másikkal a fiú kezét. Egybetette a két kezet.

- Megbocsátok - rebegte az öreg király.

Arcában, hangjában azonban benne volt: *De feledni nem feledhetek.*

Míg ez a nehéz megbékülés történt, az anya meg a leánya a hátsó ajtón elhagyta a termet. Ők ketten nem bocsátottak meg. Soha többé az életben nem is beszéltek Istvánnal.

A következő napon a templomban, Margit jelenlétében az oltárnál, Fülöp érsek előtt esküdött meg a fiú az evangéliumra, miközben egy kis feszületre tette a kezét. A feszület Krisztus igazi keresztfájából volt faragva. Hát úgy esküdött meg a fiú, hogy többé az apja ellen fegyvert nem fog. Viszont az apa szintén esküvel ígérte, hogy bármi olyan ügy fordul elő, amely haragítaná, közösen választott bíróság ítéletére bocsátja; egymás alattvalóira adót nem vetnek; várépítésre őket nem kényszerítik; reájuk nem szállnak; a futott nemeseket egymás országába be nem fogadják.

Mindez már megtörtént, mikor Marcellusz hazaérkezett.

Az öreg provinciálisnak első gondja volt, hogy a szigeti klastromot meglátogassa. Azért is, hogy Montpellierbe sietett, azért is, mert büszkesége is volt az a klastrom, amelyben koronás fejű emberek leányai imádták Szent Domonkos öltözetében Istent.

Nagyszerdán mentek le.

A prior - azon az évben ismét Szikárdusz - elmondta, amik a szigeten történtek. Elmondta azt is, hogy kik haltak meg az apácák közül.

Meghalt a többi közt Klára szórör is.

Marcellusz ránézett Jancsira. Jancsi ránézett Marcelluszra. (Miért néz rám az öreg olyan különösen?)

Marcellusz a priorhoz fordult:

- Van-e kertésztek?

Bizony nem volt azóta, hogy Jancsi távozott, csak épp ahogy értették, maguk kontárkodtak benne.

- No, hát akkor itt maradhatsz - mondotta Jancsinak Marcellusz.

6

Jancsinak az első kérése az volt, hogy az *anyját* meglátogathassa. Nem a társalgóban, csak éppen a nagykapunál szólna be, és csak annyit, hogy: Itt vagyok, anyám!

- Eredj be a lektorral délután - felelte a prior.

Margit kérette, hogy olvasson neki passiót.

Ez a felelet nagyobb öröm volt a fráternek, hogysem a prior vélhette.

A lektor többnyire a kapitulum-házban olvas az apácáknak. Margittal egy födél alatt tölthet hát egy órát. Talán kérdezni is kérdezi Margit, hogy hol járt? Talán újra kér tőle imádságot. Ír, szívesen ír neki sokat, sokat! S nem olyan maga koholtat, mint azt első ízben cselekedte!

Az örömtől szinte kábultan sietett Jakab fráterhez, aki már várta őt. A harag rég elmúlt szívéből. Később, hogy nyugodtan fontolgathatta a történeteket, helyesnek érezte Jakabnak a magaviseletét. Nem ismerhette az ügyet: nem vétkezett, csak jóakaratúlag tévedett.

Jakab testvéri örömeződéssel borult a nyakába, és kérdést kérdésre halmozott, hogy hol mit látott? Hogy élnek más klastromokban? Jobb-e a szigeten, mint másutt?

- Jobb, jobb! - felelte Jancsi. - Más klastromok nagyobbak, népesebbek, de csak ez az egy hely az, ahol csöndesség és békesség tanyáz.

Csodálkozva látta, hogy Jakab asztala tele van iratokkal és nagy folió könyvekkel. Padlója éppoly tentafröccsös, mint a várban az író fráteré.

- Miket írsz te? Csak nem vagy tán író?

- De nagyon is - felelte büszkén Jakab, és fítoz orrát magasra vetette -, mióta te elmentél, úgy beletanultam én az írásba, hogy... - Valami nagy hasonlatot akart mondani, de semmi hasonlítást nem talált elég nagynak az írósa kifejezésére.

- Hát aztán miket írsz te?

- Miket? Hát gazdasági könyveket, az apácák gazdaságainak a jegyzéseit írom. Énhozzám hoznak minden ügyet. Én tisztázom le az adományleveleket. Sok-sok adománnyal gyarapszik az apáca-klastrom vagyona! Az esztergomi érsek is adott egy szőlőt a Csolnak-hegy aljában. És mindenki, akinek beveszik a leányát apácának, nagy birtokot ad vele.

- Szegény apácák - mosolygott Jancsi -, sose látnak abból egy röget se.

- Elég az, hogy a jövedelem befolyik.

És szapora nyelvvel mondotta el, mennyi a jövedelem, és hogy honnan mit kaptak. Olyan elégtelenséggel beszélt, mintha a saját birtokairól beszélne.

- Bezony - mondotta - oly gazdag ez a klastrom, hogy ezer meg ezer esztendő elmúlhatik, de ezt a klastromot minden idő itt látja majd változatlanul.

Nóna után a lektor gondosan lekeféltette a kárpját, csuháját. Jancsi is gondosan körülkefélt.

A kezét háromszor is megmosta, és nyugtalanul kérdezte Jakabot:

- Nincs valami szenny az arcomon?

Mert tükör bizony nem volt a klastromban.

Aztán áldást kértek a lektorral a priortól, és átmentek.

A tavasz már erősen bontakozott. Nagy sárga fűtőkben virágzott a fűzfa. A fűben is sárgult már a pitypang. A napfényes magasban kiterjesztett szárnyal kóválygott egy gólya.

- Minden héten áthívatott a börtben - szólalt meg az úton Dezső lektor. - Szereti a szent olvasmányokat. Meglátod, milyen lélekből hallgatja.

Aztán néhány lépésre megint megszólalt:

- A télen egyszer a királyné is bent járt. Épp akkor jött, mikor olvastam. Nem engedte, hogy félbehagyjam. A szentek életéből olvastam nekik. Ő is sírt. Aztán olvasás után azt mondja:

- Sohase hallottam ilyen szép olvasást.

Azt mondta. Azt is mondta, hogy aszongya: Nagy tudományú ember vagy te, fráter! Miképp háláljam meg, hogy a leányomnak olvasol?

Pénzt nyújtott. De én csak elmosolyodtam.

- Nagyméltóságú királyné asszonyom - feleltem -, nem tudod-e, hogy a magunkfajta szerzetes nem ismeri a pénzt?

- Igaz, igaz - szólt hálás szemmel a királyné. - Hát akkor más ajándékot küldök majd neked.

Arra is csak meghajoltam:

- Nagyméltóságú királyné asszonyom, szerzetesnek nem szabad semmi értéket tartogatnia. Mink csak égi értékeket ismerünk.

Mit szólsz erre! Mégiscsak nagyurak vagyunk mink, ugye! Egy királyné, aki nem tud fizetni! Egy kolduló barát, aki megajándékoz egy királynét! Mi? És ne legyünk büszkék? Igaz, hogy aztán a királyné a szerzetnek küldött öt font ezüstmárkát, de nekem személyemben mégiscsak adósom maradt.

Az ajtóhoz értek. Nyitva volt. Bent a folyosórácsnál csöngettek. A kapus apáca megjelent, és pislogva nézett rájuk.

- Fráterek - mondotta a rácsvasba fogódzkodva -, tudom, hogy Margit kértére jöttetek. De alszik. Az éjjel matutinumig fenn imádkozott, utána meg az ágya előtt folytatta az imádkozást mind kakasszóig. Reggel ismét felkelt a primára. Délelőtt a kórházban dolgozott. Hét beteget fürösztött és nyírt meg. Ebéd után elaludt. A priorissza azt mondta, hogy ne zavarjuk fel, mert igen gyenge.

- Akkor tán holnapra hagyjuk... - vélekedett a lektor.

- Nem, nem! Igen sajolná, hogy elaludt. Hanem ha várnátok kissé...

És Jancsira nézett:

- Hiszen te, János fráter, úgyis szívesen beszélgetsz anyáddal. Megkérem a fejedelemasszonyt, és ideküldöm. Addig bizonyára felébred Margit szórór. Azt mondjuk majd neki, hogy éppen most érkeztetek. Vagy ha éppen aludna, vesperás előtt egy órával felköltjük.

A két fráter helyeslően bólintott. Betértek a társalgóba. Ott nem volt senki. Nagyböjtben a klastrom nem fogad látogatókat.

A lektor leült a sarokba és morgott:

- Nem értem, hogy engedhetik meg! Mindennek van határa. Az imádkozásnak is.

Jancsi körülnézett a tágas szobácskában. Nem volt ott semmi néznivaló, de oly rég nem járt ott. A lóca köröskörül a fal mellett fényes volt már a látogatók ruhájától. A padló is meg volt kopva a vasablak előtt. A feszületet sötétkék fátyol takarta.

- A betegekkel foglalkozik - dohogott tovább a lektor. - Ha valami csúnya beteg van, akitől mindenki elfut, ő vállalja. Tavaly egy himlős volt köztük, cseléd pedig... Hogy lehet ilyet megengedni! Maga a cseléd is könyörgött: - Az Isten szerelmére, menj el tőlem! Ragadós a baj!!!

Jancsi fráter összerázkódott.

A lektor hümmentett.

- Azt felelte neki: Volnék én a te bajodban, ugye, ápolnál engem! A többi apáca közel se mert menni a betegházhoz. De még Margittól is futottak.

- Szörnyűség! - hűledezett Jancsi fráter.

A lektor vállat vont.

- Hiszen szép, szép az irgalmasság, de mégis különbség vagyon ember és ember között is. A babot is megválogatjuk. Mi történik, ha a király lányára átragad a nyavalya? Csoda, hogy át nem ragadt!

- Szörnyűség!

- Mértéktelenség! Igaz, hogy jó szívnek a jele. Ő mindig a szenvedőkkel van, mindig! Ha valamelyik apácát gyász hír éri, ő vigasztalja legjobban. A minap egy Erzsébet, Adorján Erzsébet nevű apácának a húga halt meg. És szegény hát persze nagyon sírt. Margit megölelte, és vele sírt. És azt mondta: Ó, bár velem történt volna ez, és a te húgod maradt volna életben! Pedig nem is ismerte.

- Milyen jó lélek! - rebegte Jancsi fráter maga elé.

A lektor legyintett:

- Bűn az ilyen gondolat, bűn! Ha nekem gyónna, bizony megmondanám neki. Leányom, vigyázz, a jó erkölcsök olyanok, mint a tűz: mértékkel melegség, mértéktelenül veszedelem. A koldusokat is ugyan idekapatta a nagy könyörületével. Majd meglátod, misén micsoda lázárók nyüzsögnek itten. Eddig csak meghúzódtak hátul, de egyszer egyiket meglátta Margit az imádkozóhelyéről, s egy jó kápát küldött ki neki. Másszor az új kámzsáját küldte ki egynek, hogy varrasson belőle ruhát. Bezzeg a koldusok, ahány csak van Pesten, Budán, mind ide sereglenek. Mindig felkavarodik a gyomrom, ha át kell jönnöm prédikálnom vagy misézniem!

- De hát csak nem eresztik be őket?

- A templomot nem zárhatjuk be senki előtt. Még az a szerencse, hogy nem mehetnek be a klastromba. De így is látja őket Margit, ha előre tolakodnak. És ha rongyos embert lát, mindjárt nyugtalan. Istenem - azt mondja -, micsoda szívük van odakünn az embereknek! Persze azt véli, hogy csak annyi koldus van a világon, amennyit ő lát. Szétosztogatta volna már mind a ruhatárt, de hát véget vetettek a ruhaosztásainak. Azóta egyre kéri a pénzt apjától, anyjától...

A lektor elmosolyodott:

- Érdekes, hogy az irigység még ilyen mezőn is felüti a fejét. Az apácatársai pukkadoznak, mikor látják, hogy az öreg György fráter ott osztogatja a pénzt a templomban.

- Könnyű neked - mondták Margitnak a múlt héten is -: te adhatsz. - Mink is segítenénk, ha tarthatnánk pénzt magunknál.

Hanem Margit erre ügyesen megfelelt:

- Ó, Istenem - mondotta -, hát csak pénzzel lehet-e segíteni a szegényen? Nem imádkozhattok-e értük, hogy Isten segítsen rajtuk?

S a lektor gyönyörködve rázta a fejét.

- Szép gondolat, ugye? De bezzeg aztán ha bénát vagy vakot lát, meg van akadva. Azon már ő se tud segíteni. Csak siratja őket. Mindjárt könnybe borul a szeme, mihelyt efféle lát. Istenem - azt mondja -, énnekem is adhattál volna ilyen testet!

A belső teremben ajtónyitás és csoszogás hallatszott. A kárpit meglebbent és félrecsapódott. A rostély mögött elővirított Julis asszonynak vörös-kövér, örvendező ábrázata.

- Áve Mária, kedves fráter fiam! Áve Mária, Dezső fráter! Ó, lelkem, fiam, csakhogy újra látlak. Egészséges vagy-e? Mintha soványabb volnál, mint szoktál lenni! Talán böjtöltél sokat? Itt is böjtölünk. Egy befaló falat húst nem láttam szentkarácsony óta. Pedig beteg is vótam. Jaj, édes fráter fiam, a farsangon csaknem meghaltam. Feküdtem is három hetet. Még a szólásom is olyan vót, mint a tömött lúdé.

Reszelt egyet a torkán, s folytatta:

- Gondolnád-e édes fiam, hogy két királyleány ápolt! A kisebbik is olyan jó, mint Margit szóror, Margit meg olyan, mint az édes tej, az áldott. Csakhogy a kisebbik mégis kiszaladt, mikor... Jaj, lelkem, el se mondom! Elég annyi, hogy nem bírtam mozdulni se, öt nap. Se kezem, se lábam nem mozdult. Megfáztam, aszongyák. Minden forgó csontom megkeményedett, mint a kő. Nem akart forogni. Jaj, mondok, bizony megmerevülök! - mondom a konyhán, ahogy a lángost beöltöm - jaj, Istenem! Próbálom emelni a lábamat, jobb lábamat, bal lábamat, forgatni a bokámat, térdemet. A magas orrú kisasszonyok csak nevettek, hogy aszongyák:

- Tán a farsangot érzed, Julis asszony? Táncolni mennél tán?

A kíséző apáca, aki hátul ült valahol, közbeszólt:

- Ilyeneket ne beszélj!

- Csak kiszaladt a számon - mentegetődzött Julis asszony.

Aztán folytatta:

- Csak Margit szóror nem nevetett, az áldott lélek Hogy a fájásom nem szűnt, még ő jelentette a fejedelemasszonynak, hogy fektessen le. Ő kísért a beteg-házba is, Ő vetkeztetett le. Jaj, lelkem, mintha nem is királyleány vóna, hanem ő az utolsó cseléd. Ha valamit szól a fejedelemasszony: tegyétek ezt, tegyétek azt, ő mozdul leghamarabb. Látnád, hogyan hordja a vállán a vizet nagy rúdon a beteg-házba! Látnád, hogyan hordja nekik a tüzelőfát... Mert mikor nagy a sár meg a hó, bezzeg féltik a lábacskaikat! Szegény betegek akár meggebedjenek!

A kíséző apáca közbeszólt:

- Julis szóror...

- Ami igaz, igaz. - felelte Julis. - Hát nem igaz?

- Igaz, de nem szabad kibeszélnünk - felelte a szigorú szóror.

A hangjáról ítélve vén szóror lehetett. S talán nem is volt olyan szigorú, mint amilyennek látszott, csak a fráterek előtt vigyázott a regulára.

Nem is folytathatták aztán a társalgást. Egy fiatal, mosolygós szemű apáca eltolta az asszonyt a vasablaktól, és jelentette, hogy Margit szóror már fölkel.

A két frátert átbocsátották a folyosórácson. Margit, és valami negyven apáca vele, már várta őket a kapitulum-házban.

Jancsi csak nézte, hogy melyik köztük Margit.

Alig ismert reá.

A holdvilági méla szépség helyett egy összevont szemöldökű, sovány, sárga arcú kis apáca vánszorgott előtte. Csak a pillái olyan sötétek, mint voltak. De a szeme szemöldök alá süppedt, kék árnyékkal köryezett. Tekintete bágyadt. Ajka is színtelen. A fején előcskult fekete kendő. A vállán foltos fekete palást. A kámzsája térden szemet bántóan mállott.

A királyleány megérezte, hogy Jancsi elrévült a változáson: szomorú mosolygás vonult át az ajkain. A fráterre nézett.

- Megjött-e Marcellusz atyánk is?

- Meg - felelte Jancsi -, holnap bizonyly ő misézlik.

S meleg hullám ömlött át a szíven. Tehát Margit nem feledte el a három év folyamán! Azt is tudja, hogy ő Marcellusszal járt. De hátha a kapus apáca mondta neki?

Margit bólintott:

- Örülök.

S leült. Melléje telepedett a húga, a kis Erzsi - már tízéves, vidám szemű, egészséges leány. A többi is, fiatal és öreg vegyesen. Mind szobai színű, fehér kezű, ájtatos szemű. A hiányzókat bizonyára különféle munkák tartották vissza. Az olvasás hallgatása nem volt kötelező.

Dezső lektor a priorissza karosszékebe ült a fészület alá, s felnyitotta a könyvet: kivett belőle egy összehajtogatott, elsárgult pergamen-papírost. Margitra nézett.

- Elhoztam a Boldogságos Szűz Mária siralmát is. Ezt olvassam-e előbb, vagy Urunk szenvedésének történetét?

- Úgy, mint tavaly, jó fráter - felelte Margit -, szödd bele az evangéliomba, mikor már Krisztus Urunk felfeszítéséhez jutottál.

S hogy így szólván kérőn tette össze a kezét, az ujjainak a vékonysága és keze-fejének soványsága szembeötlő volt.

A lektor a szeméhez emelte a könyvet, és olvasásba fogott. Szent Márk evangélistának az írásából olvasta a szenvedés történetét:

...Vala pedig húsvét, és két nap múlván pogácsa étel, és kerestetik vala a papok fejedelmi és az írástudók, miképpen ötlet álnoksággal megfoghatnák és megölhetnék...

Az apácák áhítattal figyeltek.

Mért olvasott nekik a lektor? S miért nem olvastak ők maguk?

Mert nem tudtak úgy olvasni, mint ahogy mai időben értjük az olvasni-tudást. A klastromokban mindenki megtanulta a betűket, aki gyermekkorában került be. De olvasni csak annyira tudtak, hogy az officiumokat meg a zsoltárokat olvashatták vele. Mindennap azokat mondták, s mindennap azt a két könyvet olvasták, hát elég volt, ha két-három betűt megfogott a szóban a szemük, tudták, micsoda szó az.

De nyomtatás még akkor nem volt: kézzel írták a könyveket, s minden könyv más írással volt írva. Bizony: ritka könyv jó-szép betűs írással.

Ismeretlen szövegű könyvet csak nagy fáradsággal bírtak olvasni.

A lektrix, vagyis az olvasó apáca, szintén gyarló olvasó lehetett náluk. Talán csak két könyvre szorult az olvasása: a regulák könyvére s erkölcsi intelmek könyvére. Bibliát és szentek életét nem olvastak bent.

Legfeljebb ha négy-öt nő-szent élete írásának az olvasásában volt gyakorlott a lektrix.

Hát ezért kellett a lektornak időnként bemennie. A lektor gyakorlott szemű volt az olvasásban, de még ő is csak azt a könyvet bírta folyékonyan olvasni, amelynek már minden bökkenőjével megismerkedett.

Dezső lektor tehát olvasta, miként járul Magdolna Jézus lábához, és miként önti reá a *nárdipiztikos* kenetet, s hogy a tanítványok ezen a pazarlásan elképednek, miként feleli Jézus:

Szegények mindenha lesznek veletek, de én nem...

Akkor már Margit szeme megtelt könnyel.

És könnyes szemmel hallgatta tovább az utolsó vacsora és a getsemáni kerti jelenet történetét. A lektor ügyesen emelte ki a leíró részekből Jézus eleven szavait. Mintha Jézus maga szólna, hangzott a teremben:

Simon, aluszol-e?

A királyleány szeméből mind sűrűbben görgedeztek a könnyek.

Mikor a lektor odaért, hogy Jézust a főpap elé állítják, és *némelyek kezdenek őreá pökní, és ő orcáját bekötni és nagy csapásokkal verni*, Margit térdre borult, és a könnyökét a székre támasztva a vélumába takarta az arcát.

Ó, Istenem, Istenem! - sírta a fejét ingatva.

Erre a többi apáca szeme is megtelt könnyel.

A lektor maga is megindultan olvasott tovább. A keresztre feszítésnél már gyakorta törülgette ő is a könnyeit.

- Itt következne a Boldogságos Szűz siralma - mondotta -, de igen sírtok, szórorok. Nem olvashatok, ha sírtok.

- Nem sírunk! - nyögte Margit, könnyes arcát a fráterre emelve. - Csak olvasd, olvasd! Megtartóztatjuk a sírásunkat!

És a lektor olvasta:

...Minek utána a feszítő a kereszt fának alóla eltávoztak volna, a keserves anya fölemelteték a földről, és felemelé ő szömeit. És láta három kereszt fát feligazítva, és középen látá az ő szent fiát függve, immár halálra változtatva... Fejére kulcsolá ő szent kezeit, s mondta: Jaj énneköm!... Ó, keménységes keresztfa! Ki löttél eznapon énfiamnak anyja, mire vetted el éntőlem őtet? Én őtet ölelgetőm vala én karjaimmal, te pedig szorítod kemény vas-szegekkel! Én őtet takargatám lágy ruhában, te pedig öltöztetted önnön vérének ruhájába...

Országszerte becsült ájtatos imádság volt ez akkoriban. Kegyetlen szépségekkel teljes és magyaros ízű szólásairól ítélve bizonyára magyar elmének munkája.

A lektor sohasem bírta végigolvasni: a hangja elfulladt.

Hát csak behajtott a könyvet, és fölkelte könnyes szemmel. Némán meghajolt.

Kimentek a klostorból. A friss tavaszi szellő szinte balzsamként lehelt az arcukra. Verebek csicseregtek, döngő méhek hordták a virágok sárga porát.

- Lektor fráter - szólalt meg Jancsi. - Micsoda ruhában volt Margit? Hiszen szörnyűség!...

A lektor vállat vont:

- Mennyit korholja pedig Olimpiádesz, hogy ne tegye. De az ilyenekben nem engedelmes. Csak mikor a király jön vagy a királyné, akkor kapkod magára jobbféle vélumot, jobbféle köpönyeget.

- Borzasztóan megváltozott.

- Meghiszem azt. Sündisznókat neveltet odabe'. Tudod-e, mért? Viselnéd te azt a derekadon, amit ő, majd te is megváltoznál.

Jancsi rezgő szívvel lépett be a kertjébe.

7

A sok utazásban Jancsi fráter sok kertet látott. S különösen szép kertet látott az apáca-klastromokban, gondozott, szép kertet, virágosokat.

Az apácák temploma néhol virágosabb volt, mint a szigeten szokott lenni. Igaz, hogy a szigeti templom kevés virággal is pompásabb volt valamennyinél. De Jancsi mégis jámbor irigységgel csodálta a nemesebb fajú violákat és más egyéb, újfajta virágokat, különösen a dunántúli apáca-klastromok kertjeiben.

...Csak egyszer hazatérhessek - gondolta -, majd tenyészték én is. Hogy örül majd a *szóror!*...

A kert persze el volt hanyagolva. A kerti ház mellett úgy felszaporodott a trágya, hogy már nem is behányták, hanem ki. Ami belől volt a kertben, feketére rothadt a két esztendő folytán, s a tetején eleven, erős fű és dudva vert tanyát.

Kertész szemének gyönyörűség!

Benyitotta a hátulsó kis kerti ház elrozsdásodott ajtaját, s megakadt a szeme a fal mellett embernyi magasra nyúlt liliomon. Sápadt-sárga volt a liliom levele, de kövér. Hogy került az oda? S hogy leveledzett olyan magasra április elején? Hiszen ami kívül telett, alighogy kizöldült a földből!

Nézte, bámulta. Azt csak megértette, hogyan került oda a liliom.

Ő hozta egy ősszel a pesti klastrom kertjéből, s csak odahányta a homokba. Aztán ott is maradt. De hogyan leveledzhetett ki? Bizonyára télen is hajtott.

Végre arra magyarázta a csodát, hogy az istálló melege egyfelől, másfelől a külső trágyahalom megvédte a falat a télnak a hidegétől.

Hogy miért olyan színtelen? Azon nem ütközött meg. A pincében nőtt fű is színtelen. Nem érte napfény.

Vajon ha télen is napfényt, világosságot lehetne hozzá juttatni, virágozna-e télen is?

De hogyan lehessen az?

A máriakővel!

De vajon a prior megengedi-e? Hátha azt mondja: Ne bontsd meg a tetőt.

Vagy azt mondja: Tartsuk meg a máriaüveget, mert lehet, hogy a templom ablakát kell idővel javítani. A prior engedelme nélkül tegye? Nem, nem vét többé a regula ellen.

Mindezek csak csendes tünődések voltak. Vándor gondolatok, amelyek átvonulnak az ember elméjén, s nem térnek többé vissza.

A kamara dohos volt. A kerti szerszámok benne rozsdásak. Középen egy öblöshasú, kormos, dróthálós fazék állt, s benne csaknem szíinig valami barna lé. Fölpillantott a tetőre, s megértette, hogy azért tették oda a fazekat, mert a tetőn egy zsindegy megcsorbult: a hólé becsöpögött.

Kitette a fazekat az ajtó mellé. Jó lesz öntözésre.

Aztán elővette az ásót, és körülárkolta a fákat, a hat bokor rózsát. Böven meghordta valamennyit korhadt trágyával.

Hát azon évben oly kövéren leveleztek a fák, s oly dúsan virított a hat rózsabokor, hogy a fráterek ámulva szemlélték.

Jancsi büszke volt a művére. A szomszéd klastromokból is kezdtek hozzálatogatni a kertész fráterek: magvakat, gyökereket kértek, vagy cseréltek. S beszélgettek is persze a mesterségükről. Jancsi kertje gyönyörű volt: a kerti házikó mellett virág, azontúl mindenütt nagylevelű gyökérnövények. Babot, lencsét, kásaféléket nem termelt: a koldus fráterek hoztak bőven, de már petrezselymet, répát, retket nem termett sehol olyat a föld, mint Jancsi kertjében.

Hát Jancsit a látogatások még inkább buzdították. Naphosszat dolgozgatott a kertjében. Az utakat megtisztította. A bokrokat megnyesegette. A gazt kigyomlálta.

Még arra is kiterjedt a figyelme, hogy az elhervadt rózsákat letépte. Másutt a bokron maradt a hervadt virág, s elrútította a bokrot. Nála a rózsabokor mindig fiatal volt és tiszta.

Jancsi egy júliusi napon maga is gyönyörködve állt meg az egyik bokra előtt. A bokor tele volt halványpiros rózsával, s a lombjai között egy liliom nyitotta ki fehér kelyheit.

Hogyan került oda az a liliom? Bizonyára fiókhagymácska volt, mikor a bokrot ültették. Odavetették a bokor tövébe az ásóval. Aztán a kis liliom két-három évig csak zöldült, végre kinyílt.

Bizony satnya volt, alig háromarasznyi magas, és a virága is kisdéd. De mégis szép.

A fráter fáradt volt, leült a bokor mellé, és eltűnődve nézte.

Micsoda gondolatból alkothatta Isten a virágot? Hiszen ha csak bezöldíteni akarta a földet, csupa fűvel is bezöldíthette volna. De mennyi szép virágot vegyített a fű közé! A pirinkó nefelejctől mind a rózsáig mennyi ezer és ezerféle alakú és színű virág nyílik mindenütt, ahol emberi láb nem tapossa el!

A rózsá talán mégis a legszebb.

De a liliom meg csupa rejtelem.

Honnan veszi a liliom azt a csodás tisztaságú fehérségét?

A földből?

A föld fekete.

És miért szeret elrejtőzötten élni? Ha útfélre ültetik, soványka marad, fejletlen. Ha félreültetik a kert zugába, nemes, szép formában magasra növekedik. Levele szélesebb, zöldebb, virága nagyobb.

Miért?

És nappal zárva van az illata. Mintha titkolná a keble kincseit. Közel kell hajolni hozzá, közeles-közel, hogy valamit érezhessünk a lehetőségéből. Ám éjjel, sötétben, a csillagok csöndességében ébren van az az egy virág. A fehérsége szinte fénylik a sötétben, és édes-finom illattal árasztja el a kertet.

Mért titkolózik nappal? Miért illatozik éjjelen? Mért fehérebb? illatosabb más virágoknál?

És tovább fonta a gondolatait.

Vajon ha egy liliomot bevinne a kerti házba, s máriaüveggel cserélne meg egynehány zsindelyt, nyílna-e télen?

És hátha a rózsá is nyílana?

Milyen szép lenne, ha télen-nyáron virágzó volna az a bokor a liliummal együtt!

Egy verebcske szállt a szomszéd bokorra. Jancsi frátert talán nem nézte embernek. Fölemelte az egyik szárnyát, és rendezgetni kezdte a tollait.

A fráter nézte kis ideig a madárkát. Aztán a figyelme az elhervadt rózsafejekre fordult. Sok volt a hervadt virág a bokron. Hogy a madár elröppent, odament, és szedegette a hervadtakat, félig elhervadtakat, külső szirmukon foltosodókat is. A kötényébe szedte. Mikor már nem volt több, a trágyadombhoz ment, hogy odavesse. De hogy odaért - akármilyen gyönyörűség is kertésznek a trágya -, a szeme más helyet keresett. A vizes fazékba dobta a rózsáit.

Mindez gondolat nélkül történt.

Aztán máskor is csak odadobta a rózsákat.

A napon elpárolgott a víz. A fazék megtelt rózsával.

Néhány napra rá eső esett. A fazékba is csurgott. Megint sütött a nap. Az elázott, elrothadt rózsák leültek a fazék fenekére.

És Jancsi megint csak odadobta a rózsát.

Egy kánikulai napon besározódott a gyomlálásban a keze. Vízért keresett. A fazék volt a legközelebb hozzá. Belemosta a kezét. Meg se törülte, hiszen mindjárt megszárad.

Egyszer, hogy a homlokát vakarná, valami kellemes illatot érez. Az illat rózsaszag. De a rózsának egynek se olyan erős az illata.

Elámult.

Szimmantja a kezét, hát az olyan jószagú.

Különös! - mondja magában.

S tűnődik: honnan jutott a kezére az az illat?

Nézi a fazék vizét, hát máknyi kis zsírcseppek úszkálnak rajta. Mint a rossz levesen.

Fölszed az ujjá hegyére olyan zsírcseppeket, és szagolgatja. Gyönyörű rózsaszag!

Minderre más ember nem figyelmeztetett volna, de a magányban élő ember sok olyan csekélységgel foglalkozik, amit más elbocsát a figyelme mellett.

Jancsi arra gondolt, hogy meggyűjti a rózsaszírt, sokat, sokat; egy év kevés idő, de két-három év folyamán már valami: lesz egy kis tégelyre való, odaadja az anyjának.

- Ne szóljon semmit, csak tegye be titkon Margit szórornak az imádkozófülkéjébe.

Talált is egy kisebb fajta mázas szilkét, amelyben ojtóviasz lehetett valamikor. Egy körtefa levelével kihalászta a zsírpontokat, s beleveregette a szilkébe.

Délután fölvetett egy pergamenlapot a műhelyében, meg egy fonalat, s kiment a kertbe: bekötötte a szilkét.

Nehogy valami féreg belemásszon.

A királyleány végleges beavatása után még inkább megszorodott az apáca-klastrom népessége. Mikorra Jancsi visszakerült a szigetre, már hetvennél is többen voltak. Az erdélyi Mátyus herceg anyja is az apácák közé lépett, noha még nem volt negyvenéves.

Mózes nádorispán is (aki abban az évben a csata után lett nádorrá) beadta a leányát, Juditot, s vele a somogyi Igalt is odaajándékozta az apáca-klastromnak.

Ne tartsák ingyen az ő leányát!

De a többi főúr is így gondolkodott.

Nem volt annál gazdagabb klastrom Magyarországon. Fényesebb női társaság sem. S bizony ahol sok a nő és sok a kényen nevelt, a szigorú, klastromi regulát bajos rájuk szorítani a priorisszának.

Jancsi nemegyszer, mikor ministráló hetes volt, elképedve hallgatta, hogy egyik-másik halkan cseveg is mise közben. Orgona nem volt a templomban, s a mise csöndes részeiben ugyancsak hallatszott a csevegés.

Szikárdusz is hallotta, és nemegyszer dohogott hazamenet:

- Meglátszik, hogy már nem Olimpiádesz a priorissza!

Az új priorissza Judit volt, az előbbi szubpriorissza. Azon évben választották Olimpiádesz helyére. S melléje egy szintén Judit nevűt választottak szubpriorisszának.

Az apácák tehát - licsi-locsi - társalogtak, noha az officiumokat rendes időben, rendesen végezték. És a templomi halk diskurálás még fokozódott, mikor Marcellusz elutazott Montpellier-be. Az apácák tudtak róla: hiszen úgy elbúcsúzott tőlük is, mintha a másvilágra utazna. A frátereket mind egyenként megcsókolta, az apácáknak meg könnyes szemmel ajánlotta magát emlékezetükbe. Akkori időben Franciaországba utazni fiatalnak is nagy vállalkozás volt, hát még egy hatvanesztendő embernek.

Tehát az apácák csevegtek, s még szabadabban, mint azelőtt. Hiába, sokan ültek a templomban. Asztalnál is hallgatniuk kellett. S a nőknek annyi a mondanivalójuk!

Csak Margit állt vagy térdelt mindenkor áhítatos arccal a maga kis fülkájában. Őt nem zavarta a csevegés. Az ő lelke messze járt a földtől.

Jancsi havonként egyszer meglátogatta az anyját. Egy ízben ismét beszédes apáca kísérte Julis asszonyt a vasablakhoz, s vele együtt odakönyökölt, beszélgetett a fráterrel.

Egy barna arcú, idős apáca volt az, sovány és orrát mosolyogva ráncolható. A szó úgy pergett belőle, hogy még a szeme is káprázott tőle Jancsinak.

Egy ideig érdeklődéssel hallgatta, hogy az apáca otthon hogyan élt, hány gyűrűje volt, hány selyemszoknyája, hány bársonypalástja, hány kőrője, milyen paripája, továbbá az apró klastromi pletykákat, babonás elbeszéléseket.

Aztán egyszer ő szólalt meg:

- Valamit mondanék, szórór: a templomban nem ültök csendesen. Hiszen gondolom, hogy az új priorissza szórór bosszankodik ezen, de azt mégis szeretném tudni, hogy odabent mennyire hágjátok át a regulákat?

Az apáca elcsodálkozott:

- Csalódotl, fráter! Szó sincs róla, hogy odabe' bármi tágítása is volna a regulának. Csak biz az megesik, hogy a kóruson suttognak, és néha ebéd közben is. De hát a priorissza megszokta azt. Más klastromban is csak úgy van. De máskülönben úgy félünk tőle, mint az ördögtől.

- Uram bocsá!

És a szájára csapintott.

Aztán az orrát ráncolva folytatta:

- Épp tegnap történt ebéd után: Margit szokta néha kivinni azt a dézsát, amelyikben a kezünket mossuk. Mikor látja, hogy a cselédek mással vannak elfoglalva, bizony kiviszi maga. Hát tegnap is. Hogy esett az eső, visszatértünk a refektóriumba, és ott beszélgettünk egynehányan. A priorissza is. Margit meglátja, hogy a cselédek nem vitték ki a dézsát, megfogja, és vinné, de nem bírja. Mert nagyobb dézsát tettek be, mint szoktak, és tele volt vízzel. Hát szól az egyik szórornak, aki ott ült:

- Kinga!

Kinga odapillant, úgy szemszögből: látja, hogy Margit mire hívja. Úgy tesz, mintha nem hallaná.

Én a túlsó felén ültem az asztalnak, s magamban mosolyogtam:

- Iszen jót szólítottál, Margit - gondoltam. - Majd biz ez a kényes-begyes leány dézsát hord a kedvedért!

Margit azt vélte, hogy Kinga nem hallotta a szavát, erősebben rászólt:

- Kinga lelkem! Segíts, kérlek!

Oly hangosan mondta, hogy a priorissza is odatekintett.

Kinga nem mert tovább süket maradni, de elsápadt dühében. Csak fölkel, és a fogát összeszorítva fogta meg a dézsának a másik fülét...

Ebből értheted, János fráter, hogy a priorisszánktól bizony félünk.

Jancsi anyja megcsóválta a fejét, és rosszallóan pislogott.

A fráter azonnal látta az apáca orra ráncolgatásán, hogy valami folytatása is van a történetnek!

- No, és aztán mi történt? - kérdezte.

Az apáca ránézett Julis asszonyra:

- Elmondjuk?

Julis asszony a fejét rázta.

- Ne, azt ne mondjuk el. Jaj, édes fiam, azt szörnyűség még elgondolni is!

- Nem, azt nem szabad - vette át a szót az apáca.

És a hangja suttogássá halkult:

- Cudar kevély leány az... De én mindjárt gondoltam, hogy valami nem jó következik. Fölkelek, és kinézek utánuk. Hogy mondok, ugyan milyen képpel tér vissza? Hát cipelik a dézsát, viszik. Kingának a szép tiszta saruja cipp-cupp a sárba. Markomba nevetek. Intek Rozáliának is, hogy nézze. Nézi az is. Nevetjük, cipi-cupi... Kinga vörösödik. Jaj, mikor az bösz, az a Kinga... szeme: mint az áspiskígyóé. Még a hajszálai is szinte sípolnak. Hát cipp-cupp. De nem szól egy szót se. Leteszik a dézsát a csatorna szájánál. Amint leteszik, Kinga

csak belekap a szennyes vízbe, kirántja belőle a törölt, s úgy csapja arcon vele Margitot, hogy szinte csattan.

- Nesze! Nesze! - azt mondja - nesze, moslék! Nesze!

Jancsi megrándult.

- Na és...?

- Margit csak állt. Túrte.

- Túrte!?

- Csak épp hogy elmosolyodott; olyan szemérmesen, ahogy szokott. Ránézett, és szelíden ennyit mondott: Kinga, mit művelsz?

Jancsi fráter reszketett dühében.

- Kinek a lánya az a... bestia?

- Rátoldy ispáné. De kérlek, fráter, ne indulj fel annyira! Hiszen ez borzasztó, ha megtudják, hogy elbeszéltük.

- A priorissza tud róla?

- Senki. Csak alig hárman láttuk. Mink nem mertük mondani Olimpiádesznek se, és Margit is könyörgött azután nekünk, hogy hallgassunk, nehogy Kingát megbüntessék.

Jancsi a kísérőjére nézett. Az öreg György fráter volt vele. Az öreg a padon ült a sarokban, és a fejét a mellére lógatva szunyókált.

- Kérlek fráter - ismételte az apáca, a kezét könyörgőn összetéve. - Ne mondd senkinek! Hiszen megbékültek. Én összeszidtam Kingát, hogy micsoda bűnt követett el. És ő megértette. Oly sápadt volt naphosszat, mint a fal. Nyugtalanul járt-kelt a kerengőn, és végre is magába szállt. Az volt a szándéka, hogy este, mielőtt lefeküdnének, szól Margitnak, mentegetődik, hogy elragadta a harag. Hát este, mikor visszatérünk a kompletóriumról, leültünk néhányan az asztalhoz, hogy a másnapit megbeszéljük. Kingának akkor volt szándéka...

- No és...?

- Margit megelőzte. Bejött a refektóriumba, és megállt alázatosan Kinga előtt:

- Szerető atyámfia! - kérlelte és eléje is térdelt - múlték el rólam a haragod!

9

Jancsi fráternek még a lába is reszketett.

Az első gondolata az volt, hogy beront a klastromajtón, és megfojtja azt az ispánleányt!

Aztán, hogy a királyhoz, királynéhoz rohan, és megkiáltja nekik:

- Tudjátok-e, hol van a lányotok! Tudjátok-e, hogy bánnak vele!

Idő kellett rá, míg elzihálta a dühét, míg meggondolhatta, hogy a királlyal ő nem beszélhet, csak a priorok. De hát elmondhatja-e Szikárdusznak? Szikárdusz meg se merne mukkanni a király előtt. Még őt szidnák össze, hogy miféle ügyekben látogatja az anyját.

Hát csak magában sápadozott, szorongatta az öklét, nyugdöste a mérgét, hánycódott az ágyán.

Csak Marcellusz megjönne már!

Egy augusztusi forró csütörtökön megérkezett.

Ők éppen miséztek az apácáknál, a hűvös-fehér boltozatok alatt, s Jancsi fráter, ahogy átvitte a könyvet, a leckeoldalról az evangéliumi oldalra, egy oldalpillantással meglátta, hogy Marcellusz szikár alakja ott áll a templom közepén.

Örömeiben majdnem köszönt is neki. Dühös gyönyörűséggel hallgatta, hogyan trécselnek az éneklés szüneteiben az apácák bent a rostély mögött.

Szinte szeretne volna biztatni őket:

- Csak bátran, bátran! Hangosabban!

A templomban ült valami tíz úrnő is, bizonyára apácarokonok. Meg három, virágos atlaszdolmányos, kardos nemesúr. Meg egynehány koldus hátul a templom pitvarában meg a templom előtt.

Úrfelmutatás előtt, első csendítéskor megszűnt az ének. Mély, áhítatos csend szokott olyankor lenni. De az apáca kisasszonyoknak sok volt a mondanivalójuk...

No, lesz ezeknek mise után!

Lett előbb.

Egyszer csak megcsattan Marcellusz haragos hangja az apácák rostélya előtt:

- Csend!!!

De olyan hangon, mintha oroszlán torokból szólalt volna meg, nem is emberi torokból.

- Micsoda zajgás ez itt! - folytatta. - Szajhák ülnek itt, vagy apácák! Szétkergetem mind a klastromot!

A mise megszakadt. Maga Szikárdusz is megrogyó lábbal fordult ki az oltártól, és hallgatta a falakat reszkettető hurrogást.

Olyan csendesség lett ott egyszerre, mintha az apácákat mind elnyelte volna a föld.

Ahogy a mise véget ért, Marcellusz intett a priornak, hogy várják meg a szeksztának nevezett officium-részt is.

Beültek a padba. Látni lehetett, hogy a királyleány visszavonul a rekeszéből. Beült olyankor a karba a többi közé:

- *Deus in adiutorium meum intende!* - hangzott a kar egyik felének remegő szava.

- *Domine ad adjuvandum me festina!* - hangzott a másik felének válasza.

S következett egy himnusz, egynehány zsoltár és antifona.

Soha ájtatosabban nem szólt az officium.

Jancsi szinte reszketett a bosszú-örömben, hogy Marcellusz berobog a szekszta után, és odabent viharzik tovább, de Marcellusz csak nagyokat fűjt.

- Nem megyek be - lihegte kimentükben a templom küszöbén. - Nem megyek be, mert igen haragszom. Soha életemben nem éreztem ilyen keserű haragot.

Képzelfelhető, hogy bent az apácák milyen szepegéssel várták Marcelluszt minden percben: a priorissa hogyan sírt szégyenében, s hogyan kárpálta a bűnösöket!

Senki se tudhatta: mi történik odabent.

Marcellusz nagy elbúsultában lefeküdt egy cellába. Csak ebédre jelent meg. Ebéd után bevonult a prior szobájába. Miket mondott annak? - elképzelhető. Ámbátor az is lehet, hogy nem mondott semmit. Ismerte az öreg Szikárdusznak minden megalkuvó tehetetlenségét.

Vecsernye előtt kevéssel jelentette a kapus, hogy két apáca áll a kerek-ablaknál: Olimpiádesz és Makonyai Margit.

- Nem fogadom őket! - toppantott Marcellusz - egy szót sem érdemelnek!

Szikárdusz könyörgésére aztán mégiscsak engedett: odament az ablakhoz.

- Mit akartok? Nincs veletek semmi beszélni valóm!

S elfordult, visszaindult.

- Margit szórór küldött bennünket - szólt utána alázatosan Olimpiádesz.

E szóra Marcellusz mégis megállt, és fél arca feléjük fordult.

- Arra kéret Margit, tisztelendő provinciális - esdekelt remegő ajakkal Olimpiádesz -, hogy ha mind a klastromot megbünteted, reá is kiterjeszd a büntetést.

- Miért? - hördült rájuk Marcellusz. - Ő a maga külön helyén állt: nem vétett a szilencium ellen!

- De azt mondja, hogy alázatosan kéret: együtt akar szenvedni a társaival.

- Jó - felelte zordan Marcellusz. - Holnap hát bemegyek, és kapitulumot ülök.

Másnap péntek volt. Marcellusz a mise után bement Szikárdusszal.

Húsz apáca vallotta magát töredelmesen bűnösnek.

Marcellusz arra ítélte őket, hogy az ebédlő közepén a csupasz földön üljenek, és kenyéren-vízen böjtöljenek.

A húsz apácának, mint később hallották, Margit szolgálta be a kenyeret és vizet. Aztán közéjük térdelt, és ő is csak kenyeret és vizet ebédelt aznapon.

10

A földesúr nézi a mezejét. És szól:

Ez a mező kopár. Földje régóta terméketlen. Árkot vonatok rá a patakból.

A mező valóban kopár. Henye bogarak, álmos gyíkok, vidám szöcskék, gondtalan tücskök, vadászó pókok és haszontalan hernyók tanyáznak elvadult füvei között, kövei között.

De ím, egy napon munkások jelennek meg, s ássák az árkot. Alkotnak belé zsilipet.

A mező sok apró lakója minderről a készülődésről nem tud semmit. De hogyan is tudna. Látása csak a maga kis körére terjed. Véli, hogy a világ az az egy mező, és hogy azontúl nincsen már semmi.

De íme, egy napon felvonják a zsilipet, s a patak vize zúgva árad a mezőre. Elsodor minden bogarat, pókot, gyíkot, hangyát, tücsköt, hernyót.

Egy-egy kő körül, egy-egy lyuk fölött forгатag keletkezik. Százával kereng és hánykódik a zavaros vízben hangya, hernyó, pók, katicabogár és ürge. Fejüket vesztetten kapkodnak, kapaszkodnak, evickélnek, kepickélnek, jobbra-balra.

S bizonyára így kiáltoznak:

- Ó, Istenem, mily szerencsétlenség!

A mező azonban az áradás után megéled. Nemesebb növények virulnak benne a nemesebb teremtmények céljaira. A zsilip alá malom épül. A malom zúgójában halacskák találnak alkalmas tanyát. A mező virágaira szorgalmas méhecskék látogatnak el, és zengedezve gyűjtik az édes élelmet. Az újabb bogárnemzedék is kövérebb földet, kövérebb fűvet, szebb, jobb világot talál a régi helyén.

A világ ura a legnagyobb földesúr. A világ ura is ilyen áradást bocsát néha az országokra.

Az egyes ember csak azt érzi, hogy egy napon borzasztó felfordulás zúdul reá, s a szenvedéseknek szertelen-szörnyű forgatagába került. Nem tudja, hova kapjon, kapaszkodjon, hogy vergődjön ki a veszedelemből. Keserűségében fölkiált:

- Ó, Istenem, mily szerencsétlenség!

De a századokkal később élő ember látja, hogy a nemzet sorsa abban a szerencsétlenségben vált szerencsésebbé: tisztult és javult. Nemesebb fajú teremtmények léptek a tökéletlenebbek helyére, s a földtekének azon a kis részén rendezettebb, virágzóbb az élet.

A tatárjárás is, lám, mikor rázúdult Magyarországra, véltük, vége a magyar világnak! A népesség összekavarodott, falvak és tanyák elpusztultak, a lakosság ezrével, százezrével menekült a városokba és várakba, nádasokba, barlangokba, erdőkbe, külföldre. Oly emberek, akik henyélve ültek a föld zsírában, s mégis egymásra agyarkodtak, a veszedelemben összeszorultak egy-egy kis helyen, s megosztották egymással az utolsó karaj kenyerüket is. A király, aki a görög udvarban megszállt a saját méltóságának magasságától, s uralkodását azzal kezdte, hogy tűzre hányatta a nemesek székét, amelyen azelőtt a királlyal való országos tanácskozásokban ültek, egyszer csak arra virradt, hogy az ő széke is elégett: birodalma vesztetten futott le a messze tengerre, és siratta megpusztult országát, megfosztott nemzetét, koronás nagyurását.

De lám, a tatárok eltakarodtak. Az ország népe visszatért a régi tűzhelyhez. Egyszerre milliók keze nyúlt munkához. Városok, várak keletkeztek. A király külföldről hívott be és telepített le értelmes iparosokat. A zsidóság is visszatért. Hozott portékát és pénzt. Magyarország alig tíz év folyamán nemcsak hogy kiheverte a tatárjárást, hanem még műveltebbé, szebbé vált. Nagyobbodott is. Hatalmasabbá is erősödött a nyugati államoknál.

A király az országrendítő csapásban megértette, hogy nem a nemzet van a királyért, hanem a király a nemzetért. Öregségére megértte, hogy Magyarországot nemcsak helyreállítva látta, hanem följe is emelkedve Európa legvirágzóbb, legerősebb országainak.

És a fiával történt torzsalkodásai is, noha mind a ketten csak személyes keserűséget éreztek bennük, mily javára váltak a nemzetnek!

Az isaszegi csata után mind a kettő mindenféle jutalommal, adománnyal iparkodott magához kötni a híveit. Barátjaikként bántak velük. A királyok barátjai pedig már lelki művelődésre is törekszének.

A nemesség már nemcsak földbirtokos úr volt, intézője is lett a nemzet sorsának.

A két király között nem történt többé viszálykodás. A kétes ügyeket mind a kettő közös bíróságra bízta.

De az öreg királyt mégis megviselte a fiában való csalatkozás. Azokban az években megöregedett. Még a külseje is - hogy öregségére szakállát, bajuszát megeresztette - egy sírja felé vánszorgó, bús aggastyánnak a képe volt.

A következő két évben pihentek a fegyverek. A cseh király, mióta elvette Béla unokáját, elcsöndesült. Olyan szerelmes volt a feleségébe, hogy a cseh nép már gúnyolódott is rajta. Béla király az isaszegi csata után csak benne bízott már, hogyha netalán újra feltámadna ellene a fia, legyen erőskezű szövetségese.

A harmadik évben (1268-ban) a szerbekkel volt egy kis rendigazító háborúnk. Mácsai Béla hercegnek a birtokában pusztítottak a szerbek, s a királyuk, Urosz nem zabolázta meg őket. Az öreg király az unokája védelmére jókora hadat küldött.

A hadat István pozsonyi ispán vezette, s vele a sereg fői voltak Csák Domonkos és Csák Mihály és Itemér fia Imre. Persze az a két had szállott alá, amelyik Isaszegnél egymás ellen harcolt.

A szerbeket maga Urosz vezérelte, s akkor is kemény, jóvérű, tüzes nép volt a szerb. Bizony erősen megharcoltak a magyarokkal.

De csatát vesztek.

Maga Urosz is foglyul esett, s minden vezére. Még a kincstárosának fiát is elfogták.

Budán a királyi udvarban éppen különféle követek időztek, görög, bolgár, cseh, francia és tatár követek, mikor a had eleje az elnyert zászlókkal és a foglyokkal nagy zenge-zungával megérkezett.

Az öreg királynak még egyszer volt hát örömnapja is.

- Mind Európa láthatja most - mondotta -, hogy a magyar fegyver első a világon.

S hogy az előkelő foglyokat eléje vezették, fölkel a trónusról, és Uroszhoz lépett.

A szerb királynak nem volt összekötve a keze, mint a többinek. A fegyverét is meghagyták. Fején a koronás sisak ragyogott, ahogy elfogták a hadban.

Bús volt és sápadt. Nagy bajusza összelógott a szakállával.

Bizonyosnak érezte, hogy Béla azonnal felakasztatja.

Béla király hozzálépett, és kezét nyújtott neki:

- Nem foglyom vagy, hanem ha akarod, barátom.

S nagy-szép barátságosan karonfogta, s maga mellé ültette a trónusra.

Urosz meghatottan nézett reá. A szeme megtelt könnyel.

- Bölcs és nagy király vagy! - rebegte hálásan - nem vesztettem semmit, csak nyertem, hogy megismerhettelek.

És mindjárt tanácskozásba fogtak, hogy lányok és fiúk tekintetében mi a családi állapot.

Urosznak a legidősebb fia, Dragutin nőtelen, Istvánnak meg van már maholnap férjhezmenő leánya, a tízéves Katalin - azok bizony megismerkedhetnének.

Urosz a magyar nemzetnek leglelkesebb barátjaként tért vissza. A fia még azon esztendőben eljegyezte Katalint.

A szerencsés hadjárat nagy örömeztetést keltett mindenfelé. A klastromokban is tedeumot énekeltek, és különösen örvendeztek azon, hogy a hadjárat egyik nyeresége, egy megbecsülhetetlen értékű feszület - Krisztus igazi keresztfájából való - a királyhoz került.

Arannyal volt borítva az a feszület, s gyöngyökkel, ékkövekkel kirakva. Az egyik Csák-fi kapta váltságul Urosz királynak a vejéért, meg a szerb kincstáros fiáért.

Aztán minden klostromban fordultak meg látogatók, akik elmondták, hogy micsoda szerencsével harcoltak, micsoda adományokat, birtokokat, kitüntetések kaptak a királytól.

Egy október-végi estén, a vacsora előtti órában Jancsi a kapusszobában a mécseskét igazgatta, amely a kereszt és Mária-kép között világolt a falon.

Hogy az öreg György fráter meghalt azon az őszön, Jancsit tette meg a prior éjjeli kapusnak, ami azonban csak annyi változás volt, hogy azontúl a kapus-cellában hált. Sose csengetett ott éjjel senki.

Az ágyát is megvetette a hideg és a nedves cellában, hogy azonnal lefekhessen a kompletórium után. Künn őszi eső zuhogott, szél is zuhogott. Szomorú, nehéz sóhajtásokkal volt teljes a sziget esti csendje.

Talán az időjárás okozta, hogy Jancsi maga is sóhajtott egyet, mintha nyomná valami a lelkét. Vagy talán az okozta, hogy Jakab fráternek egy bátyja járt bent aznap, s eldicsekedett, hogy faluval ajándékozta meg a király. A Vág mellett van az a szép falu.

Jancsi fráter arra gondolt: mi más életet élnek odakünn az emberek!

Sose volt még a világon olyan szerzetes, akinek egyszer-másszor eszébe ne fordult volna, hogy vajon ha kint él a többi között, milyen folyású volna az élete.

Az ilyen gondolatok persze nem akkor jelennek meg, mikor a nyomorúság, békétlenség, szerencsétlenségek nyögése vetődik el-be a klostrom falai közé, hanem mikor azt látja-hallja a szerzetes, hogy ez vagy amaz az ismerőse milyen szerencsés, milyen boldog!

Hátha ő is olyan szerencsés, olyan boldog lett volna!

Lám, mikor Bajcsynál jártak, Bajcsy úgy megszerette, hogy akár fiának is fogadta volna. Esztergomban is nem megajánlották-e, hogy egy rend vitézi ruhát, lovat és fegyvert adnak neki azonhelyt, ha csatlakozik a hadhoz.

Vajon ha akkor elmegy a vitézekkel... Hány embert jutalmazott meg a király! Hát még most a szerb háború után! Hiszen úgy hullott a nemesi levél, a birtokadomány, a zsákmányolt kincs, mint a megrázott fáról a gyümölcs!

...Mit várhatok idebent? - borongott keserű tünődéssel a fráter. - A társaim már mind misések, azok is, akik utánam léptek be a szerzetbe. Parancsolgatnak nekem. A kezüket kell csókolnom, mikor gyónok. A második asztalnál kell ülnöm, mikor eszek. És vigyáznom kell, hogy mikor szólnak hozzám, valahogy fel ne nézzek a szemükbe. Örökös szolgája vagyok nálamnál fiatalabbaknak, tudatlanabbaknak...

...Bezzeg, ha kint volnék, én is tekintetes úr volnék, és családos. Volna feleségem, szép gyermekeim, meleg tűzhelyem. Vajon az mind elkárhozik-e, aki nem szerzetes? Nem lehet-e odakint is istentisztelő, tökéletes tisztaságú az ember?

...Uram, Teremtőm, távoztasd el tőlem e gondolatokat!

A Mária-kép elé könyökölt, és imádságba fogott. De csak az ajka mozgott. Az elméje megint csak arra fordult, mikor Bajcsy igaz elcsodálkozással mondotta:

- Be kár, hogy szerzetes vagy! Ilyen erejű vitézek kellenének az országnak!... Az élet élet!

Ebben a pillanatban megsíramlott a csengő.

Jancsi megrezzent.

Ki lehet? Mit akarhat?

Fölkelt, és kilépett a folyosóra. Fogta a folyosói mécset.

Sietett az ajtóhoz.

Ahogy a kerek-ablak fatábláját elnyitja, a külső sötétségben nem lát senkit.

- Ki van itt?

- Jancsi fráter! - szólal meg a sötétségben egy tompa, szomorú férfihang.

Jancsi elhűlve ismerte meg Ábrisnak a hangját.

- Mit kívánsz? - kérdezte álmélkodva.

- Nálad van-e a kulcs?

- Nálam.

- Eressz be!

Jancsi gondolkodott, hogy vajon beeresztheti-e? De aztán gyorsan megítélte, hogy beeresztheti. Elvégre, ha Ábris el is hagyta a szerzetet, mégiscsak tagja a szerzetnek. Az ő ügye, hogy beszámoljon vele, hova ment, honnan jött, mit művelt.

Megnyitotta hát az ajtót. A mécset magasra emelte. Rábámult:

- Mi akarsz?

Az ember belépett, és vizes bundaszagot árasztott maga körül.

- Csak gyerünk beljebb - mondotta búsan.

- A prior fenn van-e még?

- Fenn - felelte Jancsi. - Hiszen még kompléta előtt vagyunk.

S kitérte a szobája ajtaját. A mécsese lángját feljebb vonta.

És Ábrahámra nézett.

Az ember beteg arccal, megfehérült szakállal, bajusszal állt előtte. Termetében is meg volt roskadva.

- Jelentsd a priornak, hogy megjöttem - mormogta maga elé.

És esőtől átázott, farkasbőrös mentéjét a sarokba ejtette. A süvegét is utána dobta. Vállig erő, fehér-ősz haja szétbomlott a fején.

Fekete dolmánya volt alól, s fekete nadrágja. Sarkantyús csizmája sáros bokáig.

- Mi történt veled? - hűledezett Jancsi.

- Meghalt a fiam! - szakadt ki a fájdalmas szó Ábris melléből.

Leült az ágyra, és a fejét ingatva susogta:

- Meghalt! Meghalt!

Jancsi elmeredten bámult rá!

- Meghalt?

- Meghalt. A hadban... a szerb földön!

- És visszatérsz?

Ábris bólintott.

Jancsi vélte, hogy álmodik.

- De hát, szerencsétlen - hebegte -, tudod, hogy...

- Tudom.

- Már egy évet vezekeltél. Most két évet kell... kenyéren, vízen...

- Tudom.

- Megvetnek, mint a varas kutyát. Senki nem méltat szóra...

Ábris bólogatott:

- Tudom. Jelentsd a priornak.

11

A következő év tavaszán Marcellusz ismét betoppant a szigeti fráterekhez.

Fáradt volt és eltörődött.

- Hiába, nem bírom tovább! - mondotta. - Hatvan esztendő elmúltam, nem nekem való a szekerezés.

Le sem ült, csak úgy állva kérdezett egyet-mást.

- Átnézek a szórorokhoz - mondotta -, aztán ebédre visszatérek. Jertek át velem ketten.

A prior ránézett Jancsira, és egy Tiburcius nevű, örökké hallgató fráterre, aki akkoriban került a klastromba Fejérvárról, s azt lehetett volna gondolni, hogy néma. De mikor énekelni kellett, oly erősen szólt, mint a kanászkürt.

Átmentek hát kilenc óra tájban, napos, kedves, áprilisi napfényben.

Bejelentés nélkül eresztették be magukat. S csak mikor már bent voltak, akkor tudta meg a priorissa, hogy ott vannak.

A klastromban csend volt. Marcellusz meglegedetten pillantott körül.

A kerengőn, a napsütött részen valami tíz apáca varrt és vasalt. Nagyszombat volt aznap. Készültek az ünnepre.

Hogy az apácák megpillantották a frátereket, hozzájuk siettek, és örvendező arccal hajlongtak Marcellusznak.

- Ugye, hogy megtartjuk a veszteglést?

- De dicsekedtek is vele! - mosolygott Marcellusz. - Hol van Margit?

- Bent van a refektóriumban. Csütörtök estétől, hogy a lábunkat megmosta, ma reggelig böjtölt. Se nem evett, se nem ivott, se nem ült, se nem szólt. Most iszik egy pohárnyi tejet.

Marcellusz a fejét rázta:

- Nem szabad annyira... Vigyázz reá.

- Nem lehet vele beszélni, provinciális atyám. Aludni is alig aludt az éjjel, meg a múlt éjjel. Csak reggel felé. Azt is csak az ágya előtt, a gékényen.

Egy harmincéves, hosszúkás nyakú, szőke apáca megszólalt:

- Egy éjjel én is vele voltam a héten.

- Vele? Dicsekszel, ugye?
  - Nem, atyám. Csak hétfőn éjjel voltam vele. Könnyörögtem neki, hogy hadd maradjak vele fenn.
  - De hát minek? Nem vagy te olyan ájtatos, mint ő.
  - Éppen azért, atyám, hogy én nem tudok annyira... Neki is ezt mondtam. Arra aztán megengedte. De sosem engedte másnak senkinek.
  - No, és imádkoztatok, Kinga?
  - E névre Jancsi szívén fájdalom nyilallt át. Tehát ez volt az a... cudar!
- Kék szemű, kissé erős állú nő. Finom arca halvány, mint a sárgába árnyalódó fehér rózsaszíne. A szeme azonban szintén férfias erejű.
- Imádkoztunk - szólt kegyes szemhunyással -, imádkoztunk.
  - Nono, csak valld meg, hogy hamar elfáradtál.
  - Hát megvallom. Csak eleinte imádkoztam buzgón, de nem vagyok bűnös benne. Margit elfelejtette, hogy mellette vagyok, és susogni kezdett. Úgy imádkozott, mintha beszélne az égi lelkekkel, olyan mámorosan. Én csodálkozásomban csak hallgattam. Soha nem hallottam embert úgy imádkozni, ahogy ő tud.
- És a szeme elnedvesült.
- Marcellusz bólogatott:
- Lásd, lásd: ez az igazi imádság, mikor a lélek is felszáll az imádságban Isten lábához.
- S a prioritásához fordult. Elkérdezte, hogy egészségesek-e?
- Bizony nem mindnyájan.
  - Hány a beteg? Milyen betegek? No, megnézzük őket. Eredj előre: készítsd őket a látogatásunkra.
- Átmentek a nagyudvarra. A nagyudvar úgy tele volt hosszan kifeszített zsinegeken lógó kámszákkal, harisnyákkal, vélumokkal, hogy a fákat se lehetett tőlük látni. A következő napi húsvét ünnepére száradozott a mindenféle ruha.
- Amint ott beszélgetnek a kávéatlan konyhai kút mellett, kisiet Margit:
- Áve, jó Marcellusz atyám! Isten hozott!
- S hozzá fut. A két kezébe ragadja Marcellusz kezét, s az ajkához emeli:
- Isten hozott!
- Sápadt és lesóványodott, mint a halál, csak szomorkás, nagy fekete szeme eleven. Néz Marcelluszra édesen. S ahogy összedugja a két kezét apácaszokás szerint a skapuláréja alatt, látni, hogy a könyöke foltos.
- Egészséges vagy? - kérdi atyai örömmel Marcellusz.
  - Ó, hogyne, atyám! De bezzeg a múlt hetekben... Majd elvitt a víz bennünket.
  - Víz? Micsoda víz?
  - Hát a Duna. Nem tudod, atyám? Jaj, hiszen olyan rettegésben voltunk! Mindéjten által sütöttem, főztem, hogy legalább a betegeknek legyen.

- Úgy megijedtél? Szepegtél, ugye? - évelődött Marcellusz - hogy bemegy a víz a szobádba.
- Hiszen bejött. Nem mondták? Bejött a víz, ellepte az udvart is, a refektóriumot is.
- A refektóriumot? Ugyan, miket beszélsz. Álmodtál.

Margit rábámult, s az apácákra, akik Judit szubpriorisszával Marcellusz mellett mosolyogtak. Csakugyan volt vízáradás a szigeten. De mikor látták, hogy Marcellusz nem tud róla, s képedezve hitetlenkedik, mulattatta őket is, a frátereket is Margit megzavarodása.

- Hát nem hiszed talán, atyám?
- Már hogy hinnék ilyet? Miket beszélsz! Ugyan, eredj az ilyen mesékkel!

Margit összecsapta a kezét, s az égre nézett:

- Ó, mennyei Szűzanyám! - fohászkodott fel - te tudod, hogy soha hazugság el nem hagyta az én ajkamat! Esedezve kérlek, bizonyítsd meg valamiképpen, hogy most is igazat szólottam!

Abban a pillanatban eljajdult a cselédlány a csatorna előtt, s félreugrik.

Odanéznek.

A csatorna száján sárga víz bugyog fel, magasra hányva tajtékzó fejét. A kőfal alól is, az ölfal alól is csillogva kígyózik a víz mindenfelől a kerti úton. Firtyeg-fortyog innen is, onnan is, a földből, s nőttön-nő... terjedez...

- Jézus! Mária! - ijedeznek az apácák.

S futnak a víz elől. A víz azonban még sebesebben fut és terjedez. Mikorra a refektóriumba bejutnak, már csobogva járnak a vízben.

Futnak tovább ki a folyosóra. Ott is víz. Sikoltozva összevissza futkosó apácák.

- Jézus! Mária! Jaj, kapd el a földről azt a ruhát! Kapát, ásót ide! Földet a küszöbökre, hamar!
- Futkosnak, kapkodnak, sikoltoznak. Egy apáca a kisudvar kútjának a kávéjára ugrik, s még ott is térdig emeli a csuhája alját. De nem néz most oda senki.

Az öreg Marcellusz is ugyancsak ugrál, lohol a fráterekkel. Az apácák a kapitulum-ház felé futnak, hát ők is.

Nyomukban a víz. Csak elterjed előttük is. A kapitulum-házban sincs maradás.

- A templomba!

S tocsognak a saruk a vízben.

De bizony nem juthattak el addig. Fel kellett ugrálniuk a kerengő deszkázott kökorlátjára. Ott kellett várniuk jó félóra hosszat, míg a víz szirtyegve-szortyogva annyira megapadt, hogy újra leszállhattak.

- Margit hol van?
- A beteg-házban - feleli egy apáca -, oda futott a vízen által.

No, zavaros nap volt!

S még ráadás is következett.

Aznap este, hogy lefekvésre készülnek a fráterek, veszettül megrázza valaki a kapucsengőt. Rázza, rángatja, szinte sikoltoz a csengő. S dörömbölnék is az ajtón.

Hárman is kifutnak a fráterek, hogy mi az. Hát apácák jajgatnak a vasablaknál:

- Jaj, fráterek - kiabálják - jertek át tüstént! Egy cselédünk beleesett a kútba!

Jancsi lódul a kulcsokért a priorhoz. Megkiáltja közben a társainak is a bajt. Azok is futnak, kötélért, létráért. Szaladnak át öten is a vaksötétségben, rút esősre fordult időben egymást taszigálva, vizes kátyúkban csoppanva. Alig bírnak oda találni az apácákhoz.

De a kapus apáca már nem eresztette be őket.

- Már kihúztuk! - lihegte. - Térjetek vissza. Köszönjük...

- De hát mi történt?

- Jaj, jaj, jaj! Azt se tudom, hogy mondjam el! Épp a kompletóriumot végeztük, s visszatértünk a refektóriumba. Az eső megered. Margit kicsenget a refektóriumból a cselédházba. Jönnek a cselédek a forgóhoz. Margit azt mondja a cselédjének:

- Te Ágnes, kint hagytad, ugye, az esőn a kámzsámat?

- Kint ám - feleli Ágnes.

- Te rendetlen! - szólt rá kedvetlenül Margit. - Nem látod, hogy esik az eső? Mit veszek holnap magamra?

- Futok érte! - mondja Ágnes.

Alighogy ezt kimondja, egy percre rá sikoltozást hallunk. Aztán egy másik sikoltást:

- Kútba esett! Hamar, az Istenért! Kútba esett!

Futunk a vasajtóra. Be van már zárva. Kapkodunk, futkosunk: hol a kulcs? Hol a kulcs?

Margit rémülten rángatja a vasajtó kalincsát:

- A kulcsot! A kulcsot hamar!

Olimpiádesz összecsapja a kezét:

- Magit! Margit! Mit tettél! Ilyen időben küldeni a leányt... Megölted! Megölted azt a leányt!

- Nem, nem! - sírja Margit. - Nem halhat meg! Hozzatok világot!!!

S fut a kapitulum-házba. Borul a Mária-kép alá. Sírva kiáltja:

- Ó, Szűzanyám! Ha kedves neked valamennyire a szolgálatom, ne engedd elveszni azt a szegény leányt!

Közben megtaláljuk a kulcsokat. A szubpriorisszánál voltak. Sietünk ki. Hamar a vedret, kötelet!

Hát éppen ideje volt: Ágnest harmadszor vetette fel a víz. Csak alighogy tudott kapaszkodni a kövekben, míg a vedret ledobhattuk neki.

12

Annak a különös napnak a történetéből sok beszéd kelt mind a frátereknél, mind az apácáknál.

Sokan emlékeztek rá, hogy Margitnak az a nagy bizalma az égben már kora gyermekségében nyilvánult. Aznapiglan csak a gyermeki együgyűség történetkéi gyanánt beszélgették, aznaptól kezdtek komolyabb arccal is regélgetni.

Lám az öreg király is mindig valami különös tekintettel hallgatott a leánya szavára.

Egyszer, hogy hadba készült - tán hétéves volt akkor Margit -, azt kérdezte tőle:

- Mi vagyok én? Tudod-e?

- Hogyne tudnám, atyám, hát király vagy.

- Mi az a király?

- Király? Az olyan ember, akinek hada van.

- Hiszen te nem láttad az én hadamat soha.

- De azért tudom, hogy van. Sok vitéz, sok, sok, megszámlálhatatlan, mint az égi csillagok.

- No, és mi történik az én hadammal?

- Hát az, hogy magaddal viszed, és megfutamítod vele az ellenséget: megvered.

A király ezt jó jelnek tekintette, és győzött is.

Mások ismét arra emlékeztek, hogy Margit már kisgyermek korában szokatlanul ájtatos volt. Sokszor könyörgött Olimpiádesznek, hogy költsék fel őt is éjféltkor a matutinumra. S ha olykor nagy ünnepeken, húsvétkor, karácsonykor megtették, örömmel serkent fel az ágyából, és sietett velük a kórusra.

Arról is beszéltek az apácák, hogy tízéves még nem volt, amikor azon zaklatta őket, hogy adjanak neki is sanyargató övet.

- Nem való az még neked - mondták. - Majd ha professza lesz.

Margit elpityeredett:

- Mikor leszek én professza?

Végre adtak neki néhány tehénszőr-szövetdarabot, és Margit boldogan viselte a böjtnapokon.

Az is kicsi korában történt vele, hogy szeretett volna olyan ruhát viselni, mint az apácáknak van: kámzsát, vélumot és skapulárét. Csak egy napra legalább!

Hát egy délután ráadták egy kis termetű apácáét, hogy ugyan hogy viselkedik benne. Beöltöztették a kámzsába, a skapuláréba, felszíjazták a derekán, hogy járt tudjon. A fejére tettek fehér és fekete vélumot, de az is leért neki térdig.

Margit mégis boldog volt. Mosolyogva nézte magát, s végigsimogatta a kámzsát, skapulárét. Aztán könyvet kért. Bement a templomba. Az apácák utána lestek, hogy mit mivel. Hát Margit besietett, és nagyájtatosan letérdelt az oltár elé, s noha még nem ismerte a betűket, imádkozott a könyvből.

Mindezeket a gyermekkori emlékeket azelőtt csak megmosolyogták, a különös nap óta azonban álmélkodva kezdték emlegetni.

Azt is egykedvűen nézték addig, hogy néha a kompletórium után bent marad, és bent találják még matutinumkor is. Hol a Szent Kereszt oltára előtt találják, hol Szent Erzsébet oltára előtt, hol a maga kis fülkéjében. Az a kis fülke lassanként megtelt szentképekkel, feszületekkel. A szülői, testvérei, rokonai ajándékoztak neki olykor aranyba, ezüstbe foglalt templomi csecsebecskéket. A beavatás után egy házi oltárkát is kapott. Aranyozott ezüstműből való, másfél araszos *triptichon* volt az. Szét lehetett nyitni, s akkor belől három gyönyörűen festett ezüst táblácska volt látható. Szent alakok és angyalok képei ékeskedtek azon, ultramarinkék és karminpiros ruhákban; a fejükön igazi aranyból az aureola. Az oltárka aljába szentek apró ereklyéi voltak belerejtve. Persze a pápa is megszentelte.

A külföldi kincsekből csak efféléket tartott meg Margit, azokat is csak a templom fülkéjében. Ha kelyhet ajándékoztak neki, vagy más nagyobb kegyes kincset, azt már odaadta különféle templomoknak: a pesti domokosok egyházának, a veszpréminek vagy a fejérvári Szent Katalin klastrom templomának.

Hát kezdtek figyelmezni az imádkozásaira is. Bámulták, hogy milyen hosszan és milyen ájtatosan imádkozik.

Megtörtént akárhányszor, hogy küldött érkezett a szülőitől, s várakozott a vasablaknál. A sekrestyés szórór bement, és halkán szólította:

- Margit szórór! A vasablaknál várnak.

Margit nem felelt. A sekrestyés apáca azt vélte, hogy az imádságot akarja elvégezni, de negyedóra is eltelt. Akkor újra szólt neki. Háromszor-négyszer kellett szólítani, míg végre megmozdult. Sőt egyszer Marcellust még hosszabban is megvárakoztatta, s mikor Marcellusz emiatt ki is fejezte a kedvetlenkedését, csodálkozva nézett körül.

- Istenem, hát miért nem szóltatok mindjárt?

- Hétszer szólítottalak! - mondotta a sekrestyés apáca.

- Hétszer? Én csak egyszer hallottam, s arra mindjárt indultam is.

Egyszer, hogy a bátyját, Istvánt várakoztatta meg ilyképpen, az bizony bement a templomba, s rákurjantott, hogy a templom is rezgett belé:

- Margit! A Pilátusodat!

Szegény Margit majd elájult.

De bántotta is, ha zavarták. Olykor, mikor kitakarodtak a kompletóriumról, hátramaradt utolsónak, és megfogta a sekrestyés apácának, Nyitrai Eufrozinának a kezét. Kérőn nézett rá, s mivelhogy templomban nem szabad beszélni, a keze mozdulataival kérte, hogy zárja rá a matutinumig a templomot. Az apáca megleste, és elsusogta, hogy Margit hogyan imádkozott, mily esennen, mily édes ájtatossággal, mély fohászkodásokkal, hány véniát tett! Csodálkozó kérdéseikre aztán maga is elmondta, hogy Isten ünnepein, húsvétkor, úrnapkor, karácsonykor ezer *pátert* mond ezer véniával, a Mária-ünnepek előtt való éjeken *ávét* ezer véniával, pünkösdkor ezer *veni sanctét* szintén ezer véniával.

Hogy hogyan bírja az a gyenge test? Mikor kérdezték tőle, elmosolyodott:

- Semmi az, atyámfiai. A szeretet mértéke a szenvedés.

- De hiszen a jó Istennek nem kell az, Margit.

- Tudom, de nekem kell.

Mindezt más szemmel kezdték nézni, más hangon susogtak róla.

Az énekvezető apáca, Váradi Katarina egyszer félrehívta:

- Kérlek, Margit, taníts meg engem imádkozni.

Margit elmosolyodott:

- Ugyan, ne tréfálj!

- Nem tréfálok, Margit. Igazán megvallom neked, hogy én nem tudok imádkozni. Én eddig csak elmondtam az imádságot, de mikor téged látalak imádságban, te úgy elváltozol, úgy megszépülsz... Kérlek, ne mosolyogj meg engem: taníts meg imádkozni.

Margit megértette.

- Hát jó, megtanítalak. Mielőtt imádkoznál, ajánld lelkedet és testedet Istennek. Mondd: a tiéd vagyok, én Uram, lelkem, testem, mindenem tiéd. Akkor aztán nemcsak az ajkad imádkozik, hanem az érzésed is. Érzéssel való imádkozunk. A szavak csak vezetői legyenek az érzésednek.

Aztán figyelmezni kezdtek az apácák arra is, hogy valahányszor áldoztak, Margit az áhítatnak mily szepegésével szokta fogadni az Urat, hogyan borul le, hogyan tölti utána a fél éjjelt ájtatos imádságban. És nagypénteken, mikor a pap felmutatja a keresztfát és kiáltja: *Ecce lignum crucis!* (Íme a kereszt fája!) - mily jajszóval és zokogással terjeszkedik le a földre.

A sok imádkozás mégis megviselte az egészségét.

Olimpiádesz asszony egyszer pogányul leszidta érte a szerzet előtt:

- Te mindig a földet túrod az orroddal! - mondotta - mintha a földben lakna az Isten!

Egy rövid hasonlatot is mondott a földtúrásról, amely nem illett arra a helyre.

Margit alázatosan hallgatott. Az arcán se látszott semmi ellentmondó gondolat.

De az apácák megbotránkoztak Olimpiádesz durvaságán, és aznap sok rosszálló sottogás kelt a klastromban.

Margit pedig folytatta az imádkozásait.

Azokban a napokban a kórházban is feküdtek egynehányan, és sopánkodtak, sírtak is azon, hogy elmulasztják a betegség miatt a zsolozsmákat. Mert hiszen az olvasós imádságokat csak elmondták volna, de az officiumok latinul voltak, azokat nem bírták megtanulni. Margit hát bement hozzájuk kompletórium után, s a könyvből mécsesnél olvasta nekik, és mondta velük mind a zsolozsmákat: matutinumot, primát, terciát, szekszát, nonát, vesperást és kompletóriumot.

Minderre kezdtek figyelni az apácátársak.

Még olyat is kezdtek már megjegyezni, hogy Margit egyszer a portára ment, vagyis a hátulsó kapura. Húst adtak ott be, és se Margit nem tudta, hogy húst fognak beadni, se pedig az ő élemedett korú apácátársa, Sennyei Kata.

Az udvaron nagy volt a sár. Már nem akartak visszatérni teknőért, hát Margit levetette a skapuláréját, abba göngyölte a húst. Az öreg Katalin is akképpen cselekedett.

Mikor a konyhára érnek, Kata szórór kedvetlenül látja, hogy a skapuláréja elszennyeződött. Néz Margitnak a skapuláréjára is. Látja, hogy az tiszta. Hát elkeseredve fordul félre.

Margit ránézett, és elmosolyodott:

- Miért haragszol, Kata szórór? - mondotta. - Bizony azért haragszol te, hogy az én skapulárom tiszta maradt. Kérlek, múljék el haragod!

Kata csodálkozva beszélte el odabent, hogy Margit megismerte a gondolatát.

- De belát ez mindenkinek a lelkébe - bizonygatta akkor Ajkay Alincza, egy Margitnál négy évvel fiatalabb apáca. - Advent második vasárnapján történt, hogy vacsoránál egyszer csak elállt a lélegzetem. A mellem úgy elszorult, hogy azt hittem, rögtön meghalok. Egyiktek sem ügyelt rám, pedig ugyancsak kínlódtam. Vacsora után fölkeltek, s mentetek a templomba. Én pedig ott maradtam a helyemen, és csüggedt szívvel gondoltam: íme, beteg vagyok, és nem sajnál senki: bezzeg, ha otthon volnék, lennének ápolóim! Mikor visszatértetek, Margit hozzám jön, és megölel:

- Alincza, mi bajod?

Kitérően válaszoltam: - Semmi.

Megfogta a kezemet, és a szemembe néz:

- Alincza! Micsoda gondolatokat forgatsz a fejedben? Hogy vetemedhetel olyan gondolatokra, hogy egy kis betegségért elhagyod a szerzetet!

Én csak elhültem, hogy ennyire belát a lelkembe. Nem feleltem neki, de három nap nem mertem a szeme közé nézni.

Szabina, Margitnak a bizalmasa, szintén elmondta, hogy vele is történt ehhez hasonló.

Egy adventi napon megharagudott az egyik apácatársára, és annyira gyötörte a harag, hogy szinte betegen ült este az asztalnál.

Margit mit sem tudhatott erről. Senki se tudott róla s klostromban, legfeljebb az, akire mérgelődött.

Kompletórium után Margit rátette a vállára a kezét:

- Szabina, mért engeded, hogy, a szívedet harag gyötörje? A harag nem használ neked. Sem annak, akire haragszol. De ha megbékülsz vele, a te lelked is megcsendesedik, az övé is. Kérleld meg őt. Annál szebb, ha ő a hibás.

Addig beszélt, míg végre Szabina meglágyult, és a harag elmúlt a szívéből.

Akkor kezdtek figyelni arra is, hogy Margit milyen rossz ruhákat visel.

Neki olykor a szülői csináltattak külön, finom gyapjuszövetből való kámzsát, skapulárét, bársonyból a kápát, és fekete és fehér selyemből a vélumot. Még aranyhímzéseket is varrattak a kámzsájára, a kápájára. Övszíjat meg csináltattak aranyosat, ékköveset. S beküldték vagy bevitték a ruhát, a provinciális engedelmeivel együtt, hogy viselje ünnepeken, vagy amikor meglátogatják.

Ő mindig elfogadta az ajándékot, de még csak fel se próbálta, hanem bevitte a *mívelő-házba*, és ott szétfejtette. Varrt a fekete bársonyból és fekete selyemből rekviemre való papi palástot; a fehér selyemből és az aranyhímzésből oltárvánkosokat, oltárterítőket.

S nem viselt másféle apácaruhát, csak amilyet a többi, sőt évről évre rosszabbat.

A társai órákig elválogattak olykor a ruhatárban, hogy a lehető legfeghérebb kámzsát, skapulárét öltse magukra, s a legfeketebb kápát és vélumot, s a legfényesebb övszíjat válasszák, ő meg felszedi a sárból is a foltokat, azokat varrja rá a könyökére, térdére. Még a cselédapácák is külön ruhában járnak.

A ruhatáros, Betámi Margit, egyszer beszólította:

- Kérlek, Margit, iszonyat már nézni, hogy micsoda ruhában jársz te! Királyanyád, úgy hallom, bejön ma, talán atyád is vele. Válassz egy jó ruhát.

Margit megszeppent:

- Igazán? De azért újat ne adj. Találunk a viseltések közt is.

Másnap látta, hogy megcsalták. Visszavitte a ruhát:

- Jézus szerelmére kérlek, add vissza azt a rongyosat. Igen megszoktam.

- Már elégettük! - felelte diadalmasan Betámi Margit.

Akkor aztán a királyleány nyugtalanul leste, melyik apáca veti le és cseréli meg jobbal a ruháját. Rögtön ott termett a nyomában, és azt vette fel.

Mindezekről némelyek csodálkozással susogtak odabent. Egyik arról is tudott, hogy éjjel, mikor Margit imádkozik, fény van a fején.

Ezt nem hitték el.

Később, a halála után vallotta esküvel Szerennay Ilona (a pápa követe előtt), hogy ő látta a fényt 1267-ben, mikor sekrestyés volt, s bebocsátotta éjjeli imádkozásra Margitot a templomba. Szólt is Margitnak.

- Te Margit, tűz van a fejedben!

Margit a fejére tapintott:

- Kérlek, ne szólj róla senkinek.

Szabina más csodákat is tudott. Egyszer, hogy ők ketten voltak hetesek a konyhán, rákot főztek vacsorára, s a fazék érthetetlen okból meggyulladt. Szabina elijedt. Nem tudta, hogyan vonja ki a fazekat a tűzből. Margit ezt látva, meztelen kézzel benyúlt a lángok közé a fazékért, és kivonta. Sem a kezének, sem a ruhájának nem ártott a tűz.

Egy nap meg, Szent Kereszt felmagasztalása ünnepén, szeptemberben, arra kérte Szabinát, hogy diszciplinálja. Kimentek éjjel a refektóriumba. Sötét volt ott. Szabina nem is tudta, hogy hogyan fogja a sötétben ostromozni, de ahogy Margit bebocsátotta a kámzsáját, a terem egyszerre megvilágosult. A fényesség Margitnak a testéből áradt. Margit maga is ijedten pillantott körül. Újra felvonta a kámzsát. Akkor a terem megint elsötétült.

Mindezek a hírek ki is szivárogtak a klastromból. A fráterek csodálkozva hallgatták.

Marcelluszt egyszer, hogy megint visszatért a körútjából, a beteg apácák arra kérték, hogy parancsolja meg Margitnak: mondjon gyógyító imádságot a betegségükre.

Mert mióta az árvíz meg az Ágnes cseléd megmenekülése történt, senki se nyugodott bele, hogy betegség is van a világon, vagyis hogy a klastromban. Margit imádsága megindítja a Dunát is, elcsillapítja a vihart is, eloltja a tüzet is, hát nincs többé betegség.

Ezt a hitet csak fokozta, hogy holmi apró bajokkal Margithoz futottak, és neki tulajdonították, hogy a bajuk elmúlt. Az öreg Eliána szórór egyszer éjjel nyitott be hozzá. Margitot még imádságban találta a gyékényen, az ágya előtt.

- Édes Margitom! Az ujjam annyira fáj, hogy nem alhatok tőle. Ha vagy nálád valami ereklje köved vagy csontod, segíts rajtam. Ez itt, ez az ujjam...

Margit elmosolyodott, és megszorította a fájós ujját:

- Csak eredj, feküdj le békén: elmúlik.

S a fájás azonnal megszűnt.

Persze másnap reggel az apácák mind értesültek a csodás gyógyulásról, s a frátereknek is elmondták.

Hát érthető, hogy akik a kórházban feküdtek, panaszkodtak Marcellusznak, hogy ők betegek.

Marcellusz máskor összeszidta volna őket, de már akkor ő is csodálkozva forgatta az elméjében Margit kiválóságát. Ráparancsolt:

- Micsoda dolog ez? Hol vagy a te könyörületességed és irgalmasságod?

- Ó - nyögött fel a nagytestű Erzsébet az egyik ágyban. - Ne szólj ilyen szavakkal vele! Engem, tehetetlent ő egymaga emelget ki az ágyból. A többi olyankor kifut.

Margit szótlánul, szemérmes elmosolyodással állt ott. Aztán, hogy a provinciális eltávozott, besietett az imádkozó helyére, és megteljesítette a parancsát.

Akkor aztán a fráterek is kezdtek hozzá küldözgetni:

- Imádkozzál értem.

Nyáron egyszer Jancsi frátert is elleli a negyednapos hideg. Pontosan megszállja a nyavalya délután öt órakor. Rázza, hogy a foga is vacog belé. Aztán meg előnti a forróság. A fráter belesoványodik, csak lézeng, mint a kísértet. Rudolf orvos ad neki mindenféle füvet. Hasztalan: egyik sem úzi el a bajt. És a hideglelés magától sem szűnik el.

Télen az utolsó útjából kerül haza Marcellusz, elszörnyed, hogy Jancsira néz.

- Beteg vagy?

- Fél esztendeje - feleli Jancsi bágyadtan.

- Küldtél már Margithoz?

- Nem.

- Hát miért nem?

- Nem merek én olyan nagy asszonynak...

- Micsoda? Azonnal jössz velem!

S mennek a vasablakra. Hívatja Margitot.

- Nézd, Margit, ezt a nyavalyást. Nem mer neked szólni.

Margit ránéz a szemöldöke alól Jancsira:

- Mi bajod, jó fráter?

- Negyednapos hideg jár, Margit szórór.

- Mikor volt rajtad utoljára?

- Épp ma várom.

- Hát jó: imádkozom érted. De imádkozzál te is, és megszabadulsz, Jézus Krisztus nevében, a bajodtól.

Jancsi frátert aznap elhagyta a hideglelés.

13

1268-ban megint akadt kérője Margitnak.

A francia király öccse volt az, Anjou Károly.

A pápa segítségével beverekedett az olasz földre, és ott fejedelmi rangra kapott. Vitéz és törekvő ember volt, csak éppen hogy az egyik lábára sántított. De hát baj is az? Mentül sántább valaki, antul eszesebb. S ha rá az ész mellett királynak is rokona, a pápának meg éppen barátja, bizony félrecsaphatja a süvegét.

Anjou Károly, hogy még inkább megerősödhesen, Magyarországra gondolt. Meg se nézte Margitot, csak úgy *zsákbán* elvette volna. A pápa is izente a követektől; hogy feloldja Margitot, ha hozzámegy.

Margitnak csak éppen hogy megemlézték. Mosolygott reá:

- A pápa felold? Én nem oldom fel magamat.

Istvánnak volt egy másik leánya is: Mária nevű, akkor tizenegy esztendőös virágocska. Ahhoz fordították a követeket. A virágocska kerek arcú, barna gyermek volt. Olaszoknak éppen szemükre való. Mindjárt elgyűrűzték. Két esztendő múlván el is vitték. Belőle sarjadt a száz év múlván koronákat viselő magyar Anjou-család.

Az öreg, beteges királyt a következő év nyarán gyötrelmes gyász érte: a kedvesebbik fia, Béla herceg meghalt.

Alig huszonöt éves volt, viruló egészségű, jólelkű, fiatal ember. A király benne bízott, hogy támasza lesz az öreg királynénak és Annának meg a híveinek, akik mellette mindvégig megmaradtak.

Mind e reménykedéseket a halál porba fújta.

Béla Esztergomba vitette az ifjú herceg holttestét, a minoritákhoz, akiknek az öreg úr konfrátére volt. S hetekig siratta.

Érezte, hogy a halál órá is feni már a kaszáját. Roskadt agg volt már. A sok bánat megörlötte, mint a vén fát a szű. A haláltól nem félt volna, de aggodalmak gyötörték, hogy mi lesz a sorsa a feleségének? Meg a legidősebb leányának, Annának, aki Margit beavatása óta nála gyászolta az özvegységét. Meg mi lesz a sorsa azon híveinek, akik mellette megmaradtak.

Mária királyné sohasem bírta megbocsátani Istvánnak, hogy az apja ellen harcolt, sem Anna. István is tudta, hogy az a két nő örökre engesztelhetetlen, hogy azok ártottak neki legtöbbet, s bizony aligha forgatott a fejében jószándékot irántuk.

Az öreg királyt gyakran lehetett látni a sziget útjain, amint fekete ruhában, Anna leánya karjára támaszkodva, rogyadozó lábbal sétál a fák alatt.

Olykor betértek Margithoz, s ők azon sajnálkoztak, hogy Margit mennyire hervad. Margit meg az apját nézte könnyes szemmel.

Végre is az öreg király Ottokárt kérte meg, hogy halála után vegye oltalmába az öregasszonyt meg Annát, az anyósát, meg ha valamelyik hívét István üldözné, fogadja magához.

Már akkor ágyban fekvő volt a király. A halálát mindennap várták. A két asszony már ládába rakta a királyi kincseket. Anna lovai nyergelten álltak a budai istállóban.

Május 3-án, 1270-ben, kitűzték a fekete zászlót a szigeti palotára.

14

Jancsi fráter mély hálát érzett Margit iránt. Három éve gyűjtötte már a rózsailatot. Liliomot, violát is próbált közéje vegyíteni. A liliomnak erős az illata. Harmatos reggelen letépte a nyíló liliomokat is: a vizes fazékba dobta. Szinte sajnálta, hogy azon a nyáron a kertjének minden virágát le kellett egyszerre tépnie.

Az öreg királyné halt meg akkor, alig három hónapra az öreg király halála után.

A kertben már akkor rengeteg sok volt a rózsabokor. Az új prior, Feliciánusz fráter sokallta is a virágot.

- Jobb volna, káposztát ültetnél többet!

Jancsi ültetett több káposztát, de azért a virágokat nem fogyasztotta meg. Segítségére volt az új provinciális, Márton fráter, aki meg virágos oltárnál szeretett misézni.

- Ez aztán kert! - mondotta. - Mindig örülök, ha látom.

Hátha még télen is lehetne virágom! - gondolta a fráter.

E gondolat megvalósítására váratlanul juttatta egy pusztító szélvihar. 1269. esztendő májusában rombolt az végig az országon. Fákat tört derékban, malmokat sodort el a Dunán. Az apáca-klostrom kapitulum-házának is a tetejét leemelte, és bezuhintotta a nagyudvarra, a gyümölcsfák közé.

Akkor, hogy Jancsinak a kerti házáról is leröpült egynéhány zsindely, a fráter a cserepek helyét máriaüveggel pótolta.

A következő télen örvendezve látta, hogy virágai nem színtelen sárgán hajtanak, hanem zölden, mint kint a szabadban. Bimbót is hajtottak. De egyszer az ajtón több hideg levegő áramlott be, mint szabad lett volna, bizony elfagytak. Csak egy szál liliom nyílott ki húsvét felé. Az is illattalan volt.

Akkor a prior megengedte neki, hogy a fél tetőt leszedje. Hogy bámulnak majd az apácák karácsonykor, ha virágot látnak az oltárukon!

Az illatgyűjtésről nem beszélt Jancsi senkinek. A regulákban nincs benne, hogy az illatot nem szabad gyűjteni. Bűnös szándékot nem érzett a cselekedetében.

Erős volt pedig már az illat, noha csak alig egy kanálnyi. De az istállószag elnyomta.

Jancsi október közepén összeszedte a kertben minden liliomhagymáit.

Hogyan is mondta az apja? „Mentül nemesebb a virág, antul több szemét-földbe ülted!”

A szemetet is odahányták a kerti ház mellé. Abból szedett hát, és rostán átverte. Azt a rostált szemetet behányta három mély kosárba. A kosarakat körülgyömködtte gyepfölddel, mohával. A földet megkeverte korhadt ó trágyával és homokkal. Beültetett egy bokor rózsát, egynéhány szem violát s vagy tizenöt öreg liliomhagymát.

A tehenesnek aztán megmondta, hogy csak behányjon minden trágyát: nem baj, akármi magasan.

Bizonyosra fogta, hogy karácsonyra lesz virága, valami a sok közül. Hogy örül majd Margit szeme a virágos oltár láttára.

Hát már novemberben arasznyi volt a mindenféle hajtás és zöld.

Fejlődtek szépen.

Az istálló melegítette az egyik falat. A többi falat a behányt trágya. Mikor az első fagy jelentkezett, akkora volt a gőz a kamrácskában, hogy az ajtón át be se lehetett látni. Ki kellett nyitnia az ajtót, meg hamar becsapnia. A virágok pompásan zöldültek a gőzben; a földjük nedves volt öntözés nélkül is. A napfény a tetőn át déltájban, három óra hosszat tűzött rájuk. Advent közepén a liliombimbók már megjelentek.

No de már karácsonyra mégse lesz belőlük virág.

A lilium lassan fejlődik virággá. Nyáron is elhúzódik hetekig, míg a bimbó a zöldből megfehéredik. Megint egyheti várakozás, míg megduzzad, teljesen fehérre válik, mint a tej.

Akkor aztán megnyílik a kelyhe.

No hát gyertyaszentelőre bizonyosan virágzik valamennyi.

Pedig szerette volna Margitot megörvendeztetni. A királyleány azon a télen betegül lesorvadt. Apjának, anyjának, öccsének egy esztendő keretén belül történt halála mély keservekkel töltötte el az ő szívét is.

S azon az őszön sok volt a beteg a klostromban is. Margit maga is betegen szolgálta őket. A hideg, rút időkben, mikor egyik szórornak sem akaródzott a nagyudvar sarát gázolni, ő szegény feljebb csatolta a kámzsáját, és olykor mezítláb jött-ment a fagyos sárban.

Valami vérhas-féle járvány rosszkodott akkor. Egyikre-másikra is átragadt. Éjjel hol egyik, hol másik nyögni kezdett az ágyában. Olyankor Margit volt az első, aki fölkelt, és odament a szenvedőhöz:

- Bajod van, szórór? Kívánsz valamit?

S fölkelt. Kisietett mezítláb a fűtőlyukhoz. Az ebédlő szekrényében mindig állt bor a betegek számára. Vett onnan szilkébe. Melegített bort vagy tányért.

Karácsony felé elmúlt a járvány. Csak egy apáca halt belé. Beáta nevű. A kórházban csak a szegény Szerennay Örszi maradt, egy annyi idős apáca, mint Margit, de hét évvel később került be: 1252-ben, mikor Margit átköltözött a szigetre. Egy csoportban is tették évvel később az első fogadalmat, a professziót.

Az apácák azt susogták, hogy Margit is beteg. De ő tagadta.

- Aki beteg, fekszik; láthatjátok, hogy én nem fekszek.

Rendesen járt a többivel a zsolozsmákra, s este mikor a többi a búbos mellett melegedett, ő a hideg templomban fagyoskodott.

Jancsi szorongó szívvel látta olykor, mennyire sorvadtan áll az imádkozó helyén. Kerek, szép álla szögletes élűvé vált, a szeme besüppedt, arca elvékonyodott; szeme alatt a sok sírástól szinte kék árok kereklett.

A fráterek hallották, hogy karácsony böjtjén, azon évben, ezer véniát tett, s kenyeret, vizet tétetett maga elé az asztalra.

- Nem engedem, hogy böjtölj! - pörölt rá az új priorissza, Badoboray Erzsébet asszony. - Annyira el vagy gyengülve, hogy alig állsz a lábadon. Engedelmességet is fogadtál az oltárnál, ne feledd!

Margit sírva fakadt. A priorissza végtére is engedett.

Egy pénteki misén, január 10-én Margit fülkéje üresen állt. Az új provinciális, Mihály fráter misézett éppen. Másodszor lett már provinciálissá, noha a vénség is teher volt már neki. De Márton fráter meghalt, s a priorok könyörögve kérték, hogy fogadja el még egyszer a szerzetek kormányzását.

Jancsi mindjárt mise után jelentette neki, hogy Margitot nem látta a templomban.

Az öreg úr legott visszafordult, s kérdezte a kapus apácát, hogy mi történt.

- Ájultan találtuk éjjel a templomban - felelte az apáca. - Vértük, meghalt, úgy el volt hidegedve minden tagja. Jaj, igen megijedtünk.

- Szent Isten! Hát hogy engedhették!

S, hívatta a priorissát a vasablakhoz. Korholta, hogy Margitot a hideg téli éjszakákon imádkozni engedi.

- Mondtam neki már sokszor - mentegetődzött a priorissza. - Olimpiádesz asszony is egyre szidja, hogy nem vigyáz magára.

- Hát délután bemegyek - mondta a provinciális -, aztán én tiltom meg neki.

Bizony Margit a kórházba került.

- Ó, Istenem! - imádkozott magában Jancsi fráter - gyógyítsd meg őt mindenható kegyelmeddel! Gyógyítsd meg a te miköztünk élő szentedet, hogy legalább csak egyszer láthassam örvendezni az ő szemeit!

S bement a kerti házba.

A liliumok magasra nyúltan bimbóztak.

A bimbójuk már fehéredett.

15

A provinciális mindennap kérdezősködött a beteg felől.

- Még mindig fekszik?

- Még mindig.

- De csak nem aggasztó talán az állapota?

- Bizony éjjelenként félrebeszél.

- Ki van mellette?

- Olimpiádesz szórór, Makonyai Margit szórór, Margitka, Erzsike, Szabina szórór, tegnap matutinumig is fenn volt nála, és főzött neki este tyúklevest, de nem akará semmiképpen...

Az ötödik nap délután a provinciális átment az apácákhoz a priorral és Marcellusszal, aki a szigeti klostromban pihente tizenkét évnél tovább vonszolt provinciális fáradalmait.

- Nincs semmi nehéz baj - mondotta a priorissza -, csak megfázott. Fiatal test kiheveri az ilyet.

A két öreg pap mégis bement. Bevitték magukkal az Ordinárium című könyvet is, amelyben különféle hasznos imádságok találhatók mindenféle betegségekre.

A beteg panasz nélkül feküdt. Éjjelenként láza volt. Orvost nem kívánt.

A három öreg pap bejelentette a látogatását, és néhány perc múlva bementek. Dohos betegszagtól volt fülledt a levegő. A föld nyirkos és hideg.

Margitot igen elbágyadtnak találták. Az arcán, szemén végtelen szenvedés volt látható.

- Mid fáj? - kérdezte Marcellusz.

Margit mosolygott.

- Boldog vagyok, hogy ezt is megpróbálhatom!

A három öreg barát a fejét csóválta. Aztán elővették a könyvet. A másik beteg leány ágyát is megfogta négy erős apáca, és a Margitéhoz vitte. A páterek a két beteget és az ágyakat és a szoba négy sarkát meghintették szenteltvízzel. Aztán elmondták a miatyánkot, utána a szent kérelmet, hogy Isten gyógyítsa meg őket.

Elmondták nekik a hét bús zsoltárt térden, s minden zsoltár között elolvastak az evangéliumból egy-egy fejezetet: a kapernaumi királyi főtisztet, akinek a fiacskája megbetegedett, s Jézus meggyógyította. Elolvasták, hogy dorgálta meg Jézus a tanítványait a hitetlenségükért. Elolvasták, hogyan gyógyította meg Jézus Simonnak az anyósát. Hogyan gyógyította meg a Betsaida-tó partján harmincnégy esztendeje várakozó öreget? Végül megáldották a két beteget, és jóreménységgel távoztak.

Margiton megkönnyebbülés látszott, de este ismét hő volt rajta. Azon este éjfélig Erdélyi Margit is bent virrasztott, a Mátyus herceg anyja, s vele Várad Kata és Szabina is.

Azok is imádkoztak bent. S az imádság-részek végén Margit mindig velük mondta az áment. De többet nem bírt hangosan beszélni.

Éjfél felé Szabina megragadta a hercegasszony karját:

- Jézusom...

- Mi bajod?

- A királyt látom...! Nem képzelődtem.

S elmondta, hogy úgy rémlett neki, mintha az öreg királyt látta volna, és vele a királynét, Margit ágya mellett. Mintha a király lehajolt volna s megigazította volna Margitnak a vánkását.

- Képzelődtem, csak képzelődtem - susogta.

De annyira el volt rémülve, hogy a foga is vacogott. Egy percre rá harangozták a matutinumot. A három apáca fölkel.

Rendezték a mécsét, ivóvizét Margitnak. A cselédjét, Ágnest, aki a kisebbik szobában aludt, megrázták:

- Kelj föl. Nehogy ha valamit kíván, senkije se legyen.

A matutinum folyamán gyorsan elterjedt a karban a híre, hogy a kórházban az elhunyt királyi párnak a lelke kísért.

Félelmükben azon éjjel alig bírtak megmaradni az apácák. Legtöbbje le se feküdt, csak térden maradt az ágya előtt. És imádkoztak, hogy távoztassa el Isten a kísérteteket.

16

Másnap Margitnak is elmondták, hogy szülőit látták, és hogy mennyire féltek.

Margit elmosolyodott:

- Miért? - susogta. - Vajon éntőlem is annyira féltek-e, ha meghalok?

- Ne beszélj halálról - rívdta rá Erzsike könnybe áradt szemmel. - Margit, ne beszélj ilyet!

- De csak hadd beszéljen! - mondotta Makonyai Margit. - Inkább beszéljen akár a halálról, csak legalább beszéljen. Tegnap ugyan meg voltam ijedve, hogy elállott a szavad.

Margit szeretettel nézett rá, aztán újra megszólalt:

- Kérlek, jó atyámfiak, temessetek engem a Szent Kereszt oltára elé. Ha pedig oda nem lehet, temessetek az imádkozó helyemre.

- Mégiscsak hallgass inkább, Margit, hogysem ilyeneket beszélsz! - fakadt ki könnyekben a makonyai hercegleány is.

Mert eszébe jutott, hogy néhány héttel előbb egy Beáta nevű apáca halt meg, s akkor este kompletórium után Margit maga elé révedező szemmel szólott:

- Én következek.

Akkor is kérte őket, hogy ne temessék a kisudvarra. Ő több időt töltött a templomban, mint a kisudvaron. Ő a porában is ott szeretne lenni az oltár előtt.

A három apáca a kezét a szemére szorítva ült az ágy mellett.

- Ne sírjatok - susogta Margit. - Mi sírni való van a halálon?

A terembe Erzsébet asszony lépett be, a priorissza, és vele a hosszú nyakú Rátoldy Kinga, aki egy tányér ételt hozott.

A priorissza a betegre nézett. Láta, hogy nyugodt az arca. Rászólt a szórórokra:

- Így vigasztaljátok-e?

- Hogyisne - sírt fel a makonyai hercegleány -, mindig a temetéséről beszél.

- Hát mit beszélsz te a temetésről? - dorgálta a fejedelemasszony Margitot is. - Talán azt gondolod, hogy olyan könnyen elbocsátunk téged! Nem, Margit. (És akkor ellágyult a szava.) Neked még soká kell itt szent példaképül állanod előttünk!

És akkor maga is elpityeredett.

- Egyél egy kis levest!

- Egyél - könyörgött Kinga is.

És míg a priorissza egy párnával feljebb magasította Margit fekvését, Kinga megmerítette a kanalat:

- Étesselek?

Margit maga próbálta a kanalat megfogni, de visszajejtette. Aztán úgy evett vagy két kanál levest, hogy Kinga etette, mint a gyermeket.

- Istenem, hogy el vagy gyöngülve! - szólt aztán Kinga is könnyre fakadva.

Letette a tányért az ágy mellett álló asztalkára, s letérdelt az ágy elé. Ráborult Margit kezére, és zokogott.

- Csak legalább egyszer megütnél engem!

A priorissza nem értette ezeket a szavakat. Csak kevesen tudták a klostromban, mit jelentenek.

Kinga azon rút jelenet óta csodáló híve lett Margitnak. Mindig a kedvét kereste, és egyike lett a legájtatosabb apácáknak.

Margitot estefelé újra hő szállta meg. Éjfél után, hogy a forrósága csillapodott, a bátyját, a királyt említette, hogy szeretné látni, de mikor mondták, hogy nincsen Budán, megnyugodott, s bágyadtan rebegte:

- Hát jó: majd megjön.

Mindezek a beszédek kijutottak a klostorból a fráterekhez is.

- Milyen gyermekek ezek az apácák! - mondotta Dezső lektor. - Ezek vagy sírnak, vagy nevetnek. Már előre félek a böjttől, amikor minden héten magamat is megíratnak.

- Jó lesz elküldenünk mégis orvosért - vélekedett a provinciális. - Hol jár vajon?

Senki se tudta.

Az orvost mindig hívják, hol jobbra, hol balra. Posta nincs az országban. Levéllel csak a fráterek gyalognak egyik klostorból a másikba. Az orvostól csak annyit tudhatnak, hogy hol járt legutóbb. Csak nagy véletlen, ha akkor találják meg, amikor keresik. Mégis hát szétmegy az üzenet, s valahol eléri az orvost. Patika minden klostromban van.

Szó fordult arról is, hogy Gerárd mestert hívják, István királynak az orvosát, vagy Garcían mestert, Mózes nádornak az orvosát, az még öregebb. De lehetetlen, hogy világi emberek lépjenek be a klostromba. Margit sem engedné meg.

- Elmúlik a baj anélkül is - vélte Marcellusz. - Az ilyen megfázás nem halálos. Aztán ő meg is van szokva a hideggel. Mikor a múlt héten hetes volt, mezítláb futott át egyszer a hóban a kórházba. Nem árt az ilyennek a hideg!

Másnap szombat volt. Margitról ismét tudakozódtak. Ismét hő gyötörte az éjjel, de délután javult az állapota. Estefelé semmi jele nem mutatkozik a hőnek.

- Már fel is kelt volna - jelentette a priorissa a vasablaknál -, de kezét se bírja, oly gyenge. Legalább a kámzsáját, skapuláróját adjuk rá, azt kérte. Most úgy fekszik: takaró nélkül, kámzsában, skapulárében, és véli, hogy már semmi baja sincsen.

- No, hál' istennek!

Az az est Szent Piroska estéje volt. A sötétség korán leszállt. Az idő lágyult valamelyest. A sötétségben nagy hópelyhek szállongtak keringve, s fehér prémmel borították be a szigeti fákat, bokrokat, földet, templomokat, klostromokat, Duna befagyott jegét.

A fráterek még el se végezték a kompletóriumot, csengetés sírt át az épületen.

Jancsi fráter legott fölkelte a térdeplésből, és az ajtóra siet. Kinéz.

A két apáca fekete palástos alakja áll a hóban, az ajtó előtt.

- Fráterek - mondja rezgő hangon az egyik -, jertek át: utolsó kenettel.

Jancsi megrendült.

- Margit szórór?

A két apáca bólintott. Megfordultak, sietve visszatértek.

Jancsi szinte feje-vesztetten rohant a kápolnájukba.

- Utolsó kenetet kérnek! Margitnak!...

Regulák ellen való vétség volt, hogy kiáltott, és a szórór szó nélkül mondta a *Margit* nevet, de maguk a fráterek se jegyzték meg. Egyszerre fölserkentek.

- Ó, Istenem! - mormogta elképedten Marcellusz - hát annyira volna?!

Sietést indultak. A királyleány halálának gondolata megrendítette valamennyiüket, hogy egymást rang tekintete nélkül előzgetve tolongtak ki a kápolnából.

Az apácáknál már tárt ajtó várja őket.

A templomban szövétnekes apácák járnak-kelnek. Valamennyi szeme mintha megnagyobbodott volna. Egyik-másik ajka mozog, mint aki magában imádkozik.

A sekrestyében már elő van készítve minden: a karingek, a violaszínű stóla, a kehely, a szent kenet aranyedénye, a szentségtakaró fátyol.

A templomban nem szabad beszélni. Mihály fráter mégis megszólal: - Hát annyira van?

Az apácák könnyes szemmel bólintanak.

A provinciális siető kézzel ölti a karinget, veti nyakába a stólát, markolja a kelyhet. A Szent Kereszt oltárához siet. Levonja az ezüst-galambot, és kiveszi belőle az ostyát. Helyezi a kehelybe.

Négy barát felragadja a baldachint. Egy ötödik levonja az örökmécset, és szövétnek forma, ezüst nyelű lámpást gyújt a lángjánál.

Bent a házi harang kong, szinte szünettelen. A folyosó-rácson belül a két priorissza áll. Mind a kettőnél égő viaszgyertya. Mellettük felsorakozva a klostrom minden apácája.

A rács kettős ajtaja már ki van tárva. Hogy a fráterek belépnek, megindulnak az apácák is. Elöl egy szövétnekvivő apáca, utána a kereszttel Makonyai Margit (talán épp azzal a könnyű fekete kereszttel, amellyel Margit gyermekkorában érkezett a szigetre), utánuk a két priorissza és Bodoméry Erzsi, aki a templomi öröklámpás lángját viszi a nyeles ezüst-lámpásban. Aztán egy másik apáca, aki a szenteltvíz-tartó ezüst-vedret viszi a bal karján. A negyedik apáca kézi csengettyűvel csenget előttük.

Hosszú sorban haladnak utánuk az apácák. Elöl a fiatalok, hátul a vének, utánuk a fráterek, azok közt is vagy nyolcan égő szövétnekkel, aztán a mennyezet-vivő fráterek; a mennyezet alatt Mihály provinciális a fátyolba takart aranykehellyel; leghátul a paraszt-fráterek, köztük Jancsi fráter is.

És valamennyien tompa fahangon recitálják a graduálét:

Tehozzád emelem föl szememet, ki a mennyekben lakozol!

Miképpen szolgálóknak szeme vagyon urokon, és miképpen szolgálóleánynak szemei asszonyán, azonképpen a mi szemeink a mi Urunkon Istenünkön, míg nem köszönrül mirajtunk!

Köszönrülj rajtunk, ó Uram! Köszönrülj!...

Ily szomorú zúgással haladnak át a havas kis udvaron, át a havas nagyudvarra. A hópihék ritkásan szállongnak. A szövétnekek sercegve égnek, és fekete füstjük szurok- és viasz-szaggal lebben olykor az éneklők közé.

A nagyudvaron néhány cselédapáca lapátolja siető kézzel a havat a beteg-ház útjáról.

A menet odaérkeztekor félretérdelnek a hóba, és mélyen lehajtják a fejüket.

- Békesség e háznak! - kezdi Mihály fráter, hogy az ajtón belép.

- És minden lakójának! - mormolja rá a két szerzetes.

A beteg ágya a kórház nagyobbik szobájában áll. A többi ágy üres, csak a legszélsőben fekszik egy beteg, a négy hónapja szenvedő Szerennay Erzsébet.

Két viaszgyertya nyulladt lánggal ég egy fehér terítővel takart asztalkán, a beteg ágya mellett. Ő maga kámzsában, skapulárében, a sarucska is a lábán; halálra vált arccal, hanyattan fekszik

a magasra dúcolt párnán. A fejére ráadták a vélumot is akkorra. A két kezében kis fafeszületet szorongat a mellén. A feje félig be van süppedve a párnába.

A pap belépésére félig hunyt szeme megrezdült, de nem néz a papra, nem néz senkire. Látszik az arcán, hogy az élet lángja csak az utolsó rezgéseiben tartózkodik még benne: minden percben ellobbanhat.

Mihály fráter aggódalmasan bámul rá. Lebocsátja a szentségtartó kelyhet az asztalkára. A kenetes ezüstcsészecske ott van már, s mellette tisztított fehér csepű és egy kis ezüstcsengő. Mihály fráter az izsóp-nyalábhoz nyúl. Meghinti vele a beteget, és a szoba minden fala irányába hint vele.

A fráterek és szórórok elképedten állják körül az ágyat. Oly váratlan, oly elképzelhetetlen, hogy Margitra alig nyolcnapos betegség után az utolsó kenetet kelljen adni.

Az egyik szövétnek kék fényporral serceg az ajtóban. Mihály letérdel az ágy elé, s reszkető mély hangon kezdi az imádságot:

...Isten, emberi gyöngeségünknek oltalma, terjeszd ki segedelmednek erejét a mi betegünkre...

A bent fekvő másik beteg apáca mozdul és tápázkodik, és fölül az ágyában. És bal kézzel a nyakához nyomja a dunyhája csücskét. Elmeresztett szemmel bámul Margitra és az egybegyűltekre. A haja rövide van nyírva és borzas. Zavarában nem is ügyel arra, hogy két sovány karja vállig meztelen. Igaz, hogy nem is néz rá senki. Az imádságban mindenki térdel, s a fejüket lehajtva hallgatják a földet is megrendítő imádságot:

...Kérünk Szent Urunk, mindenható atyánk, örökkévaló Istenünk, hogy, e beteget ne hagyja el e nehéz órában őrzőangyala... Terjessze föléje védő szárnyait...

Az imádság végeztével a beteg apáca visszahanyatlik az ágyába, és a fejére vonja a dunyháját. Két szolgáló apáca beviszi ágyastól a belső szobába. A két szerzet kivonul a ház elé, és letérdel. Csak maga a provinciális marad bent, hogy Margit ha még szólni tud, az utolsó gyónást végezhesse, s megáldozzon.

Mit gyónhat, ha gyónik az ártatlan lélek? Talán azt, hogy nem imádkozott eleget?

De hát gyónik.

Künn az apácák és fráterek együttesen mormolják térden a bús zsoltárt:

...Uram, ne fedj engemet te haragodban... Irgalmazz énnekem... Siralmammal, könnyeimmel mostam éjjelenként én ágyamat és leplemet... Elhervadt orcám a szomorúságtól...

Jancsi fráter egy fölpillantásában Kingát látja az ajtó mellett. Szövétnekkel térdel ott az apáca, s a szövétnek vörös fényében mintha tűzcseppek görgedeznének le az arcán a szeméből.

- Ámen! - hangzik belülről, hangosan, Mihály fráter szava.

S egyben csengetés is.

Vége a gyónásnak.

Kelnek a térdelők, ismét bemennek.

Az utolsó kenet következik. Mihály fráter rendre érinti a szent olajba mártott csepűvel Margitnak a fülét, halántékát, kezét, lábát. A keze remeg. Minden érintésre imádságot mormog.

A priorissza fehér gyolccsal törli le az érintések nyomát. Annak is remeg a keze, s el van változva az arca az ijedtségtől.

Egy apáca hátul hangosan fújja az orrát.

A szubpriorissza kiveszi az egyik viaszgyertyát a tartóból. Az a szokás a klostromban, hogy a haldoklónak égő viaszgyertyát helyeznek a kezébe. De hogy Margit a kedves kis feszületet tartja, a szubpriorissza nem tudja, mit cselekedjen. Csak áll, s néz ő is ijedten, könnyes szemmel.

Margit minderről alig tud már. Csak keblének gyenge remegéséből látszik, hogy még él.

Következne, hogy a két szerzet a mindenszentek litániáját mormolja, de Margit már alig lélegzik. Viasz-szín arca mozdulatlanul nyugszik a fehér párna völgyében. Sötét-pillás szeme: mint egy reszkető szárnyú fekete pillangó. Látszik rajta, hogy csak egy perc, és az élet földi lángja ellobban belőle.

Mihály fráter könnyes szemmel bámul rá. Elfelejtette-e megindultságában, hogy a szertartások szerint mi következik? Vagy talán azt érezte, hogy ennek a tiszta léleknek e földtől való megválásában nincs helye bűnbánó zsoltárok mondásának, szentek segítségül hívásának? Valami vigasztaló imádságra készült az ajka, de nem tudott egyébre gondolni, csak Krisztusra, hogy a halottakat is feltámasztotta. Ha Krisztus itt is csodát cselekedne... Az elméje arra a bibliai jelenetre fordul, mikor az Urat sürgősen hívták Bethániába, s Márta besietett a házba, hogy értesítse Máriát. Ez a bibliai jelenet fordult a gondolatai közé. Az ajka végre a nagy csendben megmozdul: remegő hangon, szinte kiáltva mondta a bibliai Márta szavait:

- *Az Úr Jézus itt van, és hív téged!*

Margit szeme megnyílt. Maga elé bámult a levegőbe. Fehér arcán üdvözült mosolygás vonult át:

- Látom...

18

Margit váratlan halála nagy zavarodást keltett a két klostromban.

A provinciális maga sietett át a havas téli éjszakán Budára, hogy ha ott a király, értesítse a halálról. Ha nincs ott, lovas hírvivők száguldjanak mindenfelé. És Fülöp érsekhez is. Lodomér váci püspökhöz is vágatást vigyék a lovasok a halál hírért. A király bizonyára megkívánja, hogy jelen legyenek a temetésen.

Jancsi fráter a fejét a két kezébe fogva könnyezte a kapusszobában Margitot. Imádkozni akart érte, de nem bírta, csak a fejét ingatta, nyögdécselt:

- Istenem, Istenem, mennyit szenvedett! Mért szenvedett? Miért... Gonosz, rossz emberek a földnek bőségében töltöznek, és ő, a fehér lélek, a szegénység asztalánál a morzsákat is alig ette.

...A külső világ üresfejű asszonypávái a föld minden pompájába befoglalják hitvány szépségeiket - ő, az angyali szépségű, alázatos, condrában járt, foltosban, rongyosban: még csak egy pár kesztyűje se volt soha!

...És a mindenféle giz-gaz emberek nagy evés-ivások után alusznak puha pihepárnán, ő pedig, szegény, böjtökkel, szűrős övekkel sorvasztotta magát, s virrasztott a templom fagyos éjében. Még a zord szalmaágyon se lehetett teljes alvása a betegekre való gondja miatt.

...Mért élt így? Hiszen nem arra született, hogy egy rideg klostromban hervassza el az életét!

...Mért gyötörte magát? Mért vezekelt? Mért szolgált még a cselédeknek is? Holott őt, a királyleányt kellett volna szolgálnia minden főrendi leánynak, aki csak körülötte volt.

...Nem neki való élet volt! Hiszen Istennek se lehetett kedves látvány, hogy egy ártatlan teremtség rongyokban jár, ájulásig imádkozik, és véresre vereti magát a böjti éjszakákon! Balgatag rajongás! A kereszténység fájának is vannak bütykei, vadhajtásai! Ki kellett volna őt venni onnan tizenkét éves kora után! Hiszen élhetett volna a királyi palotában is imádságos, szép életet. Gyöngé testét hadd fedte volna selyem és aranyos bársony, szép fejét gyémántos korona! Hiszen meghajolt volna ő koronás fővel is Krisztus lábához. Lehetett volna ájtatos királyné. Lehetett volna boldog keresztény anya, aki az ölében tanítja ávemáriára a kisdedit, és boldogan csókolja meg az ámen után. De így élni, így fonnyadni el egy királyleánynak! Ilyen nyomorúságban! Így halni meg, ily elhagyottan!...

És a fráter szeméből könnyek szivárogtak.

Már a matutinum is elmúlt, s az öreg provinciális még mindig nem tért vissza. Igaz, hogy a fráter nem is gondolt reá. Csüggedt szívében mérhetetlen sötét szomorúságok árjai terjedeztek. Szinte belekábult a sötétség e végtelen hullámaiba.

És amint így gubbaszkodik bűtől nehéz fejjel az ágyán, háttal az ágyfának támaszkodva, a szemben függő Mária-kép alatt felloboog a mécs a gyászos éji csendben.

Odapillant, és ott is ragad a szeme.

Álmélkodva látja, hogy a Mária-kép növekszik, szélesedik, terjedezik, világosodik; Márián a kék kendő halványul, fehérül, s változik fehérré, mint az apácák csuhája, skapuláréja; a fején, vállán meg változik feketévé, mint az apácák véluma, palástja. A bal kezében liliom. Illata is érzik. De hát hogy kerül a kezébe liliom? A képen nem volt azelőtt liliom.

S a mellkép nőttön-nő, teljes alakká magasul. Napfényhez hasonló, remegő sugarak aranyozzák körül. Fején a keskeny korona tündöklök. S az arca is finomul, fehérül. Egyszer csak azt látja, hogy átváltozik az arc Margitnak arcává.

De olyan álomi szépségű, mint amilyennek Margitot a beavatáskor látta. Még a szempillái is olyan árnyékosak. Ajkai mint vékonyka finom rózsalevél.

Szent elrémüléssel bámul reá.

Ávét rebegne. A nyelve nem mozdul.

Borulna eléje, de mintha minden tagja ólommal vált volna.

Margit pedig lassan előleng a körülete lengő fényességben a kertből, s közelebb, közelebb... A nézése nyájas és jóságos és szomorkás, mint mindenkor. Fölemeli vékony kis kezét, mint amikor a pap áldásvetésre készül:

- Jó fráter - szólal meg ismert kedves madárkahangján. - Mért homályos néked az én szenvedésem?

Nem láttad-e, mily romlottságban él ez a nemzet? Mily állatóságba süllyedtek a dús főnemesek is?

Nem láttad-e, mennyien jöttek a cifra, kevély és elhízott asszonyok a szigetre, ékszerekkel terhelten? Jöttek, jöttek-jöttek, jártak az én meglátogatásomra. Nem láttad-e, hogy megindulnak az én alázatosságomon, az én szegénységemen, az én ájtatosságomon? És nem láttad-e, mint hozzák el az ország minden részéből gögös leányaikat, hogy az én példámra Isten felé nézzen legalább egy tagja a családnak?

Nem láttad-e, hogy azok a lányok hogyan forgatták még a klastromban is a szülők rangját, vagyonát, pompáját az elméjükben? S hogyan indult meg a lelkük a királyleány alázatosságának és ájtatosságának példáján?

Nem láttad-e, hogyan terjedt az én imádságos, szent életemnek híre szét az országban? Hogyan ejtette gondolkodóba az állati tobzódásokhoz szokott szíveket? Hogyan ismerték meg kicsinységüket az én alázatos nagyságom láttára? Hogyan ismerték meg szívük keménységét, mikor azt látták, hogy én a legszegényebb betegen is magam töredelmével könyörülök? Hogyan néztek azután a földi kincsekre, mikor látták, hogy én rongyokat öltök fel és mennyei kincsekre szegzem a szememet? Hát nem láttad, hogyan fordult a testi világban élők lelke a lelki világ felé?

Tusakodhatsz-e még azon, hogy én nem egy királyi férjnek éltem, és nem egy-két gyermeknek, hanem minden királyi asszonynál magasabban: az én Uram Krisztusom örökfehér jegyeseként, s minden kisdédnek imádkozásra tanítójaként. S épp te sajnálsz-e, hogy nem palotában éltem? Avagy nem helyezed-e te is a méltóságos szép liliomot szemét-földbe? S ha bárki is belép arra a rút helyre, ugye, nem a rútságokat látja ottan, hanem csak a liliom nemes fehérségét? De a te liliomod elhervad, én pedig, Istennek e földre ültetett lilioma, századokon át fehérlek majd a nemzet emlékezetében...

A látomány eltűnt. Fényködé is széjjelmúlt. Homály ült a szobán és mély csend, mint előbb.

Jancsi megdörzsölte a szemét, hogy talán még látná... De nem látott egyebet, csak a mécsének lobogó sárga lángját a Mária-kép alatt.

Mennyi idő lehet? Nem tudta. Valóságot látott-e, vagy csak álmot? Az illatát mintha érezné.

- A liliom...

Megrázkódott, mint az álomból ébredő, s fölkelte ültéből. Mintha még mindig az álom-alakot látná, álmodó arccal lépett ki az ajtón.

A klastrom néma. A folyosó homályos. Tehát még éj van.

A havazás már elszűnt. A szakadozott felhőkön át levilágít a háromnegyedében telt hold. Hideg, tiszta téli éjnek csendje hallgat a szigeten.

Fejére vonta a csuklyáját, és andalogva lépkedett a könyvkötő cellához a kerti kulcsért. Ott függött még az ajtófélfán. Be kellett volna adnia este, kompletórium után, az ajtókulccsal, hátsó kapu kulcsával együtt, a priornak, de a nagy zavarodásban nem gondoltak a kulcsokra, sem a kert kulcsaira.

Leakasztja a kulcsot, és belép a hótól fehérülő kertbe. Csöndesség hallgat ottan is. A fákon nagy pamatokban ül a hó. A bokrok szinte megdőlnek a rájuk hullott fehér tehertől. Kiálló karókon hősüvegecskék. Minden csendes, csak a lába alatt ropog a friss hó. És ő lépked, álmodó arccal, lépked a hóban.

Megy a kerti háznak. Feltárja az ajtót.

Bent a liliomok virágjukban állnak.

Fogja a sarlót. Összemarkolja tövön valamennyit, s egy metszéssel elvágja.

Ó, hogy illatuk nincsen!

Dehogyan nincs; hiszen ott van egybegyűjtve a kis szilkében a nyár minden liliomának és rózsájának az illata!

Fogja a szilkét. Beroppantja ujjának egy nyomásával a papirost rajta, s megöntözi vele a liliomok kelyhét. A szilkét eldobja.

S megfordul. Átandalog vissza a kerten, mint az alvajáró. Áthalad a klastrom udvarán, folyosóján. Az ajtóban benne még a kulcs. Megfordítja. Kilép.

A sziget holdvilágos. Csendes. Fehér erdő. Fehér világ. Fehér ünnep. Csak az ég kék egy tisztáson, a felhők között; egy tisztáson, amely olyan alakú, mint a sziget a Duna vizében. Sötétkék. És azon a kék tisztáson sűrűn ragyognak a téli csillagok.

De micsoda különös, finom illat... Ah, hiszen az ő gyűjtött illata!

Az volt a szándéka, hogy becsenget az apácákhoz, és beadja a virágokat, de a templom ajtaját, ím, nyitva találja. Elfeledték? Igaz, hiszen halott van a templomban: ilyenkor nyitva van a templom éjjel is.

Belép.

A templomban vörös világosság. Mély csöndesség. A főoltár előtt alacsony, fekete ravatalon, magas égő gyertyák közt fekszik Margit. Úgy fekszik, mint a halálos ágyán: az apácaruhájában. Két összekulcsolt kezében a kis fafeszület.

A ravatal körül a nagy viaszgyertyák lobogva égnek a hideg csöndességben. Két apáca térdel ott: egyik jobb felől, másik bal felől, imádkozó zsámolyra borulva, homlokukat összekulcsolt öklükön nyugasztva.

Imádkoznak-e? Alusznak-e? - Jancsi nem kérdezte őket.

Megállt a halott előtt, és bús álmélkodással nézte, hosszan nézte a halotti szépségében nyugodt, mozdulatlan arcot.

Mily szép a halálban! Vonásainak szögletessége elsimult. Homloka derült. Az arca színe mint kisleány korában. Szemének szép fekete pillái mozdulatlanul sötétlenek a fehér arcban. Mintha boldog álma volna...

Jancsi hozzálépett, s odafektette a kis nyaláb liliomot a mellére:

- Neked neveltem. Téged illet, Istennek lilioma!

S ahogy lehajolt, ajkát gyöngéden rányomta a halott hideg kis kezére.

Aztán, ahogy kiandalgott a templomból, egyszerre a homlokára tapasztotta a kezét, és mély lélegzettel nekidőlt az ajtó mellett a falnak. S az arcát könnyek öntötték el.

A szívet azért rejtette el az Isten, hogy senki se lássa.

Vége